

**T. C.
ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİYE TEORİSİ BİLİM DALI**

KÜRESEL VERGİ REKABETİ VE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA YANSIMALARI: TÜRKİYE-AB ANALİZİ

(DOKTORA TEZİ)

Sinan ÇUKURÇAYIR

Danışman:

Prof. Dr. Filiz GİRAY

BURSA – 2015

TEZ ONAY SAYFASI

T. C.

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Maliye Anabilim Dalı, Maliye Teorisi Bilim Dalı'nda 71112003 numaralı SİNAN ÇUKURÇAYIR'ın hazırladığı "KÜRESEL VERGİ REKABETİ VE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA YANSIMALARI: TÜRKİYE:AB ANALİZİ" konulu Doktora Tezi Çalışması ile ilgili tez savunma sınavı, 16/09/2015 günü ..... - .....saatleri arasında yapılmış, sorulan sorulara alınan cevaplar sonunda adayın tezinin/çalışmasının ..... (başarılı/başarısız) olduğuna ..... (oybirliği/oy çokluğu) ile karar verilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı ve Sınav Komisyonu
Başkanı)
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

PROF. DR. FİLİZ GİRAY

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

PROF. DR. ADNAN GERÇEK

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

DOÇ. DR. HÜLYA AKAY

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

PROF. DR. NAGİHAN OKTAYER

Üye
Akademik Unvanı, Adı Soyadı
Üniversitesi

DOÇ. DR. NAZAN SUSAM

16/09/2015

ÖZET

Yazar Adı ve Soyadı	: Sinan ÇUKURÇAYIR
Üniversite	: Uludağ Üniversitesi
Enstitü	: Sosyal Bilimler Enstitüsü
Anabilim Dalı	: Maliye
Bilim Dalı	: Maliye Teorisi
Tezin Niteliği	: Doktora Tezi
Sayfa Sayısı	: xiv + 212
Mezuniyet Tarihi	: .... / .... / 20.....
Tez Danışman(lar)ı	: Prof. Dr. Filiz GİRAY

KÜRESEL VERGİ REKABETİ VE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA YANSIMALARI: TÜRKİYE-AB ANALİZİ

Küreselleşme faktörü; ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda, dünya genelindeki bütün ülkelerde bir taraftan fırsatların, diğer taraftan ise risklerin meydana gelmesine neden olmuştur. Bu süreç içerisinde, ticaretin küreselleşmesi ve ülkeler arasındaki ekonomik entegrasyon faaliyetlerinin artması, ülkelerin birbirlerinden bağımsız bir şekilde hareket edebilme güçlerini kısıtlamıştır. Özellikle ekonomi alanında meydana gelen değişim ve dönüşümler, devletlerin gerek mali ve gerekse siyasi yapıları üzerinde de önemli etkilere neden olmuştur. Küreselleşme sürecinde kamu maliyesi alanında görülen etkilerin en başında, vergileme konusu gelmektedir. Küreselleşme ile gelişen ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda birbirleri ile olan karşılıklı etkileşimleri, vergileme alanında daha belirgin olarak görülmektedir.

Dünyada liberal ekonomi politikalarının etkili olması ile birlikte, ulus devlet anlayışı zayıflamış, ülke sınırları artık anlamını yitirmiş ve sermayenin önündeki engellerde ortadan kalkmaya başlamıştır. Bu doğrultuda, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı sermaye yatırımları (DYSY), ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında, büyük önem arz eder hale gelmiştir. Ülkeler; küresel sermayeden daha fazla pay alabilmek ve yabancı yatırım düzeylerini artırabilmek için, düşük oranlı vergileme politikaları izlemeye başlamışlardır. Bu amaçla izlenen vergi politikaları, vergi rekabeti kavramının oluşmasına neden olmuştur. Küreselleşme ile birlikte hızla artan ve etkili olmaya başlayan vergi rekabetinin etkili olduğu alanların başında ise, DYSY'ler gelmektedir. Bu çalışmada, ilk olarak vergi rekabetinin ülke ekonomileri üzerindeki etkilerinin incelenmesi amaçlanmış ve daha sonrasında ise, küreselleşmenin temel göstergesi olan vergi rekabetinin DYSY'ler üzerindeki etkilerinin, Türkiye ve AB ülkeleri açısından, panel veri analizi yöntemi ile belirlenmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler:

Küresel Vergi Rekabeti, Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları, Kurumlar Vergisi

ABSTRACT

Name and Surname : Sinan ÇUKURÇAYIR
University : Uludag University
Institution : Social Science Institution
Field : Public Finance
Branch : Public Finance Theory
Degree Awarded : PhD
Page Number : xiv + 212
Degree Date : .... / .... / 20.....
Supervisor (s) : Prof. Dr. Filiz GİRAY

GLOBAL TAX COMPETITION AND ITS REFLECTIONS ON FOREIGN DIRECT INVESTMENTS: TURKEY-EU ANALYSIS

On one hand, globalization factor has brought opportunities in economic, social and political fields for all the countries across the globe; and on the other, it has caused several risks. Within this process; the globalization of commerce and the increase in international economic integration activities, have limited the nations' power to act independently from each other. Especially the changes and transformations taken place in the economic field have caused significant effects on both the nations' financial and political structures. The most important effect seen in the field of public finance during globalization process is the issue of taxation. Developed by globalization, nations' mutual interactions in economic, social and political fields can be seen more clearly in the field of taxation.

Due to the effectiveness of liberal economy policies in the world; the perception of nation-state has been weakened, national boundaries has lost their significance and the obstacles against capital, has started to be removed. In this direction, foreign direct investments (FDI) have become of vital importance for developed and developing countries that seek for achieving economic growth and development. In order to receive more shares from the capital and to increase their foreign investment levels, nations have started to pursue low-rate taxation policies. Tax policies that are followed with this objective, have led to the creation of tax competition concept. The most important field, in which tax competition has started to be effective and has been rapidly increasing with globalization, is FDI. In this study, it was initially aimed to analyze the effects of tax competition on nations' economies, and then, it was aimed to determine effects of tax competition, which is the main indicator of globalization, on FDI by panel data analysis method in terms of Turkey and EU nations.

Key words:

Global Tax Competition, Foreign Direct Investments, Corporate Tax

ÖNSÖZ

Çalışmanın her aşamasında değerli görüşlerini ve desteklerini esirgemeyen çok değerli hocam Sayın Prof. Dr. Filiz GİRAY'a teşekkürü bir borç bilir, sonsuz saygılarımı sunarım. Tez jürisinde yer alan çok değerli hocalarım Sayın Prof. Dr. Adnan GERÇEK, Sayın Doç. Dr. Hülya AKAY, Sayın Prof. Dr. Nagihan OKTAYER, Sayın Doç. Dr. Nazan SUSAM, Sayın Doç. Dr. Ufuk SELEN ve Sayın Prof. Dr. Mehmet YÜCE'ye katkılarından dolayı ayrı ayrı teşekkür eder ve saygılarımı sunarım. Ayrıca çalışmaya yönelik olarak sağladığı değerli katkılarından dolayı Sayın Yrd. Doç. Dr. Yusuf Ekrem AKBAŞ'a teşekkürlerimi sunarım. Şüphesiz, çalışmadaki olası tüm hata ve noksanlardan tamamen ben sorumluyum. Bu çalışmanın, gerek ulusal ve gerekse uluslararası alanda yapılan ilgili çalışmalara katkıda bulunmasını temenni ederim.

03.08.2015

Sinan ÇUKURÇAYIR

İÇİNDEKİLER

	Sayfa No.
TEZ ONAY SAYFASI.....	ii
ÖZET	iii
ABSTRACT	iv
ÖNSÖZ.....	v
İÇİNDEKİLER.....	vi
KISALTMALAR	x
TABLolar.....	xi
GRAFİKLER.....	xiii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İZLENEN VERGİ POLİTİKALARI VE VERGİ REKABETİ

1. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN VERGİLEME ALANINDA MEYDANA GETİRDİĞİ DEĞİŞİMLER	6
1.1. KÜRESEL SÜREÇTE ULUS DEVLET ANLAYIŞINDA YAŞANAN DEĞİŞİM	6
1.2. KÜRESELLEŞMENİN VERGİLENDİRME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ	12
1.2.1. Vergilendirme Yetkisi Üzerine Etkileri	13
1.2.2. Vergi Politikaları ve Vergi Sistemleri Üzerine Etkileri	15
2. KÜRESEL VERGİ REKABETİ, AMAÇ VE ARAÇLARI	27
2.1. VERGİ REKABETİ KAVRAMI VE KAPSAMI	28
2.2. VERGİ REKABETİNİN AMAÇLARI	32
2.3. VERGİ REKABETİNDE KULLANILAN ARAÇLAR	35
2.3.1. Genel Amaçlı Teşvikler	38
2.3.2. Özel Amaçlı Teşvikler	43

3.	VERGİ REKABETİ TÜRLERİ.....	46
3.1.	YATAY VE DİKEY VERGİ REKABETİ.....	46
3.2.	BÖLGESEL, ULUSAL VE KÜRESEL VERGİ REKABETİ.....	47
3.3.	YARARLI VE ZARARLI VERGİ REKABETİ.....	48
3.3.1.	Zararlı Vergi Rekabeti Uygulamaları.....	51
3.3.2.	Zararlı Vergi Rekabeti İle Mücadele Yöntemleri.....	53
4.	VERGİ REKABETİNİN ETKİLERİ.....	58
4.1.	MALİ ETKİLER.....	59
4.1.1.	Küresel Vergi Rekabetinin Olumsuz Mali Etkileri.....	59
4.1.2.	Küresel Vergi Rekabetinin Olumlu Mali Etkileri.....	64
4.2.	EKONOMİK ETKİLER.....	66
4.2.1.	Küresel Vergi Rekabetinin Olumsuz Ekonomik Etkileri.....	66
4.2.2.	Küresel Vergi Rekabetinin Olumlu Ekonomik Etkileri.....	67
4.3.	SİYASİ VE SOSYAL ETKİLER.....	68
5.	VERGİ REKABETİ KONUSUNA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR.....	70
5.1.	GELENEKSEL KAMU MALİYESİ YAKLAŞIMI.....	70
5.2.	KAMU TERCİHİ TEORİSİ YAKLAŞIMI.....	73
6.	VERGİ REKABETİ KONUSUNDA GELİŞTİRİLEN TEORİK MODELLER.....	74
6.1.	TİEBOUT MODELİ.....	74
6.2.	BASİT VERGİ REKABETİ MODELİ.....	75
7.	KÜRESEL VERGİ REKABETİ SÜRECİNDE KURUMLAR VERGİSİNDE GELİŞMELER.....	77
7.1.	KURUMLAR VERGİSİ ORANI.....	79
7.1.1.	Kurumlar Vergisi Oranının Belirleyicileri.....	79
7.1.2.	Kurumlar Vergisi Oranlarının Gelişimi.....	81
7.2.	KURUMLAR VERGİSİ MATRAHI.....	84

İKİNCİ BÖLÜM
KÜRESEL VERGİ REKABETİ SÜRECİNDE
DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE ETKİLERİ

1. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE KAPSAMI.....	86
1.1. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIM KAVRAMI.....	86
1.2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ AKIŞINI BELİRLEYEN UNSURLAR.....	88
2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ ETKİLERİ.....	92
2.1. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ OLUMLU ETKİLERİ.....	92
2.2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ OLUMSUZ ETKİLERİ.....	96
3. KÜRESEL VERGİ REKABETİ VE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI.....	98
4. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ ÜLKE GRUPLARI İTİBARIYLA GELİŞİMİ.....	105
4.1. GELİŞMİŞ-GELİŞMEKTE OLAN VE GEÇİŞ EKONOMİLERİNDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI.....	105
4.2. OECD ÜLKELERİNDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI	112

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM
AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE VERGİ REKABETİ VE DOĞRUDAN
YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

1. AB'DE İZLENEN VERGİ REKABETİ POLİTİKASI.....	117
2. AB'DE VERGİ REKABETİ UYGULAMALARI.....	123
3. AB'DE VERGİ REKABETİNİN ETKİLERİ.....	127
3.1. AB ÜLKELERİNDE KURUMLAR VERGİSİ ORANLARI.....	128
3.2. AB ÜLKELERİNDE TOPLAM VERGİ GELİRLERİ.....	130
3.3. AB ÜLKELERİNDE VERGİ KAYNAKLARI AÇISINDAN VERGİ GELİRLERİ.....	131

3.4. AB ÜLKELERİNDE VERGİLERİN TÜRLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	137
3.4.1. Dolaylı-Dolaysız Vergiler.....	137
3.4.2. Gelir, Kurumlar ve Katma Değer Vergileri	140
3.5. AB ÜLKELERİNDE VERGİ YÜKÜ	142
4. TÜRKİYE’DE VERGİ REKABETİ POLİTİKASI.....	144
4.1. TÜRKİYE’DE YATIRIMLARA YÖNELİK VERGİ REKABETİ UYGULAMALARI	146
4.2. TÜRKİYE’DE VERGİ REKABETİNİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ.....	151
4.2.1. Kurumlar Vergisi Oranı Trendi	151
4.2.2. Vergi Gelirlerindeki Değişim.....	152
4.3. TÜRKİYE’DE VERGİ YÜKÜ	155
5. VERGİ REKABETİ - DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI İLİŞKİSİNİN AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ	156

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE VERGİ REKABETİ: SEÇİLMİŞ AB ÜYESİ ÜLKELER VE TÜRKİYE ÜZERİNE PANEL VERİ ANALİZİ

1. LİTERATÜR İNCELEMESİ.....	170
2. METODOLOJİ.....	174
2.1. VERİLER.....	174
2.2. BİRİM KÖK TESTLERİ.....	175
2.3. EŞ-BÜTÜNLEŞME TESTLERİ	177
2.4. EŞ-BÜTÜNLEŞME TAHMİNCİLERİ.....	180
2.5. ELDE EDİLEN BULGULAR VE SONUÇLAR	181
GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ	184
KAYNAKLAR.....	193
ÖZGEÇMİŞ.....	212

KISALTMALAR

Kısaltma

AB
ADF
A.g.m.
A.g.e.
Bkz.
Çev.
DOLS
DYSY
EVO
FMOLS
GSMH
GSYH
KDV
KKVO
KOBİ
IMF
IPS
OECD
OEVO
UNCTAD
WTO

Bibliyografik Bilgi

Avrupa Birliği
Augmented Dickey-Fuller
Adı Geçen Makale
Adı Geçen Eser
Bakınız
Çeviren
Dinamik En Küçük Kareler
Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları
Efektif Vergi Oranı
Tam Düzenlenmiş En Küçük Kareler
Gayri Safi Millî Hâsıla
Gayri Safi Yurtiçi Hâsıla
Katma Değer Vergisi
Kanuni Kurumlar Vergisi Oranları
Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme
Uluslararası Para Fonu
Im-Pesaran-Shin
Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
Ortalama Efektif Kurumlar Vergisi Oranları
Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı
Dünya Ticaret Örgütü

TABLolar

Tablo 1: Küresel Süreçte Devletin Değişen Rollerini	8
Tablo 2: Hak ve Özgürlük Bildirgelerinde Vergilendirme Yetkisi	14
Tablo 3: Vergi Rekabetinin Gelişim Süreci	30
Tablo 4: Zararlı Vergi Rekabetine Neden Olan Unsurlar.....	49
Tablo 5: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Temel Belirleyicileri	88
Tablo 6: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Girişlerinin Ülke Grupları İtibariyle Dağılımı.....	105
Tablo 7: G8-G20 Ülkelerinde Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları	108
Tablo 8: OECD’de Ülkeler İtibariyle Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi	114
Tablo 9: OECD’de Ülkeler İtibariyle Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi	115
Tablo 10: AB Ülkelerinde Kurumlar Vergisi Oranları.....	129
Tablo 11: AB Ülkelerinde Toplam Vergi Gelirleri	131
Tablo 12: AB Ülkelerinde Tüketim Vergileri	132
Tablo 13: AB Ülkelerinde Emek Vergileri	133
Tablo 14: AB Ülkelerinde Sermaye Vergileri.....	134
Tablo 15: AB Ülkelerinde Vergi Yapısının Genel Görünümü.....	135
Tablo 16: AB Ülkelerinde Dolaylı Vergilerin Gelişimi	138
Tablo 17: AB Ülkelerinde Dolaysız Vergilerin Gelişimi.....	139
Tablo 18: AB Ülkelerinde Gelir - Kurumlar ve Katma Değer Vergisi Oranları.....	141
Tablo 19: Türkiye’de Uygulanan Teşvik Araçları	148
Tablo 20: Türkiye’de Uygulanan Vergi İndirimleri	150
Tablo 21: Türkiye’de Dolaylı-Dolaysız Vergi Oranlarının Gelişimi	153
Tablo 22: Türkiye’de Gelir-Kurumlar ve Katma Değer Vergisi Gelirlerinin Gelişimi	155
Tablo 23: AB’de Ülkeler İtibariyle Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi	157
Tablo 24: AB’de Ülkeler İtibariyle Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi	158
Tablo 25: Merkezi Avrupa Ülkelerine ve Türkiye’ye Yönelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Miktarı.....	160

Tablo 26: Merkezi Avrupa Ülkeleri ve Türkiye’de KKVO ve OEVO	162
Tablo 27: Merkezi Avrupa Ülkeleri ve Türkiye’de OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki ..	163
Tablo 28: Panel Birim Kök Testi Sonuçları	181
Tablo 29: Pedroni Panel Eş-bütünleşme Test Sonuçları	182
Tablo 30: Panel Eş-bütünleşme Tahmin Sonuçları	183

GRAFİKLER

Grafik 1: Kurumlar Vergisi Oranları Dünya Ortalaması.....	82
Grafik 2: Kurumlar Vergisi Oranları OECD Ortalaması.....	82
Grafik 3: Kurumlar Vergisi Oranları AB Ortalaması.....	83
Grafik 4: Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünya Ortalaması Dengesi.....	102
Grafik 5: Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri / GSYH.....	104
Grafik 6: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Girişlerinin Ülke Grupları İtibariyle Dağılımı.....	106
Grafik 7: Ülke Grupları İtibariyle Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Girişlerinin GSYH İçindeki Payı.....	107
Grafik 8: G8-G20 Ülkelerinde Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	109
Grafik 9: G8-G20 Ülkelerinde Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	110
Grafik 10: OECD Ülkelerinde Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	112
Grafik 11: OECD Ülkelerinde Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları.....	113
Grafik 12: AB 27 Ülkelerinde Emek-Sermaye-Tüketim Vergilerinin Yapısı.....	136
Grafik 13: AB 27 Ülkelerinde Emek-Sermaye-Tüketim Vergilerinin Yapısı.....	136
Grafik 14: AB 27 Ülkelerinde Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Yapısı.....	140
Grafik 15: AB 27 Ülkelerinde Gelir-Kurumlar ve Katma Değer Vergisinin Gelişimi.....	142
Grafik 16: Seçilmiş AB Üyesi Ülkelerde Vergi Yükü.....	143
Grafik 17: Türkiye’de Toplam Vergi Gelirlerinin Genel Görünümü.....	152
Grafik 18: Türkiye’de Dolaylı-Dolaysız Vergilerin Genel Görünümü.....	154
Grafik 19: Türkiye’de Gelir-Kurumlar ve Katma Değer Vergilerinin Genel Görünümü.....	155
Grafik 20: Türkiye’de Yıllar İtibariyle Vergi Yükü.....	156
Grafik 21: Merkezi Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de Şirketler Üzerindeki Vergi Yükü.....	159
Grafik 22: Merkezi Avrupa Ülkeleri ve Türkiye’ye Yönelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Miktarı.....	161
Grafik 23: Merkezi Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de OEVO.....	162
Grafik 24: Avusturya’da OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki.....	164
Grafik 25: Almanya’da OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki.....	165
Grafik 26: Çek Cumhuriyeti’nde OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki.....	165

Grafik 27: Macaristan’da OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki	166
Grafik 28: Polonya’da OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki	167
Grafik 29: Slovakya’da OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki	167
Grafik 30: Türkiye’de OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki	168

GİRİŞ

Küreselleşme sürecinde ülkelerin sosyal, siyasal ve ekonomik yapıları önemli derecede değişime uğramıştır. Bu doğrultuda gerçekleşen reform kapsamındaki gelişmeler, özellikle ülke sınırlarının ortadan kalkması ile birlikte, dünya genelindeki tüm ülkelerde etkilerini göstermeye başlamıştır. Bu kapsamda özellikle ulus devlet anlayışı gereği uygulanmakta olan ulusal politikalar, yerini uluslararası politikalara bırakmıştır. Dolayısıyla da değişim ve dönüşüm süreci içerisine giren ulus devlet anlayışı, yerini dışa açık bir ekonomik yapıya dayalı devlete bırakmıştır. Ayrıca küreselleşme faktörü, ülkelerin birbirleriyle etkileşimlerini daha esnek bir hale getirmiştir. Bu bakımdan, dünyanın herhangi bir bölgesinde ya da ülkesinde meydana gelen ekonomik, sosyal veya siyasi bir olay, dünyanın geri kalanındaki tüm ülkeleri veya bölgeleri etkileme gücüne sahiptir.

Küresel süreçte özellikle ulus devlet anlayışı zayıflarken, bu kapsamda hükümetlerin yetki ve görevlerinde de, önemli değişimler gündeme gelmeye başlamıştır. Özellikle bu süreç içerisinde devletlerin, vergileme ve mali alandaki sınırsız egemenlik güçleri zayıflamıştır. Küreselleşme ile birlikte gündeme gelen bir diğer önemli konu ise, çeşitli mali ve vergisel sorunların artık ulusal bir nitelikten ziyade, uluslararası bir yapıya bürünmesi olmuştur. Bu doğrultuda vergileme, küresel düzeyde irdelenen bir alan haline gelmiştir. Bu gelişimin bir sonucu olarak; küresel bir nitelik taşıyan vergileme konusu ve vergileme alanında ortaya çıkan çeşitli sorunlar ile bunların çözümüne yönelik olarak geliştirilen politikalar, küresel bir düzlemde ele alınmaktadır. Dolayısıyla küresel düzlemde ortaya çıkan vergisel sorunlar, tüm ülke ekonomileri için ortak bir risk olduğu için, yine buna yönelik olarak geliştirilen çözümlerde küresel bir düzlemde olmalıdır.

Küreselleşme ile birlikte vergileme konusu çok daha önem arz etmeye başlamıştır. Ülkelerin ekonomik amaçlarını gerçekleştirmek üzere rekabet gücünü arttırmalarında, vergiler önemli bir araç haline gelmiştir. Ülkeler bu kapsamda küreselleşme süreci ile birlikte, “*vergi rekabeti*” olgusu ile karşı karşıya kalmışlardır.

Küreselleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan çok uluslu şirketler, sermayenin dolaşım hızının artması, işgücü ve üretim faktörlerindeki hareketlilikler, vergi rekabeti ortamını hazırlayan temel faktörler olarak ifade edilmektedir. Bu süreçte ülkeler arası entegrasyonun artması ile birlikte artık ülkeler; vergi politikalarını uygularken bağımsız hareket edememekte ve diğer ülkelerin vergi politikalarını da göz önünde bulundurarak,

küresel sermayeyi yönlendirme gücüne sahip olacak şekilde, etki gücü yüksek bir vergi politikası ve vergi sistemi oluşturma çabası içerisindedirler.

Ancak bu durum bir rekabet ortamının oluşmasına neden olsa da, söz konusu ülkeler açısından aynı zamanda istenmeyen bir durum olarak, vergi tabanlarının ve vergi matrahlarının aşınmasına da neden olmaktadır. İşte bu noktada, vergi rekabetinin zararlı etkileri ortaya çıkmaktadır. Söz konusu bu durum ile mücadele etmek amacıyla da, gerek ulusal ve gerekse uluslararası düzeydeki kuruluşlar tarafından gerekli çalışmalar yürütülmektedir.

Küreselleşme ile birlikte önem arz eden bir diğer alan ise doğrudan yabancı sermaye yatırımlarıdır (DYSY). Ülke ekonomilerine yönelen yabancı sermaye yatırımları; istihdamı, üretimi ve verimliliği olumlu yönde etkileyerek, başta bilgi ve teknoloji alanlarında olmak üzere, daha birçok alanda ülke ekonomisine önemli katkılar sağlamaktadır. Günümüz dünya ekonomilerinde, özellikle de gelişmekte olan ülke ekonomilerinde, kalkınmanın ve büyümenin önündeki en önemli engeller, tasarrufların yetersizliği ve yüksek düzeylerdeki döviz açıkları olmaktadır. Bu açıdan ülkeler için DYSY'lerin önemi fazladır. DYSY, özellikle düşük tasarruf düzeyine sahip ülkeler açısından, yatırımları ve üretimi artırmada başat bir araç olmaktadır. Bu durum, ülkelerin birbirleri ile kıyasıya bir rekabet içerisinde olmalarının temel nedeni olarak açıklanmaktadır.

1980'li yıllardan itibaren dünya genelinde hız kazanan finansal serbestleşme süreci, yabancı sermayenin önündeki engelleri ve kısıtlamaları ortadan kaldırılmış, dışa açık ekonomi politikaları yaygınlaştırılmış ve yabancı yatırımların dünya genelindeki hacminde de önemli derecede artışlar gündeme gelmiştir.

Ancak finansal serbestleşme hareketleri, kimi ülke ekonomilerinde olumlu etkiler meydana getirirken, kimilerinde ise makroekonomik göstergelerde aksaklıklara neden olarak, ülke ekonomisini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. İşte bu noktada, yabancı sermayenin yöneldiği ülkelerde, ekonomik anlamda pozitif gelişmeler yaşanırken, sermayenin çıktığı veya ülkeyi terk ettiği yerlerde ise, negatif gelişmeler kendisini göstermektedir.

DYSY'lerin hangi ülkelere veya hangi bölgelere yöneleceğini belirleyen birtakım faktörler bulunmaktadır. DYSY'lerin yönünü belirleyen faktörlerin başında; söz konusu ülkedeki vergi politikaları, yatırım ortamının risk durumu, ülkenin mevcut ekonomik ve siyasi durumu gelmektedir. Bunun yanı sıra, yabancı yatırımcılar açısından dikkate alınan diğer unsurlar ise; piyasanın büyüklüğü, ulaşım ve emek maliyetleri, girdi maliyeti ve girdi çeşitliliği ile uygulanan teşvik politikalarının kapsamı ve etkinliğidir.

Bunlar arasında özellikle vergi politikaları, yabancı sermaye açısından son derece önemlidir. Çünkü sermayenin yönünü ve dolaşımını belirleyen temel unsur, vergi oranlarının düzeyi ve diğer vergi teşvikleridir. DYSY'leri ülkeye çekme aracı olarak vergiler, küreselleşme ile birlikte çok daha işlevsel hale gelmiştir. Sonuçta vergi rekabeti ile birlikte ülkelerin, DYSY'leri kendi ekonomilerine kanalize etme çabaları, daha da hız kazanmıştır.

DYSY'lerin en fazla duyarlı olduğu vergi türü olan kurumlar vergisi politikaları, vergi rekabeti ortamında üzerinde önemle durulması gereken bir konu haline gelmiştir. Bu kapsamda birçok ülkede, kurumlar vergisi oranları düşük seviyelerde tutularak, yabancı firma veya bireylere yönelik olarak tanınan vergisel muafiyet ve istisna gibi teşvikler, sermayenin düzeyini belirlemede önemli bir faktör olmuştur.

Vergi rekabeti ortamında gerek çok uluslu şirketler ve gerekse yabancı sermaye yatırımları açısından önemli bir maliyet unsuru olan kurumlar vergisi, ülkelerin vergi rekabeti ortamındaki yerini belirleyen en önemli faktördür. Bu bakımdan, vergi rekabeti süreci içerisinde meydana gelen değişimlerin tam anlamıyla ortaya konulabilmesi ve bu süreçte DYSY'leri etkileyen unsurların belirlenebilmesi için, ülkelerin uygulamış oldukları mevcut vergi oranlarının ve vergi yüklerinin açıkça belirlenmesi gerekmektedir. Dolayısıyla, küresel vergi rekabeti ortamında ülkeler açısından temel değişken kurumlar vergisi oranları olmakta iken, hedef değişken ise DYSY'ler olmaktadır.

Yukarıda açıklanan tespitler çerçevesinde bu çalışmanın amacı; küreselleşme süreci ile gelişen vergi rekabetinin ülke ekonomileri üzerindeki etkilerini saptamak ve küresel vergi rekabeti politikalarının DYSY'ler üzerindeki yansımalarını, Türkiye ve AB ülkeleri açısından geliştirilen model ve hipotezler çerçevesinde, panel veri analizi yöntemi ile belirlemektir.

Dört bölümden oluşan bu çalışmanın birinci bölümünde; küreselleşme sürecinde kamu maliyesi ve vergileme alanında meydana gelen değişimler, küreselleşmenin vergilendirme ve vergilendirme yetkisi üzerindeki etkileri ile bu süreç içerisinde ortaya çıkan çeşitli vergisel sorunlar açıklanmıştır. Daha sonrasında ise, küreselleşme süreci ile birlikte gündeme gelen ve mali literatürde yer alan vergi rekabeti kavramı ve kapsamı açıklanarak, vergi rekabetinin çeşitleri, araçları ve boyutları ayrıntılı olarak açıklanmaktadır.

Vergi rekabeti ve DYSY'ler açısından ayrı bir önem taşıyan kurumlar vergisi alanlarında, küreselleşme süreci doğrultusunda meydana gelen değişimler ayrıca analiz edilmiş ve ülkeler açısından, ne gibi etkiler meydana getirdiği, tablolar ve grafikler yardımıyla incelenmiştir. Bu bölümde son olarak, vergi rekabeti açısından önem arz eden zararlı vergi rekabetinin etkileri, boyutları ve zararlı vergi rekabetini önleme çalışmaları ile vergi rekabetine ilişkin çeşitli yaklaşım ve görüşlere de yer verilmiştir. Yine bu bölüm kapsamında, vergi rekabeti sürecinde önemli bir vergi türü olan kurumlar vergisi politikaları ve kurumlar vergisi oranlarında meydana gelen değişiklikler ortaya konulmuştur.

Çalışmanın ikinci bölümünde ise, vergi rekabetini etkilemede temel unsur olarak seçilen, DYSY'ler ele alınmıştır. Bu kapsamda ilk olarak, DYSY kavramı ve kapsamı ile DYSY'lerin akışını belirleyen unsurlar ele alınmıştır. Daha sonrasında ise, DYSY'lerin olumlu ve olumsuz etkileri açıklanmıştır. Ayrıca vergi rekabeti sürecinde ülkelerin uygulamış oldukları vergileme politikaları ile DYSY'ler arasındaki ilişki, tablo ve grafikler yardımıyla detaylı bir şekilde incelenmiştir.

Bu bölümde ayrıca, küresel vergi rekabeti ortamında DYSY'lerin durumu ve gelişim süreci ile ülkelerin, DYSY'leri ekonomilerine yönlendirebilmek için uygulamış oldukları vergisel teşvik politikaları anlatılmıştır. Yine DYSY'lerin ülke grupları itibariyle gelişimi ve halen uygulanmakta olan vergi rekabeti politikalarının DYSY'ler üzerindeki etkileri, çalışmanın bu bölümünde ayrıca incelenmiştir.

Üçüncü bölümde ise, vergi rekabetinin DYSY'ler üzerindeki etkisi, AB ve Türkiye özelinde değerlendirilmiş ve vergi rekabeti ortamında, seçilmiş ülkelerin durumları analiz edilmiştir. Bu bağlamda vergi rekabeti sürecinde AB ve Türkiye'de yürütülen çalışmalar ile uygulanan politikalar değerlendirilmiş, meydana gelen etkiler tablolar ve grafikler

yardımıyla açıklanmıştır. Mevcut izlenen vergi rekabeti politikası çerçevesinde, AB ülkeleri ve Türkiye’de DYSY’lerin gelişimi, çeşitli verilere dayalı olarak açıklanmıştır.

Çalışmanın dördüncü ve son bölümünde ise, AB ülkelerinde ve Türkiye’de uygulanan vergi rekabeti politikalarının DYSY’ler üzerindeki etkisi, panel veri analizi ile açıklanmıştır. Bu doğrultuda ortalama efektif vergi oranlarının, DYSY’ler üzerindeki etkisi, Türkiye ve Merkezi Orta Avrupa Ülkelerinden oluşan, toplam 7 ülke açısından ampirik olarak değerlendirilmiştir. Bu kapsamda öne sürülen hipotezler çerçevesinde yapılan değerlendirmeler ve analizler sonucunda, söz konusu ülkelerde vergi rekabetinin temel göstergelerinden biri olan kurumlar vergisi oranlarının, DYSY’leri ne yönde etkiledikleri tespit edilmiştir.

BİRİNCİ BÖLÜM

KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE İZLENEN VERGİ POLİTİKALARI VE VERGİ REKABETİ

1. KÜRESELLEŞME SÜRECİNİN VERGİLEME ALANINDA MEYDANA GETİRDİĞİ DEĞİŞİMLER

Küreselleşme, kamu maliyesi disiplini içinde önemli bir yer oluşturan vergilemede, önemli değişimler meydana getirmiştir. Bu değişimleri incelemek ve ortaya koymak için öncelikle, ulus devlet anlayışındaki değişim ve dönüşümü analiz etmek gerekmektedir. Daha sonrasında ise, küreselleşmenin vergileme üzerindeki etkileri ve bu alanlarda ortaya çıkan sorunlar incelenecektir.

1.1. KÜRESELLEŞME SÜRECİNDE ULUS DEVLET ANLAYIŞINDA YAŞANAN DEĞİŞİM

Günümüzde dünyada meydana gelen ekonomik, sosyal, politik ve daha birçok alandaki değişim ve dönüşümü açıklayan faktörlerin başında, küreselleşme gelmektedir. Küreselleşmenin meydana getirmiş olduğu en önemli etki ise, *ulus devlet* anlayışı üzerinde olmuştur. *Ulus devlet*; siyasi bir varlık olarak öne çıkan devlet yapısı ile sosyal ve kültürel bir terim olan ulus yapısının, belirli bir coğrafya üzerinde ortak değerler etrafında toplanan ve ulusal politikalar ile bütünleşmesi sonucu meydana çıkan, bir devlet modeli olarak tanımlanabilir¹.

Genel anlamda ulus devlet anlayışı; bir ülkeyi her alanda, dünyadaki diğer devletlerden, sınırlar aracılığı ile çok açık bir şekilde ayırmaktadır. Bu açıdan ulus devlet, ulusal sınırları içerisinde bulunan merkezi yönetim veya otorite haricinde, başka herhangi

---

¹ Kemal Cebeci, “Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü”, *Sayıştay Dergisi*, Sayı:71, 2008, s.24.

bir yönetim veya otoriteyi benimsememektedir. Ancak bu durum, dünyada meydana gelen küreselleşme akımlarının hız kazanması ile birlikte son bulmuştur².

Literatürde küreselleşme ile ulus devlet anlayışı arasındaki ilişkiyi analiz eden en yaygın görüş, “*güçlü liberal küreselleşme*” görüşü olmaktadır. Bu yaklaşım; ekonomik küreselleşme kavramına dikkat çekerek, bu süreçte ulus devletin sınırsız otorite ve bağımsızlığını kaybettiği ve devletin her alanda zayıfladığını ve küçüldüğünü ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle, küreselleşme ile devletin rolünde meydana gelen değişim ve dönüşüm, devletin fonksiyonlarını ve egemenliğini daraltmaktadır. Devletin piyasaya müdahalesi sınırlı düzeyde kalmaktadır. Bu kapsamda küresel süreçte; *özelleştirme, politik reformlar ve deregülasyon politikalarında* değişim ve dönüşüm kaçınılmaz olmuştur³.

Küreselleşmenin ulus devlet yapısı üzerinde meydana getirmiş olduğu değişim, literatürde iki temel yaklaşım çerçevesinde ele alınmaktadır. *İlk yaklaşımda*; küreselleşmenin ulus devletin etkinliğini ve önemini zayıflattığı, küreselleşmenin ulus devlet üzerinde giderek bir baskı oluşturduğu ve bu durumun ileride daha belirgin bir hale geleceği ifade edilmektedir. *İkinci yaklaşımda ise*; ilk yaklaşımın tersine, küreselleşme sürecinin ulus devletin önemini kaybettirmediği, fakat devletin işlevlerinde veya fonksiyonlarında değişim meydana getirdiği vurgulanmaktadır. Ancak bu yaklaşımların, olumlu veya olumsuz olduğu konusunda, literatürde tam olarak bir görüş birliği bulunmamaktadır⁴.

Günümüzde, dünya genelinde meydana gelen değişim ve dönüşümler göz önüne alındığında, küreselleşme süreci içerisinde ulus devletlerin en başta; ekonomik-siyasi ve sosyal alanlarda olmak üzere, daha birçok alanlarda, bağımsız yetkileri ve güçleri zamanla zayıflamaya başlamıştır. Bu kapsamda bakıldığında, küreselleşmenin ulus devlet anlayışını veya gücünü zamanla aşındırdığı açıkça ortadadır⁵. Artık ülkeler kapalı kapılar ardında yönetilmemektedir. Sosyal, siyasal ve ekonomik anlamda her alanda, dışa açık ve dünya ile bağlantılı olan, yeni bir devlet yapısı söz konusudur. Dolayısıyla da günümüzde herhangi bir ülkenin, çok kolay bir şekilde kendi ulusal sınırlarını aşarak, diğer ülkelerle etkileşim

---

² a.g.m., s.24.

³ Ömer Köse, “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:49, 2003, s.3.

⁴ Vito Tanzi, “Globalization and The Future of Social Protection”, **IMF Working Papers**, 2000, p.14.

⁵ William W. Boyer, “Political Science and the 21st Century: From Government to Governance”, **Political Science and Politics**, Vol:23, 1990, p.50.

içerisinde olduğunu belirtmek mümkündür⁶. Bu süreçte ayrıca birçok ülke, yetki veya egemenlik güçlerini, ulus devlet anlayışına aykırı bir şekilde, küresel süreçte ortaya çıkan çeşitli uluslararası kurum veya kuruluşlar ile paylaşmak zorunda kalabilmektedir. Şüphesiz ki bu durum, küreselleşmenin meydana getirmiş olduğu önemli bir etkidir.

Küreselleşme süreci ile birlikte dünya genelinde uluslararası ticaretin önündeki engellerin kalkması, finans ve sermaye akımlarının da hız kazanması sonucunda, ulus devletlerin temel ekonomik ve siyasal fonksiyonlarında değişim ve dönüşümler kaçınılmaz olmuştur⁷. Bu durum sonucunda ise dünya üzerindeki birçok ülke, tek bir dünya pazarı düzenine geçme aşamasına gelmiştir. Diğer bir ifadeyle küreselleşme, ulus devletin yetki ve kapsamını aşındırarak, “*yeni dünya düzeninde*” şekillenen devlet sisteminin; sosyal, ekonomik, finansal, siyasi ve hukuki rollerinde, önemli değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur⁸. Ayrıca dünya genelinde küresel süreç ile birlikte, ülkeler arası sosyal, siyasal, ekonomik ve teknolojik bağımlılık ve etkileşim de, çok hızlı bir şekilde artmıştır⁹. Meydana gelen bu değişim, Tablo 1’de özetlenmektedir.

Tablo 1: Küresel Süreçte Devletin Değişen Rollerini

Ekonomik ve Mali Rolü	Sosyal Rolü
<ul style="list-style-type: none"> - Sınırlı devlet - Düzenleyici devlet	<ul style="list-style-type: none"> - Adil gelir dağılımı - Yoksullukla mücadele - Sosyal refah devleti anlayışında etkinlik
Finansal Piyasalarda Rolü	
<ul style="list-style-type: none"> - Liberalizasyon hareketlerinin hız kazanması	
Siyasal Rolü	Hukuki Rolü
<ul style="list-style-type: none"> - Siyasi ve milli egemenliğin korunması - Küresel alanda siyasi ve mali bağımsızlık	<ul style="list-style-type: none"> - Piyasada hukuksal altyapının düzenlenmesi - Sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda gerekli hukuksal altyapının oluşturulması

Kaynak: Meliha Ener, Esra Demircan, “Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları”, Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt:13, Sayı:1, 2008, s.61.

Küreselleşme ile birlikte devletin değişen rollerine bakıldığında, ilk olarak *ekonomik anlamda*, devletin faaliyet alanını sınırlayan ve düzenleyici rolü etkin olan bir devlet anlayışının ortaya çıktığı görülmektedir.

⁶ Jayantha Dhanapala, “Globalization and the Nation State”, **The Colorado Journal of International Environmental Law and Policy**, 2001, p.3.

⁷ Joseph Stiglitz, “Globalization and the Economic Role of the State in the New Millennium”, **Industrial and Corporate Change**, Vol:12, 2003, p.3.

⁸ Anthony Giddens, **Sosyoloji**, (Çev: Cemal Güzel), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2005, s.52.

⁹ Nazan Susam, “Kamu Maliyesinde Sınır Ötesi Bir Kavram: Küresel Kamusal Mallar”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:12, 2008, s.277.

Ülke ekonomilerinde üretilen çeşitli mal ve hizmetler ile bunların üretim piyasaları da, kaçınılmaz olarak değişmiştir¹⁰. Diğer taraftan merkezi ve yerel idarelerin kamusal yetki ve güçleri zayıflayarak, bölgesel bloklar ve ulus üstü yapılanmalar gündeme gelmeye başlamıştır. Küresel süreçte meydana gelen tüm bu gelişmeler ise, neticede ulus devlet anlayışının zayıflamasına yöneliktir. Bu süreçte devlet anlayışında meydana gelen değişmelerin yanı sıra, dünya genelinde ekonomik sistem başta olmak üzere, finans ve bütçe sistemleri de, bu değişimden kaçınılmaz olarak etkilenmiştir¹¹. Ayrıca bu süreçte; yabancı sermaye yatırımları, uluslararası ticaret, kısa dönemli sermaye akışları, emek (işgücü) faktörleri de, bu değişimin içerisinde yer almaktadır.

Küreselleşme ile birlikte ulus devletin *kamu maliyesi* alanındaki görev ve fonksiyonları, hem değişmiş hem de zayıflamıştır. Küreselleşmenin ulus devlet açısından meydana getirmiş olduğu değişim, özellikle devletin ekonomideki geleneksel rollerinde (*kamusal malların üretimi ve sunumu, piyasa başarısızlıklarına müdahale, adil gelir dağılımı ve ekonomik istikrarı sağlama*) ortaya çıkmaktadır. Çünkü küresel süreç, ulus devletin ekonomik ve siyasi rollerini de değiştirmiştir.

Küreselleşme, ülkelerin ulus devlet anlayışını terk etmelerine ve kamu harcamaları ile vergiler üzerinde, bağımsız bir politika geliştirme olanaklarını daraltmıştır. Bu bakımdan devletler, diğer ülkeleri de göz önüne alarak, küresel bir düzlem doğrultusunda hareket etmek durumunda kalmışlardır¹².

Küresel süreçte meydana gelen diğer bir önemli değişiklik ise, *finansal* piyasalarda gerçekleşmiştir. Finans piyasalarında liberalizasyon hareketleri hız kazanmıştır. Dolayısıyla ulus devlet anlayışında yer alan piyasa kontrol mekanizmaları, artık önemini kaybetmiş ve ulus devletin bu alandaki müdahale araçları etkisizleşmiştir¹³. Bu bağlamda artık finansal sermaye, dünya üzerinde herhangi bir kısıtlama veya engelle karşılaşmaksızın, tüm ülke ekonomilerinde serbest bir şekilde hareket etmeye başlamıştır. Küresel süreçte finansal sermaye akımlarının liberalleşmesi, özellikle de gelişmiş ülkeler

---

¹⁰ Ener, Demircan, a.g.m., s.58.

¹¹ Esra Siverekli Demircan, “Yeni Ekonomik Düzendeki Bütçe Sistemlerindeki Değişim Süreci ve Türk Kamu Maliyesinin Uyumu”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:2, 2006, s.48.

¹² Aytaç Eker, Hayal Ayça, **Küreselleşme ve Kamu Maliyesinde Yaşanan Dönüşüm**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No:392, Ankara, 2009, s.1.

¹³ Erinç Yeldan, **Küreselleşmenin Neresindeyiz? Türkiye Ekonomisinde Borç Sorunu ve IMF Politikaları**, Petrol-İş Yayınları, 2003, s.105.

açısından faydalı olmuştur. Çünkü çoğunlukla bu ülkelerde faaliyet gösteren uluslararası şirketler, finansal serbestleşme sonrası diğer ülkelere yönelerek, kârlarını ve sermayelerini artırmışlardır. Dolayısıyla da meydana gelen bu faaliyetler, dünya genelinde ekonomik entegrasyon sürecinin başlamasına neden olmuştur¹⁴. Ekonomik entegrasyon sürecinin başlamasındaki temel unsur ise, sermayenin kârlılığını artırma yöntemleridir. Bu gelişmeler sonucunda; korumacı ulusal politikalar etkinliğini kaybetmiş, ulus devletlerin finansal piyasalar üzerindeki kontrolü azalmış, ulus devletin geleneksel işlevleri etkinliğini kaybetmiş ve küresel düzlemde ülkelerin birbirleriyle olan etkileşimleri hız kazanmıştır¹⁵.

Bu kapsamda ayrıca, kamu kesiminde kaynakların etkin bir şekilde dağılımı ve ekonomik refah düzeyinin artırılması çabaları da, küreselleşme sürecinin temel unsurları arasında yer almaktadır. Bu gelişmeler sonrasında; dünya genelindeki birçok ülkede, hareketli sermayeyi kendi piyasalarına çekebilme veya yönlendirebilme adına, kıyasıya bir rekabet gündeme gelmeye başlamıştır¹⁶.

Küresel eğilimler, şüphesiz ki *ticaret* üzerinde de etkili olmuştur. Küreselleşme sürecinde üretim faktörlerinin önündeki engellerin kalkması ile birlikte, hareketli sermaye ve üretim faktörlerinin akışkanlığının artmasına paralel olarak, dünya ticaret hacmi de artmaya başlamıştır. Bu durum sonucunda ise, tüm ülke ekonomilerinde, üretim düzeyinde yüksek artışlar ve maliyetlerde ise azalışlar gündeme gelmeye başlamıştır.

Bu süreçte hareketli sermaye ve üretim faktörlerinin kontrolünde, ulusal güç ve otoriteler yetersiz kalmaktadır. Dolayısıyla da ulus devletlerin dış dünyaya karşı, ekonomi ve ticari alanlarda direnme gücü azalmaktadır¹⁷.

Sosyal roldeki değişime bakıldığında, değişen ve dönüşen ulus devlet anlayışına paralel olarak, dünya genelindeki birçok ülkede “*sosyal refah devleti*” anlayışı da etkinliğini yitirmiştir. Diğer bir önemli unsur olan devletin *siyasi rolü* ise, genel olarak küresel bir boyut kazanmış durumdadır.

---

¹⁴ Ufuk Bakkal, Nazan Susam, “Küreselleşme Sürecinin Kamu Maliyesi Alanına Etkileri”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Sayı:61, 2011, s.29.

¹⁵ Erinç Yeldan, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002, s.24.

¹⁶ Yeldan, a.g.e., s.24.

¹⁷ Gülten Kazgan, **Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009, s.149.

Devletin *hukuki rolü* ise, ülke içerisinde veya ülke dışarısında gerçekleşen değişimlere karşı; ekonomik, sosyal, siyasal alanlarda, hukuki altyapıyı oluşturma şeklindedir.

Küreselleşmenin hız kazanması ile birlikte meydana gelen olumlu ekonomik gelişimlerin yanında, birtakım olumsuzluklar da görülmektedir. Bu olumsuzluklar ise şöyle sıralanabilir¹⁸:

- Küresel süreçte emek piyasalarında meydana gelen ücret ve verimlilik azalışları sonucunda, dünya ekonomisi genel bir durgunluk süreci içerisine girmiştir.
- Bu süreçte “*Bretton Woods*” sisteminin ortadan kalkmasından sonra, uluslararası finansal piyasaların gelişmesi ile birlikte, dünya genelinde finansal sermaye akımları hız kazanmıştır. Bu durum sonucunda ise, finansal piyasalar daha kırılabilir bir hale gelerek, ülkelerin makroekonomik yapıları bozulmuştur.
- Küreselleşme süreci ile birlikte, devletin elindeki politika araçları da etkinliğini kaybetmeye başlamıştır.
- Ayrıca dünya genelinde yaşanan küreselleşme hareketleri ile birlikte, ekonomik krizler de yaygınlık göstermeye başlamıştır.
- Emek ve sermayenin serbestliği ile hareketliliğindeki artış, küresel ekonomik sistem üzerinde bir tehdit unsuru oluşturmaya başlamıştır.

Küreselleşme sürecinde açık toplum ve ekonomik yapıya sahip olan devletler, öncelikle dünya üzerindeki diğer ülkelerle, çeşitli alanlarda işbirliği içerisinde olmak durumunda kalmışlardır. Daha sonrasında ise, küresel alanda meydana gelen ekonomik, sosyal ve politik olaylarda, üzerlerine düşen gerekli politikaları uygulamak ve bunlara yönelik olarak gerekli önlemleri almaları gündeme gelmiştir¹⁹. Ayrıca bu süreçte, devlete düşen birtakım görevler de vardır. Bu görevler²⁰:

- Küreselleşme süreci ile birlikte gelişen bilişim ve teknolojik altyapı ile beşeri sermayenin geliştirilmesi,
- Finansal sektörlerle ve piyasalara ilişkin düzenleme yapılması,

¹⁸ Eker, Ayça, a.g.e., s.4.; Linda Weiss, “Globalization and State Power”, **Development and Society**, Vol:29, 2000, p.12.

¹⁹ Ufuk Selen, “Küreselleşme ve Devlet Etkileşimi”, **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:3 Sayı: 2, 2002, s.21.

²⁰ Mehmet Aktel, **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Asil Yayın Dağıtım, 2003, s.95.; Coşkun Can Aktan, **Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2001, s.128.

- Ülke genelinde sosyal refahı artırıcı politikaların yürürlüğe konulması,
- Eğitim, savunma, sağlık, yoksullukla mücadele ve adil gelir dağılımı konularında gerekli politikaların uygulanması,
- Ülke genelinde emek ve sermaye piyasalarında devlet müdahalelerinin minimize edilerek, hareketliliğinin artırılması,
- Piyasaya giriş ve çıkışlardaki engellerin azaltılması,
- Dış ticaret politikalarının serbestleştirilmesi,
- Kamu kuruluşlarının özelleştirilmesinin sağlanması,
- Ekonomiye yönelik kamusal müdahalelerin ve engellerin en aza indirilmesi,
- Ülke genelindeki kısa vadeli sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesi,
- Yerel idareler açısından hizmet ve demokrasi kuramlarının geliştirilmesi,
- Şeffaf ve etkin devlet anlayışının geliştirilmesi,
- Kurumsal ve hukuki altyapının güçlendirilmesi, şeklindedir.

1.2. KÜRESELLEŞMENİN VERGİLENDİRME ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Küreselleşme sonrasında ülkelerin dinamik yapıları sahip olmalarını, “kelebek etkisi” ne benzetmek mümkündür. Bu durum, “Kabil’ de kanat çırpan bir kelebeğin, kısa bir süre sonra New York’ ta fırtınaya sebep olabilmesi” şeklinde ifade edilebilir²¹. Böylece küresel süreçte ulus devlet anlayışında meydana gelen değişim, emek ve sermaye faktörlerinin serbestleşmesi ve ticaretin artık sınır tanımaz bir boyut kazanması, dünya ekonomisinde birçok unsurun değişimine neden olmuştur. Bu unsurların başında ise, vergileme gelmektedir.

Her alanda sınırsız bir etki gücüne sahip olan küreselleşme, ulus devlet anlayışının zayıflaması ile birlikte, ülkelerin vergilendirme yetkileri üzerinde de etkili olmuştur. Küreselleşme ile vergileme alanında meydana gelen çeşitli sorunlar da, tüm ülkeleri etkileme potansiyeline sahip bir hale gelmiştir. Günümüzde bu vergisel sorunların çözümü de, şüphesiz ki küresel bir yaklaşımı gerekli kılmaktadır²². Bu bağlamda küreselleşmenin *vergilendirme yetkisi ve vergi sistemleri üzerindeki etkilerinin* ele alınacağı bu kısımda,

²¹ Alev Alatlı, **Şimdi Değilse Ne Zaman**, Zaman Kitap, 2007, s.19.

²² Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, “Vergi Rekabeti”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:22, 2004, s.1.

küresel süreçte meydana gelen sosyal-ekonomik ve siyasi değişimlerin, vergi ve vergi yapısına olan etkileri incelenecektir.

1.2.1. Vergilendirme Yetkisi Üzerine Etkileri

Genel olarak *vergilendirme yetkisi*, bir ülke ekonomisinde kamu kesimi harcamalarının karşılanması amacıyla, ilgili kamu kurum ve kuruluşlarının, gerçek veya tüzel kişilerden elde etmiş oldukları vergilere ilişkin, yetki ve sorumluklarını ifade etmektedir. Vergilendirme yetkisi, ulus devlet anlayışında ulusal egemenliğin temel unsurudur. Bu bakımdan vergilendirme yetkisi, devletin ulusal egemenlik gücüne dayalı olarak vergi koyma yetkisini ve gücünü ifade eder. Bu bağlamda devletin bağımsızlık ve egemenlik gücünün temel kıstaslarından birisi ve en önemlisi olarak, vergilendirme yetkisi gösterilmektedir. Bu yetki sayesinde devlet, vergiye ilişkin çeşitli politikalar oluşturma, vergi koyma ve bu vergileri düzenleme hakkına sahip olmaktadır²³.

Demokrasi ile yönetilen bir ülkede, etkin ve adil bir vergi sisteminin bulunması çok önemlidir. Bu açıdan bakıldığında vergi, ülkede yaşayan vatandaşlar için bir çeşit demokrasinin bedeli olarak ifade edilir²⁴. Tarihsel süreçte vergi ve vergilendirme yetkisi konularında çeşitli ülkelerde büyük mücadeleler verilmiştir. Bu kapsamda gerçekleştirilen demokrasi mücadelelerinin en önemlisi, şüphesiz ki devletin vergilendirme yetkisinin sınırlandırılması hususunda olmuştur. Bu kapsamda kralların ve hükümdarların vergi konusundaki keyfi davranışları, halkın isyanına neden olmuştur²⁵. Bu konuda tarihte gerçekleştirilen en önemli anlaşma, “*Magna Carta Libertatum*” (Büyük Özgürlükler Sözleşmesi) olmuştur. Bu anlaşma sonucunda, genel anlamda kralın vergilendirme yetkisinin sınırlandırılması konularında, yönetim ile halk arasında imzalanan bir belge ile vergiye ilişkin vatandaşların hakları ve sorumlulukları belirlenmiştir. Bu anlaşma ile vergilerin parlamentonun iznine ve onayına tabi olması da gündeme gelmiştir²⁶. Ayrıca bu anlaşma sonucunda ortaya çıkan ve sonraları yaygınlık kazanan “*temsilsiz vergi olmaz*”

²³ Haluk Egeli, Funda Diril, “Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Mali Özerklik ve Vergilendirme Yetkisi”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:84, 2012, s.29.

²⁴ Nami Çağan, “Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:37, Sayı:1, 1980, s.130.

²⁵ Bu isyanlardan en önemlileri; 1765 yılında Amerika da ortaya çıkan “*Pul Vergisi İsyanı*” ile 1773 yılında yine Amerika da meydana gelen ve iç savaşın temel nedeni sayılan “*Boston Çay Partisi*” isyanıdır.

²⁶ Coşkun Can Aktan, Dilek Dileyici, Özgür Saraç, **Vergi, Zulüm ve İsyân**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2002, s.251-252.

ilkesi, genel vergi hukuku açısından oldukça önemlidir. Tarihsel süreçte verileme yetkisi konusunda gerçekleştirilen ve reform niteliği taşıyan ve ilk düzenleme olan “*Magna Carta Libertatum*”, bu alanda yetersiz kalmıştır. Bu bakımdan bu süreç sonrasında, vergileme alanına ilişkin “*Haklar Dilekçesi*” (Petition of Rights) ve “*Haklar Kanunu*” (Bill of Rights) düzenlenmiştir.

Tablo 2’de, yukarıda açıklanan hak ve özgürlüklere ilişkin, bildirge ve kanunlarda yer alan vergileme yetkisine ilişkin hükümlere yer verilmiştir.

Tablo 2: Hak ve Özgürlük Bildirgelerinde Vergileme Yetkisi

Büyük Özgürlükler Sözleşmesi (Magna Carta Libertatum) (1215)
<i>Madde 12- “Kendimiz için kurtuluş akçesi, büyük oğlumuzun şövalye olması ve yalnızca bir kere büyük kızımızın evlenmesi sebepleriyle toplananlar dışında, krallığımızda genel onaylama olmadan hiçbir vergi veya yardım toplanamayacaktır. Bu sebeplerle de ancak makul bir yardım toplanabilir. Londra şehrinde istenecek yardımlarda da benzer şekilde hareket edilecektir.”</i>
<i>Madde 14- “Yukarıda belirtilen üç istisna dışında, bir yardım veya vergi kararlaştırırken gerekli genel onaylamayı alabilmek için başpiskopos, piskopos, rahip, kont ve büyük baronları adlarına göndereceğimiz mektuplarla çağıracağız. Bizimle dolaysız olarak toprak ilişkisi olan herkese, şerifler ve diğer memurlarımız aracılığıyla, belirli bir günde en az kırk gün mühlet vererek belirli bir yerde toplanmak için bir çağında bulunacağız. Bütün çağın mektuplarında, çağırmanın sebebi bulunacaktır. Böyle bir çağın çıkartılınca, o gün için kararlaştırılan iş mevcudun iradesine uygun olarak yapılacak, çağırılan herkesin gelmiş olması aranmayacaktır.”</i>
<i>Madde 15- “Gelecekte kimsenin, kendi hür adamlarından, kendi kurtuluş akçesi, büyük oğlunun şövalye olması ve büyük kızının bir kere evlendirme masrafları dışında bir sebeple yardım toplamasına müsaade etmeyeceğiz. Bu sebeplerle de ancak makul bir yardım toplanabilir.”</i>
Haklar Dilekçesi (Petition of Rights) (1628)
<i>“En yüce efendimiz kralımıza, biz ruhani ve dünyevi lordlar ve Parlamento’da bir araya gelmiş olan topluluklar, Kral I. Edward zamanında çıkarılıp yürürlüğe konulmuş bir yasayı hakirane anımsatırız. Bu yüzden gelecekte Parlamentonun genel onayı olmadıkça, hiç kimsenin ödünç para, bağış, vergi, herhangi bir armağan vermeye ya da buna benzer bir ödemede bulunmaya zorlanmasını ve bunun için, böyle bir ödemede bulunmayı reddetti diye, kimsenin sorguya çekilmemesini, yemin etmeye cebredilmemesini, hücreye kapatılmamasını, tutuklanmamasını ya da başka bir biçimde eziyet çektirilmemesini ve rahatsız edilmemesini, yüce Majestelerinizden rica ediyoruz. Hiçbir özgür kişi, bu değindiğimiz durumlardan hiçbirinde yasaklanmamalı ve gö zaltına alınmamalıdır.”</i>
Haklar Kanunu (Bill of Rights) (1689)
<i>Madde 1- “Parlamentonun onayı olmadan, Kral’ın yetkisine dayanarak, yasaları ve bu yasaların icrasını iptal etmek gücü sözde kalır ve yasadışıdır.”</i>
<i>Madde 2- “Son zamanlarda alışkanlık haline getirmek küstahlığını gösterdikleri gibi, Kral’ın yetkisine dayanarak, kendini yasalardan ve bu yasaların icrasından muaf tutmak gücü de sözde kalır ve yasadışıdır.”</i>
<i>Madde 3- “Veto hakkı bahanesiyle, Parlamento’nun onayı olmadan, uzun bir süre için, kabul edildiğinden ya da edileceğinden başka bir biçimde tahtın yararına para toplamak yasadışıdır.”</i>

Kaynak: Aktan, Dileyici, Saraç, a.g.e., s.252-253.

Günümüz dünyasında, devletlerin mali alandaki egemenlik gücünün temel göstergelerinden en önemlisi, şüphesiz ki vergileme yetkisidir. Bu sayede devletler, diğer ülkelerden bağımsız olarak, ekonomi politikalarını belirleyebilmektedirler. Ancak

küreselleşme sürecinde meydana gelen sosyal, siyasal ve ekonomik alanlardaki bütünleşme hareketleri, nihayetinde devletlerin vergilendirme yetkileri üzerinde de etkili olmuştur²⁷.

Bu süreçte meydana gelen en önemli değişim, vergilendirme yetkisinin sınır ötesi bir boyut kazanması olmuştur. Küresel süreçte meydana gelen bütünleşme hareketleri çerçevesinde oluşturulan bölgesel ve ülkeler arası entegrasyonlar, vergilendirme yetkisinin devlet üstü organlara devredilmesini gündeme getirmiştir²⁸. Bu entegrasyonlara gösterilebilecek en iyi örneklerden birisi, Avrupa Birliği (AB) olmaktadır. AB üyesi ülkelerde vergi ve vergiye ilişkin yetki ve görevler, tek bir vergilendirme otoritesine devredilmiştir. Dolayısıyla da üye ülkeler, vergilendirme alanlarında, bağlı bulunmuş oldukları otoritenin koymuş olduğu politikalara uymak zorundadırlar. Bu bağlamda AB üyesi ülkelerin, ulus devlet anlayışının temel unsuru olan vergilendirme yetkisi konusunda, tam anlamıyla bir egemenlik gücüne sahip oldukları söylenemez²⁹.

1.2.2. Vergi Politikaları ve Vergi Sistemleri Üzerine Etkileri

Küresel süreçte birçok alanda serbestleşme hareketlerinin yaşanması ile birlikte, ülkeler arası etkileşim de, hiç olmadığı kadar artmıştır. Dolayısıyla vergi sistemleri de, bu etkileşim içerisinde yer almıştır. Ülkelerin belirlemiş oldukları kendi ulusal vergi politikaları, diğer ülkelerin vergi sistemlerine karşı daha duyarlı bir yapıya kavuşmuştur. Bu kapsamda küreselleşme hareketleri, ülkelerin ulusal vergi politikaları üzerindeki bağımsızlık güçlerini azaltmıştır³⁰.

Bu kapsamda küreselleşmenin vergi politikaları ve vergi sistemlerinde meydana getirdiği başlıca değişimler, genel hatları ile şu şekilde özetlenebilir³¹:

- Küresel süreçte, ülkelerin mali egemenlik gücünün bir göstergesi olan vergilendirme yetkisi zayıflamıştır.

²⁷ Murat Aydın, “Küreselleşme Kıskaçında Maliye Politikası: Küreselleşme ve Vergilendirme Yetkisi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:290, 2005, s.1.

²⁸ Fatih Saraçoğlu, “Vergilendirme Yetkisi ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri”, **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:3, 2003, s.180.

²⁹ Tax Justice Network, “Tax Information Exchange Arrangements”, **Tax Justice Briefing**, 2009, p.1.

³⁰ OECD, “Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue”, **OECD Publishing**, 1998, p.13.

³¹ Vito Tanzi, “Globalization, Tax System, and The Architecture of The Global Economic System”, 2005, p.9.

- Çeşitli alanlarda vergisel düzenlemeler ve vergi uyumlaştırma politikaları gündeme gelmiştir.
- Dünya genelinde, toplam vergi hâsılatı içerisinde, dolaylı vergilerin payı artış göstermiştir.
- Vergi yükü, hareketli faktörler üzerinden, hareketsiz faktörler üzerine kaymıştır.
- Ulusal ekonomilerin izlemiş oldukları vergi politikaları, uluslararası bir boyut kazanarak, artık diğer ülkelerin vergi sistemlerine ve vergi yapılarına karşı, daha duyarlı bir hale gelmiştir.
- İletişim ve bilgi teknolojilerinde meydana gelen değişim ve dönüşümler, devletlerin “vergileme” üzerindeki, kontrol gücünü de zayıflatmıştır.
- Bu süreç içerisinde üretim faktörlerinin artan hareketliliği, ulusal ve küresel sermayenin, vergiye karşı duyarlılığını artırmıştır³².

Küreselleşme ile birlikte, ülkelerin ulusal ve uluslararası alanlarda, çeşitli etmenlerden etkileniyor olması, bağımsız bir vergileme politikası uygulamalarını da zorlaştırmıştır. Günümüz ülke ekonomilerinde, ülkelerin rekabet güçlerini artırmak ve yabancı sermaye yatırımlarını ekonomilerine kazandırmak amacıyla; ulusal vergi mevzuatlarında ve vergi sistemlerinde yapısal nitelikli reformlar yapılarak, diğer ülkelerin vergi sistemleri ve vergi politikaları ile yakınlaştırılması ve uyumlaştırılması çabaları giderek artmaktadır.

Küresel süreçte bir yandan liberal devlet anlayışı egemen iken, diğer bir yandan da, artan kamusal harcamaların finansmanını sağlamada yetersiz olan vergilerin, artırılmasına yönelik politikaların yeniden düzenlenmesi gereği ortaya çıkmıştır. Çünkü küreselleşmenin üretim faktörleri üzerindeki engelleri kaldırması, ülkelerin hareketli sermayeyi kendi piyasalarına çekebilmek amacıyla, çeşitli vergisel kolaylıklar sağlayarak, vergi oranlarında indirim yoluna gitmelerine neden olmuştur³³. Ancak bu durum bir yandan istenilen sonuçların elde edilmesini sağlarken, bir yandan da istenilmeyen sonuçların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu olumsuz sonuçlar ise şöyle sıralanabilir:

---

³² Filiz Giray, “Vergi Rekabeti ve Serbest Bölgeler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:272, 2004, s.175; Savaş Çevik, “Küreselleşen Dünyada Vergi Politikası: Vergi Politikasında Dönüşüm ve Küresel Sorunlar”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:270, 2004, s.154.

³³ Levent Özer, **Vergilemede Global Eğilimler**, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2009, s.62.

- **Sermayenin Vergi Yükünün Azalması:** Küreselleşme ile birlikte, yukarıda da belirtildiği üzere vergi otoriteleri, özellikle hareketli sermaye üzerindeki vergi yükünün azaltılması yoluna gitmiştir. Bu durum sonucunda ise, vergi gelirlerinde azalma ve vergi erozyonları ortaya çıkmıştır³⁴.

- **Üretim Faktörleri Üzerinde Saptırıcı Etkiler:** Yabancı sermayenin ülkeye çekilebilmesi için yapılan vergisel indirimler, üretim faktörleri (akışkan olmayan) üzerinde saptırıcı etkiler oluşturmuştur. Bu durumda, serbest piyasa ekonomisinde uygulanmakta olan vergi politikalarının ortaya çıkarmış olduğu bu saptırıcı etkileri minimize etmek veya ortadan kaldırmak amacıyla, söz konusu ülkelerde çeşitli önlemler yürürlüğe konulmuştur.

- **Vergilerin Bileşiminde Değişim:** Küresel süreçte meydana gelen değişimler, hareketli sermayenin vergiye olan duyarlılığını artırmıştır. Bu durum ise, ülkelerin vergi politikalarını ve sistemlerini belirlemede temel unsur olmuştur. Son dönemlerde dünya genelindeki tüm ülkelerde ortaya çıkan vergileme politikası; gelir ve kurum kazançları üzerinden alınan vergilerin daha az, buna karşılık emek geliri ve mal ve hizmet üzerinden alınan vergilerin ise, daha fazla olduğu yönündedir. Bu durum bir yandan dolaysız vergilerin kendi içinde sermaye gelirinden emek gelirine, diğer bir yandan da sermaye üzerindeki vergi yüklerini azaltma çabalarının bir sonucu olarak, vergi politikalarının dolaysız vergilerden, dolaylı vergilere doğru kaymasına neden olmuştur. Meydana gelen bu oluşum ise, vergilemede adaletin sağlanmasını önleyici bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır³⁵.

- **Vergi Cennetleri ve Vergi Rekabeti:** Dünya genelindeki sermaye hareketlerinin serbestleşmesi sonrası, ülkeler hareketli sermayeyi kendi piyasalarına yönlendirebilmek için, kıyasıya bir vergi yarışı içerisine girmişlerdir. Ülkelerin ulusal ekonomileri içerisinde faaliyet gösteren çeşitli firmalar ve bireyler, elde etmiş oldukları kazançlar üzerinden vergilerini ödemeyerek, vergiden kaçınma veya vergi kaçakçılığına neden olabilmektedirler. Bu kapsamda mükellefler, vergi cennetlerinin sunmuş oldukları çok düşük ya da sıfır vergilendirme avantajlarını kullanarak, kendi ülkelerindeki vergi

³⁴ İhsan Günaydın, Serkan Benk, “Globalleşmenin Vergi Sistemlerinde Meydana Getirdiği Değişiklikler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:267, 2003, s.161.

³⁵ Veli Kargı, Yasemin Özügürlü, “Türkiye’de Küreselleşmenin Vergi Politikaları Üzerine Etkileri: 1980-2005 Dönemi”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:14, Sayı:1, 2007, s.279.

yüklerinden kurtulabilmektedirler³⁶. Bu bakımdan bu tür mükellefler, aslında devletin sunmuş olduğu imkânlarından ve kamu harcamalarının faydalarından yararlanmaktadırlar. Ancak bu şekilde vergi cenneti ülkelerde vergi dışı faaliyetlerde bulunarak, gerçekte kamu harcamalarının finansmanından kaçınmış olurlar. Sonuçta bu şekilde gerçekleştirilen işlemler, “*bedavacı*” kesimin artmasına olanak tanımaktadır. Vergi cenneti sayılabilecek ülkelerde çok geniş vergisel avantajların uygulanması ve indirim-muafiyet-istisna unsurlarının yaygın olarak kullanılması sonucu, diğer ülkelerin vergi tabanları aşınmakta ve toplam vergi hâsılatları azalmaktadır³⁷.

Bu bakımdan uygulamaya konulan çeşitli vergisel teşvikler, bir yandan olumlu etkiler meydana getirirken, diğer taraftan da tüm dünyada istenmeyen sonuçlara neden olmaktadır. Bu sonuçların en önemlileri, *vergi cennetleri* ve *zararlı vergi rekabeti* olarak görülen uygulamalardır. Bu uygulamalar, dünya genelindeki tüm ülkelerin vergi yapılarını ve politikalarını olumsuz olarak etkilemektedir. Küreselleşme ile ortaya çıkan bu oluşum, birçok ülkeyi yakından ilgilendirmektedir. Bu süreçte birçok ülke bu duruma duyarsız kalmayarak, başta vergi sistemleri ve politikaları olmak üzere, vergi oranlarında indirim ve vergi otoritelerinin yeniden düzenlenmesi gibi çeşitli düzenlemeler yapmışlardır³⁸.

- ***Küreselleşme Sonucu Vergilemede Sorun Oluşturulan Oluşumlar:***
Küreselleşme sürecinde artan faaliyet alanları ile çeşitli özelliklere sahip olan firmaların ve çok uluslu şirketlerin, vergiden kaçınma olanaklarının artması ile birlikte, vergi yüklerini de istedikleri şekilde azaltabilme imkânlarına sahip olmalarına neden olmuştur. Küreselleşmenin getirmiş olduğu yeni imkânlar sayesinde bu kurumlar; transfer fiyatlaması, örtülü kazanç ve daha birçok çeşitli yöntemlerle kurum kazançlarını azaltabilmektedir. Dolayısıyla küreselleşme süreci; çok uluslu şirketler, transfer fiyatlaması, elektronik ticaret, vergi cennetleri, uluslararası çifte vergilendirme, finansal spekülasyonların vergilendirilmesi alanlarında çeşitli vergisel sorunlar meydana getirmiştir.

---

³⁶ OECD, a.g.e.,1998, p.14.

³⁷ Giray, a.g.m., 2004, s.115.

³⁸ Günaydın, Benk, a.g.m., s.161.

a) Çok Uluslu Şirketler

Günümüzde ticari küreselleşmenin bir göstergesi olan çok uluslu şirketler sahip oldukları özelliklerle; emek (işgücü) ve sermaye hareketlerindeki serbestleşme süreci ile birlikte, ulusal sermayelerin uluslararası veya küresel bir alana taşınmasını kolaylaştırmıştır. Çok uluslu şirketlerin sahip oldukları genel özellikler; faaliyet alanlarının birden fazla ülkeyi kapsamaması, merkezi birim ile bağlı bulunan kuruluşların, merkezi bir denetime tabi olması ve ortak politikaların yürütülmesi şeklinde sayılabilir³⁹.

Çok uluslu şirketler, dünya ekonomisi üzerinde söz sahibi olma gücünü elde edebilmişlerdir. Bu bakımdan yatırım yapmış oldukları her ülkede, sosyal, siyasal ve ekonomik alanlarda kendi menfaatleri doğrultusunda hareket etmekte ve bu yönde bir lobi faaliyetleri yürütmektedirler. Bu nedenle de çok uluslu şirketler, hükümetler üzerinde bir baskı kurma gücüne sahiptirler. Ayrıca çok uluslu şirketler, yatırım yapmış oldukları ülkelerde herhangi bir risk unsuru ile karşılaşılırsa, ülkeyi terk etme potansiyelleri çok yüksektir. Bu nedenle de kendi nezdinde meydana gelen herhangi bir maliyet oluşturu durumu, rahatlıkla hükümete yansıtılmaktadır. Bu bakımdan küresel süreçte çok uluslu şirketlerin, ulus devletlerin uygulamış oldukları diğer politikalar gibi vergi politikalarını da, etkisizleştirme riski bulunmaktadır⁴⁰.

Dünya genelinde çok uluslu şirketlerin faaliyetlerine yönelik birçok avantaj sağlayan diğer bir uygulama ise, serbest bölge uygulamalarıdır. Bu bakımdan küreselleşme süreci ile birlikte son dönemlerde gündeme gelen serbest bölge uygulamaları, dünya genelinde hızla yayılmaktadır. Serbest bölge kavramsal olarak şu şekilde belirtilebilir; bir ülkenin ulusal sınırları içerisinde yer alan; dış ticaret, gümrük ve vergisel konularda birtakım avantajlara sahip olan, fakat ülkenin gümrük hattı sınırları dışında kalan bölgelerdir. Söz konusu bu bölgelerde, gümrük mevzuatı ve yasal düzenlemeler işlememekte ve burada gerçekleştirilen işlem ve faaliyetlere yönelik ayrıcalıklar ve bunun yanı sıra çeşitli teşvikler tanınmaktadır. Serbest bölgeler, özellikle ihracata önem veren ve bu doğrultuda ihracata dayalı kalkınma politikalarını benimseyen ülkeler tarafından, daha yoğun bir şekilde uygulanmaktadır. Bu sayede ihracatı artırmanın en önemli araçlarından

³⁹ Gülten Kutsal, Ali Büyükuşlu, **Çokuluslu Şirketler ve İnsan Kaynağı Yönetimi**, Der Yayınları, İstanbul, 1996, s.29.

⁴⁰ Nihal Kargı, Ekrem Karayılmazlar, "Küreselleşmenin Vergi Politikaları Üzerindeki Etkisizlik Etkisi", **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:14, Sayı:3, 2009, s.26-27.

biri olarak serbest bölgeler, küresel vergi rekabeti ortamında uluslararası sermaye yatırımları için vazgeçilmez birer unsur olmaktadır⁴¹.

Bu bağlamda serbest bölgelerin temel amacı; ihracata dayalı kalkınmayı sağlamak, yerli ve yabancı yatırımcıyı teşvik etmek, yatırım hacminin artmasını sağlamak, know-how ve teknolojik yenilikleri ülkeye çekmek, ülkenin rekabet gücünün artmasını sağlamak şeklinde sıralanmaktadır. Bunun yanı sıra serbest bölgeler, dolaylı olarak istihdam, sanayileşme ve girişimcilik gibi unsurlar üzerinde de, uzun dönemde pozitif gelişmelerin yaşanmasına katkıda bulunmaktadır⁴².

Küresel süreçte çok uluslu şirketler ile birlikte gündeme gelen diğer bir kavram ise, *kıyı bankacılığı (off-shore)* olmaktadır. Bu kapsamda bu kavram; bir ülkede belirlenmiş olan serbest bölgelerde faaliyet gösteren ve diğer bankalara göre bazı avantajlara sahip olan veya birtakım konularda muafiyet gösterilen, uluslararası bir bankacılık yapılıdır. Bu kapsamda kıyı bankacılığın temel özellikleri şu şekilde belirtilir; faaliyet gösterdikleri yerlerdeki geçerli olan ulusal para birimini kullanamazlar, söz konusu ülkede yerleşik olmayan kişiler veya kurumlar ile faaliyetlerini gerçekleştirirler, gerçekleştirdikleri işlemler ve müşteri gizliliği ön plandadır, kontrol, denetim ve şeffaflık ilkeleri tam olarak etkin değildir. Bu bağlamda böyle bir işlem yapısına sahip olan kıyı bankalarının, faaliyette bulunacakları ülkeleri seçmelerine etki eden temel faktör ise, yasal ve idari açıdan kolaylıklar sağlanmasıdır. Şu an dünyada geçerli olan off-shore merkezlerinin başlıcaları şunlardır; Bahama Adaları, İngiliz Virjin Adaları, Cayman Adaları, Dublin, Malta, Hollanda ve Singapur'dur. Sonuçta bu merkezlere tanınan birtakım kolaylıklar mevcuttur. Bunlardan en önemlileri ise şunlardır; bankaların faiz oranlarını serbestçe belirleyebilme imkânı, esnek oranlar ve munzam karşılığın olmaması, vergisel kolaylıkların sağlanması, stopaj kesintisinin olmaması, yapmış oldukları işlem ve faaliyetlerde kısıtlama ve engellerin söz konusu olmaması şeklinde ifade edilmektedir. Sonuçta bu bankalara tanınan kolaylıklar, banka müşterilerine yüksek faiz olanağı sağlanmasına imkân vermektedir⁴³.

---

⁴¹ Seçil Fettahlıoğlu, Selçuk Ferit Dereli; "Türkiye'de Serbest Bölgeler ve Kuruluş Yeri Alternatifleri Olarak Kahramanmaraş İlinin Potansiyeli", **II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu**, 1-2 Ekim 2012, s.397-400.

⁴² M. Vefa Toroslu, **Serbest Bölgeler**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000, s.1.

⁴³ Mustafa Çeker; "Offshore Hesaplar ve Bankaların Sorumluluğu", **Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:10, Sayı:2, 2006, s.97-98.

b) Transfer Fiyatlandırması

Dünya genelinde çok uluslu şirketlerin artması ile birlikte, birtakım sorunlarda gündeme gelmeye başlamıştır. Şüphesiz ki bu sorunların en belirgin olanı, transfer fiyatlandırmasıdır. Transfer fiyatlandırması, özellikle çok uluslu şirketler arasında gerçekleştirilen mal-hizmet ve çeşitli gayri maddi haklara ilişkin uygulanan fiyat olarak tanımlanır. Daha geniş olarak transfer fiyatlandırması, firmaların çeşitli alt kademelerinde bulunan firmalarla yapılan ticari işlemler dolayısıyla, uygulamış oldukları fiyattır. Günümüz dünyasında transfer fiyatlandırmasından söz edebilmek için, firmaların birtakım özelliklere sahip olması gerekmektedir. Bunlar; firma yapısının bir ağ sistemine sahip olması, firmanın çeşitli şubelerinin farklı vergi idarelerine tabi olması, firmalar arası bir ticaretin söz konusu olması ve firmalar arası uygulanan fiyatın *emsal fiyat* olmaması şeklinde sayılabilir⁴⁴.

Bu sayılan özellikler, çoğunlukla çok uluslu şirketlere ait olduğu için, transfer fiyatlandırması bu şirketlerde daha çok görülmektedir. Çok uluslu şirketler transfer fiyatlandırması yoluyla, kendi bünyeleri içinde yer alan şirketlerin yapmış oldukları ticari faaliyetlerde, yasal boşluklardan yararlanarak, vergisel avantajlar elde edebilmektedirler. Bu bağlamda şirketler elde etmiş oldukları kârları, çeşitli ülkelerde bulunan herhangi bir şirkete gelir olarak transfer etmektedirler. Dolayısıyla da bu yapılan işlemler, firmaların vergilendirilebilir gelirlerinde bir azalışa neden olarak, ödenecek olan vergilerin düşük düzeyde gerçekleşmesine neden olur⁴⁵.

Şirketlerin gerçekleştirmiş oldukları en yaygın transfer fiyatlandırması yöntemleri; firmaların elde etmiş oldukları gelirler üzerinden ödenmekte olan kurumlar vergisinin düşürülmesi ve ihracat-ithalat üzerinden ödenen vergilerin indirilmesidir⁴⁶.

Son yıllarda çok sık olarak uygulanan transfer fiyatlandırmasının; ülkeler arasında farklı vergi uygulamalarına neden olduğu ve bunun sonucunda da, çeşitli vergi sorunlarının gündeme geldiği görülmektedir. Özellikle bu kapsamda şirketlerin vergi yüklerini azaltmak amacıyla gerçekleştirmiş oldukları transfer fiyatlandırması yöntemi, en çok kurumlar

⁴⁴ Berk Dicle, "Vergi Uygulamaları Açısından Transfer Fiyatları", **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:163, 1995, s.35.

⁴⁵ Yenal Öncel, "Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergileme", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Yayın No:571, İstanbul, 2003, s.2.

⁴⁶ Dicle, a.g.m., s.35.

vergi hâsılatının erimesine neden olmaktadır. Bu bakımdan dünya genelindeki birçok ülke, bu sorunun engellenmesi için çeşitli yasal düzenlemeler uygulamaktadırlar⁴⁷. Örneğin Türkiye’de transfer fiyatlandırması yoluyla vergi kaybının önüne geçilebilmesi amacıyla, çeşitli vergisel düzenlemeler getirilmiştir. Bu bağlamda 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 13. Maddesinde “*Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı*” başlığı altında, bu konuya ilişkin yasal düzenleme yer almaktadır. Bu kanunun ilk iki maddesi ise şu şekildedir⁴⁸:

Madde (1): “*Kurumlar, ilişkili kişilerle emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit ettikleri bedel veya fiyat üzerinden mal veya hizmet alım ya da satımında bulunursa, kazanç tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtılmış sayılır. Alım, satım, imalat ve inşaat işlemleri, kiralama ve kiraya verme işlemleri, ödünç para alınması ve verilmesi, ikramiye, ücret ve benzeri ödemeleri gerektiren işlemler her hal ve şartta mal veya hizmet alım ya da satımı olarak değerlendirilir*”.

Madde (2): “*İlişkili kişi; kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ifade eder. Ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoy ile üçüncü derece dâhil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılır. Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler, ilişkili kişilerle yapılmış sayılır*”.

Ayrıca transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının gerçekleşebilmesi için, şu unsurların da bulunması gerekir⁴⁹; “*Bir kurum tarafından bir mal veya hizmet alım ya da satımının yapılmış olması, söz konusu kurumun bu mal veya hizmet alım ya da satımını ilişkili kişilerle yapmış olması, bu mal veya hizmet alım ya da satımında “emsallere uygunluk ilkesi” ne aykırı olarak fiyat veya bedel tespiti yapılmış olması*

⁴⁷ Fatih Saraçoğlu, “Kurumlar Vergisi Hâsılatı Üzerine Bir Değerlendirme”, **Mali Pusula Dergisi**, Sayı:4, 2005, s.50.

⁴⁸ Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, “Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu”.

⁴⁹ Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımı Hakkında Rehber”, s. 2.

gerekmektedir". Bu kanun kapsamında yapılan düzenlemeler ile büyük ölçüde transfer fiyatlandırması ve bu bağlamda ortaya çıkan örtülü kazanç dağılımının da, önüne geçilmeye çalışılmıştır. Bir diğer husus ise, transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımının olmaması için, kurumların yapmış oldukları işlemlere ait fiyatların, emsallere uygun olması gerekmektedir⁵⁰.

c) Elektronik Ticaret

Dünya Ticaret Örgütü (The World Trade Organization (WTO))'nun tanımına göre⁵¹; *"Elektronik ticaret, mal ve hizmetlerin üretim, reklam, satış ve dağıtımlarının telekomünikasyon ağları üzerinden yapılmasıdır"*.

OECD'nin tanımına göre⁵²; *"Elektronik ticaret, kurumların ve bireylerin katıldığı ve metin, ses ve görsel imaj gibi sayısallaştırılmış verinin işlenerek, açık veya kapalı ağlar üzerinden iletilmesine dayanan ticaretle ilgili işlemlerdir"*.

Dünyada bilişim teknolojileri alanında yaşanan hızlı değişim ve yenilikler sonucu, her geçen gün artmakta olan elektronik ticaret işlemleri, beraberinde vergisel sorunların artmasını da gündeme getirmiştir⁵³. Bu sorunlar ise genel anlamda şu şekilde sıralanabilir:

- Uluslararası elektronik ticaretin yaygınlaşmasıyla birlikte vergi otoriteleri, bilişim teknolojileri alanında meydana gelen bu hızlı değişime karşı, belirli ve etkin politikalar oluşturamamışlardır⁵⁴.
- Bu alanlarda meydana gelen sorunların çözümü için, geleneksel ticaret esaslı oluşturulan vergi sistemleri, yetersiz kalmaktadır. İşletmeler ticari faaliyetlerini geleneksel yollarla gerçekleştirebileceği gibi, elektronik araçlar yardımıyla da yürütebilmektedir. Dolayısıyla da her yenilik gibi meydana gelen değişimler, aynı zamanda hukuki yapıda yeni sorunları da beraberinde gündeme getirmektedir⁵⁵.

⁵⁰ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, **Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Dönem Sonu İşlemleri**, İstanbul SMMMO Yayınları, No:96, 2007, s.90.

⁵¹ World Trade Organization, **Electronic Commerce and Role of The WTO**, Special Study-2, 1998, p.1.

⁵² OECD, "Measuring Electronic Commerce", **Committee for Information, Computer and Communications Policy**, 1997, p.6.

⁵³ Richard Jones, Subhajit Basu, "Taxation of Electronic Commerce: A Developing Problem", **16. Bileta Annual Conference**, 2001, p.3.

⁵⁴ Jonathan Bick, "Implementing E-commerce Tax Policy", **Harvard Journal of Law & Technology**, Vol:13, No:3, 2000, p.598.

⁵⁵ Ramazan Gökbunar, "Siber Uzayda Bit Vergisi Üzerine", **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:22, Sayı:2, 2003, s.36.

- Elektronik ticaretin vergilendirilmesinde problem oluşturan bir takım faktörler, mevcut vergilendirme ilkelerinin yetersiz kalmasına neden olabilmektedir.
- Elektronik ticaretin ülkelerin sınırlarını aşan bir boyut kazanması, bu ticaretten elde edilen gelirlerin vergilendirilmesinde önemli sorunlar ortaya çıkarmaktadır.

Vergi devletin egemenlik hakkına dayanılarak alındığına göre, elektronik ticaret açısından ortaya çıkan en önemli sorun da, devletin egemenlik hakkının, diğer devletlerle olan sınırlarıdır. Kısacası bu hakkın uygulanabilme alanlarıdır. Elektronik ticarete geliri kimin elde ettiği, vergiyi doğuran olayın nerede gerçekleştiği gibi konuların belirsiz olması, bu alanlarda gerçekleştirilen faaliyetlerin vergilendirilmesini zorlaştırmaktadır. Bu bağlamda bu alanlarda ortaya çıkan belirsizliklerin aydınlatılması, bu alanlarda gerçekleştirilen faaliyetlerin vergilendirilmesi ile ilgili olarak ortaya çıkan sorunların çözümüne yardımcı olacaktır.

Elektronik ticaretin vergilendirilmesi alanlarında vergi otoritelerinin düzenlemiş oldukları bir takım çalışmalar bulunmaktadır. Örneğin OECD'nin yapmış olduğu *Ottawa* toplantısında, elektronik ticaret işlemlerinde esas alınacak ilkelerin, geleneksel ticaret işlemlerinde geçerli ilkelerden farklı olmaması gerektiği belirtilmiştir. Bu çerçevede **tarafsızlık, verimlilik, açıklık ve basitlik, etkinlik ve doğruluk ile esneklik ilkelerinin** elektronik ticarete uygulanan vergiler için de, geçerli olacağı belirtilmiştir. Belirlenen bu temel ilkeler ise şunlardır⁵⁶:

- **Tarafsızlık:** Bu ilkenin temel amacı, vergilendirme yöntemleri açısından geleneksel ticaret ile elektronik ticaret arasında, eşit koşulları oluşturmaktır. Yani bu ilkeye göre, benzer iş yapan vergi mükellefleri benzer vergisel uygulamalara tabi tutulmalıdır.
- **Verimlilik:** Vergi yükü hem mükellef hem de idare açısından etkin olmalıdır. Vergi kayıp ve kaçığı en aza indirilmelidir.
- **Açıklık ve Basitlik:** Vergilendirme ile ilgili oluşturulan kurallar, anlaşılır bir şekilde açık ve basit olmalıdır. Ayrıca vergi kuralları, istikrarlı olmalıdır.

---

⁵⁶ Rob Atkinson, Daniel Castro, "Closing the E-commerce Sales Tax Loophole", **The Information Technology & Innovation Foundation**, 2010, p.3.

- **Etkinlik ve Doğruluk:** Vergilendirme ile ilgili oluşturulan kuralların ve yöntemlerin, uygulanma zamanı ve yeri, doğru bir şekilde olmalıdır. Ayrıca vergi kayıp ve kaçakçılığının önüne geçilmeli ve vergilemede etkinlik sağlanmalıdır.
- **Esneklik:** Vergilendirme ile ilgili oluşturulan kurallar ve yönetim birimleri, küresel gelişmelere uygun ve uyumlu olabilecek şekilde, esnek bir yapıya sahip olmalıdır.

Ancak bu çalışmalar, elektronik ticaret işlemlerinin vergilendirilmesi konusunda yetersiz kalmakla birlikte, bu işlemlerin belirsizliklerini de ortadan kaldıracı bir niteliğe sahip değildir⁵⁷. Bu doğrultuda elektronik ticaretin küresel süreçte hızla gelişim göstermesi; geleneksel hukuk kurallarının, bu gelişmelerin alt yapısını, taraflarını ve ilişki biçimlerini dikkate alarak, yeniden değerlendirilmesini zorunlu kılmaktadır⁵⁸.

d) Vergi Cennetleri

Küreselleşme sürecine paralel olarak gelişim gösteren sermaye hareketlerindeki serbestleşme politikaları, birçok ülkeyi vergisel açıdan avantajlı bir konuma getirmiştir. Bu ülkeler, kendi ülkelerine yönelen yabancı sermayeye yönelik olarak, çok cazip vergi oranı indirimleri uygulamaktadırlar. Ayrıca bu yönde çeşitli yasal düzenlemelerde yaparak, sermayenin giriş ve çıkışlarını kolaylaştırmaktadırlar⁵⁹. İşte bu niteliklere sahip olan ülkelere, literatürde *vergi cenneti* denilmektedir. Genel anlamda vergi cennetlerinin temel özellikleri ise⁶⁰; diğer ülkelere göre düşük vergi oranlarının uygulanması, etkin bir bilgi paylaşımının olmaması, yönetim ve denetim alanında herhangi bir şeffaflığın bulunmaması olarak sayılabilir. Buradaki temel amaç ise, çeşitli firmaların ve özellikle uluslararası şirketlerin, vergi denetiminden kaçınmalarıdır. Bu kapsamda vergi cennetleri gün geçtikçe artmaktadır. Bu kapsamda artan vergi dışı faaliyetler ise, dünya genelindeki diğer ülkelerin vergi matrahlarının aşınmasına neden olmaktadır.

e) Uluslararası Çifte Vergilendirme

Herhangi bir vergi mükellefine ait olan bir gelir veya maddi varlığın, birden fazla ülke veya vergi otoritesi tarafından vergiye tabi tutulması olarak tanımlanan uluslararası

⁵⁷ J. Arthur Cockfield, "The Rise of The OECD as Informal World Tax Organization Trough National Responses to E-commerce Tax Challenges", **Queen's University Faculty of Law**, 2006, p.4.

⁵⁸ Dış Ticaret Müsteşarlığı, "ETDÇG Raporu", **Elektronik Ticaret Direktifi Çalışma Grubu Raporu**, No:5, 2008, s.1.

⁵⁹ OECD, a.g.e., 1998, p.21.

⁶⁰ a.g.e., p.23.

çifte vergilendirme, günümüz dünya ekonomilerinde ortaya çıkan vergisel sorunların başında gelmektedir. Uluslararası çifte vergilendirmede; geliri elde eden mükellefin hem geliri elde etmiş olduğu ülkede hem de ikamet ettiği ülkede, bir vergilendirmeye tabi tutulması söz konusu olmaktadır. Uluslararası çifte vergilendirme sorunu, özellikle sınır ötesi ticari işlemler ve sermaye yatırımları açısından, ülkeleri zor durumda bırakmaktadır. Bu bakımdan son dönemlerde birçok ülkede, bu sorunu çözmeye yönelik olarak çeşitli yasal ve vergisel düzenlemeler yapılmaktadır. Bu düzenlemelerin en yaygın olanı ise şu an için, ülkeler arasında gerçekleştirilen karşılıklı ikili anlaşmalardır. OECD üyesi ülkelerdeki vergi otoriteleri, uluslararası çifte vergilendirmeyi önlemek ve bundan kaynaklanan çeşitli sorunları minimize etmek amacıyla, uluslararası vergilendirme ilkelerini benimsemiştirler. Yürürlüğe konulan bu ilkeler kapsamında, ülkeler arasında *vergisel koordinasyonun* ve *vergisel uyumun* sağlanması amaçlanmaktadır⁶¹.

f) Finansal Spekülasyonların Vergilendirilmesi

Küreselleşme süreci ile birlikte gelişen finansal serbestleşme süreci, ülkelerin sermaye hareketlerinin önündeki engelleri kaldırmalarını ve dışa açık bir ekonomik yapıya sahip olmalarını gerektirmektedir. Ancak dışa açık bir ekonomide meydana gelen bir takım yapısal sorunlar, söz konusu ülkenin ekonomisinde meydana gelen olumsuzluklar veya ortaya çıkan riskler, finansal sermayenin ülkeyi terk etmesine neden olabilmektedir⁶². Bu yapısal sorunların başında ise, vergileme konusu gelmektedir.

1990'larla birlikte gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde artış gösteren sıcak para hareketleri, finansal krizlerin temel belirleyicisi olmaktadır. Kısa vadeli spekülasyon bir işlem mahiyetinde olan sıcak para hareketleri, ülke ekonomilerini derinden etkilemektedir⁶³. Özellikle kriz dönemlerinde, ani bir şekilde ülke ekonomisini terk eden bu kısa vadeli sermaye işlemleri, ülkelerin bu alanlara yönelik çeşitli yaptırımlar uygulamasını gündeme getirmiştir. Nitekim son dönemlerde birçok ülkede; finansal sermaye akışını kontrol altına almak ve ülke genelinde finansal istikrarı sağlamak

---

⁶¹ Aktan, Vural, a.g.m., s.16.

⁶² Dani Rodrick, Andres Velasco, "Short-Term Capital Flows", **NBER Working Paper**, No:7364, 1999, p.2.

⁶³ Guy Debelle, Gabriele Galati, "Current Account Adjustment and Capital Flows", **Bank for International Settlements Working Paper**, No:169, 2005, p.2.

amacıyla, bu tür işlemlere yönelik olarak çeşitli vergi uygulamaları söz konusudur⁶⁴. Bu kapsamda literatürde genel yaygınlık kazanan vergi uygulaması *Tobin Vergisi* şeklindedir. Genel anlamda *Tobin Vergisi*; sıcak para hareketlerinin, ülke ekonomilerine giriş ve çıkışlarında uygulanması öngörülen politika uygulamasıdır. Bu vergi ile dünya genelinde dolaşımını sürdüren spekülasyon amaçlı para transferleri üzerine, çok düşük (%0,1 ile % 0,25 aralığında) bir vergi oranı uygulaması konularak, dünya ekonomisi üzerinde meydana getirmiş olduğu tahribatın önlenmesi amaçlanmaktadır⁶⁵.

James Tobin'e göre ülkelerin içinde bulunduğu finansal krizlerin etkilerinin azaltılması için, finansal sermaye hareketlerinin çarkları arasına bir miktar kum atılması gerekeceği ifade edilir. Buradaki kum kavramı ile ifade edilen, ülkelerin düşük oranlarda uygulayacağı bir vergi oranını ifade etmektedir. İşte bu şekilde finansal krizlerin etkileri ve şiddeti azaltılmış olunur⁶⁶. Ayrıca bu yolla ülkelerin, hatırı sayılır bir derecede vergi geliri elde edebilecekleri de belirtilmektedir. Ancak, günümüz dünya ekonomisinde Tobin Vergisinin etkin bir şekilde uygulanmadığı görülmektedir. Çünkü uygulanması zor olduğu ve uygulandığı zaman ise, sermayenin ülkeyi terk etme riski bulunduğu için, ülkeler böyle bir sisteme pek sıcak bakmamaktadırlar⁶⁷.

2. KÜRESEL VERGİ REKABETİ, AMAÇ VE ARAÇLARI

Önceki bölümlerde belirtildiği üzere, küreselleşme sürecinde meydana gelen serbestleşme hareketleri, ülkelerin kamu maliyesi politikalarında ve özellikle de vergi politikalarında, oldukça önemli değişimler meydana getirmiştir. Küreselleşme, vergiler ve kamu harcamalarının, hem miktarı ve hem de bileşimlerinde değişimlere neden olmuştur.

Dünya genelindeki birçok ülkede, kamu harcamalarının yüksek düzeylere ulaşması ve buna karşılık vergi gelirlerinin düşmesi, kamusal açıkların önemli boyutlara ulaşmasına neden olmuştur. Buna paralel olarak, kamu borçlarının da artması ile söz konusu bu ülkelerde, çeşitli finansman sorunları gündeme gelmiştir.

⁶⁴ Nagehan Keskin, "Sermaye Kontrolleri: Nedenleri, Türleri ve Ülke Deneyimleri", **Sosyo-Ekonomi Dergisi**, No:1, 2009, s.149.

⁶⁵ James Tobin, "Financial Globalization", **American Philosophical Society**, Vol:143, No:2, 1999, p.167.

⁶⁶ a.g.m., p.164.

⁶⁷ Vito Tanzi, "Globalization, Technological Developments, and the Work of Fiscal Termites", **IMF Working Papers**, No:181, 2000, p.9.

Söz konusu bu durum karşısında; kamu maliyesi alanında denk ve küçük bütçe, özelleştirmeler, devletin ekonomiye yönelik müdahalelerde bulunmaması ve vergi politikalarının ekonomik faaliyetler üzerinde saptırıcı etkiler meydana getirmemesi ile bu politikaların, üretimi teşvik edici olması konularında, çeşitli önlemlerin alınmasını zorunlu kılmıştır. Bu doğrultuda birçok ülkede, vergi sistemlerinde önemli değişiklikler de gündeme gelmeye başlamıştır.

Küresel süreçte birçok ülke, diğer ülkelerle ekonomik entegrasyon oluşturmak, hareketli sermayeyi ülke ekonomisine kanalize etmek ve özellikle de, doğrudan yabancı sermayeyi ülkelere çekebilmek amacıyla, çeşitli vergisel avantajlar yoluyla, rekabet güçlerini artırmaya çalışmaktadırlar. İşte bu faaliyetlere genel anlamda, “*vergi rekabeti*” denilmektedir⁶⁸. Bu doğrultuda uygulanan başlıca vergisel teşvikler; çeşitli vergi indirimleri, sosyal güvenlik primlerinde yapılan indirimler ile çeşitli istisna ve muafiyetlerden oluşmaktadır⁶⁹.

İşte bu doğrultuda, günümüz dünyasında hem gelişmiş ve hem de gelişmekte olan ülkeler, toplam vergi gelirlerini artırmak ve yabancı yatırımları ülkeye çekebilmek amacıyla, diğer ülkeler ile kıyasıya bir vergi rekabeti içerisindedirler⁷⁰.

2.1. VERGİ REKABETİ KAVRAMI VE KAPSAMI

Vergi rekabeti konusunda çeşitli tanımlamalar yapılmıştır. Bir tanıma göre *vergi rekabeti*; bir ülkedeki firmalara veya bireylere çeşitli vergisel ayrıcalıklar sağlanarak, yatırımların teşvikini sağlamak amacıyla, farklı bölgeler veya eyaletler arasında gerçekleştirilen rekabet şeklinde açıklanmaktadır⁷¹. Daha geniş anlamıyla *vergi rekabeti*; bir ülke ekonomisinde merkezi yönetim ya da yerel yönetim düzeyinde, vergi ve vergiye ilişkin çeşitli alanlarda yetkilendirilmiş kamu kurum ve kuruluşları tarafından uygulanan

⁶⁸ Bakkal, Susam, a.g.m., s.38.

⁶⁹ Hülya Kabakçı Karadeniz, “Dünyada Yatırım Ortamını İyileştirmek İçin Yapılan Vergi Reformları ve Kamu Maliyesi Üzerine Etkileri”, *Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 21, 2013, s.241.

⁷⁰ Aktan, Vural, a.g.m., s.1.

⁷¹ a.g.m., s.1.

vergi politikalarının, diğer ülkelerin vergi sistemleri veya vergi gelirleri üzerindeki olumlu veya olumsuz etkileridir⁷².

Wilson (1999) tarafından yapılan ve ekonomi literatüründe yaygın kabul gören bir tanıma göre ise vergi rekabeti; “*hareketli üretim faktörlerinin ulusal ekonomiye çekilmesi maksadıyla, vergi oranlarının düşürülmesi ve vergisel ayrıcalıklar yoluyla, firma veya mükelleflerin vergi yükünün azaltılması*” olarak ifade edilmiştir⁷³.

Literatürde vergi rekabeti ile benzerlik gösteren kavramlar bulunmaktadır. Bunlardan ilki, vergi rekabetine paralel olarak gelişim göstermiş olan “*mali rekabet*” kavramıdır. *Mali rekabet*; ülke genelinde büyüme ve kalkınmanın sağlanması ve arzu edilen yatırım seviyesinin gerçekleşebilmesi için, yerli ve yabancı işletmelere yönelik olarak düzenlenen çeşitli vergi ve harcama politikaları yoluyla ortaya çıkan, bir rekabet türüdür⁷⁴. Vergi rekabetinde amaç; DYSY’lerin ülke ekonomisine girişini artırmak ve yatırımcıların vergi yüklerini azaltmak iken, mali rekabette amaç; ülke genelinde üretim, gelir ve istihdam düzeyini artırmak için, daha fazla yabancı yatırımı ülke ekonomisine çekmektir. Tanımlardan da anlaşılacağı üzere vergi rekabeti, dünya genelindeki ülkelerin doğrudan yabancı sermayeyi ekonomilerine çekebilmek amacıyla, yatırımcılar lehine çeşitli vergisel düzenlemeleri yapmalarıdır. Uygulamaya konulan vergisel düzenlemeler ise, daha çok kurumlar vergisinin indirilmesi şeklindedir. Mali rekabette ise, vergi ve harcama politikaları aracılığıyla, ülke ekonomisinde üretim-istihdam ve gelir artışlarının sağlanması temel hedeftir⁷⁵. Dolayısıyla mali rekabet, vergi rekabetine göre daha geniş bir kavram olup, kamu maliyesi yazınının diğer önemli bir kısmını oluşturan, kamu harcamalarını da içermektedir.

Bir diğer karşılaştırmada ele alınacak kavramlar ise; *vergi dampingi* ve *vergi arbitrajıdır*. Bunlardan ilki olan *vergi dampingi*; bir ülkede geçerli olan yasal vergi oranlarının, normal olmayan bir şekilde aniden düşürülmesidir. İkincisi *vergi arbitrajı* ise; vergiye tabi çeşitli gelir ve vergi mükelleflerinin, farklı şekillerde ve farklı oranlarda

⁷² Chris Edwards, Veronique De Ruy, “International Tax Competition: A 21st-Century Restraints on Government”, **Cato Institute Policy Studies**, No:431, 2002, p.3.

⁷³ John Douglas Wilson, “Theories of Tax Competition”, **National Tax Journal**, Vol:52, No:2, 1999, s.270.

⁷⁴ David E. Wildasin, **Fiscal Competition**, The Oxford Handbook of Political Economy, Oxford University Press, 2006, s.503.

⁷⁵ Zeliha Göker, “Vergi Rekabetinin Kamu Harcamalarına Etkisi ve Harcama Rekabeti”, **Maliye Dergisi**, Sayı:154, 2008, s.122.

vergilendirilmesidir. Bu iki kavram ülke ekonomilerinin zor zamanlarında veya kriz dönemlerinde, üretimi-tüketimi ve yatırımcıyı teşvik amaçlı olarak, acil eylem planı kapsamında uygulanan politiklardır. Vergi dampingi ve vergi arbitrajı uygulamaları, özellikle küreselleşme ile birlikte hız kazanan hareketli üretim faktörlerini etkilemek ve yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek amacıyla, gelişmekte olan ülkelerde uygulanmaktadır. Ancak günümüzde vergi dampingi ve vergi arbitrajı uygulamaları pek yaygın değildir. Bu iki kavram temelde vergi rekabetinden farklı olarak, uygulanma amacı ve uygulanma yöntemi bakımından farklılık göstermektedir. Vergi rekabetinde temel amaç; vergi oranlarının düşürülmesi suretiyle, firma veya mükelleflerin vergisel yüklerinin azaltılması ve bu kapsamda, hareketli üretim faktörlerinin ve yabancı sermaye yatırımlarının ülke ekonomisine kazandırılması amaçlanmaktadır⁷⁶.

Küreselleşme sürecinde ülkeler arasında meydana gelen vergi rekabetinin rasyonalitesi, literatürde yaygınlık kazanan üç temel hipoteze dayanmaktadır. Bunlar şu şekilde belirtilebilir⁷⁷:

- Bir ülkenin dünya sermaye piyasasına bağlılık derecesi, söz konusu ülkenin sermaye gelirlerinin temel belirleyicisi olmaktadır.
- Bir ülkenin dünya sermaye piyasasına bağlılık derecesi, söz konusu ülkede sermaye gelirleri üzerinden alınan vergilerin temel belirleyicisi olmaktadır.
- Bir ülkenin dünya sermaye piyasasına bağlılık derecesi, söz konusu ülkede sermayeye yönelik olarak uygulanan vergi oranlarının temel belirleyicisi olmaktadır.

Günümüzde hemen hemen her ülke için önem arz eden vergi rekabetinin gelişimi Tablo 3’de verilmektedir.

Tablo 3: Vergi Rekabetinin Gelişim Süreci

1.	Küreselleşme sürecinin başlaması
2.	Uluslararası sermaye akışkanlığının artması
3.	Finansal akımların yön değiştirmesi
4.	Üretim faktörlerinin hareketliliğinin artması
5.	Doğrudan yabancı sermayeye yönelik çeşitli vergisel avantajların geliştirilmesi
6.	Ülkelerarası vergi rekabetinin başlaması

Kaynak: Zeynep Arıkan, Hasan Ahmet Akdeniz, “Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi”, *Review of Social, Economic & Business Studies*, Vol:5, No:6, 2005, p.289.

⁷⁶ Saygın Eyüpgiller, **Uluslararası Zarar Verici Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2002, s.20.

⁷⁷ Lucas Bretschger, Frank Hettich, “Globalisation, Capital Mobility and Tax Competition: Theory and Evidence for OECD Countries”, **European Journal of Political Economy**, Vol:18, 2002, s.700.

Tablo 3’de görüldüğü üzere vergi rekabetinin gelişim sürecini, küreselleşme sürecinin başlaması ile birlikte sermaye hareketlerindeki serbestleşme politikalarına bağlamak mümkündür. Üretim faktörlerindeki serbestleşme süreci, ülkelerin DYSY’yi teşvik etmek amacıyla, çeşitli vergisel teşviklerin yaygınlaşmasını gündeme getirmiştir. Bunun sonucunda ise doğal olarak, dünya genelindeki tüm ülkelerde vergisel alanda bir yarış söz konusu olmuştur.

Küreselleşme sürecinde kamu maliyesi alanında meydana gelen değişimler, genel olarak iki hipotez çerçevesinde açıklanmaktadır. Bunlardan ilki “*etkinlik hipotezi*”, ikincisi “*tazmin hipotezi*” dir. *Etkinlik hipotezi*, vergi rekabeti sürecinde hareketli üretim faktörlerine yönelik olarak uygulanan vergi politikalarının, ulus devlet anlayışında meydana getirmiş olduğu etkileri ele almaktadır. *Tazmin hipotezi* ise, küreselleşme sürecinde meydana gelen sosyal ve ekonomik olumsuzluklara ve risklere karşı, ulus devletlerin vatandaşlarını korumak amacıyla, sosyal refah devleti politikalarının geliştirilmesi gerekeceğini ifade etmektedir⁷⁸. Çalışmanın konusu olan vergi rekabeti ise, etkinlik hipotezi ile ilgilidir.

Ayrıca bu kapsamda, bu iki hipotez dışında literatürde belirtilen diğer bir yaygın görüş ise; küresel vergi rekabeti sürecinde vergi oranlarının giderek düşmesi, ülkeler açısından çeşitli finansal güçlükler neden olmakta ve bu noktada birçok ülkenin, kamu harcamalarının finansmanını sağlamak amacıyla, borçlanma yoluna gittiği belirtilmektedir⁷⁹.

Vergi rekabeti genelde vergi gelirlerinde iki etki meydana getirir. Bunlardan birincisi “*vergi oranı etkisi*” iken, ikincisi ise “*vergi matrahı etkisi*” dir. *Vergi oranı etkisinde*, vergi oranları ile vergi gelirleri arasında doğru bir orantı söz konusudur. Bu iki değişken arasında gerçekleşen ters orantıya ise, *vergi matrahı etkisi* denilmektedir⁸⁰.

⁷⁸ Filiz Giray, “Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutları”, **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 2005, s.102.

⁷⁹ Andre Fourcans, Thierry Warin; “Can Tax Competition Lead to a Race to the Bottom in Europe? A Skeptical View”, **Middlebury College Economics Discussion Paper**, No:06-04, 2006, p.5.

⁸⁰ Giray, a.g.m., 2005, s.97.

2.2. VERGİ REKABETİNİN AMAÇLARI

Ülkelerin, vergi rekabetine başvurularının çeşitli beklentileri veya amaçları bulunmaktadır. Küresel süreçte ülkeler arasında meydana gelen vergi rekabeti, vergisel teşvik ve indirim politikalarını zorunlu kılmıştır. Bu anlamda bu politikaların tam anlamı ile etkin olarak uygulanması ve denetim mekanizmaları aracılığıyla kontrolünün sağlanması durumunda; söz konusu ülkeler açısından bu yönde hedeflenen amaçların gerçekleştirilmesi ve ekonomi üzerinde olumlu etkilerin meydana gelmesi, şüphesiz ki daha kolay olacaktır⁸¹.

Genel olarak vergi rekabetinde amaç; bölgelerin veya farklı düzeydeki vergi otoritelerin, rekabet güçlerini artırmak amacıyla, işletmelerin veya mükelleflerin vergi yüklerini azaltmak ve hareketli sermayeyi kendi alanlarına çekebilmektir⁸². Bu kapsamda vergi rekabetinden beklenen amaçlarının, iki boyutlu olduğu söylenebilir. Bunlardan birincisinde, ülke içindeki yerli yatırımcının teşvik edilmesi suretiyle yatırımların artırılması iken, ikincisinde ise yurtdışındaki yatırımcının teşvik edilmesi suretiyle, yabancı sermayenin ekonomiye kazandırılması ve bu yolla, büyüme ve kalkınmanın sağlanması amaçlanmaktadır⁸³. Bu doğrultuda vergi rekabetinin amaçları spesifik başlıklar olarak; *yatırımları artırmak, doğrudan yabancı sermaye yatırımları çekmek, nitelikli işgücü sağlama ve finansal sermaye akımlarını sağlama* şeklinde dört başlık adı altında toplanabilir.

(1) Yatırımları Artırmak

Bir ülkede, mükelleflerin gerçekleştirmiş oldukları ticari faaliyetler üzerine konulan vergiler, aslında özel kesimden (piyasadan) kamu kesimine (devlete) doğru bir kaynak transferi niteliği taşımaktadır. Bu kapsamda vergiler, özel kesim yatırımları üzerinde kısıtlayıcı bir etkiye sahiptir. Vergilendirmenin özel kesim yatırımları üzerindeki etkisi, üç temel faktör açısından değerlendirilir. Bunlardan *birincisi*; devlete ödenen vergilerin, mükellef kazançları veya gelirleri üzerinde azaltıcı bir etkisi olduğundan, satın alma gücü düşen mükelleflerin tasarruf ve yatırım eğilimlerinde azalmalar meydana gelir. *İkincisi*; toplam talepte meydana gelen azalmalar, piyasada daraltıcı etkiler meydana getirerek,

⁸¹ Esra Sivrekli Demircan, “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 21, 2003, s.97.

⁸² OECD, “Checklist for Foreign Direct Investment Incentive Policies”, 2003, p.14.

⁸³ a.g.e., p.14.

bireylerin gelecekteki beklentileri üzerinde olumsuz etkilere neden olur. Ve son olarak üçüncüsü ise; özel kesimden kamu kesimine aktarılan vergiler, yatırımların vergiden sonraki karlılık düzeyini azaltarak, yatırım kararları üzerinde negatif etkilerin meydana gelmesine neden olur⁸⁴. Dolayısıyla, iktisadi kaynakların etkin kullanımı ve tasarrufların artması da, vergi sistemleri ve vergi politikalarının etkinliğine bağlı olarak değişiklik gösterebilmektedir⁸⁵.

Günümüzde ülkeler açısından, yatırımların ekonomik büyüme ve kalkınma açısından son derece önemli olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Bir ülkedeki sermaye ve kâr üzerinden alınan vergilerin büyüklüğü; o ülkedeki girişimcileri, yatırımcının risk alma potansiyelini ve girişimci faaliyetlerini olumsuz yönde etkileyerek, özellikle de büyük ölçekli yatırımların azalmasına yol açmaktadır⁸⁶.

Sermaye ve teşebbüs gelirleri üzerindeki vergilerin oran bakımından yüksek olması ise, söz konusu ülkede yatırım-tasarruf hacmini düşürerek, sermayenin de etkinlik kaybına uğramasına neden olur⁸⁷.

Küresel vergi rekabeti ortamında uygulama alanı yaygın olan vergisel teşvikler aracılığı ile yatırımların teşviki sağlanarak, ekonomideki kapasite kullanım oranlarının artırılması amaçlanır. Bunun sonucunda ise, ekonomik istikrarın ve tam istihdamın sağlanması kolaylaşır.

Bu bakımdan değerlendirecek olunursa; bir ülkedeki vergi oranlarının yüksekliği, yatırımcının yatırım kararları üzerinde etkili olarak, yatırımcının; büyük ölçekli yatırımlardan ve verimli projelerden ziyade, daha çok vergisel teşvik unsurlarının yoğun olduğu alanlarda verimsiz yatırımlara ve projelere yönelmesine neden olmaktadır. Bu bakımdan vergi oranlarının yüksekliği, ekonomideki kaynakların etkinliğini azaltarak, sermayenin de etkin ve verimli kullanım alanlarından uzaklaşmasına neden olmaktadır⁸⁸.

---

⁸⁴ Özhan Uluatam, **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınları, Ankara, 1991, s.245.

⁸⁵ İsmail Türk, **İktisadi Kalkınmanın Finansmanında Vergi Politikası**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1996, s.66-67.

⁸⁶ Salih Turhan, **Vergi Teorisi ve Politikası**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1998, s.337-338.

⁸⁷ Ramazan Armağan, Murat İçmen, "Vergi Rekabeti ve Türkiye'ye Yansımaları", **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:17, Sayı:2, 2012, s.148.

⁸⁸ James D. Gwartney, Richard L. Stroup, **Temel Ekonomi**, (Çev. Yıldırım Aslan), İmaj Yayınevi, 2.Baskı, Ankara, 1999, s.65.

(2) Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Çekmek

Dünya genelindeki bütün ülkeler açısından, vergi rekabetinin temel amaçları arasında yer alan DYSY'ler, ayrı bir öneme sahiptir. Ülke ekonomilerine sağlamış olduğu çeşitli katma değerler dolayısıyla DYSY'ler, vergi rekabeti süreci içerisinde ülkeler için beklenen amaçların başında gelir.

Ülkeler açısından vergi rekabetindeki öncelikli amacın DYSY'leri çekme olmasındaki temel neden ise, DYSY'lerin ülke ekonomilerine olan kazanımlarının, diğer faktörlere oranla çok daha fazla olmasıdır.

Ülkelerin vergi rekabetinde avantaj sağlamak üzere yaygın olarak başvurdukları vergisel teşvikler, doğrudan yabancı sermayeyi çekmede etkin iken, bunun yanı sıra ekonomideki bazı olumsuzlukların ortaya çıkmasına da neden olmaktadır. Bu olumsuzlukların en önemlisi ise; vergi yükünün, hareketli sermayeden hareketsiz emek üzerine kaymasına neden olmasıdır. Bu açıdan bakıldığında, bu olumsuzluğu ortadan kaldırmaya yönelik olarak, henüz tam anlamı ile yapılmış bir düzenleme söz konusu değildir⁸⁹.

(3) Nitelikli İşgücü Oluşturmak

Küreselleşme süreci ile birlikte gelişim gösteren üretim teknikleri, bilişim ve teknoloji alanında meydana gelen yenilikler ile birlikte, işgücünün niteliği de önem kazanmaya başlamıştır. Bu kapsamda sanayileşme, hizmet ve eğitim vb. alanlarda nitelikli işgücüne olan talep, her geçen gün giderek artmaktadır⁹⁰.

Küresel süreçte nitelikli işgücüne sahip olmak, her ülke için önem arz etmektedir. Çünkü ülkeler, tıpkı yabancı sermayeyi ülke ekonomisine çekmek için bir yarış içerisinde oldukları gibi, aynı durum nitelikli işgücünün ülke ekonomisine kazandırılması açısından da geçerli olmaktadır. Bu bakımdan vergi rekabetindeki ikinci önemli amaç ise, nitelikli işgücü faktörü olmaktadır. Bu doğrultuda ülkeler, nitelikli işgücünü çekebilmek amacıyla, çeşitli teşvik edici vergi politikalarına başvurumaktadırlar.

---

⁸⁹ Harun Kılıçarslan, **Avrupa Birliği'nde Vergi Rekabeti ve Türkiye**, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2005, s.60.

⁹⁰ Jacob Mincer, "Human Capital, Technology, and the Wage Structure: What do Time Series Show?", **NBER Working Paper**, No:3581, 1991, p.3.

(4) Finansal Sermaye Akımlarını Kontrol Etmek

Artan küreselleşme ve liberalizasyon hareketlerine paralel olarak faaliyet gösteren finansal sermaye akımları, gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomileri için vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Finansal sermaye akımları da DYSY'ler gibi, yabancı kaynak anlamına gelse de, onlardan farklı olarak kısa vadeli ve kâr amaçlı işlem gören, sıcak para hareketleridir⁹¹. Finansal sermaye akımları, dünya genelindeki hangi ülke avantajlı ve kârlı ise, oraya doğru kaymaktadır. Finansal sermaye akımları ülkeler arasında çok hızlı akışkanlık sağlamaktadır. Bu durum ise, sıcak para hareketlerinin ülkeye girişteki olumlu etkilerinin yanı sıra, söz konusu ülke ekonomisi üzerinde birtakım olumsuz etkilere de neden olabilmektedir. Dolayısıyla da bu kapsamda, finansal sermaye akımlarının kontrolü gereklidir. Aksi takdirde sıcak para hareketlerinin, ülkeleri finansal krizlere sokma eğilimi çok yüksek olmaktadır.

Bu nedenle parasal işlemlerin kontrolünü sağlamak ve ülke ekonomisine olan katkılarını artırmak amacıyla ülkeler, vergi rekabeti çerçevesinde bu faaliyetlere yönelik, çeşitli vergisel indirimler ve avantajlar ile düşük faiz politikası uygulamaktadırlar.

Her ülkenin kendine has çeşitli ekonomik sorunları mevcuttur. Bu bakımdan vergi rekabeti süreci içerisinde ülkelerin, vergi rekabetine başvurma amaçlarının önceliği de farklılık göstermektedir. Örneğin bazı ülkelerde işgücü niteliğini artırmak öncelikli amaç iken, kimi ülkelerde ise finansal sermaye akımları üzerinde bir yetki oluşturma ve/veya kontrolünü sağlama, daha önemli bir amaç olabilmektedir.

2.3. VERGİ REKABETİNDE KULLANILAN ARAÇLAR

Ülkelerin vergi rekabetinden bekledikleri amaçlara ulaşabilmek için, yararlandıkları birtakım araçlar bulunmaktadır. Bu araçlar içinde en temel olanı ise, vergi teşvikleridir. Teşvik kavramı; bir ülke ekonomisinde belirli bir faaliyetin veya işlemin daha hızlı gelişmesi ya da kalkınması amacıyla, bizzat devlet tarafından bu işlem ve faaliyetlere yönelik olarak uygulamaya konulan, destek ya da yardım şeklinde ifade edilmektedir. Bu kapsamda ülkelerin uygulamış oldukları teşvik politikaları, genel anlamda *mali, finansal* ve *diğer teşvik uygulamaları* adı altında incelenmektedir. İşgücü ve sermayeye yönelik

---

⁹¹ Özer, a.g.e., s.53.

yapılan teşvik düzenlemeleri, mali teşvikler kapsamında değerlendirilirken, kredi ve yatırım destekleri ile bazı düzenleyici işlemler ve vergisel ayrıcalıklar ise, finansal ve diğer teşvik politikaları içerisinde yer almaktadır.

Vergi rekabeti süreci içerisinde ülkelerin uygulamış oldukları temel politika aracı, şüphesiz ki vergi teşvikleridir. Vergisel teşvikler; belirli ekonomik, mali ve sosyal amaçları gerçekleştirmek ve yabancı sermaye yatırımlarını teşvik etmek amacıyla, ilgili otoriteler tarafından belirlenmiş olan gelir ve kazançların, belirli bir süreliğine ve belirli koşullar altında vergi dışı tutulması olarak ifade edilir⁹². Vergi teşvik kavramının içerisinde de çeşitli kalemler vardır. Bunlar; muafiyet, istisna, indirim ve diğer yöntemler şeklindedir.

Temelde devletin tek taraflı olarak vazgeçtiği vergi gelirleri anlamına gelen teşvikler, genel olarak *vergi harcaması* olarak ifade edilir⁹³. Ancak vergi harcamaları teşviklere göre daha sınırlı olup, bir ülkedeki muafiyet-istisna-indirim ve vergi erteleme şeklinde, çok farklı alanlarda ortaya çıkarak, söz konusu ülkenin toplam vergi hâsılatında önemli kayıplara neden olur⁹⁴.

Vergilemenin temel esasları arasında sayılan *gelir elde etme* fonksiyonunda, küresel vergi rekabeti sürecinde bir takım sapmalar meydana gelebilmektedir. Ancak küresel süreçte yoğun bir şekilde uygulanmaya başlanılan vergisel teşvik uygulamaları, söz konusu meydana gelen bu sapmaları, minimize etmeyi amaçlamaktadır. Bu bakımdan vergisel teşvikler; işletmelerin üzerindeki vergi yüklerini azaltarak, yatırımcıların öncelikli alanlara veya sektörlere yönelik yatırım yapmalarını teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra vergisel teşvikler, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarının artmasında da önemli işlevlere sahiptir⁹⁵.

⁹² Hasan Kaymak, “Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak İçin Teşvikler Gerekli ve/veya Yeterli Mi?”, **Maliye Dergisi**, Sayı:149, 2005, s.84.

⁹³ Emrah Ferhatoğlu, “Bir Kamu Harcaması Türü Olarak Vergi Harcaması ve Türk Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi”, **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, 2005, s.79.

⁹⁴ Bkz. Kemal Coşkun, Yasin Bilen, “Vergi Harcaması Kavramı ve Günümüz Türkiye’sinde Vergi Harcamaları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:246, 2002, s.161; Filiz Giray, “Vergi Harcamaları: Harcama Vergileri Açısından Analizi”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:21, Sayı:1, 2002, s.28.

⁹⁵ Jacques Morisset, Neda Pirnia, “How Tax Policy and Incentives Affect Foreign Direct Investment, A Review”, **The World Bank and International Finance Corporation Foreign Investment Advisory Service**, No:2509, 2000, p.5.

Küresel vergi rekabeti sürecinde vergi oranlarında meydana gelen değişimlerin, yabancı sermaye yatırımları üzerindeki etkisi oldukça önemlidir. Bu kapsamda ayrıca, yabancı yatırımcıların yatırım kararları üzerinde de önemli etkilere sahiptir⁹⁶.

Günümüzde küresel vergi rekabeti sürecinde uygulanan vergisel teşvik türleri, genel anlamda iki farklı şekilde uygulanmaktadır. Bunlardan birincisi vergi mahsubu (*tax deductions*) olmakta iken, diğeri ise vergi indirimi (*tax reductions*) şeklindedir. Vergi mahsubu yönteminde, vergi matrahından indirim yapılması söz konusu iken, vergi indirimi yönteminde ise vergi oranlarının düşürülmesi ve vergi tatili gibi uygulamalar ile toplam vergi yükünün azaltılması amaçlanmaktadır. Vergisel teşviklere en fazla duyarlı olan vergi türü ise, kurumlar vergisidir. Örneğin ülkelerin doğrudan yabancı sermaye üzerinde söz sahibi olabilmeleri, kurumlar vergisi oranlarına bağlı olarak değişiklik göstermektedir⁹⁷.

Bu kapsamda ülkeler, vergi rekabeti süreci içerisinde yabancı yatırımları çekebilmek maksadıyla, yoğun bir biçimde kurumlar vergisi oranlarında indirim yoluna gitmektedirler. Bunun dışında ayrıca; hızlandırılmış amortisman, yatırım indirimleri, vergi tatilleri, vergi kredileri ve gümrük vergilerinin kaldırılması gibi uygulamalarda, sık sık uygulanan politikalar arasında gösterilmektedir⁹⁸.

Özellikle gelişmekte olan ülkelerde yaygın olarak kullanılan vergisel teşviklerin uygulanma nedenleri, OECD tarafından temelde dört madde halinde sıralanmıştır. Bunlar şu şekildedir⁹⁹:

- Küresel sermayeden pay alabilmek adına, uluslararası düzeyde rekabet gücünü artırmak,
- Söz konusu ülkelerde meydana gelen piyasa aksaklıkları ile mücadele etmek,
- Gelir dağılımında adaleti sağlamak ve bölgesel kalkınma farklılıklarını azaltmak,
- Ekonomik istikrarı sağlamak,

---

⁹⁶ a.g.m., p.7.

⁹⁷ W. Steven Clark, "Corporate Tax Incentives for Foreign Direct Investment", Attracting Foreign Direct Investment for Development, **Global Forum on International Investment**, OECD, 2002, p.3.

⁹⁸ UNCTAD, "Tax Incentives and Foreign Direct Investment; A Global Survey", **United Nations, New York and Geneva, ASIT Advisory Studies**, No:16, 2000, p.115.

⁹⁹ OECD, "Corporate Tax Incentives for Foreign Direct Investment", **Tax Policy Studies**, Vol:4, 2001, p.1.

Yukarıda ifade edilen maddelere bakılacak olunursa, vergi teşvik uygulamaları bir ülke ekonomisi üzerinde pozitif dışsallıklar meydana getirmektedir. Bu açıdan bakıldığında, teşvik uygulamalarının topluma ve piyasaya olan faydası, bireylere veya firmalara sağlamış olduğu özel faydadan daha fazladır. Vergisel teşvikler, küresel rekabet ortamında, doğrudan yabancı sermaye yatırımlarını çekmede etkili ve etkin bir politika aracıdır¹⁰⁰. Böylece vergi rekabeti sürecinde ülkeler, bu yöntemler aracılığı ile yatırımları teşvik ederek, ekonomide üretkenliği ve verimliliği artırabilmektedir. Ancak teşvik uygulamaları yapılırken, bu teşviklerin daha etkin ve işlevsel olabilmesi için; belirli alanlara yönelik olarak uygulanması ve teknik açıdan sonuçlarının gözden geçirilmesi gerekmektedir¹⁰¹.

Değişen dünya koşulları içerisinde hem gelişmiş hem de gelişmekte olan ülkeler, değişime ayak uydurabilmek amacıyla ve küreselleşme süreci içerisinde hızla artan vergisel rekabette yerini alabilmek için, teşvik programlarına yoğun bir şekilde başvurmaktadır¹⁰². Özellikle bu süreç içerisinde sermayenin akışkanlığının artması, ülkelerin yatırımlar açısından cazip bir alan veya daha kârlı bir bölge olabilmelerini zorunlu kılmaktadır. Bu bakımdan birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke, küresel sermayeden pay alabilmek adına, DYSY'leri kendi ekonomilerine kazandırabilmek için, çok çeşitli şekillerde vergisel avantajlar ve teşvik politikaları uygulamaktadırlar¹⁰³.

Vergi rekabeti aracı olarak kullanılan vergi teşvikleri ise, kendi içinde **genel amaçlı teşvikler** ve **özel amaçlı teşvikler** olmak üzere, iki gruba ayrılarak incelenebilir.

2.3.1. Genel Amaçlı Teşvikler

Vergi rekabeti sürecinde, ülkeler hareketli üretim faktörlerini ve özellikle de yabancı sermayeyi kendi ekonomilerine kazandırabilmek amacıyla, firmaları ve mükellefleri kapsayacak şekilde, çeşitli vergisel avantajlar yoluyla, vergi yükünü düşürücü uygulamalar yürürlüğe koymaktadırlar. Bu şekilde uygulanan genel amaçlı vergisel

¹⁰⁰ Bruce Bolnick, "Effectiveness and Economic Impact of Tax Incentives in the SADC Region", **Technical Report**, SADC Tax Subcommittee, 2004, p.4-5.

¹⁰¹ Ersan Öz, Sevinç Yaraşır, "Global Bir Kavram: Vergi Rekabeti", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 2009, s.9.

¹⁰² İsa Coşkun, "Yatırım Teşvik Belgesi ve Sağladığı İmkânlar", **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:7, Sayı:79, 1999, s.45.

¹⁰³ Öz, Yaraşır, a.g.m., s.9.

teşvikler, ülke vatandaşı olsun veya olmasın, herkesi kapsayacak şekilde uygulanır. Bu kapsamda uygulanan vergisel teşvikler ise; muafiyet, istisna, indirim vb. çeşitli vergisel avantajlardır¹⁰⁴. Ayrıca bunların dışında, son zamanlarda çoğu ülkede yaygın olarak; vergi iadesi, zarar mahsubu, hızlandırılmış amortisman, sosyal güvelik katkısı ve yatırım indirimi kullanılmaktadır. Bunlar arasında yatırım indirimi, hızlandırılmış amortisman, sosyal güvenlik katkısı ve vergi oranı indirimleri, en yaygın kullanılmaları ve önemli olmaları sebebiyle, ayrıca aşağıda ele alınmıştır.

a. Yatırım İndirimi

Genel amaçlı vergi teşvikler içerisinde önemli bir yere sahip olan yatırım indirimi, belli bir yıl içerisinde yapılan yatırım maliyetinin belirli bir yüzdesinin, vergi matrahından indirilmesidir. Yatırım indirimi oranı her ülkede, sosyal ve ekonomik şartlara göre değişiklik gösterebilmektedir. Yatırıma esas alınan vergi matrahının hesaplanmasında uygulanacak olan indirim, normal amortisman şeklinde düşürülür. Bu şekilde, yatırıma yönelik olarak sağlanan vergisel indirim tamamlanıncaya kadar devam eder¹⁰⁵.

b. Hızlandırılmış Amortisman

Hızlandırılmış amortisman kavramı; herhangi bir işletmeye ait bir aktif kalemin maliyetinin, normal amortisman yöntemine göre daha hızlı bir şekilde gider olarak düşülmesi anlamına gelmektedir. Bu bakımdan vergi rekabeti sürecinde ülkeler, yeni yatırımları teşvik etmek ve belirli alanlara yönelik olarak yatırım faaliyetlerini artırmak amacıyla, hızlandırılmış amortisman yöntemini uygulamaktadır.

c. Sosyal Güvenlik Katkısı

Genel vergi teşvikleri içerisinde bir diğer önemli uygulama ise, sosyal güvenlik prim indirimidir. Bu uygulamanın amacı, genel olarak işsizliğin yüksek olduğu bölgelerde veya alanlarda, işgücünü artırmak ve bu alanlardaki yatırımların geliştirilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda işverenler tarafından ödenmekte olan sosyal güvenlik prim indirimleri, işgücü maliyetlerinin azalmasını sağlayarak, yatırımcıyı ve iş gücünü teşvik edici olması bakımından oldukça önemlidir.

¹⁰⁴ Bruno Gurtner, Joseph Christensen, "The Race to the Bottom: Incentives for New Investment?", **Tax Justice Network**, 2008, p.4.

¹⁰⁵ Jack M. Mintz, Thomas Tsiopoulos, "Corporate Income Taxation and Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe", **World Bank Foreign Investment Advisory Service Occasional Papers**, 1992, s.10.

d. Vergi Oranı İndirimleri

Vergilerin özellikle işletmeler açısından önemli bir faktör olduğu göz önüne alındığında, ülkelerin uygulamış oldukları vergi politikaları da bu açıdan, vergi yükünü en aza indirme çabası içerisinde bulunan işletmelerin davranışlarını etkilemektedir. Bu kapsamda vergi planlaması amacıyla işletmeler, vergi oranı en düşük olan ülkelerde faaliyetlerini gerçekleştirmektedirler. Vergi rekabeti süreci içerisinde kullanılan en etkili ve yaygın araç, vergi oranı indirimleri olmaktadır. Bu kapsamda ülkeler yabancı yatırımcıyı teşvik etmek ve ülkedeki yatırım yapılabilir alanları daha cazip bir hale getirmek için, çeşitli alanlarda vergisel indirimler yapabilmektedirler. Özellikle 1990'dan sonra gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülkelerde en yaygın olan uygulama, işletmelere yönelik kurumlar vergisi oranlarında yapılan indirimlerdir¹⁰⁶.

Fakat kanuni vergi oranları, tam olarak işletmelerin vergi yükünü yansıtmamaktadır. Bu nedenle burada sözü edilen vergi oranı, daha çok efektif vergi oranıdır. Bu kapsamda ülkeler efektif vergi oranlarını düşürerek, hareketli üretim faktörlerini çok kolay bir şekilde ülke sınırları içerisine çekebilmektedirler. Dolayısıyla da efektif vergi oranı uygulaması, vergi rekabeti sürecinde önemli bir faktördür. Bu nedenle uluslararası firmalar yatırım kararı almadan önce, ülkelerin uygulamış oldukları efektif vergi oranı değerlerine göre hareket etmektedirler¹⁰⁷.

Bu bakımdan efektif vergi oranlarındaki düşüş ise; muafiyet, istisna ve vergisel indirimler yolu ile sağlanabileceği gibi, nominal vergi oranlarının düşürülmesi yolu ile de sağlanabilir.

Gerek ülke içindeki firmalar ve gerekse yabancı yatırımcılar açısından, bir ülkedeki kanuni vergi oranlarından daha çok, *efektif vergi oranları* önem arz etmektedir. Bunun nedeni ise, yatırımcılar açısından üretim faktörleri üzerindeki net vergi yükünün düşüklüğüdür. İşte tam olarak bunu da, efektif vergi oranları yansıtmaktadır¹⁰⁸.

Efektif vergi oranı, vergiden önce elde edilen gelir ile vergiden sonra elde edilen gelir arasındaki farkın, vergi öncesi elde edilen gelire (vergi matrahına) bölünmesi şeklinde hesaplanır. Diğer bir ifade ile efektif vergi oranı, mükelleflerin ödeyecekleri vergi

¹⁰⁶ Ronald B. Davies, Johannes Voget, "Tax Competition in An Expanding European Union", **The Institute for International Integration Studies Discussion Paper Series**, No:276, 2009, p.12.

¹⁰⁷ Filiz Giray, **Avrupa Birliği ve Türkiye'de Efektif Vergi Oranları**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2010, s.17-18.

¹⁰⁸ Davies, Voget, a.g.m., p.12.

miktının, vergi matrahına bölünmesi yolu ile bulunur. Bu durumu ise şu şekilde formülleştirmek mümkündür¹⁰⁹;

EVO: efektif vergi oranı, **T:** vergi harcamaları, **I:** muhasebe kayıtlarındaki gelir;

$$EVO: T/I \text{ olmaktadır.} \quad [1]$$

Burada ödenen vergi (T), vergilendirilebilir gelirin (I) kanuni vergi oranı ile (t) çarpılması ile hesaplanır. Bu durumda;

$$T: [TI] \times [t] \text{ olarak ifade edilir.} \quad [2]$$

Bunun sonucunda ise efektif vergi oranı şu şekilde gösterilir;

$$EVO: [TI \times t] / I \quad [3]$$

Muhasebe kayıtlarındaki gelir ile vergilendirilebilir gelir arasındaki farkı ifade eden vergi teşvikleri (VT) ise, şu şekilde gösterilir; VT: [I-TI]

Bu durumda TI: [I-VT] iken denklem 3 yeniden şu şekilde düzenlenir;

$$EVO: [(I-VT)/I] \times t \quad [4]$$

Yukarıdaki formüllerden de anlaşılacağı üzere efektif vergi oranları, vergi teşviklerinden, muhasebe kayıtlarındaki gelirden ve kanuni vergi oranlarından etkilenmektedir. Dolayısıyla da vergi rekabeti kapsamında düzenlenen çeşitli vergisel avantajlar, efektif vergi oranlarının temel belirleyici unsurları olmaktadır¹¹⁰.

e. Vergi Tatili Uygulaması

Vergi rekabeti sürecinde uygulanmakta olan diğer bir teşvik aracı ise, vergi tatilidir. Vergi tatili; söz konusu belirli bölgelerde ya da konularda, gerçekleştirilmek istenilen iktisadî ve sosyal nitelikli amaçlara uygun hareket eden mükelleflerden, belirli bir süreliğine veya kısmen vergi alınmaması durumunu ifade etmektedir¹¹¹. Vergi tatili uygulaması çok yaygın bir vergi teşvik türü değildir. Vergi tatili uygulaması genel olarak gelir ve kurumlar vergisi alanlarında, diğer vergilere göre daha çok uygulanır. Bu şekilde ülkeler, vergi rekabeti sürecinde avantajlı bir konuma sahip olmayı amaçlamaktadırlar. Vergi tatilinde mükelleflerin elde ettiği kârlar, belirli bir süreliğine vergi dışı bırakılması

¹⁰⁹ Giray, a.g.e., s.17-18.

¹¹⁰ a.g.e., s.95.

¹¹¹ Erkan Yetkiner, "Vergi Tatilinin (Tax Holidays) Doğrudan Yabancı Yatırımların Teşvikindeki Yeri", **Denge Akademi Araştırma Raporu**, 2004, s.1.

şeklinde olabileceği gibi, düşük oranlı vergilendirme şeklinde veya her ikisinin de birden geçerli olacağı şekilde de uygulanabilmektedir. Vergi tatili uygulaması bir yıllık olabileceği gibi, yirmi yıla kadarda uygulama alanı bulabilmektedir¹¹². Vergi tatili, özellikle de gelişmekte olan ülkelerde doğrudan yabancı sermaye çıkışını engellemek amacıyla veyahut da yeni yatırımların ülkeye kazandırılması maksadıyla uygulanmaktadır. Yalnız burada dikkat edilmesi gereken husus, vergi tatili şeklindeki teşvikin genelde kısa dönemli yatırımlara hitap etmesi ve ülke genelinde vergi kaybına neden olması dolayısıyla, etkin bir uygulama olmadığı yönünde çeşitli eleştirilerin bulunmasıdır¹¹³.

f. Vergi Ertelemesi

Küresel vergi rekabeti sürecinde uygulanmakta olan bir diğer teşvik türü ise, “*vergi erteleme*” dir. Vergi erteleme kavramının temelinde, vergi borcunun ortaya çıkmadan evvel ertelenmesi yer almaktadır. Dolayısıyla mükelleflerin vergi borcunun tamamının veya bir kısmının, vergiyi doğuran olay gerçekleşmeden belirli bir süreliğine veya kanunlarda belirtilen zaman çerçevesinde, ertelenmesi veya ileri bir tarihe alınması söz konusu olmaktadır¹¹⁴. Normalde uygulanmakta olan vergi kanunlarına göre, bir verginin ödeme zamanı; vergiyi doğuran olayın gerçekleşmesi ile birlikte ortaya çıkan vergi borcunun, vergi kanunlarında öngörülen süreler içerisinde ödenmesini ifade eder. İşte vergi erteleme, vergi kanunlarında öngörülen vergiyi doğuran olayın gerçekleşmemesi anlamına gelmektedir¹¹⁵.

Vergi rekabeti sürecinde özellikle gelişmekte olan ülke ekonomileri tarafından çok daha yoğun olarak uygulanan vergi erteleme, hem yurt içi ve hem de yurtdışı yatırımcılar açısından oldukça önemli ve bir o kadar da faydalı bir teşvik türüdür¹¹⁶. Çünkü vergi erteleme, mükellefler açısından vergi borcunun ileriki bir döneme alınmasına imkân tanıyarak, söz konusu mükelleflerin kazançlarını o günün şartlarına göre değerlendirmelerine ve bu kapsamda kazançlarını ve gelirlerini artırmalarına olanak tanımaktadır. Özellikle enflasyonun yüksek olduğu dönemlerde, paranın değer kaybetmesi

---

¹¹² a.g.m., s.1.

¹¹³ UNCTAD, a.g.e., 2000, p.19.

¹¹⁴ Sadık Kırbaş, **Vergi Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, 2000, s.143.

¹¹⁵ Filiz Giray, **Vergi Teşvik Sistemi ve Uygulamaları**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2012, s.66.

¹¹⁶ Özgür Saraç, “Vergi Harcamaları ve İktisadi Etkileri”, **Maliye Dergisi**, Sayı:159, 2010, s.266.

nedeniyle mükelleflerin vergi borçlarının ertelenmesi, mükellefler açısından oldukça faydalı ve kazançlı bir ortam oluşturur¹¹⁷.

g. Vergi Muafiyet ve İstisnaları

Dünya genelindeki gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde çok yoğun olarak uygulanan vergi muafiyet ve istisnaları, özellikle vergi rekabeti süreci içerisinde gelir vergisi ve kurumlar vergisi alanlarında daha fazla uygulanmaktadır. Genel anlamı ile muafiyet kavramı; ayrı tutulma, bağışıklık ve kendisine uygulamama anlamlarına gelmektedir¹¹⁸.

Bu kapsamda vergi kanunlarında öngörülen vergi muafiyeti tanımı ise şu şekildedir; vergiye tabi gerçek veya tüzel kişilerin, yine aynı şekilde vergi kanunlarında öngörülen şartlar ve süre doğrultusunda vergi dışı kalmasıdır. Vergi kanunlarında öngörülen muafiyet; devamlı veya geçici bir süreliğine olabilir, muaf olan kişi veya kurumlar beyanname vermezler ve vergi ile ilgili mükellefiyet ve sorumluluk ödevleri yoktur. İkinci kavram olan “*vergi istisnası*” ise; genel anlamı ile bir şeyin veya bir kimsenin, benzer olanlarından ayrı tutulması ya da farklı bir uygulamaya tabi olmasıdır¹¹⁹.

Bu kapsamda vergi kanunlarında belirtilen vergi istisnası kavramı ise şu şekildedir; kanunlarda vergilendirilmesi öngörülen bir konunun veya bir nesnenin, tamamen veya kısmen olarak, geçici veya sürekli olarak vergi dışı bırakılmasını ifade etmektedir. Muafiyet belirli kişilere ve gruplara yönelik olarak uygulanmakta iken istisna ise, belirli konulara veya belirli nesnelere yönelik olarak uygulanmaktadır. Her ikisinde de vergi olayının ortadan kalkması, azaltılması ya da geciktirilmesi durumu söz konusu olmaktadır¹²⁰.

2.3.2. Özel Amaçlı Teşvikler

Özel amaçlı teşvikler; herhangi bir bölgenin ya da herhangi bir sanayi alanının gelişimini sağlamak amacıyla, yerel veya uluslararası yatırımcılara yönelik olarak sunulan teşvik uygulamalarıdır. Özel amaçlı teşvikleri, genel amaçlı teşviklerden ayıran unsur ise;

---

¹¹⁷ Giray,a.g.e., 2012, s.60.

¹¹⁸ Fethi Heper, **Türk Vergi Sistemi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2005, s.240-241.

¹¹⁹ GİB, “Kurumlar Vergisi Rehberi”, Ankara, 2014, s.7-10.

¹²⁰ a.g.e.,s. 7-10.

belirli bölge, konu gibi spesifik uygulama alanı olan teşvikler içerisinde yer almalarıdır. Bu nitelikleri nedeni ile özel amaçlı teşviklerin, literatürde vergileme ilkeleri arasında yer alan “adalet ilkesi” ne zarar verdiği yönünde geniş bir görüş birliği vardır¹²¹.

Özel amaçlı teşvikler içinde en temel olanlar; *serbest bölgeler, ikili gelir vergisi uygulaması ve sosyal damping*’dir.

1. Serbest Bölgeler

Özel amaçlı teşvikler arasında ilk gösterilebilecek olan serbest bölgeler, özellikle dışa açık ekonomi politikaların geliştiği dönemlerde, uluslararası firmalara yönelik olarak cazibe merkezi haline getirilen bölgelerdir. Bu amaçla oluşturulan serbest bölgeler; ulusal ekonomi içerisinde yer alan, fakat vergisel işlemleri ve gümrük faaliyetleri uluslararası bir nitelik taşıyan bölgelerdir¹²². Ayrıca bu bölgelerde yapılan ticari ve mali işlemler, ulusal ekonomi içerisinde uygulanan yasal hükümlere tabi tutulmamaktadır. Bunun aksine, bu bölgelerde gerçekleştirilen her türlü işlem ve faaliyetlere yönelik olarak, devlet tarafından geniş teşvik olanakları da sunulmaktadır. Serbest bölgeler, bir ülkenin milli sınırları içerisinde yer almasına karşın, buralarda uygulanan ekonomi politikaları dolayısıyla, bu bölgeler ulusal sınırlar dışarısında kabul edilmektedir. Bu bakımdan, son dönemlerde ülkelerarası gerçekleştirilen vergi rekabeti süreci içerisinde, serbest bölgelerin önemi her geçen gün artmaktadır¹²³.

2. İkili Gelir Vergisi Uygulaması

Küreselleşme sürecinde meydana gelen vergi rekabetinde ortamında uygulanmakta olan diğer bir özel amaçlı teşvik aracı ise, *ikili gelir vergisi uygulaması*dır. Bu kapsamda ülkeler, küresel süreçte hareketli sermayeyi teşvik etmek maksadı ile vergi sistemlerinde değişiklik yapmaktadırlar¹²⁴. İkili gelir vergisi uygulamasında esas olarak, emek ve sermaye gelirleri farklı oranlarda vergilendirilmektedir. Bu doğrultuda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, hareketli sermaye üzerinden elde edilen gelirlerden daha az vergi almakta iken, buna karşın emek gelirleri üzerinden alınan artan oranlı vergileme ile nisbi olarak daha yüksek vergi alınabilmektedir. Bu durum sonuçta sermaye üzerinden elde

¹²¹ Armağan, İçmen, a.g.m., s.151.

¹²² Çiğdem Kocaman, “Serbest Bölgelerin Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:56, Sayı:3, 2007, p.104.

¹²³ Armağan, İçmen, a.g.m., s.153.

¹²⁴ Aktan, Vural, a.g.m., s.4.

edilen gelirlerin vergi yükünü azaltırken, emek üzerinden elde edilen gelirlerin vergi yükünü de artırmaktadır. Buradaki asıl amaç ise, vergi rekabeti sürecinde ülkelerin rekabet güçlerinin artırılması ve yabancı sermayenin, ulusal ekonomiye kazandırılması olmaktadır. Ancak şunu da göz ardı etmemek gerekir ki, ikili gelir vergisi uygulaması vergilemede “adalet ilkesi” ne ters bir uygulama olmaktadır¹²⁵.

3. Sosyal Damping

Birçok ülkede ve özellikle de kapitalist ülkelerde küreselleşme, sanayileşmenin hızla artmasında önemli bir etken olmuştur. Bu bakımdan artan sanayileşme sürecinde, nitelikli işgücü faktörü önem kazanmıştır. Ülkeler, nitelikli işgücünü sanayilerine kazandırabilmek için, çeşitli şekillerde yasal düzenlemeler yapmaktadırlar. Bunların en önemlileri ise, çalışma mevzuatlarının düzenlenmesi ve işgücü maliyetlerinin azaltılmasıdır. Bu kapsamda son dönemlerde birçok ülke; yabancı sermayeyi teşvik etmek ve çok uluslu şirketlerin üretim faaliyetlerini geliştirmek amacıyla, çalışma standartlarının geliştirilmesi ve işgücü maliyetlerinin azaltılması yönünde, çeşitli politikalar uygulamaktadırlar¹²⁶. Ancak burada uygulanan politikalar, ülke geneli için geçerli bir durum değildir. Temel amaç, işgücü maliyetlerini azaltmak suretiyle, ülkedeki yabancı yatırımların ve üretim olanaklarının geliştirilmesidir. Bu olanaklardan biri de, teşvik türleri arasında yer alan sosyal damping’dir. *Sosyal damping*, vergi rekabeti sürecinde bir ülkede, sadece yabancı yatırımcılara veya çok uluslu firmalara yönelik olarak uygulanan, teşvik politikaları olarak da tanımlanmaktadır. Bu teşvik sayesinde yabancı yatırımcı, yerli yatırımcı karşısında daha rekabetçi ve güçlü bir hale getirilmektedir. Ancak bu uygulama, ülke genelindeki tüm yatırımcılar açısından adil bir uygulama değildir. Ayrıca sermaye karşısında, emek faktörünün de göz ardı edilmesi sebebiyle de, çeşitli eleştirilere maruz kalmaktadır¹²⁷.

¹²⁵ Birol Karakurt, Tekin Akdemir, “İkili Gelir Vergisi Sisteminin Adalet ve Etkinlik İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:15, Sayı:1, 2010, s.146.

¹²⁶ Hans Werner Sinn, “Social Dumping in the Transformation Process?”, **NBER Working Paper Series**, No:8346, 2001, p.3.

¹²⁷ Metin Saraçoğlu, Erol Bulut, “Uluslararası Ticaret ve Sosyal Damping”, **İktisat Fakültesi Mecmuası**, Vol:55, No:1, 2011, s.305-306.

3. VERGİ REKABETİ TÜRLERİ

Vergi rekabeti türleri belirlenirken, vergi rekabetinin çeşitli otoriteler arasında olmasına göre; *yatay-dikey vergi rekabeti*, ölçek itibariyle ve rekabetçi politikaların ortaya çıktığı alan itibariyle yapılan değerlendirmeye göre; *ulusal ölçekte, bölgesel ölçekte ve küresel ölçekte vergi rekabeti* ve ortaya çıkardığı etkilere göre; *yararlı ve zararlı vergi rekabeti* şeklinde sınıflandırmalar yapılmaktadır.

3.1. YATAY VE DİKEY VERGİ REKABETİ

Yatay vergi rekabeti; aynı düzeyde vergilendirme yetkisine sahip olan birden fazla yerel otoritenin ya da ülkelerin, vergi gelirlerini artırmak amacıyla girişmiş oldukları yarış ifade eder. Bu idarelerden veya ülkelerden herhangi birinin almış olduğu vergiye ilişkin kararların, diğer ülke ve/veya ülkelerin vergi gelirlerini etkilemesi, yatay vergi rekabetinin en önemli unsurudur¹²⁸.

Yatay vergi rekabeti; farklı bölgesel idareler arasında olabildiği gibi, küresel düzeyde farklı ülkeler arasında da meydana gelebilmektedir. Ayrıca bir bölgesel işbirliği şeklinde yapılanma içerisinde olan ülkeler arasındaki vergi rekabeti de, aynı zamanda yatay vergi rekabeti kapsamında değerlendirilir. Bu duruma örnek olarak ise, AB'deki üye ülkeler arasında meydana gelen vergi rekabeti gösterilebilir. Aynı düzeyde bulunan idareler arasında gerçekleşen vergi rekabeti; işletmelerin, bireylerin ve üretim faktörlerinin bölgeler veya idareler arasındaki hareketliliği sonucu meydana gelir. Üretim faktörlerinin, firmaların ve bireylerin bölgeler arası hareketliliği, idareleri gerçekleştirdikleri faaliyetlerde daha etkin olmaya yöneltmektedir. Bu durum sonucunda ise, vergilerin yeniden dağıtım fonksiyonu zayıflamaktadır¹²⁹.

Dikey vergi rekabeti; farklı kamu yönetim kademeleri veya farklı idareler arasındaki vergi rekabetini ifade etmektedir¹³⁰. Bu kapsamda, federal yönetim yapısına sahip ülkelerde vergilendirme yetkisine sahip “*federe devletler*” ile “*federal devlet*” arasında veya “*merkezi yönetim*” ile “*yerel yönetimler*” arasında gerçekleşen vergi

¹²⁸ Timothy J. Goodspeed, “Vergi Rekabeti, Fayda Vergileri ve Mali Federalizm”, (Çev: İsa Sağbaş), **Maliye Dergisi**, Sayı:139, 2002, s.3.

¹²⁹ a.g.m., s.3.

¹³⁰ Michael Keen, “Vertical Tax Externalities in The Theory of Fiscal Federalism”, **IMF Staff Papers**, Vol:45, No:3, 1998, p.454.

rekabeti, genel anlamda dikey vergi rekabeti olarak tanımlanmaktadır. Dikey vergi rekabeti; aynı vergi kaynağını, yerel idarenin ve merkezi idarenin tamamen birbirlerinden bağımsız bir şekilde vergilendirmesi durumunda ortaya çıkabilmektedir. Merkezi hükümet ile yerel yönetim biriminin aynı vergi tabanı üzerinden farklı vergilendirme yetkisine sahip olması durumu, vergilendirme alanında farklılıklara neden olarak, vergide adalet ve eşitlik ilkelerini zedeleyebilmektedir¹³¹.

3.2. BÖLGESEL, ULUSAL VE KÜRESEL VERGİ REKABETİ

Vergi rekabeti; bölgesel, ulusal ve küresel nitelik taşımaktadır.

Bölgesel vergi rekabeti; ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda benzer niteliklere sahip olan ülkeler veya bölgeler arasında, vergisel alanda meydana gelen rekabet sürecini ifade etmektedir. Günümüz dünyasında böyle bir yapılanmaya en iyi örnek olarak, AB'yi göstermek mümkündür. AB'de meydana gelen vergi rekabeti, üretim faktörlerinin serbest dolaşımına ve mobilitesinin yüksekliğine bağlı olarak farklılık göstermektedir¹³².

AB'de, olumsuz rekabete neden olan vergi politikalarının ortadan kaldırılmasına ve vergi uyumlaştırması kapsamında, üye ülkelerde ortak bir vergi temelini oluşturulmasına önem verilmektedir. Ayrıca bu kapsamda Birlik, üye ülkelerde ortaya çıkan ayrımcı vergi politikalarına karşı çıkmakta ve tek pazarı tehdit edici unsurları da önlemeyi hedeflemektedir¹³³. Bu bakımdan dünya genelinde meydana gelen gelişmeler, bölgelerin daha rekabetçi ve güvenilir bir hale gelmesi için, üye ülkelerin ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda daha rasyonel bir değişime gitmelerini zorunlu kılmaktadır. Birçok AB üyesi ülke; vergi oranlarını indirme, kamu harcamalarını sınırlandırma ve kamu açıklarını azaltma gibi çeşitli kararlar almışlardır¹³⁴.

Ulusal vergi rekabeti genel anlamda, bir ülke içerisinde birden fazla vergi otoritesi tarafından uygulanan bağımsız vergi politikaları sonucu meydana gelir. Bu bakımdan

¹³¹ John Douglas Wilson, "Tax Competition in A Federal Setting", **Handbook on Fiscal Federalism**, Edward Elgar Publishing, 2006, p.339.

¹³² Davies, Voget, a.g.m., p.2.

¹³³ Fikret Erkan, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergilerin Uyumlaştırılması ve Avrupa Birliği Mahkemesi'nin Bu Konudaki Rolü**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No:399, Ankara, 2009, s.2.

¹³⁴ a.g.e., s.2.

ulusal vergi rekabeti, bağımsız vergilendirme yetkisine sahip olan federal yapıli ülkelerde meydana gelebilmektedir.

Bir diğeri vergi rekabeti türü ise, **küresel vergi rekabetidir**. Dünya genelinde üretim faktörlerinin mobilitesinin hız kazanması sonucu meydana gelen vergisel rekabet, bölgeleri ve ulusal sınırları aşarak, artık küresel bir boyuta ulaşmıştır. Günümüzde özellikle çok uluslu şirketler açısından, dünya genelindeki çeşitli ülkelerin sağlamış oldukları vergi indirimleri ve çeşitli vergisel avantajlar, firmaların yatırım yeri kararlarında veya ticari faaliyetlerin gerçekleştirileceği bölgelerin belirlenmesinde, önemli bir rol oynar. Dolayısıyla bu kapsamda değerlendirecek olunursa, ülkeler DYSY'leri ulusal ekonomilerine çekilebilmeleri amacıyla, kıyasıya bir vergi rekabeti içerisindedirler.

Ancak küresel vergi rekabeti, bir taraftan kamusal harcamalarda etkinlik ve verimlilik ile kaynakların daha etkin kullanımını sağlayarak, söz konusu ülkenin refahını artırıcı etkiler meydana getirir. Diğeri taraftan ise, yabancı sermaye yatırım kararlarında ortaya çıkan sapmalar sonucunda, toplam vergi gelirlerinde azalmaların ortaya çıkmasına ve bunun sonucunda ise, yanlış veya etkin olmayan kaynak dağılımına neden olabilmektedir¹³⁵.

3.3. YARARLI VE ZARARLI VERGİ REKABETİ

Ülkeler veya bölgeler arasında gerçekleşen vergi rekabeti, sonuçları itibarıyla yararlı veya zararlı etkiler meydana getirebilmektedir. Bu durum, **yararlı ve zararlı vergi rekabeti (adil olmayan, haksız vergi rekabeti) (harmful tax competition)** şeklinde kavramların literatürde yer almasına neden olmuştur. Genel anlamda vergi rekabetinin yararlı etkileri; ülkedeki kaynakların daha etkin bir şekilde kullanılmasını sağlama ve kamu kesimi harcamalarını disipline etme, DYSY'leri ülkeye çekerek, hem ülke ekonomisine ve hem de kamu gelirlerini uzun vadede artırma, nitelikli işgücünü ve ileri teknolojiyi ülkeye getirme şeklinde sayılabilir. Yine yararlı vergi rekabeti yalnızca kamu kesimini daraltmakla kalmamakta, aynı zamanda kamusal gelirlerin daha tasarruflu kullanılmasını sağlamaktadır. Bu kapsamda literatürde de vergi rekabetinin; piyasalar,

---

¹³⁵ Öz, Yaraşır, a.g.m., 2009, s.6.

çeşitli iş çevreleri ve devletler açısından olumlu etkiler meydana getirdiğini belirten çeşitli görüşler de bulunmaktadır¹³⁶.

Ancak vergi rekabetinin olumsuz etkilerinin de mevcut olması, **zararlı vergi rekabeti** kavramının doğmasına neden olmuştur. Bu bakımdan küresel bir sorun olan zararlı vergi rekabeti, vergi rekabeti literatüründe ayrı bir öneme sahiptir.

Zararlı vergi rekabeti, bir ülke ekonomisinde mevcut vergilendirilebilir gelir ve sermayeyi, vergilendirilebilir olmaktan çıkararak bir uygulama olmaktadır. Diğer bir ifade ile vergi kaçakçılığına neden olan, vergi rekabeti türü olarak da ifade edilir¹³⁷.

Küresel ölçekte büyük bir sorun olarak ortaya çıkan zararlı vergi rekabeti sürecinde, ülkelerin birbirleriyle sınırsız bir şekilde gerçekleştirmiş oldukları rekabet, adeta bir “*Dibe Doğru Yarışı*” (*The Race to The Bottom*) anımsatmaktadır. Bu tür vergi rekabeti sonucu beklenen amaçların aksine, ülkelerin refahında bir azalma söz konusu olmaktadır¹³⁸. Ayrıca yabancı sermayeyi ulusal sınırları içerisine çekmek ve küresel sermaye üzerinde kontrol sağlamak isteyen ülkeler, özellikle vergi oranlarını azaltmak suretiyle, diğer ülkeler üzerinde *negatif mali dışsallık* meydana getirebilmektedirler¹³⁹.

Zararlı vergi rekabetinin unsurları, Tablo 4’de gösterilmektedir. Bir ülkede zararlı vergi rekabeti çerçevesinde ortaya çıkan unsurlar genel olarak; düşük vergi oranları, mali alanda şeffaflığın olmaması, bilgi paylaşımının olmaması, vergileme kapsamı dışında kalan faaliyetlere yönelme, vergilemede eşitliğin zedelenmesi ve vergi matrahında erozyona neden olma şeklinde sayılabilir.

Tablo 4: Zararlı Vergi Rekabetine Neden Olan Unsurlar

Vergi oranlarının çok düşük seviyede olması
Mali alanda şeffaflığın olmaması
Küresel düzlemde etkin bilgi paylaşımının sağlanamaması
Dünya genelinde kayıt dışı faaliyetlerin artması
Vergilemede eşitlik ilkesinin zedelenmesi
Haksız vergi politikaları sonucu diğer ülkelerin vergi matrahlarının aşınması

Kaynak: Arıkan, Akdeniz, a.g.e.,2005, s.292.

¹³⁶ Benjamin Powell, “Tax Competition is Benifical, not Harmful”, **Research Reports by American Institute for Economic Research**, 2001, p.87.

¹³⁷ Johan Deprez, “International Tax Policy: Recent Changes and Dynamics under Globalization”, **Journal of Post Keynesian Economics**, Vol:25, No:3, 2003, p.375.

¹³⁸ Giray, a.g.m., 2005, s.94.

¹³⁹ Powell, a.g.m., p.87.

Zararlı vergi rekabeti konusunda önemli çalışmalar yapan OECD'nin, zararlı vergi rekabetinin belirlenmesine yönelik olarak geliştirmiş olduğu temel kriterler ise şu şekildedir¹⁴⁰:

- Söz konusu ülkede gelire yönelik bir vergi uygulamasının olmaması veya düşük bir oranda uygulanması,
- Söz konusu ülkede mevcut olan vergi sisteminin tercihli veya ayrımcı niteliklere sahip olması,
- Söz konusu ülkede geçerli olan efektif vergi oranlarının, başka ülkelere nispeten daha düşük düzeyde uygulanmasıdır.

OECD'nin belirttiği unsurlar Tablo 4'de belirtilen unsurlarla örtüşmektedir. Ayrıca OECD tarafından zararlı vergi rekabeti sonucu ortaya çıkan temel sorunlar ise şu şekilde belirtilmiştir¹⁴¹:

- Dünya genelinde meydana gelen hareketli sermaye akımlarındaki sapmalar,
- Birçok ülkenin vergi sistemlerindeki bozulmalar,
- Dünya genelinde çoğu ülkede vergi matrahlarının oran olarak azalması,
- Vergi yükünün hareketli üretim faktörlerinden, hareketsiz üretim faktörlerine kaymasıdır.

Artan küresel ilişkiler dolayısıyla, ülkeler hareketli sermayeyi çekebilmek amacıyla çeşitli mali teşvik uygulanmalarının yanı sıra, özellikle vergi oranlarını azaltma yoluna gitmektedirler. Ülkelerin yabancı yatırımları çekebilmek amacıyla, vergi oranlarını minimize etmesi ve bu kapsamda yabancı sermayeyi teşvik etmesi, zararlı vergi rekabetine neden olan temel unsurdur. Bu şekilde ayrımcı ve tercihli vergi rejimlerinin oluşturulması, diğer ülkelerin vergi matrahlarında aşınmalarının meydana gelmesine de sebebiyet vermektedir.

¹⁴⁰ OECD, a.g.e., 1998, p.19-20.

¹⁴¹ Emrah Ferhatoğlu, "2004 Genişlemesi Sonrasında Avrupa Birliği'nde Vergi Rekabeti ve Sonuçları", **E-Akademi Dergisi**, Sayı:51, 2006, s.4.

3.3.1. Zararlı Vergi Rekabeti Uygulamaları

OECD raporlarında belirtilen zararlı vergi rekabeti uygulamaları; *vergi cennetleri* ve *tercihli vergi rejimleri* olarak iki şekilde belirtilmektedir¹⁴².

i. Vergi Cennetleri

Çalışmanın daha önceki kısmında vergi cennetlerinin, küreselleşme ile birlikte birtakım vergi sorunlarına neden olan başlıca olgulardan biri olduğu belirtilmişti. Dünya genelinde farklı bölgelerde ve ülkelerde yer alan vergi cennetleri; özel vergisel indirimler ve cazip yatırım ortamları ile küresel sermayeyi teşvik etmektedirler. Genel olarak vergi cennetlerinde hem kanuni vergi oranlarının ve hem de efektif vergi oranlarının diğer ülkelere oranla, oldukça düşük seviyelerde uygulanması veyahut da hiç uygulanmaması, firmalar ve mükellefler açısından bir avantaj olarak değerlendirilse de, sonuçta bu uygulamalar diğer ülkeler üzerinde çeşitli sorunların meydana gelmesinde temel faktör olmaktadır¹⁴³.

Küreselleşme süreci ile birlikte vergi cennetlerinin öneminin artmasının başlıca nedenleri; yabancı yatırımların veya çok uluslu şirketlerin, vergi yükünden veya tamamen vergileme işlemlerinden kurtulma istekleri, yine aynı şekilde firma ve mükelleflerin yapmış oldukları işlemleri gizleme ve bu işlemlere yönelik olarak ortaya çıkabilecek riskleri bertaraf etme çabaları olarak belirtilir. Ayrıca bu ülkeler, uygun olmayan bir rekabet ortamı meydana getirerek, diğer ülkelerin vergi matrahlarında, mali bir dışşallığa neden olabilmektedir¹⁴⁴. Bu bağlamda değerlendirilecek olunursa, vergi cennetleri ve bu kapsamda gerçekleştirilen işlemler, zararlı vergi rekabetine neden olmaktadır. Vergilemede adalet ilkesi açısından son derece önemli olan vergi cennetleri, küresel vergi rekabeti sürecinde oldukça geniş bir alana yayılarak, sınır tanımaz bir boyuta gelmiştir.

OECD, zararlı vergi rekabeti çerçevesinde ele alınabilecek olan vergi cennetlerine yönelik olarak, birtakım temel kriterler belirlemiştir. Bunlar ise genel olarak şu şekildedir¹⁴⁵;

¹⁴² OECD, a.g.e., 1998, p.8.

¹⁴³ Joseph E. Stiglitz, **Kamu Kesimi Ekonomisi**, (Çev: Ömer Faruk Batırel), Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Yayınları, İstanbul, 1994, s.736.

¹⁴⁴ Saygın Eyüpgiller, “Vergi Cennetleri ve Tercihli Vergi Sistemleri: Uygun Olmayan Vergi Rekabetinin 1998 OECD Vergi Komitesi Raporu Işığında Değerlendirilmesi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, 2000, s.197.

¹⁴⁵ OECD, a.g.e., 1998, p.23.

- Vergi cenneti ülkelerde düşük vergi oranlarının olması,
- Vergi cenneti ülkelerde gerçekleştirilen işlemlerde saydamlığın olmaması,
- Vergi cenneti ülkelerde bilgi paylaşımının bulunmaması,
- Vergi cenneti ülkelerde verimli ekonomik faaliyetlerin olmamasıdır.

ii. Tercihli Vergi Rejimi

Bir diğer zararlı vergi rekabeti uygulaması olan tercihli vergi rejimi, küresel düzlem içerisinde hız kazanan mobil üretim faktörlerini hedeflemektedir. Ülkeler hareketli sermayeyi ekonomilerine kazandırabilmek için, vergi sistemlerini diğer ülkelere nispeten daha cazip bir hale getirerek, tercihli bir vergi politikası uygulamış olurlar¹⁴⁶. Fakat uygulanan bu tercihli vergi politikaları, diğer ülkelerin vergi matrahlarında aşınmalara neden olması dolayısıyla, fazlaca eleştirilmektedir. Bu bakımdan yapılan araştırmalarda, dünya genelinde tercihli vergi politikalarını uygulayan ülkelerin, aslında vergi cennetlerinden çok da farklı olmadıkları anlaşılmıştır¹⁴⁷.

Tercihli vergi rejimleri, vergi cenneti olsun veya olmasın dünya genelindeki birçok ülkede kullanılmaktadır. Tercihli vergi rejimi uygulayan ülkeler, diğer ülkelere göre çok daha avantajlı bir konumdadırlar. Ancak tercihli vergi rejimi, zararlı vergi rekabeti kapsamında değerlendirildiği için, ortada haksız bir rekabet söz konusu olmaktadır¹⁴⁸. Bu kapsamda tercihli vergi rejimleri de aynen vergi cennetlerinde olduğu gibi, ülkelerin vergi tabanlarında erozyona neden olmakta ve söz konusu ülkelerin, vergi sistemlerini de olumsuz olarak etkileyebilmektedir.

Tercihli vergi rejimi uygulamalarında, vergi matrahının düşürülmesi amacıyla, istisna ve muafiyet gibi çeşitli vergisel teşvikler kullanılmaktadır. İşletmeler açısından vergi bir maliyet unsuru olarak algılandığı için, mümkün olduğu kadar düşük vergi uygulamalarına yönelmektedirler¹⁴⁹. Bu kapsamda işletmeler, söz konusu ticari faaliyetlerini gerçekleştirirken, transfer fiyatlaması yoluyla, yüksek vergili alanlardan düşük vergili alanlara yönelirler. Bu doğrultuda vergi matrahlarını minimize ederek, kâr

¹⁴⁶ Arıkan, Akdeniz, a.g.m., s.293.

¹⁴⁷ Öz, Yaraşır, a.g.m., s.30.

¹⁴⁸ Arıkan, Akdeniz, a.g.m., s.293.

¹⁴⁹ Öncel, a.g.m., s.7.

maksimizasyonu sağlamış olurlar. Fakat bu şekilde gerçekleştirilen işlemler, nihayetinde zararlı vergi rekabetine neden olabilmektedir¹⁵⁰.

Küresel vergi rekabeti çerçevesinde dünya genelinde birçok ülkede uygulanmakta olan tercihli vergi rejimleri, genel olarak özel vergi kanunları çerçevesinde belirlenmektedir. Küresel sermaye akımlarını kontrol etmek amacıyla oluşturulan tercihli vergi politikaları, genel olarak şu şekildedir¹⁵¹; fon ve sigorta yönetimi, serbest bölgeler ve kıyı bankacılığı, finans ve leasing alanları ile hizmet ve dağıtım merkezleridir.

Küresel vergi rekabeti sürecinde ülkelerin uygulamış oldukları tercihli vergi rejimleri dolayısıyla ortaya çıkan zararlı vergi rekabetinin ülke ekonomileri ve vergi sistemleri üzerinde meydana getirdiği olumsuzluklar, OECD çalışmalarında şu şekilde belirtilmiştir¹⁵²;

- a) Vergilemede adalet ilkesinin aşınması,
- b) Mükellefin vergiye uyumunun azalması,
- c) Ekonomide “*bedavacılık*” sorununun giderek artması,
- d) Finansal ve fiziki yatırımlar açısından saptırıcı etkilerin ortaya çıkması,
- e) Devletin “*yeniden dağıtım fonksiyonunun*” giderek zayıflaması,
- f) Kamu ekonomisinde vergi maliyetlerinin giderek artması,
- g) Kamu finansmanı sorunu meydana getirmesi,
- h) Yatırım kararları üzerinde olumsuz etkiler meydana getirmesi,
- i) Sosyal refah kaybına neden olmasıdır.

3.3.2. Zararlı Vergi Rekabeti İle Mücadele Yöntemleri

Küreselleşme süreci ile birlikte artan vergi rekabeti faaliyetleri, ülkelerin bu kapsamda yapmış oldukları işlemlerin sorgulanmasına neden olmuştur. Zararlı vergi rekabetinin etkilerini önlemeye yönelik, çeşitli uluslararası kuruluşlar tarafından birtakım çalışmalar yapılmıştır. Genelde bu çalışmaların temel amacı ise, küresel bir işbirliği

¹⁵⁰ Habib Yıldız, **Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri**, Seçkin Yayınevi, Ankara, 2005, s.43.

¹⁵¹ Arıkan, Akdeniz, a.g.m., s.294.

¹⁵² OECD, a.g.e., 1998, p.16.

kapsamında, vergi rekabetinin ulusal ve uluslararası zararlı etkilerini belirlemek ve bunları minimize etmektir¹⁵³.

Zararlı vergi rekabeti ile mücadele kapsamında OECD ve AB'nin yapmış olduğu çalışmalar, oldukça önemlidir. Bu bakımdan çalışmanın bu kısmında, OECD ve AB raporları doğrultusunda, zararlı vergi rekabetine yönelik olarak ortaya konulan temel kriterler doğrultusunda, zararlı vergi rekabeti ile mücadele yöntemleri ele alınacaktır.

3.3.2.1. OECD Tarafından Yapılan Çalışmalar

Küreselleşme sürecinde artan sermaye hareketliliğine bağlı olarak ortaya çıkan çeşitli vergisel sorunların çözümünde ve en önemlisi de zararlı vergi rekabeti ile mücadele etmede, OECD tarafından yapılan çalışmaların önemi göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür¹⁵⁴.

OECD tarafından hazırlanan raporlarda genel olarak; küresel vergi rekabeti sürecinde ortaya çıkan zararlı vergi rekabeti uygulamalarının ülkeleri nasıl etkilediği ve bunun sonucunda ortaya ne gibi değişikliklerin çıktığı konusunda, çeşitli görüşler bulunmaktadır.

OECD vergi rekabeti sürecinde ülkelerin vergi tabanlarında meydana gelen olumsuz etkileri ve zararlı vergi rekabeti uygulamalarını önlemeye yönelik olarak yapmış olduğu araştırma faaliyetlerini, 1996 yılından itibaren sürdürmektedir¹⁵⁵.

Genel anlamda OECD tarafından yapılan çalışmalarda, küresel vergi rekabeti sürecinde meydana gelen olumsuzluklar, şu şekilde ifade edilmektedir;

- Vergi rekabeti sürecinde uygulanmakta olan vergi teşviklerinin, söz konusu ülkede sadece yerleşik olmayan yatırımcılara yönelik olması,
- Vergi rekabeti sürecinde uygulanmakta olan vergi teşviklerinin şeffaf olmaması,
- Vergi rekabeti sürecinde uygulanmakta olan vergi teşviklerinin emek ve sermaye açısından farklılık göstermesidir.

Zararlı vergi rekabeti ile mücadele edebilmek adına OECD, uygun olmayan veya haksız vergi rekabeti içerisinde bulunan ülkelere yönelik, mali yaptırımlar ve cezai

¹⁵³ Arıkan, Akdeniz, a.g.m., s.292.

¹⁵⁴ OECD, a.g.e., 1998, p.13.

¹⁵⁵ Daniel J. Mitchell, Brian Garst, "Monitoring the OECD's Campaign against Tax Competition, Fiscal Sovereignty, and Financial Privacy: Strategies for Low-Tax Jurisdictions", 2011, p.1.

uygulamaların getirilmesini öngörmekte ve aynı zamanda da, söz konusu ülkelere yönelik olarak denetim mekanizmasının geliştirilmesini önermektedir¹⁵⁶.

Zararlı vergi rekabetine yönelik olarak OECD'nin yapmış olduğu çalışmalar, uluslararası alanda vergi cennetleri ve zararlı vergi rekabeti uygulamalarına yönelik olarak geliştirilen tedbirleri içermektedir. Bu bakımdan bu sorunların çözümü için geliştirilen parametreler, küresel bir işbirliğini gerektirmektedir¹⁵⁷.

3.3.2.2. AB Tarafından Yapılan Çalışmalar

Küreselleşme sürecinde ortaya çıkan zararlı vergi rekabeti ile mücadelede, AB tarafından yapılan çalışmalar genelde, vergilerin uyumlaştırılması kapsamında değerlendirilmektedir. AB'nin genişleme sürecine paralel olarak, birlik içerisinde vergi sistemleri ve vergi politikalarının önemi de artmıştır. Bu bakımdan birliğe dâhil olan ülkelerin vergi sistemlerindeki farklılıkların giderilmesi amacıyla, “*vergi uyumlaştırılması*” ve “*vergi yakınlaştırılması*” politikaları uygulanmaya başlanmıştır. AB üyesi ülkelerde, zararlı vergi rekabetine yönelik olarak yapılan çalışmalar daha çok, kurumlar vergisi üzerinde yoğunlaşmıştır¹⁵⁸.

AB'de, küresel vergi rekabeti sürecinde ortaya çıkan zararlı vergi rekabeti ile mücadele etmek amacıyla; *Ruding Komite Raporu, Monti Memorandumu Raporu, Yönerge ve Vergi Yakınlaştırması – Vergi Uyumlaştırması* başlıklı çalışmalar yapılmıştır. Şimdi sırası ile bu konulara değinilecektir.

a. Ruding Komite Raporu

AB genelinde faaliyet gösteren büyük şirketlerin vergilendirilmesine ilişkin hazırlanan bu rapor, 1992 yılında yayınlanmıştır. Küresel sermaye hareketlerinin hız kazanması ile birlikte, AB'de artan vergi rekabetine yönelik düzenlenen *Ruding Komite Raporu (The Ruding Committee Report)*, hem kamu ve hem de özel sektör için, önem arz etmektedir. Düzenlenen Ruding raporunun amacı ise; birlik üyesi ülkelerde mevcut kurumlar vergisindeki farklılıkların değerlendirilmesi ve bu farklılıklara yönelik olarak çözüm arayışlarının geliştirilmesi şeklinde ifade edilmektedir.

¹⁵⁶ a.g.m., s.115.

¹⁵⁷ OECD, a.g.e., 1998, p.52.

¹⁵⁸ European Commission, “Report of the Committee of Independent Experts on Company Taxation”, **Official Publications of the European Communities**, Luxembourg, 1992, p.12.

Ayrıca raporda, kurumlar vergisi oranlarında meydana gelen farklılıkların, ülkelerin sosyal-ekonomik-siyasal yapısı üzerindeki etkileri de değerlendirilmektedir¹⁵⁹. Yine raporda, mevcut üye ülkelerde ortaya çıkan kurumlar vergisi oranlarındaki farklılıkların, çeşitli vergi sorunlarına neden olduğu yönünde bulgular elde edilmiş olup bu farklılıkların, vergi rekabeti sürecinde üye ülkelerdeki yatırımların yönünü belirlemede de etkili olduğu, sonucuna ulaşılmıştır¹⁶⁰.

AB üyesi ülkelerde meydana gelen vergi oranı farklılıklarının çözümü için, Ruding Komite Raporunda birtakım öneriler ifade edilmektedir. Rapora göre söz konusu üye ülkelerde¹⁶¹;

- Yabancı sermayeyi teşvik amacıyla uygulanmakta olan teşvik edici vergi uygulamalarının kaldırılması,
- Diğer ülkeler üzerinde mali bir dışallık meydana getiren uygulamaların kaldırılması,
- Yabancı ve yerli yatırımcı açısından uygulanmakta olan farklı vergisel mevzuatların kaldırılması,
- Kurumlar vergisinin uyumlaştırılması ve tüm ülkeler için tek bir oran uygulanmasının hayata geçirilmesi gerekmektedir.

b. Monti Memorandum Raporu

Küreselleşme sürecinde meydana gelen zararlı vergi rekabeti ile mücadele etmek amacıyla, AB tarafından yapılan çalışmalar arasında önemli bir yere sahip olan bir diğer çalışma ise, *Monti Memorandum Raporudur* (The Monti Memorandum). Bu raporda, üye ülkelerde vergi sistemlerinin geliştirilmesi ve ortak pazar doğrultusunda, istihdamın artırılması gibi konular ele alınmıştır. Bu raporun en önemli özelliği ise, birlik içerisindeki ülkelerde üretim faktörleri (özellikle emek ve sermaye gelirleri) açısından, vergi yükünün dağılımını incelemesidir. Bu bakımdan raporda, küresel vergi rekabeti sürecinde gelişim gösteren sermaye hareketlerinin, birçok ülkede vergi matrahlarında aşınmalara neden olduğu ve emek ile sermaye gelirleri açısından adil bir vergilemenin olmadığı ifade

---

¹⁵⁹ Michael Devereux, "The Ruding Committee Report: An Economic Assessment", **Fiscal Studies**, Vol:13, No: 2, 1992, p.96.

¹⁶⁰ European Commission, a.g.e., 1992, p.12.

¹⁶¹ a.g.e., p.15.

edilmektedir¹⁶². Yapılan hesaplamalar sonucunda, işgücü üzerindeki vergi yükünün arttığı, fakat sermaye üzerindeki vergi yükünün ise azaldığı görülmüştür. Bu bakımdan bu raporda, küresel vergi rekabetinde üye ülkelerin, vergi yükü dağılımında adaletli olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır¹⁶³.

c. Yürütme Kodu

Diğer bir çalışma olan *Yürütme Kodu (Code of Conduct)* ise, birlik üyesi ülkelerde faaliyette bulunan işletmelerin vergilendirilmesi sürecinde ortaya çıkan sorunları ele almıştır. Ayrıca bu çalışmada, küresel vergi rekabeti sürecinde artan vergisel teşviklerin işletmeler üzerindeki etkileri değerlendirilmiş ve zararlı vergi rekabetine yol açan unsurlar incelenmiştir. Bunun yanı sıra çalışmada, işletmelerin vergi yüklerini azaltmak amacıyla, efektif vergi oranlarını düşürme yollarına gitmeleri ve çeşitli şekillerde geliştirilen vergi planlama araçlarının, zarar verici rekabete neden olduğu ayrıca ifade edilmiştir¹⁶⁴.

Bu çalışmada zararlı vergi rekabetine neden olan faktörler başlıca şu şekilde belirtilmiştir; üye ülkelerdeki vergisel teşviklerden sadece yabancı yatırımcıların yararlanması, vergi sistemlerinin etkin ve adil olmaması ve vergisel uygulamaların ve düzenlemelerin şeffaflıktan uzak olmasıdır. Bu doğrultuda çalışmada, birlik üyesi ülkelerde vergi sistemlerinin küresel düzlem içerisinde yeniden düzenlenmesi ve üye ülkeler arasında, vergisel alanda bilgi paylaşımının olması hususunda, çeşitli önermelerde bulunulmuştur¹⁶⁵.

d. Vergi Yakınlaştırması – Vergi Uyumlaştırması

Küresel vergi rekabeti sürecinde, AB tarafından yapılan bir diğer çalışma da *vergi yakınlaştırması* ve *vergi uyumlaştırması*dır.

Vergi uyumlaştırması; birlik üyesi ülkelerde serbest piyasa ekonomisine ters düşen, rekabet üzerinde olumsuz etkiler meydana getiren ve sermayenin, malların ve işgücünün dolaşımına engel olan çeşitli hükümlerin kaldırılmasını veyahut da

---

¹⁶² Luc Hinnekens, “The Monti Report: The Uphill Task of Harmonizing Direct Tax Systems of EC Member States”, **EC Tax Review**, No:1, 1997, p.42.

¹⁶³ Murat Çak, **Uluslararası Vergi Rekabeti Transfer Fiyatlaması ve Vergilendirme**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No:385, Ankara, 2008, s.28.

¹⁶⁴ European Commission, **Code of Conduct: Business Taxation**, Brussels, 1999, p.18-19.

¹⁶⁵ a.g.e., p.19.

değiştirilmesini ifade etmektedir. Diğer bir ifade ile vergi uyumlaştırması, birlik üyesi ülkelerde ortak bir vergi politikasının geliştirilmesi olarak da tanımlanmaktadır¹⁶⁶.

Vergi yakınlaştırması kavramı, birlik üyesi ülkelerde belirli alanlarda geçerli olan mevcut vergi sistemlerinin birbirine benzetilmesini veya birbirine eşitlenmesini ifade etmektedir. Birlik üyesi ülkelerde, vergi yakınlaştırması için katma değer vergisi ve özel tüketim vergisi alanlarında, çeşitli çalışmalar yapılmaktadır. Mevcut uygulamalara bakılarak, AB’de dolaylı vergiler için vergi uyumlaştırması söz konusu iken, dolaysız vergiler için ise vergi yakınlaştırması kavramı söz konusu olduğu söylenebilir¹⁶⁷.

Birlik üyesi ülkeler arasında düzenlenen ortak vergi sistemlerinin temel amacı ise, ülkeler arasında gerçekleştirilen mal ve hizmet ticaretinde, vergilerin tarafsız olması ve negatif etkilerinin ortadan kaldırılmasıdır. Bu bağlamda AB’de vergi uyumlaştırması ve vergi yakınlaştırması kapsamında yapılan çalışmaların temel amacı; üye ülkeler arasında vergileme alanında meydana gelen farklılıkların ve sorunların ortadan kaldırılması ve küresel vergi rekabeti süreci içerisinde ortaya çıkan zararlı vergi uygulamalarının içselleştirilmesi olarak da belirtilebilir¹⁶⁸.

4. VERGİ REKABETİNİN ETKİLERİ

Bir ekonomide devletin egemenlik gücünün temel göstergesi olan vergilendirme yetkisi ve vergi geliri elde etme fonksiyonu, kamu gelirleri ve bütçe açısından önemli etkilere sahiptir. Bu açıdan bakıldığında, devlet egemenlik gücüne dayanarak vergi geliri elde eder ve bütçenin gelir fonksiyonunu sağlamış olur. Bir ekonomide uygulanan vergilendirme politikaları içinde yer alan vergi rekabeti, birtakım sosyal ve iktisadi etkilere sahiptir. Devletler, egemenlik güçlerine dayalı olarak uyguladıkları vergi rekabeti politikalarının etkin ve daha verimli olmasını sağlamak adına, vergilemenin birey ve toplum üzerindeki etkilerini de göz önüne almak durumundadırlar¹⁶⁹.

¹⁶⁶ Yalçın Alganer, Güneş Yılmaz, “Avrupa Birliği Müktesebatı Bağlamında Katma Değer Vergisi’nde Yakınlaştırma ve Uyumlaştırma Çalışmaları”, **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, 2010, s.138.

¹⁶⁷ Hakan Üzeltürk, **Avrupa Birliği Vergi Sistemlerinde Gelişmeler**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:36, 2008, s.17.

¹⁶⁸ Alganer, Yılmaz, a.g.m., s.138.

¹⁶⁹ Bolnick, a.g.m., p.4.

Küresel vergi rekabeti, dünya genelindeki tüm ülkelerde farklı etkiler meydana getirebilmektedir. Küreselleşme sürecinde üretim faktörlerindeki hareketlilik, ülkelerin kamu maliyelerini, ekonomilerini ve siyasal ve sosyal yapılarını, olumlu ve/veya olumsuz şekilde etkilemiştir. Ancak farklı sonuçları veya etkileri söz konusu olan vergi rekabetinin, ortaya çıkardığı etkilerin ölçülmesi oldukça zordur. Ortaya çıkan bu etkilerin ölçülmesindeki zorluğun temel nedenleri ise¹⁷⁰; birçok ülkede vergi sistemlerinin basit ve şeffaf olmaması, vergi rekabeti sürecine etki eden birçok faktörün söz konusu olması ve ülke genelinde geçerli olan mevcut vergi politikalarının ve vergi mevzuatının açık ve anlaşılır olmaktan uzak olması şeklinde sayılabilir.

Vergi rekabetinin etkileri; *mali, ekonomik, siyasi ve sosyal* etkiler başlıkları altında anlatılacaktır.

4.1. MALİ ETKİLER

Küreselleşmenin ülkeler açısından ortaya çıkardığı önemli etkilerden biri olan *mali etkiler*, kamu maliyesi alanıyla ilgilidir. Vergi rekabeti, ülkelerin vergi sistemlerini ve vergi politikalarını etkileyerek, kamu harcamalarının bileşimini de değiştirmiştir.

Küresel vergi rekabetinin dünya ekonomileri üzerinde meydana getirdiği mali etkiler, olumlu ve olumsuz olmak üzere iki yönlüdür. Olumsuz etkiler, genellikle zararlı vergi rekabeti durumlarında söz konusu iken, olumlu etkiler ise çeşitli durumlarda ortaya çıkabilmektedir.

4.1.1. Küresel Vergi Rekabetinin Olumsuz Mali Etkileri

Küresel süreçte ulusal ekonomik sınırlar ortadan kalkmış ve firmalar, uluslararası bir ticari alanda veya tek bir pazarda, faaliyetlerine devam etmeye başlamışlardır. Bu bakımdan ulusal vergi politikaları artık etkisini yitirerek, uluslararası alanda etkili olan ve sermayenin yönünü de belirleyen, yeni vergilendirme politikaları egemen olmaya başlamıştır. Bu süreçte özellikle çok uluslu şirketler ve uluslararası yatırımcılar, vergi

---

¹⁷⁰ Giray, a.g.m., 2003, s.118.

yükünü azaltmak amacıyla, vergisel açıdan daha avantajlı olan ve teşvik unsurlarının daha yoğun olduğu bölgeleri seçmektedirler¹⁷¹.

Vergilerin ekonomik faaliyetler üzerindeki etkisi genel olarak üç şekilde ortaya çıkmaktadır. Bunlar; *vergi oranlarının düzeyi, vergi matrahı ve vergi matrahının ilgili vergi oranına göre esnekliğidir*. Bu bakımdan değerlendirildiğinde, söz konusu bir ülke ekonomisinde vergi oranlarının düşük olması ve vergi matrahının ilgili vergi oranına esnekliğinin az olması, verginin üretim faktörleri üzerindeki etkisinin düşük olduğunun bir göstergesidir. Bunun yanı sıra söz konusu ekonomilerde vergi matrahı esnekliğinin yüksek olması, vergi oranlarının düşük tutulması suretiyle, toplam vergi hâsılatını artırıcı etkiye sahip olacaktır. Bu açıdan bakıldığında vergi matrahının esnekliği ile vergi oranları arasındaki ilişki, bir ekonomide uygulanacak olan vergi politikalarının yönünü de belirlemede temel unsur olmaktadır¹⁷². Söz konusu bu durum, özellikle küreselleşme süreci ile birlikte ortaya çıkan vergi rekabeti ortamında, emek ve sermaye üzerindeki vergi oranlarını belirlemede de etkili olmaktadır. Bu bakımdan, küreselleşme ile birlikte meydana gelen üretim faktörlerindeki serbestleşme sürecinde, emeğin (işgücünün) vergi matrahı *inelastik* bir durumda iken, sermayenin vergi matrahı ise *tam elastik* bir durumdadır. Küreselleşme sürecinde üretim faktörlerindeki hareketliliğin artması ile birlikte vergi oranları ve vergi matrahları da, büyük ölçüde değişim ve dönüşüm geçirmiştir¹⁷³.

Artan vergisel rekabet, ülkelerin düşük oranlı kurumlar vergisi uygulamasını zorunlu kılmaktadır. Kurumlar vergisi oranlarında meydana gelen indirimler ise şu sonuçları ortaya çıkarmıştır;

- Ülkelerin kurumlar vergisi oranlarını düşürmeleri, sermaye vergilerinin önemini ve etkinliğini azalmakta ve toplam vergi hâsılatı içerisindeki payını da, giderek düşürmektedir¹⁷⁴.

¹⁷¹ Metin Meriç, Hakan Ay, “Küreselleşme Olgusu Bağlamında Vergi Kayıp ve Kaçakları”, **19. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 10-14 Mayıs 2004, s.297.

¹⁷² Vito Tanzi, “Globalization, Tax Competition and The Future of The Tax System”, **International Monetary Fund Working Paper**, No:96, 1996, p.5.

¹⁷³ Melek Akdoğan Gedik, “Vergi Rekabeti Etkinlik Değerlendirmesi: OECD Üyesi Ülkeler İçin Veri Zarflama Analizi Uygulaması”, **Maliye Dergisi**, Sayı:160, 2011, s.330.

¹⁷⁴ a.g.m., s.331-332.

- Vergi rekabeti sürecinde, ülkelerin uluslararası yatırımları kendi ekonomilerine kazandırmak amacıyla kurumlar vergisi oranlarında önemli ölçülerde indirimler yapmaları, küresel sermaye üzerinde saptırıcı etkiler meydana getirmekte ve yabancı firmaların ve yatırımcıların bu yöndeki tercihlerini de olumsuz olarak etkilemektedir. Sonuçta bu durum, ekonomide kaynak dağılımının bozulması ve kaynakların etkin olarak kullanılamaması gibi çeşitli sorunları da beraberinde gündeme getirmektedir¹⁷⁵.
- Küreselleşme süreci ile birlikte sermayenin uluslararası alanda hareketliliği artmış ve bu doğrultuda, vergi mevzuatlarına ve vergilendirme politikalarına olan duyarlılığı da artmıştır. Bu bakımdan özellikle küresel vergi rekabeti ortamında gelişim gösteren vergi cennetleri, çok düşük vergileme veya sıfır vergileme politikaları aracılığıyla, küresel sermayenin yönünü belirlemede etkili olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında vergi cenneti sayılabilecek ülkeler, son dönemlerde ekonomik büyüme ve refah düzeyi bakımından oldukça gelişmişlerdir. Ancak bu tür uygulamalar nihayetinde, dünya genelindeki diğer ülkelerin vergi matrahları ve vergi tabanları üzerinde, aşımalara neden olmaktadır¹⁷⁶.
- Küreselleşme sürecinde ülkeler arasında meydana gelen vergi rekabeti, mobilitesi yüksek olan üretim faktörlerinin daha az vergilendirilmesini gerektirmekte ve bu da doğal olarak, emek (işgücü) üzerindeki vergi yükünün artmasına neden olmaktadır.
- Küresel vergi rekabeti sürecinde gelir ve kurumlar vergisi oranlarında yapılan indirimlerin yanı sıra, DYSY'lerin düzeyini artırmak amacıyla dünya genelindeki birçok ülke, vergi sistemlerinde kapsamlı reformlar yaparak, yürürlükte olan teşvik uygulamalarının düzeyini ve kapsamını da artırma yoluna gitmişlerdir. Bunlar içerisinde özel nitelikli teşvik uygulamaları, küresel vergi rekabeti sürecinde ayrı bir öneme sahiptir¹⁷⁷.

Ancak küresel süreçte vergileme alanında meydana gelen bu değişim ve dönüşümler, vergilemede adalet-eşitlik-etkinlik ve maliyet kavramlarında birtakım sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Küresel düzlemde firmalar açısından kurumlar vergisi yükünün, gelir vergisine oranla daha kolay yansıtılabilir olması, *verginin*

---

¹⁷⁵ Öz, Yaraşır, a.g.m., s.22-23.

¹⁷⁶ İhsan Günaydın, Serkan Benk, "Globalleşme Sonucu Oluşan Vergi Kayıp ve Kaçaklarını Önlemede Uluslararası İşbirliğinin Önemi", **19. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 10-14 Mayıs 2004, s.416.

¹⁷⁷ Giray, a.g.m., 2005, s.95-96.

adalet ilkesine ters düştüğünün diğer bir göstergesidir. Küreselleşme sürecinde artan ticari faaliyetleri dolayısıyla uluslararası alanlarda mal ve hizmet sunumu gerçekleştiren firmalar, üzerlerindeki vergi yüklerini ileriye ve geriye yansıtabilmekte ve bu da sonuçta, vergilemede adalet ilkesini zedeleyebilmektedir¹⁷⁸.

Vergi rekabeti sürecinde, bir yandan vergi oranı indirimleri ve diğer taraftan ise küreselleşmenin getirmiş olduğu teknolojik olanaklar ve avantajlar ile firmalar ve çok uluslu şirketler, vergi yüklerini istedikleri düzeye indirebilmektedirler¹⁷⁹. Bu kapsamda ekonomik ve sosyal alanlarda küreselleşme faaliyetlerinin artması, şirketlerin transfer fiyatlandırması yöntemine daha çok başvurmalarına neden olmuştur. Dolayısıyla da firmalar ve çok uluslu şirketler elde etmiş oldukları gelirleri, vergileme açısından daha avantajlı yerlere transfer ederek, vergi yüklerini azaltabilmekte ve kurumlar vergisi gelirleri üzerinde de önemli derecede aşınmalara neden olabilmektedirler. Bu durum ise, kurumlar vergisinin küresel süreçte görev ve fonksiyonlarını kaybetmesine yol açarak, etkinliğini azaltmaktadır. Tüm bunların sonucunda, kurumlar vergisi alanında kaybedilen veyahut da vazgeçilen vergi gelirlerin telafisi, *emek ve sermaye üzerindeki vergi yüklerinin artırılması* suretiyle, telafi edilmeye çalışılmaktadır¹⁸⁰.

Küresel süreçte meydana gelen diğer önemli bir gelişme ise, üretim faktörlerinin hareketliliğinin artması sonucu ülkeler arasında çeşitli vergisel farklılıkların ortaya çıkması olmuştur. Bu bakımdan, vergi sistemleri veya vergi politikaları arasında ortaya çıkan uygulama farklılıkları, *vergi arbitrajına* neden olarak, bireylerin ve firmaların vergisel avantajlardan yararlanma olanaklarını da artırmıştır. Bu aşamadan sonra ise, vergi ulusal ve uluslararası alanda, ülkeler açısından bir rekabet unsuru olarak süre gelmiştir. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, vergi rekabeti sürecinde değişim ve dönüşüm geçiren vergi politikaları, artık rekabet ortamı içerisinde her ülkenin kendine özgü politikaları kapsamında yeniden şekillenmeye başlamış ve etki alanı, bölgesel ve ulusal bir alandan küresel bir alana çıkmıştır¹⁸¹.

---

¹⁷⁸ Jennifer C. Gravelle, "Corporate Tax Incidence: Review of General Equilibrium Estimates and Analysis", Congressional Budget Office, **Working Paper Series**, Washington D.C., No:03, 2011, p.1.

¹⁷⁹ Alfredo J. Urquidi, "An Introduction to Transfer Pricing", **New School Economic Review**, Vol:3, No:1, 2008, p.28.

¹⁸⁰ Ruud A. De Mooij, "Will Corporate Income Taxation Survive?", **De Economist**, 2005, Vol:153, No:3, p.295.

¹⁸¹ Duane Swank, Sven Steinmo, "The New Political Economy of Taxation in Advanced Capitalist Democracies", **American Journal of Political Science**, Vol:46, No:3, 2002, p.645.

Sermayenin küresel süreçteki hareketliliği, bir yandan sermaye üzerindeki vergi yükünün aşağılara doğru kaymasına neden olurken, diğer bir taraftan da bu alandaki vergi kayıplarını telafi edebilmek amacıyla ülkeler, emek (işgücü) üzerindeki vergi yükünü artırma yoluna gitmişlerdir. Bu kapsamda ele alacak olursak eğer, emek (işgücü) üzerindeki vergilerin artması, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde üç önemli etki meydana getirmiştir. Bu etkiler ise şu şekildedir¹⁸²;

- *Emek faktörü üzerindeki vergi yükünün artması, işsizlik düzeyini etkilemektedir:* Literatürde yapılan araştırmalar kapsamında, emek üzerindeki vergi oranlarında meydana gelebilecek olan %10'luk bir artış düzeyinin, işsizlik artışı üzerindeki etkisi %4'lük bir seviyede olduğu belirtilmiştir.
- *Küresel süreçte emek üzerindeki vergi yükünün giderek artması, emek gelirleri ile sermaye gelirleri açısından adaletsiz bir vergilendirme politikasına neden olmaktadır:* Küreselleşme sürecinde ülkeler arasında meydana gelen vergi rekabeti, mobilitesi yüksek olan üretim faktörlerinin daha az vergilendirmesini gerektirmekte ve bu da doğal olarak, emek üzerindeki vergi yükünün artmasına neden olmaktadır. Bu durum, *vergilemede adalet ilkesine* uygun değildir. Çünkü vergilemede adalet ilkesinde yer alan *ayırma ilkesine* uygun olmayan bir biçimde, emek ve sermaye gelirleri vergilendirilmektedir¹⁸³.
- *Küresel süreçte emek (işgücü) üzerindeki vergi yükünün sermayeye göre çok daha fazla artması, vergiden kaçınma ve vergi kaçırma olanaklarının da artmasına neden olabilmektedir:* Küreselleşme süreci ile birlikte iletişim ve bilgi teknolojilerinde meydana gelen gelişmeler, ulusal ve uluslararası alanda devletin görev ve fonksiyonlarında değişimlere yol açarken, aynı zamanda piyasanın yapısı üzerinde de etkili olmuştur. Bu kapsamda ulusal piyasaların küresel düzlemde hızlı bir şekilde birbirlerine entegrasyonu, devletlerin vergilendirme politikaları üzerinde de etkisini göstermiştir. Bu süreçte meydana gelen en önemli değişim ise, devletlerin vergilendirme yetkisi ve vergi politikalarında meydana gelen

¹⁸² Philipp Genschel, "Globalization, Tax Competition, and The Welfare State", **Politics and Society**, Vol:30, No:2, 2002, p.261-262.

¹⁸³ Gedik, a.g.m., s.331-332.

aşınmalardır. Küresel süreçte vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı gibi sorunların yaygınlık kazanması, devletin vergi elde etme gücünü de azaltmıştır¹⁸⁴.

Vergi rekabeti sürecinde ülkelerin küresel sermayeyi çekmek amacıyla uygulamış oldukları çeşitli vergisel teşvikler ve çok geniş şekilde uygulanan muafiyet ve istisnalar da, vergi tabanının daralmasına neden olarak, vergiden kaçınma ve vergi kaçakçılığı gibi farklı vergisel sorunların gündeme gelmesine neden olmuştur.

4.1.2. Küresel Vergi Rekabetinin Olumlu Mali Etkileri

Küresel vergi rekabetinin mali etkisi, vergi oranları ve vergi matrahları çerçevesinde önem kazanmaktadır. Küresel vergi rekabeti sürecinde, ülkelerin uygulamış oldukları vergi oranı indirimleri, vergi matrahlarını ve dolayısıyla da toplam vergi hâsılatını olumsuz olarak etkilemektedir. Bu doğrultuda şunu söylemek mümkündür; küresel vergi rekabeti sürecinde ülkeler, hareketli üretim faktörleri üzerine uygulamış oldukları vergi indirimlerinin olumsuz etkilerini ve vergi hâsılat kaybını minimize edebilmek amacıyla, ülkeye yönelen DYSY'leri miktar ve hacim olarak artırmayı amaçlamaktadırlar. Ancak bu şekilde, vergi rekabeti sonucu ortaya çıkan olumsuz etkilerin ve vergi kayıplarının telafi edilebilmesi mümkündür. Uygulanan vergi indirimleri sonucunda ortaya çıkan vergi hasılatı kaybının, yabancı sermaye yatırımları yoluyla geri kazanılmaması durumunda, optimum noktadan uzaklaşmış olunur¹⁸⁵. Bu durum sonucunda ise, söz konusu herhangi bir ülke, vergi rekabeti sürecinde zararlı bir konuma gelmiş olur. Bu bakımdan ülkede uygulanan vergisel teşvikler sonucu ortaya çıkan maliyetlerin, ülkeye yönelen hareketli üretim faktörlerinin sağlamış oldukları kazançlar ile doğru orantılı olması gerekmektedir. Aksi takdirde, küresel vergi rekabetinin kamu maliyesi üzerine olan etkisi, *vergi kaybı* şeklinde ortaya çıkar.

Yine vergi rekabetinin olumlu bir sonucu olarak, ülkeler vergilendirme yetkilerini keyfi olarak kullanamazlar. Ve ayrıca kamusal kaynakların kullanımında etkinliğin sağlanması bakımından, kamu harcamaları ve kamu gelirleri dengesini gözetmek

¹⁸⁴ Hüseyin Şen, "Globalleşme ve Vergilemedeki Mali Boşluklar ", **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:241, 2001, s.165.

¹⁸⁵ Pierre Alain Bruchez, Christoph A. Schaltegger, "International Tax Competition and Trends in Tax Policy: Some Implications for Switzerland", **Swiss Federal Finance Administration Working Paper**, No:8, 2005, p.18.

zorundadırlar. Bu kapsamda vergi rekabeti sürecinde hükümetler, diğer ülkelerden bağımsız hareket edemezler ve seçmen tercihlerini göz önünde bulundurmak zorundadırlar¹⁸⁶.

Ülkeler arasında meydana gelen vergi rekabetinin önemli bir mali etkisi de, kamu harcamaları noktasında ortaya çıkmaktadır. Vergi rekabeti sürecinde ülkelerin uygulamış oldukları düşük vergi politikaları, kamusal harcamalarının etkinliğini artırabilmektedir. Bu kapsamda, dünya genelinde meydana gelen vergi rekabeti ve vergilendirme politikaları, ülkelerin elde ettikleri vergi gelirlerini daha tasarruflu ve daha etkin bir şekilde kullanmalarını gündeme getirmekte ve bu doğrultuda ise, kamu hizmetlerinde ve kamu harcamalarında da verimlilik ve etkinlik artışları sağlanabilmektedir¹⁸⁷.

Küresel vergi rekabetinin bir diğer mali etkisi ise, *kamusal finansman yöntemlerinde* gözükmektedir. Bu bakımdan vergi rekabeti sürecinde çoğu ülkede, dolaylı-dolaysız vergi oranları veya vergi yüklerinde sapmalar gündeme gelmektedir. Dünya genelinde birçok ülkede, vergi rekabeti sürecinde dolaysız vergilerin daha yoğun olarak kullanılması, dolaylı vergiler üzerindeki yükün artmasına neden olmaktadır. Dolayısıyla da rekabet sürecinde dolaysız vergilerin yaygın olarak kullanılması, vergi adaleti açısından sorunları da beraberinde getirmektedir. Bu noktada, literatürde yaygın görüş olan Ramsey kuramına değinmek, faydalı olacaktır. **Ramsey kuramına** göre; vergi oranlarının, malların esnekliği ile ters orantılı olacak şekilde uygulanması gerekmektedir. Ancak bu şekilde, etkin bir vergi uygulamasının yapılabileceğini belirtmektedir.

Küresel süreçte ekonomik istikrarın sağlanması, büyüme ve kalkınmanın gerçekleştirilebilmesi ve ülke refahının artırılabilmesi için, devletin kamu maliyesi alanında çeşitli düzenlemeler yapması gerekmektedir. Bu bağlamda gerçekleştirilecek düzenlemelerin en önemlisi ise, mali disiplinin sağlanmasıdır. Mali disiplinin sağlanmasında ise, kamu maliyesi alanında hemen hemen tüm ülkelerde benimsenen temel ilke “*mali saydamlık*” dır. Mali saydamlık ilkesi; bir ülkedeki ekonomik ve politik yapının, mali politika planlarının, kamu kesimi hesap ve bütçelerinin, şeffaf ve kamuoyunun erişimine açık bir halde olması durumunu ifade eder.

---

¹⁸⁶ Aktan, Vural, a.g.m., s.15.

¹⁸⁷ Bruchez, Schaltegger, a.g.m., p.30.

Ayrıca yaşanan bu süreçte, kamu maliyesi alanında meydana gelen diğer bir önemli etken ise, devletin mali işlevlerinin artmasıdır. Günümüz dünyasında artık daha rekabetçi ve liberal bir devlet söz konusudur. Buna paralel olarak, devletin görev ve fonksiyonları da değişime uğramaktadır¹⁸⁸. Bu kapsamda küresel süreçte kamu maliyesi alanında meydana gelen serbestleşme politikaları, ülkeleri dışa açık bir yapıya kavuşturarak, üretim faktörlerinin çok daha kolay bir şekilde yer değiştirmesine neden olmaktadır. Bu durum sonucunda ise, dünya genelinde daha rekabetçi ekonomi politikaları gündeme gelmeye başlamıştır.

4.2. EKONOMİK ETKİLER

Vergi rekabeti, ülke ekonomileri üzerinde olumlu ve olumsuz birtakım ekonomik etkiler meydana getirebilmektedir. Bu etkiler aşağıda ayrıca ele alınmıştır.

4.2.1. Küresel Vergi Rekabetinin Olumsuz Ekonomik Etkileri

Küresel vergi rekabetinin ülke ekonomileri üzerinde meydana getirmiş olduğu en önemli ekonomik etki, kaynakların etkin kullanımı noktasında ortaya çıkmaktadır. Vergi rekabeti sürecinde mobil üretim faktörleri, ekonomi üzerinde olumsuz etkiler ortaya çıkarmaktadır. Bu süreç içerisinde ülkelerin, emek ve sermaye gelirlerine yönelik olarak farklı vergilendirme politikaları, bu kaynakların etkinliği üzerinde saptırıcı etkiler meydana getirebilmektedir. Diğer bir ifade ile hareketli üretim faktörlerinin vergi faktörünü göz önüne alarak hareket etmesi, ülkelerin etkin kaynak kullanımını sınırlandırmaktadır¹⁸⁹. Aynı durum yabancı sermaye yatırımları içinde geçerli olmaktadır. Dünya genelindeki yabancı yatırımcılar için yatırım yeri seçiminde, vergilendirme önemli bir etken olmaktadır. Bu bakımdan küresel vergi rekabetinde, ülkelerin uygulamış oldukları vergisel teşvik politikaları, yatırımların yönünü ve etkinliğini belirleyen önemli bir faktördür. Fakat vergi rekabeti sürecinde, yabancı ve yerli yatırımcı açısından farklı vergi uygulamalarının olması, adil bir rekabet ortamının olmadığına işaret etmektedir. Bu bakımdan küresel vergi

---

¹⁸⁸ Fevzi Devrim, Asuman Altay, “Küreselleşme Sürecinde Sosyal Devlet Anlayışındaki Değişmelerin Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması Açısından Değerlendirilmesi”, **15. Türkiye Maliye Sempozyumu**, 2000, s.47.

¹⁸⁹ Edwards, Rugs, a.g.m., p.43.

rekabeti sürecinde uygulanan spesifik vergi politikaları, ekonomi ve piyasalar üzerinde saptırıcı etkiler meydana getirebilmektedir¹⁹⁰.

Vergi rekabetinin ekonomi üzerindeki bir diğer etkisi ise, sermaye stoku açısından değerlendirilmektedir. Bu noktada belirtmek gerekir ki, vergi oranlarındaki artışlar, genel olarak sermaye stoku üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebilmektedir¹⁹¹. Ancak vergi rekabeti sürecinde ülkelerin uygulamış oldukları düşük vergi politikaları sayesinde, sermaye stokunda artışlar meydana gelmekte ve dolayısıyla da, yatırımların ve tasarrufların artması söz konusu olmaktadır. Ancak bu durum, diğer ülkeler açısından istenmeyen sonuçlara neden olabilmektedir. Yani küresel vergi rekabeti sonucunda herhangi bir ülkede meydana gelen sermaye ve tasarruf artışları, başka bir ülkenin sermaye ve tasarruflarında azalışlara neden olabilmektedir. Doğal olarak bu durum ise, rekabetin getirmiş olduğu “kazan-kaybet” ikilemi çerçevesinde açıklanır.

4.2.2. Küresel Vergi Rekabetinin Olumlu Ekonomik Etkileri

Vergi rekabetinin bir ülke ekonomisi üzerinde meydana getirmiş olduğu *olumlu etkiler* şu şekilde sayılabilir¹⁹²;

- Rekabet sürecinde ülkelerin uygulamış oldukları vergi indirimleri ve çeşitli vergisel teşvikler, söz konusu ülkedeki ekonomik faaliyetleri tetikleyerek, toplam üretim ve istihdam artışlarına neden olmaktadır.
- Vergi rekabeti ile uygulamaya konulan teşvik politikaları sayesinde, küresel ölçekte DYSY’lerin ülkeye yönelmesi sağlanabilmektedir. Küresel vergi rekabeti sürecinde, ülkelerin uygulamış oldukları düşük vergi politikaları, yabancı yatırımları tetiklemektedir. Özellikle kurumlar vergisi oranlarındaki düşüşler, yabancı yatırımların ülkeye yönelmesi açısından oldukça etkili bir yöntemdir.
- Vergi rekabeti sürecinde ülkeler, gerek vergi politikaları ve gerekse kamu yönetimi açısından daha etkin ve şeffaf bir yapıya da kavuşmuş olurlar.
- Yatırımlara yönelik sağlanan geniş vergisel teşvik unsurları, ilk bakışta vergi gelirlerini azaltsa da, sonraki süreçte yatırımların artması ile birlikte toplam üretim

¹⁹⁰ Bruno, Christensen, a.g.m., p.7.

¹⁹¹ Pedro Gomes, Francois Pouget, “Corporate Tax Competition and the Decline of Public Investment”, **European Central Bank Working Paper**, No:928, 2008, p.6.

¹⁹² Edwards, Ruggy, a.g.m., p.49; Aktan, Vural, a.g.m., s.15.

ve istihdam artışlarına neden olarak, milli gelirin artmasını sağlar ve sonuçta da, toplumsal refahta artışlar meydana gelmiş olur. Sonuç olarak ise, ülke genelinde ekonomik büyüme ve gelişme sağlanmış olur.

- Küresel vergi rekabetinin bir diğer olumlu ekonomik etkisi ise, herhangi bir ülkede vergisel teşviklerin uygulanmaması durumunda, yabancı yatırımcının kararının ne yönde olacağı konusunda ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda bir ülkede vergisel teşvikler yoluyla yatırım düzeyi, yurtdışından gelen yatırımlar sayesinde artıyorsa eğer, söz konusu o ülkedeki yurt içi yatırımların, yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır. Dolayısıyla da vergi faktörü saf dışı bırakıldığında, yabancı yatırımların yerleşim yeri tercihi, yatırımların gelecekteki getirisi ve yatırımcı açısından etkinlik sağlaması sorunlarına çare bulmak zorlaşacaktır¹⁹³.

4.3. SİYASİ VE SOSYAL ETKİLER

Küresel vergi rekabeti sürecinde siyasi açıdan meydana gelen en önemli değişim, ülkelerin ulus devlet anlayışına dayalı olarak geliştirilen vergilendirme yetkilerinde, önemli derecede sınırlandırmaların meydana gelmesidir. Dolayısıyla da vergi rekabetinde birçok ülkede, hükümetlerin vergilendirme yetkileri daraltılmıştır. Bu kapsamda küreselleşmenin getirmiş olduğu sosyal-siyasal ve ekonomik etkileşim, vergilendirme alanında da meydana gelmektedir. Söz konusu bir ülke, vergi rekabeti sürecinde küresel sermayeyi kendi ülkesine çekebilmek amacıyla, diğer ülkelerin vergi oranlarını da göz önüne alarak, cazip bir vergi politikası geliştirebilmektedir¹⁹⁴. Bu bakımdan ulus devlet anlayışının tamamen dışında kalarak, rekabetin getirmiş olduğu zorunluluk gereği, dünya genelindeki diğer ülkelere bağımsız olarak vergi politikaları belirlenmemektedir.

Küresel vergi rekabetinde, ülkeler yalnızca yabancı sermaye yatırımlarını hedeflememektedirler. Bunun yanı sıra, rakip ülkelerdeki vergi matrahlarının belirli bir kısmının da kendi ülkelerine yönelmesini sağlamaktadırlar. Diğer bir ifade ile vergi rekabeti sürecinde, herhangi bir ülkede meydana gelen toplam vergi matrahındaki artışlar, başka bir ülkenin toplam vergi matrahında azalışlara neden olabilmektedir. Bu bakımdan

---

¹⁹³ a.g.m., p.7.

¹⁹⁴ Timothy J. Goodspeed, "Tax Competition and Tax Structure in Open Federal Economies: Evidence from OECD Countries with Implications for the European Union", **European Economic Review**, Vol:46, No:2, 2002, p.360.

vergi rekabetinde ortaya çıkan bu gibi sorunlar, küresel alanda iki ülke arasında sosyal ve siyasi olmak üzere başka sorunları da beraberinde getirebilmektedir¹⁹⁵. Bu kapsamda gerek OECD ve gerekse AB tarafından yapılan çalışmalarda, vergi rekabeti sürecinde meydana gelen bu gibi sorunların çözümünde, küresel bir işbirliğine gidilmesi gereği önemle vurgulanmıştır.

Vergi rekabetinin bir ülke üzerinde sosyal açıdan meydana getirmiş olduğu diğer etkileri arasında, vergi yükü sorunu ve gelirin yeniden bölüşümü sorunları da yer almaktadır. Vergi rekabeti dolayısıyla uygulanan ayrıcalıklı vergi politikaları, toplumun genelinde adil vergi politikalarının uygulanmasına engel olmaktadır. Ayrıca bunların dışında küresel vergi rekabeti sürecinde yaygın olarak uygulanan düz oranlı vergileme ve dolaylı vergilerin oran ve kapsam bakımından genişletilmesi, bu süreç içerisinde birçok ülkede, vergi sistemlerinin adalet ve etkinlik bakımından yeniden sorgulanmasına neden olmuştur¹⁹⁶. Bu bakımdan toplumda, “*bedavacılık*” ve “*vergiden kaçınma*” sorunları giderek artmaktadır. Ayrıca vergi rekabetinde yaygın olarak uygulanmaya başlanan düz oranlı vergi uygulamalarının da, toplumsal adalet açısından uygun olmayacağı yönünde de çeşitli görüşler mevcuttur. Yine birçok ülkede, özellikle de küresel vergi rekabeti sürecinde, toplam vergi hâsılatı içerisinde dolaylı vergilerin payı artmıştır.

Vergi rekabetinin bir ülkedeki siyasi ve sosyal etkileri çeşitlilik göstermektedir. Örneğin, vergi rekabetinin emek piyasalarını da olumsuz olarak etkilediği görülmektedir. Yabancı yatırımcılar üzerindeki vergi yükünün azaltılıp, bu yükün emek piyasasına yansıtılması sonucunda; bu piyasalardaki çalışma koşullarının kötüleşmesi, işgücü ücretlerinin düşürülmesi ve istihdamın azalması gibi birtakım problemler oluşmuştur¹⁹⁷. Ancak ülkeler arasında meydana gelen rekabet, söz konusu ülkede çeşitli alanlarda (emek piyasasında olduğu gibi) olumsuzlukların meydana gelmesine neden olurken, ancak diğer bir taraftan da toplumsal ve yönetsel açıdan etkinliğin artmasını da sağlamaktadır¹⁹⁸.

---

¹⁹⁵ Giray, a.g.m., 2003, s.111.

¹⁹⁶ Özer, a.g.e., s.67.

¹⁹⁷ Charles Oman, “Policy Competition for Foreign Direct Investment: A Study of Competition Among Governments to Attract FDI”, **OECD Development Center**, 2000, p.97.

¹⁹⁸ Edwards, Ruggy, a.g.m., p.49.

5. VERGİ REKABETİ KONUSUNA İLİŞKİN YAKLAŞIMLAR

Küresel vergi rekabetine ilişkin literatürde genel anlamda iki yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki, *geleneksel kamu maliyesi yaklaşımı* iken, ikincisi ise *kamu tercihi teorisi*dir. Geleneksel kamu maliyesi yaklaşımı, vergi rekabetinin olumsuz etkilerini göz önünde tutarak, bu süreci eleştirmektedir. Bir diğer yaklaşım olan kamu tercihi teorisi ise, vergi rekabetinin faydaları noktasında konuya ilişkin değerlendirmelerde bulunmaktadır.

5.1. GELENEKSEL KAMU MALİYESİ YAKLAŞIMI

Geleneksel kamu maliyesi yaklaşımının temelleri, 1929 ekonomik buhranı sonrasında Keynes'in ortaya attığı fikirlere dayanmaktadır. Keynes'in Genel Teori adlı eserinde; *devletin ekonomiyi yönlendirme gücüne sahip olması gerektiği ve piyasada maliye politikalarının etkili olması gerektiği* belirtilmektedir. Ayrıca geleneksel kamu maliyesi yaklaşımında temel alınan argüman, devletin ekonomiye müdahalelerde bulunarak; gelir dağılımında adaletin, istikrarın, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanabileceği ifade edilmektedir¹⁹⁹.

Geleneksel kamu maliyesi yaklaşımında, vergi rekabeti sürecinde uygulamaya konulan vergisel indirimlerin, toplam vergi hâsılatını azaltacağı ve bunun sonucunda ise, kamusal gelirlerde ve hizmetlerde düşüşlerin yaşanacağı ileri sürülmektedir. Ayrıca vergi rekabetinin yabancı ve yerli yatırımcılar açısından adil uygulamalara neden olmaması ve vergi yükünün, emek-sermaye açısından adil dağılmaması sorunlarını gündeme getirmektedirler²⁰⁰.

Geleneksel kamu maliyesi yaklaşımının küresel vergi rekabeti konusundaki görüşü, mali literatürde yer alan "*Mali Bozulma*" ve "*Dibe Doğru Yarış Hipotezi*" ile açıklanmaktadır.

---

¹⁹⁹ John M. Keynes, *Genel Teori (İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi)*, Kalkedon Yayınları, 2008, s.280.

²⁰⁰ Signe Krogstrup, "A Synthesis of Recent Development in the Theory of Capital Tax Competition", *EPRU Working Paper*, 2004, p.23-24.

a) **Mali Bozulma**

Mali bozulma, küresel vergi rekabeti sürecinde, çeşitli ülkelerin vergi matrahlarının aşınması sonucu, toplam vergi hâsılatlarının azalmasını ifade eder. Küresel vergi rekabeti ortamında hareketli üretim faktörleri üzerindeki vergi yükünün düşürülmesi, dünya genelindeki birçok ülkede vergi kayıplarının yaşanmasına neden olmaktadır²⁰¹.

b) **Dibe Doğru Yarış Hipotezi**

“Rekabet” kavramının piyasa üzerindeki etkileri, geçmişten günümüze süregelen bir zaman zarfı içerisinde, pek çok iktisatçı tarafından ele alınmıştır. Bu kapsamda firmalar ve bireyler arasında meydana gelen rekabetin; piyasada olumlu etkiler meydana getirdiği, ekonomik büyüme ve kalkınmada önemli işlevlere sahip olduğu ortaya konulmuştur. Fakat devletler veya hükümetler arasında meydana gelen rekabetin ise, pek olumlu sonuçlara yol açmadığı literatürde farklı yaklaşımlar çerçevesinde ifade edilmiştir. Bu kapsamda, devletlerarasında gerçekleşen rekabetin zararlı olduğunu ifade eden en yaygın görüş, “*dibe doğru yarış hipotezi*” olarak açıklanmaktadır. Günümüz dünyasında ülkeler arasında meydana gelen vergi rekabetinin etkileri, bu hipotez doğrultusunda açıklanmaktadır. Bu bakımdan küresel vergi rekabeti sürecinde, ülkelerin birbiri ardına uygulamış oldukları vergi oranı indirimlerinin, ülkeler arasında bir dibe doğru yarışa neden olabileceği yönünde ortak bir görüş birliği vardır²⁰².

Literatürde küresel vergi rekabeti sürecine yönelik olarak ortaya konulan *dibe doğru yarış hipotezi*; ülkelerin yatırımları ve sermayeyi çekmeye yönelik olarak ortaya koymuş oldukları çabalarının, vergisel teşviklerin artmasına ve vergi oranı indirimlerinin giderek azalmasına neden olabileceği ve tüm bunların sonucunda ise, vergi oranlarının sıfıra doğru kayacağı ifade edilmektedir. Bu durum aynı zamanda, sermaye üzerindeki vergi yükünün sıfırlanmasına da neden olacaktır. Bu noktada ise doğal olarak, devletlerin finansman kaynakları azalacaktır. İşte bu doğrultuda dibe doğru yarış hipotezinde belirtilen argüman; ülkelerin izlemiş oldukları çeşitli teşvik politikalarının belirli bir noktadan sonra, vergi matrahı ve vergi tabanı üzerinde azaltıcı etkilerinin ortaya çıkmasıdır²⁰³.

²⁰¹ Enrique G. Mendoza, Linda L. Tesar, “A Quantitative Analysis of Tax Competition v. Tax Coordination under Perfect Capital Mobility”, **NBER Working Paper**, No:9746, 2003, p.2.

²⁰² Bruchez, Schaltegger, a.g.m., p.12.

²⁰³ Gurtner, Christensen, a.g.m., p.5.

Vergi rekabeti sürecinde ülkelerin birbiri ardına izlemiş oldukları indirim politikaları, hükümetleri yanlış bir rekabet politikasına doğru itmektedir. Bunun sonucunda ise vergi rekabeti sürecinde, ülkelerin vergi hâsılat kayıpları yüksek derecelerde olacak ve dibe doğru bir sürüklenme başlayacaktır. Bu hipotez ile belirtmek istenen en önemli husus; vergi rekabeti sürecinde vergi oranlarının git gide azalması, ülkelerin kamu harcamalarını finanse edecek kaynakları bulmada yetersiz kalmasına neden olarak, çeşitli ekonomik sorunların gündeme gelmesine yol açacağı yönündedir. Tüm bunların sonucunda ise devletler, finansal çıkmazlarla baş başa kalacaktır. Vergi rekabeti sürecinde ülkeler arasında meydana gelen dibe doğru yarış, hükümetleri birtakım politikalar uygulamaya zorlamıştır. Bunlardan en önemlisi ise, AB’de uygulanmakta olan “*vergi uyumlaştırma*” politikalarıdır. Vergi uyumlaştırma politikaları ile AB üyesi ülkeler, birbirleri ile koordinasyon içerisinde olmak kaydıyla, küresel vergi rekabeti süreci içerisinde uygulanan politikalarının etkin ve etkili olmasını sağlamaktadırlar²⁰⁴.

Dibe doğru yarış hipotezinin temel dayanağı, vergi oranları olmaktadır. Bu bakımdan vergi oranlarındaki azalışlara bağlı olarak, ülkelerin vergi hâsılatları üzerinde durulmaktadır. Oysaki bu hipotezin göz ardı etmiş olduğu çeşitli faktörlerde vardır. Bunlardan en önemlisi ise, yatırımlara yönelik yapılan çeşitli teşvikler ve vergi oranı indirimleri yatırımları teşvik ederek, ekonomide yeni istihdam alanlarının oluşmasına ve çeşitli iş kollarının açılmasına imkân tanıyacaktır. Bunun yanı sıra, yatırımların meydana getirmiş olduğu katma değerün ülke ekonomisine olumlu etkileri ile birlikte, vergi tabanının genişlemesi ve vergi hâsılatının artması da söz konusu olacaktır. Bu doğrultuda dibe doğru yarış hipotezinin ele almış olduğu vergi odaklı bir analizin, vergi rekabeti sürecinde vergi hâsılatı üzerinde meydana gelen değişim ve etkileri açıklamada yetersiz kalacağı, ayrıca ifade edilmektedir.

Bunun dışında ayrıca, vergi rekabeti sürecinde ülkelerin sermaye ve yatırımlar üzerindeki vergi yükünü azaltmaları, tasarruflar üzerinde de olumlu etkilerin meydana gelmesini sağlayacaktır. Bu kapsamda tasarruflar yatırımları tetikleyerek, ülke ekonomisinde olumlu etkilerin meydana gelmesine vesile olacak ve milli gelirden meydana gelen artışlar ile birlikte, vergilendirilebilir kaynaklarda artışlar gündeme gelecektir. Ayrıca matrah artışlarına paralel olarak da, vergi hâsılatında da artışlar söz konusu

---

²⁰⁴ Öz, Yaraşır, a.g.m., s.6-7.

olacaktır²⁰⁵. Bu bağlamda yatırımlar ve tasarruflar üzerinde olumlu etkiler meydana getiren bu türden vergi politikaları, ülke ekonomisine fevkalade katkıda bulunacaktır.

5.2. KAMU TERCİHİ TEORİSİ YAKLAŞIMI

Kamusal tercih teorisi genel olarak, seçmenler-politikacılar ve bürokratların yapmış oldukları faaliyetlerin, devlet üzerindeki ekonomik etkilerini incelemektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde kamusal mal ve hizmetlerin sunumu, adil gelir dağılımı, vergilemede adalet ve devletin görevleri, temel inceleme alanı olmaktadır. *Politikanın ekonomik analizi* olarak da adlandırılan bu yaklaşımın en önemli varsayımı ise; siyasal süreçte faaliyet gösteren politikacıların, bürokratların ve seçmenlerin temel amaçları, faydalarını maksimize etmek olduğudur²⁰⁶. Kamu ekonomisinin veya devletin başarısızlığı ilkesini geliştirerek, hükümetlerin ekonomideki görev, yetki ve güçlerinin kesin sınırlarla belirlenmesi gerekeceğini ileri sürmüşler ve bu görüş doğrultusunda, “*anayasal iktisat yaklaşımı*” nı ortaya koymuşlardır²⁰⁷.

Kamu tercihi teorisi yaklaşımı vergi konusunu, toplumsal refah ve kamusal etkinlik çerçevesinde ele almıştır. Vergi rekabeti sürecinde ülkelerin birbirleriyle bir yarış içerisinde olması, ülke refahında artışlara neden olmakta ve ayrıca bu süreçte, kamusal kaynakların kullanımında da etkinlik sağlandığını öne sürmektedirler. Kamu tercih teorisi yaklaşımı, vergi rekabeti sürecinde devletin yapısında ve çeşitli kurumlarında değişim ve dönüşümün yaşandığını ve buna bağlı olarak da, kamu kesiminin etkinliğinin iyileştiğini ifade etmektedir. Ayrıca bu süreç içerisinde, özel yatırımlarda ve kamusal hizmetlerdeki artışlar da, oldukça önemlidir. Bu bakımdan bu yaklaşım, vergi rekabetinin etkinlik noktasında hem piyasa ve hem de devlet açısından, yararlı olduğu görüşünü öne sürmektedir²⁰⁸.

---

²⁰⁵ Johannes Becker, Clemens Fuest, “Internationalization and Business Tax Revenue-Evidence from Germany”, **International Tax and Public Finance**, Vol:17, No:2, 2010, p.174-175.

²⁰⁶ Coşkun Can Aktan, Özlem Özkivrak, **Devlet mi, Piyasa mı? Kamu ve Özel Sektör Arasında Performans Karşılaştırmaları**, TOSYÖV Yayınları, Ankara, 1999, s 17.

²⁰⁷ Coşkun Can Aktan, **Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat**, Takav Matbaası, Ankara, 1994, s.131.

²⁰⁸ Charles B. Blankart, “A Public Choice View of Tax Competition”, **Public Finance Review**, Vol:30, No:5, 2002, p.370.

6. VERGİ REKABETİ KONUSUNDA GELİŞTİRİLEN TEORİK MODELLER

Literatürde vergi rekabetine yönelik olarak geliştirilen çeşitli teorik modeller bulunmaktadır. Geliştirilen bu teorik modellerde, küreselleşme sürecinde artan vergi rekabetine ilişkin farklı görüşler yer almaktadır. Bu teoriler, küresel vergi rekabetinin bireyler, firmalar ve ülkeler açısından meydana getirmiş olduğu etkileri incelemekte ve buna yönelik, olumlu ve olumsuz görüşler ortaya koyabilmektedir. Vergi rekabeti konusuna yönelik olarak geliştirilen modeller ise; “*Tiebout Modeli ve Basit Vergi Rekabeti Modeli*”dir. Şimdi aşağıda sırası ile vergi rekabeti konusuna yönelik olarak geliştirilen modellere yer verilerek, bu modellerin vergi rekabeti konusuna ilişkin açıklamış oldukları görüşler, ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

6.1. TIEBOUT MODELİ

Vergi rekabeti kavramının ve teorisinin ilk başlangıç noktasını oluşturan bu teori, yerel idareler arasında meydana gelen rekabetin, kamusal hizmetler açısından faydalı olacağını belirtmiştir. Bu bakımdan bölgesel veya yerel idareler, sunmuş oldukları kamu hizmetlerinin kalitesini ve niteliğini artırarak, bireyleri ve firmaları kendi bölgesine çekebilecektir. Böylece yerel idareler arasında gerçekleştirilen yarış sonucunda, ülke genelinde optimum kamusal hizmet sunumu sağlanmış olunur²⁰⁹.

Tiebout modelinin vergi rekabeti açısından en önemli yanı, idareler arası gerçekleştirilen rekabetin, küresel düzlemde de uygulama alanı bulacak olması ve bu şekilde ülkeler arası meydana gelen yarışın, kamusal hizmetlerin sunumunda ve vergilemede etkinliği artırması açısından oldukça önemli olduğu gündeme getirilmektedir²¹⁰. Dolayısıyla da tüm bunların sonucunda, toplumsal refahta artışlar da meydana gelebilecektir. Tiebout modeli, vergi rekabeti konusunda geliştirilen *kamu tercihi teorisi yaklaşımına* uygun savlara dayanmaktadır.

Bu model, *optimal yerinden yönetim* konusu alanında, çok tartışılan bir takım varsayımlara dayanmaktadır. Buna göre kişiler, yerel nitelikteki sosyal mallara olan taleplerini veya tercihini açıklamakta ve bu sosyal malların üretimi ise, optimum düzeyde

²⁰⁹ Charles M. Tiebout, “A Pure Theory of Local Expenditures”, **The Journal of Political Economy**, Vol:64, No:5, 1956, p.419.

²¹⁰ Wilson, a.g.m., 1999, p.272.

gerçekleşmektedir. Tiebout modelinin temel varsayımlarını ise genel olarak şu şekilde ifade edebiliriz;

- Bireyler gelir, vergi ve harcama konuları hakkında tam bilgiye sahiptirler,
- Birden fazla topluluk vardır ve bunlar arasında gerçekleşecek göçlerin, bireylere ve devlete maliyeti yoktur,
- Kamusal mal ve hizmetlerde dışsallık söz konusu değildir,

Yukarıda da ifade edildiği üzere Tiebout modelinin ortaya attığı temel varsayımlar, gerçekçilik payından oldukça uzaktır ve bu temel varsayımlar, devlet fonksiyonlarını sınırlı bir şekilde ele almıştır. Bu modele göre, söz konusu yerel politikadaki farklılıklar, tüketici ve seçmenlere, kendi seçimleri veya tercihleri doğrultusunda oy verme fırsatı meydana getirerek, kamusal mal ve hizmet tüketim tercihlerini belirlemede farklı olanaklar sunmaktadır. Bu kapsamda bireyler ya da seçmenler, tercih ettikleri kamusal mal ve hizmet düzeyine göre, yerel yönetimler arasında yerleşim yerini belirleme çabası içerisindeyler²¹¹.

6.2. BASİT VERGİ REKABETİ MODELİ

İkinci model olan basit vergi rekabeti modelinde ise, genellikle dışa kapalı ekonomilerin, küreselleşme süreci ile birlikte dışa açık bir yapıya dönüşmeleri sonrasında, söz konusu ülkelerde vergi rekabetinin etkileri analiz edilmektedir. Bu modele göre küreselleşme süreci içerisinde, yerel idareler birbirleri ile rekabet edebilmek amacıyla ve mobil üretim faktörlerini kendi bölgelerine çekebilmek için, çeşitli vergisel indirimler yoluna gitmekte ve düşük vergi politikaları uygulamaktadırlar²¹². Bu şekilde gerçekleştirilen rekabet ortamında, yerel idarelerin yatırımlar üzerinde etkileyici bir güce sahip oldukları ifade edilmektedir. Basit vergi rekabeti modelinin temel varsayımları ise şu şekildedir²¹³;

- Ülkede birden fazla vergilendirme yetkisine sahip idare mevcuttur.
- Piyasada tam rekabet şartları geçerlidir.

²¹¹ Tiebout, a.g.m., p.420.

²¹² Emrah Ferhatoğlu, "Uluslararası Vergi Rekabeti ve Sürükleyici Güçleri", **Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, 2006, s.85.

²¹³ George Zodrow, "Tax Competition and Tax Coordination in the European Union", **International Tax and Public Finance**, No:10, 2003, p.654.

- İdareler arasında dışsallık söz konusu değildir.
- İdareler arasında üretim faktörlerinin ve sermayenin dolaşımı serbesttir.
- Yerel idareler kendi vatandaşlarının refahını artırma çabası içerisinde olduklarıdır.

Vergi rekabetinin temel teorileri arasında yer alan bu modelde, yerel idarelerin davranışlarını belirleyen ana faktörün optimal vergi oranları olduğu belirtilir. Ayrıca bu doğrultuda vergi rekabeti süreci içerisinde idareler arası sermaye arz ve talebinin de, vergi oranları çerçevesinde belirleneceği ifade edilmektedir²¹⁴.

Basit vergi rekabeti modeli, John D. Wilson ve George Zodrow & Peter Mieszkowski tarafından geliştirilmiş ve temel argümanı ise, yerel idarelerin hareketli üretim faktörlerini çekebilmek amacıyla vergi oranlarını düşürme yoluna gidecekleri yönündedir. Bu kapsamda bu model çerçevesinde ele alınan yaklaşım, birbirlerine rakip konumdaki yerel idarelerin, farklı sermaye stoklarına sahip olmalarının birkaç nedeni bulunmaktadır. Bunların en önemlileri; farklı vergi türlerinin uygulanması, uluslararası firmaların faaliyetleri, kamusal mal ve hizmetlerin miktarı ve niteliği şeklinde sayılabilir. Basit vergi rekabeti modeline göre, küreselleşme sürecinde artan vergisel rekabet faaliyetleri, toplam vergi hasılatı üzerinde azaltıcı etkiler meydana getirerek, kamu harcamalarının finansmanında, vergi gelirlerinin yetersiz kalmasına neden olacak ve bunun sonucunda ise, kamusal mal ve hizmetlerin sunumunda optimum noktadan uzaklaşacağı ifade edilmektedir. Bunun yanı sıra ayrıca, böyle bir ortamda işgücü (emek) gibi hareketsiz üretim faktörleri üzerindeki vergi yükünün de artacağı belirtilmiştir²¹⁵.

Bu süreç içerisinde üretim faktörlerinin ve sermayenin önünde, herhangi bir kısıtlama söz konusu olmamaktadır. Basit vergi rekabeti modelinde yatırımları ve sermayeyi çekebilmek amacıyla uygulanan temel politika, vergi oranlarında indirim yoluna gidilmesi olduğundan, bu durum sonucunda toplam vergi hâsılatında ve kamu harcama düzeyinde azalmalar gündeme gelecektir. Bu bakımdan küresel vergi rekabeti sürecinde, kamusal kaynakların kullanımında etkinliğin sağlanamaması ve işgücü (emek)

---

²¹⁴ George Zodrow, Peter Mieszkowski, "Pigou, Tiebout, Property Taxation, and the Underprovision of Local Public Goods", *Journal of Urban Economics*, Vol:19, No:3, 1986, p.357.

²¹⁵ Wilson, a.g.m., 1999, p.296.

üzerindeki vergi yükünün dağılımında, adaletten uzaklaşılması gibi sorunlar da ortaya çıkmaktadır²¹⁶.

Bu model çerçevesinde belirtilen diğer bir görüş ise; yerel idareler arasında meydana gelen vergi rekabetinin, hareketli üretim faktörleri ile hareketsiz üretim faktörleri açısından, eşit olmayan bir vergilendirme politikasına neden olacağı yönündedir. Bu kapsamda bu teoriye göre, küresel vergi rekabeti sürecinde emek ve sermayenin farklı oranlarda vergilere tabi tutulması, toplumsal adalet ve kamusal etkinlik bakımından sakıncalıdır²¹⁷. Bu çerçevede bu model, *geleneksel kamu maliyesi yaklaşımına* daha yakındır.

7. KÜRESEL VERGİ REKABETİ SÜRECİNDE KURUMLAR VERGİSİNDE GELİŞMELER

Piyasada faaliyette bulunan işletmeler yatırım kararları almadan önce, çeşitli fizibilite raporları düzenlerler. Bu raporlardaki en önemli husus ise, kârlılık ve maliyetlerin çok iyi bir şekilde belirlenmesidir. Bu kapsamda dünya genelinde, küreselleşme süreci ile birlikte çok sayıda firma ve çok uluslu şirketler, ülkelerin yatırım kârlılık oranlarını analiz etmektedir. Özellikle çok uluslu şirketler, yatırımlarını yapacakları ülkelerin vergi sistemleri ve vergi oranları ile yakından ilgilidirler. Bu açıdan bakıldığında DYSY'ler üzerinde kurumlar vergisi oranları, temel belirleyici unsur olmaktadır. Uluslararası firmaların finansal kararları, ülkelerin yatırımlara yönelik olarak sağlamış oldukları vergi avantajları çerçevesinde şekillenmektedir. Doğrudan yabancı sermaye için elverişli bir yatırım ortamı ise, hem yatırımcı ve hem de ülke ekonomisi için olumlu sonuçlar doğurmaktadır. Sonuç olarak, küresel vergi rekabeti ortamında uygulanan vergi politikaları, yatırım kararları üzerinde önemli etkilere sahiptir²¹⁸.

Küreselleşme sürecinde üretim faktörlerindeki hareketliliğin artması, ülkelerin birbirleri ile çeşitli alanlarda geçmişte olduğundan daha çok yakınlaşmalarına ve bu alanlarda meydana gelen değişimlere de duyarsız kalmamalarına neden olmuştur. Bu değişimin temel nedeni ise, küresel vergi rekabeti olmaktadır. Bu süreç içerisinde ülkeler,

²¹⁶ Ferhatoğlu, a.g.m., 2006, s.86.

²¹⁷ Zodrow, Mieszkowski, a.g.m., p.357.

²¹⁸ Öncel, a.g.m., s.4-5.

vergi kaynaklarını artırabilmek ve daha çok yatırım ve sermaye çekebilmek adına, dünyadaki çeşitli ülkeleri yakından takip etmek zorundadırlar. Bu bakımdan, vergileme alanında meydana gelen değişimler, özellikle vergi rekabeti sürecinde kilit rol oynayan kurumlar vergisi alanındaki farklılıklar, ülkelerin bu değişimlere karşı duyarsız kalmamalarına neden olmuştur.

Vergi rekabeti sürecine dâhil olan ülkelerde kullanılan temel politika aracı, kurumlar vergisi çerçevesinde şekillenmektedir. Bu kapsamda uluslararası yatırımlar ve sermaye açısında ciddi bir maliyet özelliği taşıyan kurumlar vergisi, küresel vergi rekabeti sürecinde yoğun olarak kullanılan teşvik edici bir vergi politikası aracı olma özelliği taşımaktadır. Daha öncede belirtildiği üzere çoğu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde kurumlar vergisi oranlarındaki azalmalar, önemli boyutlara ulaşmıştır. Bu bakımdan bölgesel ve küresel alanlarda meydana gelen vergisel rekabet, tam anlamıyla kurumlar vergisi çerçevesinde analiz edilmektedir²¹⁹.

Literatürde vergi rekabeti konusunda yapılan çalışmalar, rekabet politikalarını genel anlamda kurumlar vergisi çerçevesinde ele almışlardır. Bu kapsamda ortaya konulan çoğu çalışmada, ülkeler arasında meydana gelen vergi rekabetinin kamu maliyesi ve kurumlar vergisi hâsılatı üzerindeki etkileri etraflıca analiz edilerek, konunun etkileri ve önemi vurgulanmıştır. Bunun dışında ayrıca, vergi rekabeti konusu ile ilgili yapılan çeşitli çalışmalarda, yaygın olarak ele alınan konulardan birisi ise, doğrudan yabancı yatırımlar ve kurumlar vergisi arasındaki ilişkidir. Bu çalışmalarda ortaya konulan temel görüş birliği ise; kurumlar vergisi oranlarında meydana gelen indirimlerin, doğrudan yabancı yatırımlar üzerinde pozitif yönlü etkiler meydana getireceğidir. Bu bakımdan değerlendirildiğinde, küresel vergi rekabeti süreci içerisinde kurumlar vergisi oranlarında meydana gelen azalmaların, küresel sermayeyi tetikleyici bir etkisinin olduğu açıkça ortadadır²²⁰.

Vergi rekabeti sürecinde, ülkelerin vergi yükünü belirlemede kullanılan temel kıstas ise, *efektif vergi oranları* olmaktadır. Bu süreç içerisinde, ülkeler arasındaki vergi farklılıklarını veya vergi yükünü belirlemede kullanılan en etkin araç, efektif kurumlar vergisi olmaktadır. Ülkeler vergi rekabeti sürecinde; muafiyet, istisna ve vergi oranı

---

²¹⁹ Karadeniz, a.g.m., s.248.

²²⁰ Ali Çelikkaya, “Globalleşmenin Neden Olduğu Kurumlar Vergisi Reformları ve OECD Üyesi Ülkeler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Maliye Dergisi**, Sayı:159, 2010, s.37-38.

indirimleri ile nominal vergi oranlarındaki indirimler yoluyla, efektif kurumlar vergisi oranlarını yabancı sermaye için daha cazip bir hale getirebilmektedirler²²¹.

Yapılan açıklamalarda görüldüğü üzere kurumlar vergisi, vergi rekabetinde önemli bir unsurdur. Kurumlar vergisinin vergi rekabetinde bir araç olarak kullanılmasında ise, “*vergi oranı*” ve “*vergi matrahı*” olmak üzere, iki parametre kullanılmaktadır. Bu nedenle bu parametreleri açıklamak gerekmektedir.

7.1. KURUMLAR VERGİSİ ORANI

Vergi rekabetinde kullanılan temel parametre, kurumlar vergisi oranlarıdır. Vergi rekabeti sürecinde, kurumlar vergisi oranlarının işlevlerini değerlendirmek üzere, öncelikle kurumlar vergisi oranlarının belirleyici unsurlarını açıklamak gerekecek ve daha sonrasında ise, dünya genelinde ve bazı ülke grupları itibarıyla, kurumlar vergisi oranlarının gelişimi verilecektir.

7.1.1. Kurumlar Vergisi Oranının Belirleyicileri

Vergi rekabetine ilişkin literatürde yer alan birçok çalışmada, kurumlar vergisi bağımlı bir değişken olarak kabul edilmektedir. Vergi rekabeti süreci içerisinde hükümetlerin kurumlar vergisi oranlarında indirim gitmesine etki eden, birtakım temel faktörler vardır. Bunların başlıcaları; *emsal ülkelerdeki vergi oranları*, *kamu harcamaları*, *küresel sermaye hareketliliği*, *çok uluslu şirketler* ve *doğrudan yabancı yatırımlar* olarak belirtilebilir. Bunların dışında ayrıca; *döviz kurları*, *ekonominin dışa açıklığı*, *kamu açıkları* gibi unsurlarda, kurumlar vergisi oranlarının belirleyicileri arasında yer almaktadır²²².

Öncelikle küreselleşme sonucu dünya genelindeki ülkeler arasında sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda etkileşimin artması, özellikle benzer ülkelerin birçok alanda olduğu gibi vergi oranları konusunda da etkileşimini artırmıştır.

²²¹ Vito Tanzi, **Taxation in an Integrating World, Integrating National Economies**, The Brookings Institution, 1995, p.91.

²²² Friedrich Heinemann, Michael Overesch, Johannes Rincke, “Rate Cutting Tax Reforms and Corporate Tax Competition in Europe”, **Centre for European Economic Research Discussion Paper**, No:028, 2008, p.2.

Bir ülke ekonomisinde devletin ekonomideki yerini ve büyüklüğünü belirlemede kullanılan en önemli değişken, kamu harcamalarının milli gelire oranı olmaktadır. Bu oran aynı zamanda, ülkenin rekabet gücünü açıklamada da kullanılan önemli bir değişkendir. Çünkü kamu harcamalarının büyüklüğü, vergi oranlarının yönünü belirlemede etkili bir faktördür. Bunların dışında ayrıca, bütçe açıkları ve kamu borç stokları da toplumda vergi baskısını artırarak, söz konusu ülkenin vergi rekabeti gücünü azaltmaktadır²²³.

Küreselleşme süreci ile birlikte finansal piyasalarda meydana gelen liberalleşme hareketleri, ülkelerin uygulamış oldukları vergi politikaları üzerinde önemli değişimlerin yaşanmasına neden olmuştur. Bu bakımdan bir ülke ekonomisinin dışa açıklık düzeyi, vergi rekabeti sürecinde söz konusu ülkede uygulanmakta olan vergi oranlarını etkilemektedir. Bu kapsamda literatürde birçok çalışmada, bu konu azalız edilmiştir. Bu çalışmalar arasında özellikle Piermartini (2004), Wilson ve Wildasin (2001), Feldstein ve Krugman (1990), Whalley (2002) yapmış oldukları çalışmalarında; ithalat ve ihracat rakamları yüksek olan ülkelerin, vergi rekabeti sürecinde düşük oranlı vergilendirme politikaları izlediklerini ortaya koymuşlardır. Ayrıca bu çalışmalarda, dış ticaret ve döviz kuru değişkenlerinin, kurumlar vergisi üzerinde önemli etkilerinin olduğu da belirtilmiştir²²⁴.

Küreselleşme, kurumlar vergisi oranlarında aşağı doğru bir eğilimin oluşmasına neden olmuştur. Bu kapsamda küresel vergi rekabeti sürecinde, ekonomik-siyasi-sosyal anlamda küresel sistemle tam entegrasyon içerisinde bulunan ülkeler, diğer ülkelere göre daha düşük kurumlar vergisi oranları uygulayarak, küresel sermayeden daha fazla pay alma imkanlarına sahip olmuşlardır. Dolayısıyla da söz konusu bu ülkeler, ekonomilerine daha fazla yatırım çekebilmektedirler. Bu bakımdan bu ülkelerin rekabet güçleri, diğer ülkelere göre daha fazladır²²⁵.

Bu kapsamda bakacak olursak eğer, küreselleşme ile birlikte başlayan serbestleşme hareketleri, ülkelerin her alanda birbirleri ile etkileşimlerini artırmış ve bunları kıyasıya bir

---

²²³ Öz, Yaraşır, a.g.m., s.17.

²²⁴ Roberta Piermartini, "The Role of Export Taxes in the Field of Primary Commodities", **World Trade Organization**, Switzerland, 2004, p.16-19; John Douglas Wilson, David E. Wildasin, "Tax Competition: Bane or Boon?", **Tax Policy Research/Institute for Fiscal Studies Conference**, 2001, London, p.22-24; Martin Feldstein, Paul Krugman, "International Trade Effects of Value-Added Taxation", **National Bureau of Economic Research**, University of Chicago Press, 1990, p.277-278; John Whalley, "Taxes and Trade", **The University of Western Ontario and NBER**, 2002, p.29.

²²⁵ Öncel, a.g.m., s.7.

yarış içerisinde sürüklemiştir. Bu doğrultuda vergi rekabeti adı altında, küresel sermayeyi etkilemek amacıyla kurumlar vergisi oranlarında aşağı doğru eğilimler görülmüştür. Fakat olaya kamu maliyesi açısından bakmış olduğumuz zaman, ülkelerin rekabet güçleri üzerinde önemli etkileri olan; kamu harcamaları, kamu borçları ve bütçe açıkları yüksek olan ülkeler, bu rekabet içerisinde güçlerinin koruyamamışlardır. Çünkü söz konusu bu ülkelerde, kamusal finansman ihtiyacı çok yüksek olduğu için, kurumlar vergisi oranları da diğer ülkelere kıyasla daha fazladır²²⁶.

Küreselleşme ile birlikte artan çok uluslu şirketler, kurumlar vergisi oranlarına kayıtsız kalmamaktadırlar. Bu bakımdan kurumlar vergisi oranları firmaların yatırım, istihdam ve yerleşim yerleri konusundaki tercihlerini etkilemekte ve düşük oranlı kurumlar vergisi oranlarının uygulandığı bölgeler, küresel süreçte her zaman sermaye için kârlı alanlar olmaktadır²²⁷.

7.1.2. Kurumlar Vergisi Oranlarının Gelişimi

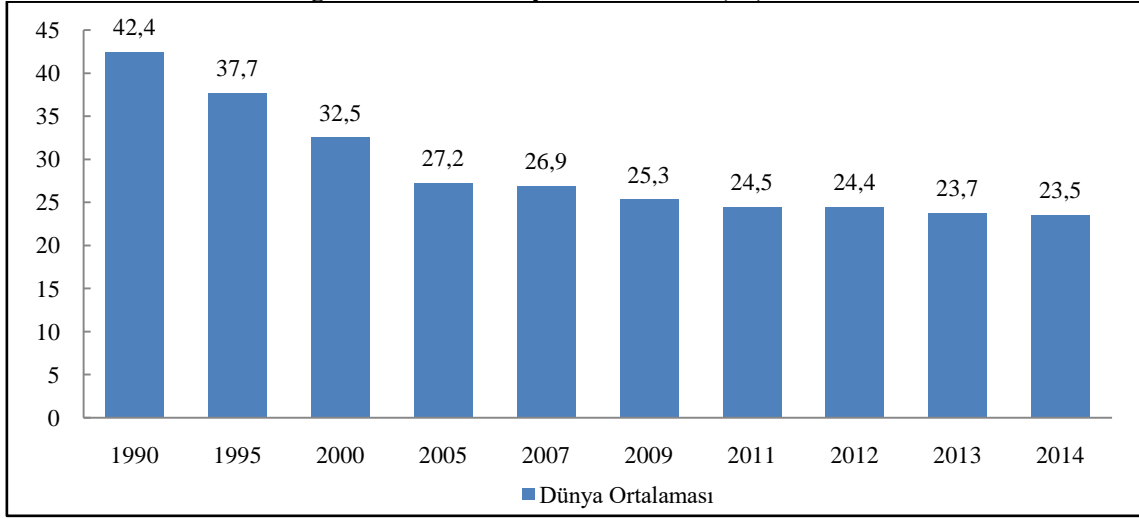
Vergi rekabeti sürecinde değişen kurumlar vergisi oranlarının, bölgesel ve küresel düzeyde analiz edilmesi önem arz etmektedir. Bu kapsamda yıllar itibari ile kurumlar vergisi oranlarında meydana gelen farklılıklar dünya genelinde, OECD ve AB ortalamaları şeklinde, bu bölümde ayrı ayrı ele alınacaktır. İlk olarak kurumlar vergisi oranlarının dünya geneli ortalaması analiz edilecek ve ardından, kurumlar vergisi oranlarının AB ve OECD ortalamaları incelenecektir.

---

²²⁶ George E. Halkos, Nickolas C. Kyriazis, "Is Tax Competition Harmful and is the EU an Optimal Tax Area?", **European Journal of Law and Economics**, Vol:21, 2006, p.164.

²²⁷ Michael P. Devereux, Rachel Griffith, Alexander Klemm, "Why has the UK corporation Tax Raised so much Revenue?", **The Institute For Fiscal Studies**, No: 04, 2004, p.26.

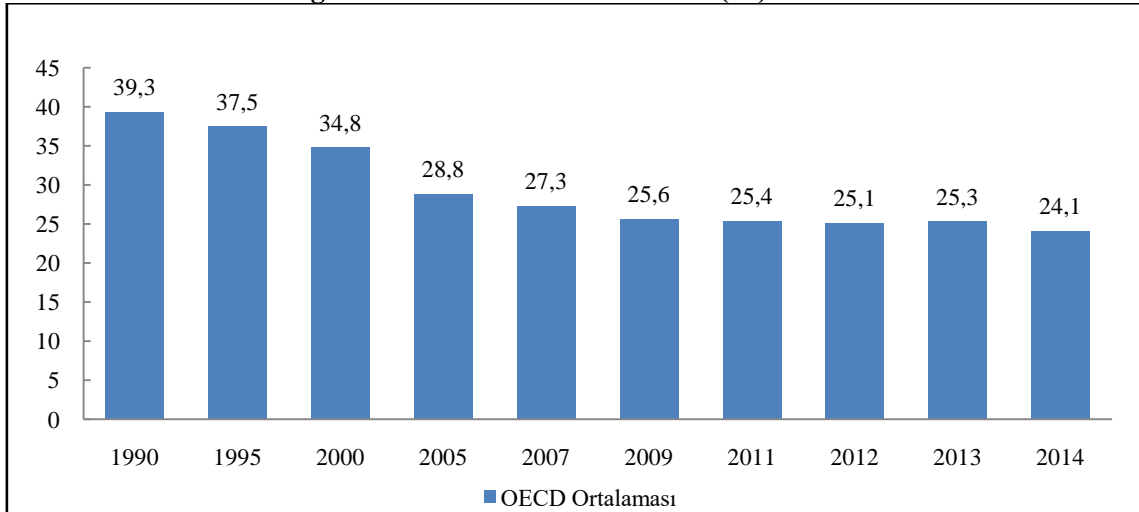
Grafik 1: Kurumlar Vergisi Oranları Dünya Ortalaması (%)

Kaynak: "Eurostat Statistical" ve "OECD Revenue Statistics" Verilerinden Elde Edilmiştir.

Grafik 1’de gösterildiği üzere, kurumlar vergisi oranlarının dünya ortalamasına bakıldığında, 90’lı yıllardan itibaren giderek azaldığı görülmektedir. Bu bakımdan vergi rekabeti süreci içerisinde değerlendirmiş olduğumuz zaman, dünyadaki birçok ülkede, kurumlar vergisi oranlarında düşme eğilimi söz konusudur²²⁸. Bu da doğal olarak, ülkeler arasındaki vergi rekabetinin arttığını göstermektedir. Bu kapsamda Grafik 1’den bakacak olursak eğer, 1990 yılında %42,4 olarak gerçekleşen kurumlar vergisi dünya ortalaması, 2005 yılında %27,2 olmakta iken, son olarak bu oran 2014 yılında %23,5 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Grafik 2: Kurumlar Vergisi Oranları OECD Ortalaması (%)

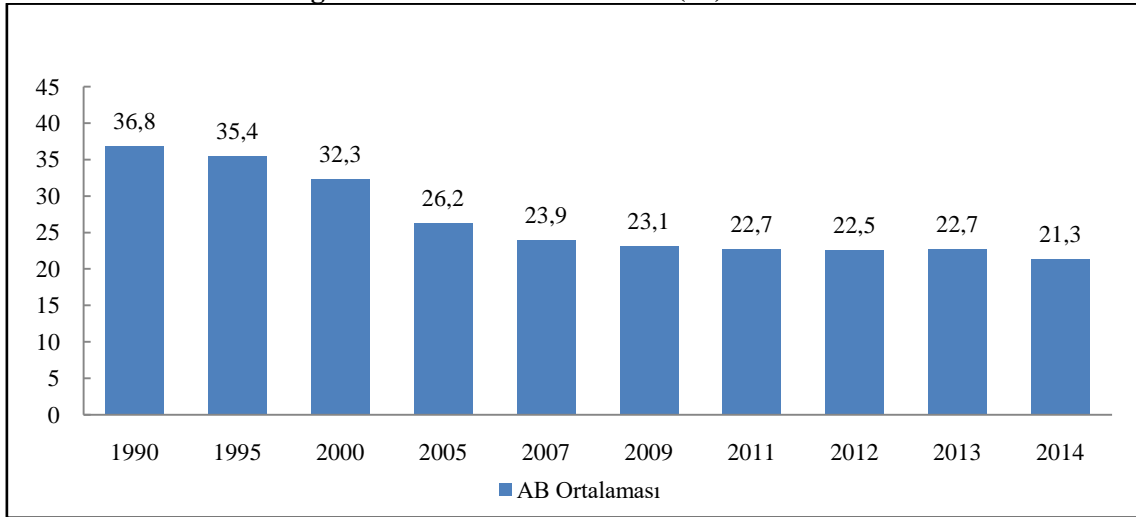
Kaynak: "Eurostat Statistical" ve "OECD Revenue Statistics" Verilerinden Elde Edilmiştir.

²²⁸ KPMG, KPMG Corporate and Indirect Tax Survey 2010, KPMG Research Reports, 2010, p.5.

Grafik 2’de ise, OECD ülkelerinde kurumlar vergisi oranlarının genel ortalaması gösterilmektedir. Kurumlar vergisi dünya ortalamasında olduğu gibi, OECD açısından da kurumlar vergisi oranlarında dikkate değer bir azalma söz konusudur. Bu bakımdan değerlendirildiğinde, OECD ülkelerinde vergi rekabeti, kurumlar vergisi açısından oldukça etkindir. Bunun temel nedeni ise şüphesiz ki, küresel vergi rekabeti ortamında ülkelerin, DYSY kazanımlarını artırmak istemeleridir. Doğal olarak bu durum, kurumlar vergisi oranlarının düşmesine yol açmaktadır. 1990 yılı itibari ile OECD geneli kurumlar vergisi ortalaması %39,3 olarak gerçekleşmişken, en son bu oran 2014 yılı için %24,1 düzeylerinde olmuştur.

Grafik 3: Kurumlar Vergisi Oranları AB Ortalaması (%)

Kaynak: “Eurostat Statistical” ve “OECD Revenue Statistics” Verilerinden Elde Edilmiştir.

Kurumlar vergisi AB ortalaması ise, Grafik 3’te gösterilmiştir. Buna göre OECD ve dünya geneli ortalamalarında olduğu gibi, kurumlar vergisi oranlarında meydana gelen azalma eğilimi, AB’de de dikkate değer bir biçimde gerçekleşmiştir. Bu kapsamda değerlendirecek olursak eğer, birlik içerisinde yer alan ülkelerde uygulanmakta olan kurumlar vergisi oranları, her ülke için farklılık arz ettiğinden, özellikle de düşük oranlı kurumlar vergisine sahip olan ülkeler, AB ortalamasının yıllar itibariyle azalmasına neden olmuştur.

Ayrıca ülkeler, küresel sermayeden daha fazla pay alabilmek ve vergi rekabeti sürecine uyum sağlayabilmek amacıyla da, kurumlar vergisi oranlarını düşürme yoluna gitmişlerdir. Tüm bunların sonucunda ise, kurumlar vergisi oranının AB ortalaması, 1990 yılında %36,8 düzeylerinde gerçekleşirken, bu oran en son 2014 yılında ise, %21,3

seviyelerine kadar düşmüştür. Kurum kazançları üzerindeki vergi yükünün, gerek dünya genelindeki ortalaması ve gerekse OECD ortalaması ile bölgesel bir entegrasyon olan AB ortalamasının yıllar itibariyle azalma eğilimi içerisinde olması, ülkeler açısından küresel vergi rekabeti süreci içerisinde önemli adımlar atıldığının bir göstergesi olmaktadır²²⁹.

7.2. KURUMLAR VERGİSİ MATRAHI

Küresel düzlemde ülkeler, vergi rekabeti avantajı sağlamak amacıyla, vergi teşviklerini genişletme ve vergi matrahını daraltılma yoluna gidebilmektedirler. Vergi teşvikleri ne kadar fazla olursa, vergi matrahı da o ölçüde azalacak ve sonuçta vergi yükü düşecektir. Kurumlar vergisi politikalarının firmalar üzerinde meydana getireceği etkiler, vergi hâsılatı üzerinde de belirleyici unsur olmaktadır. Bu doğrultuda vergi teşvik politikaları ile birlikte yatırımlarda ve kurum kazançlarında meydana gelen artışlar, vergi matrahı üzerinde yukarı doğru eğilimlerin yaşanmasına neden olarak, toplam vergi hâsılatını artırır²³⁰.

Kurumlar vergisi matrahı, kurumun elde etmiş olduğu hâsılatın bu hâsılatla ilişkin gider ve maliyetlerin indirilmesi suretiyle bulunur. Yalnız bu gider ve maliyetlerin, kazancın elde edilmesi ile ilgili olması gerekmektedir. Kurumlar vergisi matrahının genişliğini belirleyen en önemli etken ise, hâsılatın indirilebilecek gider ve indirimler olmasıdır. Bu kapsamda kurumlar vergisi matrahının; istisna, muafiyet ve indirimler aracılığıyla daraltılması veya genişletilmesi mümkündür. Küresel vergi rekabeti sürecinde ülkeler, özellikle efektif kurumlar vergisi oranları ile kurumlar üzerindeki vergi yüklerini ve vergi matrahlarını etkileme gücüne sahiptirler²³¹.

Vergi rekabeti sürecinde ülkeler tarafından uygulanmakta olan *yasal kurumlar vergisi oranları*, kurumlar üzerindeki vergi yükünü ve dolayısıyla da meydana getirmiş olduğu etkileri, tam olarak yansıtamamaktadır. Bu kapsamda söz konusu ülkelerde uygulanmakta olan vergi oranlarının çok yüksek düzeylerde olması, her zaman yüksek vergi ödemelerini ifade etmemektedir. Bu ülkelerde geçerli olan vergisel ayrıcalıkların ve muafiyet-istisna-indirim oranlarının belirlenmesi ve dolayısıyla da, vergi matrahının ortaya

²²⁹ European Commission, **Taxation Trends in the European Union**, European Commission Reports, 2010, p.14.

²³⁰ Devereux, Griffith, Klemm, a.g.m., p.26.

²³¹ Yenal Öncel, "Kurumlar Vergisinde Değişim ve Uluslararası Vergi Rekabeti", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 2005, s.11-15.

konulması, gerçek vergi yükünü yansıtır. Bu bakımdan vergi yükü ve vergi ödemesi aynı zamanda vergi matrahı ile yakından ilişkili olup, bu oranların derecesini, vergi matrahının düzeyi belirlemektedir²³².

Kurumlar vergisi matrahının hesaplanmasında ise dikkate alınan kriterler genel olarak şu şekildedir; sermaye harcamalarına yönelik olarak kaydedilen amortismanlar ile makine ve arazi harcamalarına ilişkin olarak ayrılan amortismanların bugünkü değerleridir. Bunların dışında ayrıca, faiz oranları ve enflasyon oranlarındaki değişimlerin etkilerini ortadan kaldırmak için, tüm yıllar için aynı olacak şekilde, nominal indirim oranları uygulanmaktadır. Bu kapsamda değerlendirecek olursak eğer, amortisman oranlarındaki azalmalar, kurumlar vergisi matrahında genişlemelere neden olurken, artışlar ise bunun tam tersi olarak kurumlar vergisi matrahında daralmalara neden olacaktır²³³.

---

²³² Çelikkaya, a.g.m., s.41.

²³³ OECD, "Tax Policy Studies Fundamental Reform of Corporate Income Tax", No:16, 2007, p.24.

İKİNCİ BÖLÜM

KÜRESEL VERGİ REKABETİ SÜRECİNDE

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE ETKİLERİ

DYSY'ler tüm ülkeler açısından yadsınamaz önem arz ederler. Bu bölümde DYSY kavramı, ekonomiler üzerinde meydana getirdiği etkiler, küresel vergi rekabetinin DYSY'lere etkileri ve ülke grupları itibariyle DYSY'lerin gelişimi anlatılmaktadır.

1. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE KAPSAMI

Küresel vergi rekabeti sürecinde doğrudan yabancı yatırımlar, dünyadaki tüm ülkeler açısından temel amaç olması bakımından oldukça önemlidir. Bu nedenle DYSY kavramının ve belirleyici unsurlarının açıklanması önem arz etmektedir.

1.1. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMI KAVRAMI

Genel anlamda yabancı yatırım kavramı; bir ülkedeki yerleşik kişilerin ya da kuruluşların, söz konusu ülke sınırları dışında ticari faaliyet göstererek, gelir ve servet elde edilmeleri şeklinde tanımlanmaktadır. Bu kapsamda elde edilen gelir veya servetler ise, mali ve fiziki kazanç niteliğinde değerlendirilir. Dolayısıyla da bir ülkede yerleşik bulunan yabancı yatırımcının elde etmiş olduğu hisse senedi ve tahviller, uluslararası portföy yatırımları olarak ifade edilirken, bunun yanı sıra söz konusu yatırımcının fiziki nitelik taşıyan (bina, fabrika, tesis veya arazi) değerleri ise, DYSY olarak ifade edilmektedir²³⁴.

Yabancı sermaye akımları, ayrıca vadelerine göre de değerlendirilmektedir. Bu bağlamda portföy yatırımlar kısa vadeli mali işlemler şeklinde gerçekleşirken, DYSY'ler ise uzun vadeli yatırım işlemleri şeklinde gerçekleşmektedir. Bu çalışmanın konusuyla ilgili olması bakımından, yabancı yatırımlar içerisinde sadece DYSY'ler ele alınacaktır.

---

²³⁴ Bilgin Tiryakioğlu, “Doğrudan Yabancı Yatırımlara İlişkin Uluslararası Düzenlemeler”, **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları**, Ankara, 2000, s.166.

DYSY kavramı çeşitli şekillerde tanımlanmaktadır. DYSY genel anlamda; bir ülkedeki yerleşiklerin, dünyanın herhangi bir bölgesinde veya ülkesinde bulunan bir firmanın üretimini ve faaliyetlerini kontrol etmek amacıyla, yaptıkları yatırımlar olarak tanımlanmaktadır²³⁵. Başka bir tanıma göre DYSY; bir ülkedeki yerleşik tüzel veya gerçek kişilerin, başka bir ülkedeki işletmenin yönetimini ve hisse senetlerini elde etmesi olarak tanımlanmaktadır²³⁶. Diğer bir ifadeyle DYSY, yabancı kişiler veya kuruluşlar tarafından dünya genelindeki herhangi bir ülkede gerçekleştirilen yatırım faaliyetlerini ifade etmektedir²³⁷. Ancak bu tanımlar, DYSY'leri tam anlamıyla açıklamada yetersiz kalmaktadır. Çünkü gidilen ülkede daha önce yapılmamış bir yatırım da, DYSY olarak nitelendirilebilir. OECD ise bu tanımlara ek olarak DYSY'leri, bir ekonomiden başka bir ekonomiye yönelik olarak yapılan sınır ötesi yatırımlar şeklinde tanımlamıştır²³⁸.

Bu tanımlara dayalı olarak DYSY'lerin ortak özelliği; dünya genelindeki herhangi bir ülkede varlıklarını sürdürebilmeleri ve bunun yanı sıra, genellikle işletmenin kontrolü ve yönetimi, yerleşik bir kuruluş veya kişilerce yapılmasıdır. OECD normlarına göre; dünya genelinde gerçekleştirilen tüm DYSY'lerde önemli olan unsur, herhangi bir ülkedeki yerleşik bir kişinin faaliyet göstermiş olduğu işletmede, en az %10'luk bir hisse oranına sahip olması gerekmektedir²³⁹. Bunun yanı sıra ayrıca, şirket kapsamında dağıtılmayan kârların tekrardan yatırıma dönüştürülmesi gerekmektedir. Söz konusu bu şartlar yerine getirildiği takdirde, işletmenin faaliyetleri DYSY'ler kapsamında değerlendirilir²⁴⁰.

Bir ülke ekonomisinde faaliyet gösteren yabancı sermayenin varlığı, söz konusu ülkede birtakım çeşitli etkiler meydana getirebilmektedir. Bunlar ise genel olarak şu şekilde belirtilebilir²⁴¹; bilişim ve teknoloji ile "*know-how*" alanındaki yatırımların gelişimine, ülkede faaliyet gösteren firmaların kurumsallaşmasına ve yapılanmasına, rekabet ortamının gelişmesine ve nitelikli bir işgücünün oluşmasına katkı sağlar.

²³⁵ Imad A. Moosa, **Foreign Direct Investment: Theory, Evidence, and Practice**, Palgrave Macmillan, Londra, 2002, p.1.

²³⁶ International Monetary Fund, **Balance of Payments Manual**, IMF Publications, 1993, p.86.

²³⁷ Kadir Karagöz, "Türkiye'de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970-2005", **Journal of Yasar University**, Vol:2, No:8, 2007, s.930.

²³⁸ OECD, **Benchmark Definition of Foreign Direct Investment**, OECD_Report, 2008, p.10.

²³⁹ a.g.e., p.1.

²⁴⁰ Assaf Razin, Efraim Sadka, **Foreign Direct Investment: Analysis of Aggregate Flows**, Princeton University Press, 2007, p.1.

²⁴¹ OECD, "Foreign Direct Investment for Development: Maximising Benefits, Minimising Costs", 2002, s.10.

1.2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ AKIŞINI BELİRLEYEN UNSURLAR

DYSY akışı üzerinde etkili olan bazı temel belirleyici faktörler bulunmaktadır. Bunlar; bir ülkedeki vergi sistemi ve politikaları, siyasi ve ekonomik istikrar, altyapı yatırımları, yasal düzenlemeler ve teknolojik faktörler gibi çeşitli unsurlardır²⁴². Bu çerçevede DYSY'nin temel belirleyicilerini; *siyasi, ekonomik ve ticari ve mali unsurlar* şeklinde, dört temel başlığa ayırmak mümkündür (Tablo 5).

Tablo 5: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Temel Belirleyicileri

UNSURLAR	KRİTERLER
SİYASİ UNSURLAR	<ul style="list-style-type: none"> - Ekonomik-sosyal ve siyasi istikrar - Yabancı yatırımlara ve yatırımcıya karşı tutumlar - Piyasa yapısı ve fonksiyonları - Özelleştirme politikaları
EKONOMİK UNSURLAR	<ul style="list-style-type: none"> - Piyasa yapısı ve büyüklüğü - Uluslararası pazarlara olan uzaklık - Kişi başına düşen milli gelir - Hammadde ve işgücü maliyetleri - Teknoloji ve Ar-Ge düzeyi - Ulaşım ve iletişim maliyetleri - Fiziksel altyapı ve verimlilik - Doğal Kaynaklara ulaşım imkanları - Nitelikli ve ucuz işgücü kaynakları
TİCARİ UNSURLAR	<ul style="list-style-type: none"> - Kârlılık oranları - Kaynak kullanımında etkinlik - Yönetim etkinliği - Sosyal imkânlar
MALİ UNSURLAR	<ul style="list-style-type: none"> - Maliye politikaları (Vergi sistem ve politikaları) - Yatırım teşvik politikaları

Kaynak: UNCTAD, "World Investment Report-1998: Trends and Determinants", p.91.

Küresel süreçte DYSY'yi etkileyen unsurların başında, ekonomik-sosyal ve siyasi istikrar gelmektedir. Ekonomik istikrarı belirleyen unsur ise, temelde izlenen politikalar olmaktadır. Yabancı sermayeci açısından; piyasalarda dengenin sağlanması, para ve maliye politikalarında uyum ve etkinliğin bulunması, kaynak kullanımında etkinliğin sağlanması ve çeşitli yapısal reformların gerçekleştirilmesi oldukça önemlidir. Bu bakımdan gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülkelere, yabancı sermaye yatırımlarının diğer ülkelere göre yüksek olması, bu ülkelere ekonomi ve siyasi alanlarda sağlanan istikrarın, diğer ülkelere oranla daha fazla olmasından kaynaklanmaktadır²⁴³.

²⁴² UNCTAD, "World Investment Report-1998: Trends and Determinants", p.91.

²⁴³ Mehmet Çankaya, "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler ve Bu Faktörlerin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi", *Vergi Dünyası Dergisi*, Sayı:270, 2004, s.95.

Siyasi unsurlar; genellikle hükümetlerin uygulamış oldukları politikalar kapsamında şekillenirken; ekonomik, ticari ve mali unsurlar ise ülkenin gelişmişlik düzeyi ve piyasa yapısı ile yatırım ortamı gibi faktörlere daha fazla bağlıdır.

Küresel vergi rekabeti süreci içerisinde hareketliliği artan DYSY'lerin, hangi bölgeleri veya ülkeleri seçeceği, genel olarak birtakım *ekonomik unsurlara* göre belirlenir. Bu unsurlar ise şu şekildedir²⁴⁴; *piyasa yapısı ve büyüklüğü, uluslararası pazarlara olan uzaklık, kişi başına düşen milli gelir, hammadde ve işgücü maliyetleri, teknoloji ve Ar-Ge düzeyi, ulaşım ve iletişim maliyetleri, fiziksel altyapı ve verimlilik, doğal kaynaklara ulaşım imkânları ve nitelikli işgücü kaynaklarıdır.*

Ekonomik büyüme ve kalkınmaya önemli katkıları olan DYSY, özellikle gideceği ülkenin teknoloji ve yatırım olanaklarına, piyasa etkinliğine ve üretim faktörlerinin dağılımına oldukça önem vermektedir²⁴⁵.

Aksine DYSY'lerin herhangi bir bölgeye veya ülkeye gitmemesine etki eden nedenler ise şunlardır; *üretim maliyetlerinin ve işgücü maliyetlerinin yüksek olması, piyasadaki etkinlik kaybının fazla olması, riskli ülke konumunda bulunması ve ekonomik açıdan ülkenin durumunun kötü olması* gibi birtakım faktörler etki etmektedir²⁴⁶.

Küreselleşme süreci ile birlikte dünya genelindeki sanayileşme hareketleri ve kapitalist sistemin etkileri, artarak devam etmiştir. Karl Marx'ın kapital'de belirtmiş olduğu üzere; *"bir ülkede kapitalist üretim ne kadar gelişmişse, emek (işgücü) faktörleri de o derece önem kazanmaktadır. Ayrıca kapitalist üretim olanakları gelişen bir ülkede, sermayenin bir üretim alanından başka bir üretim alanına akışkanlığı da artmış olur. Sonuçta kapitalist toplumlarda, ekonomi politiğin temel dayanağı emek ve sermaye üzerine yoğunlaşmaktadır"*²⁴⁷.

Dolayısıyla da bu süreç içerisinde meydana gelen önemli değişimlerden biriside, emek piyasaları olmuştur. Dünya genelindeki tüm ülkelerde, emek piyasaları birbirini

²⁴⁴ Alex J. Easson, **Tax Incentives for Foreign Direct Investment**, Kluwer Law International, 2004, p.28.

²⁴⁵ Birol Kovancılar, "Türkiye'de Yatırım İkliminin Geliştirilmesi ve İstihdamın Artırılmasına Yönelik Öneriler", **Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları**, Ankara, 2003, s.41.

²⁴⁶ Matthew J. Slaughter, **Host-Country Determinants of U.S. Foreign Direct Investment into Europe**, Springer, 2003, p.29.

²⁴⁷ Karl Marx, **Kapital**, 1.Cilt, Yordam Yayınları, İstanbul, 2010, s.777.

etkiler hale gelmiştir. Küreselleşme süreci ile birlikte ulusal ekonomilerde emek faktörü, vergi rekabeti ve DYSY akımlarında, son derece önemli bir unsur olmuştur.

Global düzlemde faaliyetlerini sürdüren çok uluslu şirketler, yatırımlarını yapmadan önce, söz konusu ülkedeki emeğin maliyetine ilk olarak bakmaktadırlar. Bu bakımdan ucuz emek gücü, DYSY ve vergi rekabeti açısından etkili bir faktördür. Bu kapsamda vergi rekabeti sürecinde ülkelerin emek piyasalarını geliştirmeleri ve emeğin önündeki engelleri kaldırmaları, uluslararası alanda emeğin dolaşımını da artırmıştır.

Bunun yanı sıra ayrıca, küreselleşme ile birlikte bilgi ve teknoloji alanındaki gelişmelerde, emek piyasası üzerinde olumlu etkiler meydana getirerek, piyasalardaki bilgi yetersizliğini azaltmış ve emeğin mobilitesinin artmasını sağlamıştır. Her şeyden önce küresel vergi rekabeti sürecinde, emek (işgücü) üzerindeki vergi yükleri aşağı doğru bir eğilim içerisine girmiştir²⁴⁸. Bu kapsamda vergilendirme, emek hareketliliği üzerinde belirleyici bir unsur olmuştur.

DYSY'lerin bir ülkeye akışını belirleyen bir diğer önemli unsur ise, **ticari unsurlardır**. Ticari unsurların başında da, *yatırımcı açısından kâr potansiyeli* gelir. Diğer unsurlar ise; *kaynak kullanımında etkinliği, yönetim etkinliği ve sosyal imkânlar* şeklinde sayılabilir.

DYSY'nin bir diğer önemli belirleyicisi, **mali unsurlar** başlığı altında yer almaktadır. Mali unsurların başında da, vergiler gelmektedir. Küresel vergi rekabeti, DYSY'ler açısından vergilerin önemini çok daha fazla artırmıştır. Vergi rekabeti ortamında politika yapıcıları veya karar alma mekanizmaları tarafından belirlenen vergi politikalarının temel amaçları arasında, söz konusu ülke ekonomilerine yönelik, DYSY girişlerini artırmak yer almaktadır. Dolayısıyla da izlenen vergi rekabeti politikalarının şekillenmesinde, DYSY'ler önemli bir rol oynamaktadır²⁴⁹.

Vergi oranları ve vergi yapısına da bağlı kalarak (*özellikle kurumlar vergisinde*), yatırım yapılacak ülkeler seçilmektedir. Günümüz dünyasında yatırım kararları alınmadan önce, işletmeler denge noktasına bakmaktadırlar.

---

²⁴⁸ Genschel, a.g.m., p.261-262.

²⁴⁹ Idris Sarısoy, Selçuk Koç, "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Kurumlar Vergisi Gelirleri Üzerindeki Etkisinin Ekonometrik Analizi", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 36, 2010, s.139.

Yatırımlar açısından *denge noktası* ise, vergiler düştükten sonra yatırımlardan beklenen getiri ile sermayenin maliyeti arasındaki fark olmaktadır. Bu kapsamda bu iki unsurun eşit olduğu noktada, denge sağlanmış olunur. Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir unsur ise; yatırımlardan elde edilen getirinin, sermayenin maliyetinden fazla olmasıdır. Şüphesiz ki vergiler, yatırım maliyetlerini artırmakta ve bu durum ise yatırım kararları üzerinde olumsuz etkiler meydana getirebilmektedir. Bu bağlamda hükümetler, bu süreç içerisinde kurumlar vergisi oranlarında indirimler yaparak, küresel sermaye yarışında etkin bir rol oynamak istemektedirler²⁵⁰.

Ekonomisi gelişmiş, büyüme ve kalkınma düzeyi diğer ülkelere göre daha yüksek olan ülkeler, doğrudan yabancı yatırımlar açısından cazip bölgeler olmaktadır. Bu bağlamda bu ülkelerde, kurumlar vergisi oranlarının DYSY'ler üzerindeki belirleyici etkisi, daha açık bir şekilde ortadadır. Bu etkiyi açıklamada yasal kurumlar vergisi oranları yerine, efektif kurumlar vergisi oranlarının kullanılması, daha net sonuçlar ortaya koymaktadır²⁵¹.

Efektif kurumlar vergisi oranlarının yanı sıra, DYSY'ler üzerindeki diğer temel belirleyici unsurlar ise; işgücü maliyetleri, işlem maliyetleri, ülkelerin konumları, dışa açıklık ve pazara yakınlık seviyeleri, teşvik unsurları, ekonomik ve siyasi istikrar ile makro ekonomik göstergeler gibi çeşitli faktörler olmaktadır²⁵².

Bu açıdan değerlendirildiğinde; kurumlar vergisi oranları, vergi teşvik politikaları, söz konusu ülkenin ekonomik gelişme seviyesi ve çeşitli birçok faktör, DYSY'lerin yönünü belirlemede etkili olan unsurlardır. Bunlar arasında vergi teşvik politikaları, şüphesiz ki günümüz dünya ekonomisinde çok yoğun bir şekilde uygulanmaktadır. Bunun temel nedeni ise, DYSY'ler için uygun ve cazip bir yatırım ortamı hazırlamaktır²⁵³.

---

²⁵⁰ Koffie Nassar, "Corporate Income Tax Competition in the Caribbean", **IMF Working Paper**, No:WP/08/77, 2008, p.3.

²⁵¹ Celine Azemar, Andrew Delios, "Tax Competition and FDI, The Special Case of Developing Countries", **Journal of the Japanese and International Economies**, Vol:22, No:1, 2008, p.86.

²⁵² Gabriele Tondl, **Convergence After Divergence?: Regional Growth in Europe**, Springer, 2001, p.201.

²⁵³ OECD, a.g.e., 2002, p.9-10.

Özel mülkiyet hakları, yasal ve hukuksal düzenlemeler ile etkin teşvik politikalarının varlığı, gelişmiş ülkeleri yabancı sermaye yatırımları konusunda, diğer ülkelere göre çok daha avantajlı bir konuma getirmektedir²⁵⁴.

Birçok gelişmekte olan veya az gelişmiş ülkeler, DYSY'lerin akışında etkili olan temel belirleyici unsurlar açısından, oldukça yetersiz kalmaktadır. Bu durum sonucunda ise söz konusu bu ülkeler, yabancı sermaye yatırımlarından daha az pay almaktadırlar.

2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ ETKİLERİ

DYSY'ler, kaynak ülke ve hedef ülke ekonomileri üzerinde çeşitli etkilere neden olur. Bu etkiler, olumlu ve olumsuz şekillerde ortaya çıkabilmektedir. DYSY'lerin olumlu ve olumsuz etkileri, aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmaktadır.

2.1. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ OLUMLU ETKİLERİ

DYSY'lerin söz konusu bir ülke ekonomisi üzerine olan başlıca olumlu etkileri, genel olarak şu şekilde sayılabilir²⁵⁵:

- ***DYSY yöneldiği ülkenin gayri safi milli hâsulasında ve sermaye stokunda artışlara neden olur:*** Yurtiçi tasarrufların ve yatırım piyasasının gelişmediği bir ülkede, DYSY önemli bir dış finansman kaynağı olmaktadır. Ayrıca DYSY'lerin en belirleyici özelliği, gittikleri ülkelerde veya bölgelerde pozitif dışsallıklar meydana getirerek, hem yatırım ortamının gelişmesini ve hem de ekonomik büyüme ve kalkınmaya katkı sağlamalarıdır²⁵⁶. DYSY'nin ülkelerdeki sermaye birikimini artırmasına ve hızlandırmasına literatürde, "*Kaynak Dağılımı Etkinliği*" (*Resource Allocation Efficiency*) adı verilirken, büyüme ve gelişmesine katkıda

²⁵⁴ Magnus Blomstrom , Ari Kokko, "The Economics Of FDI Incentives", **NBER Working Paper**, No:9489, 2003, p.4.

²⁵⁵ Öz, Yaraşır, a.g.m., s.21; Sarısoy, Koç, a.g.m., s.139-144.

²⁵⁶ OECD, a.g.e., 2003, p.14.

bulunarak üretim olanaklarını artırması da, "*Üretim Etkinliği*" (*Production Efficiency*) olarak adlandırılır²⁵⁷.

- ***Uluslararası firmalar sahip oldukları bilgi ve teknolojik birikimlerini de beraberinde gittikleri yerlere götürürler:*** Küreselleşme hareketlerinin hız kazanması ile birlikte, dünya genelinde hem emek-sermaye ve hem de teknolojik alanlarda, önemli derecelerde gelişim ve ilerlemeler söz konusu olmuştur. Özellikle finansal serbestleşme sürecine paralel olarak gelişim gösteren çok uluslu şirketler, dünya genelinde çok çeşitli ülkelere yatırımlarını yaymışlardır. Bu kapsamda söz konusu şirketler gitmiş oldukları ülkelere bilgi ve teknolojik birikimlerini beraberinde götürerek, söz konusu ülkelere bu sayede önemli katkılarda bulunabilmektedir²⁵⁸.
- ***DYSY'ler söz konusu ülkede üretim faktörlerinin gelişimine katkıda bulunarak, ürün çeşitliğinin artmasını ve pazarın genişlemesini sağlamaktadır:*** Küreselleşme sürecinde artan hacmi dolayısıyla DYSY'ler, bütün ülke ekonomileri için vazgeçilmez bir öneme sahiptir. Bu kapsamda DYSY'ler, yönelmiş oldukları ülkelere veya bölgelere gerek bilgi ve teknolojik donanım olsun ve gerekse pazarlama ve üretim teknikleri olsun daha birçok alanlarda, yenilikler ve yeni modeller sunabilmektedirler. Bu bakımdan DYSY'ler, gitmiş oldukları ülke ekonomilerinde, gerek piyasanın yapısı ve gerekse üretim ve ürün faktörlerinin gelişimine, doğrudan ya da dolaylı katkılar sağlamaktadır. Bu doğrultuda DYSY'ler söz konusu bir ülke piyasası üzerinde; rekabet edebilirlik derecesi, ürün çeşitliliği, üretim performansı, pazarın yapısı ve genişliği gibi daha birçok alanlarda söz sahibi olarak, piyasa koşullarını etkileyebilmektedirler.
- ***DYSY'ler gittikleri ülkelerde yeni iş sahaları meydana getirerek, istihdam üzerinde olumlu etkilere neden olur:*** Yabancı sermaye yatırımları gittikleri ülkelerde istihdam üzerinde olumlu etkiler meydana getirerek, işgücü katılma oranlarının artmasına ve dolayısıyla da, işsizliğin azalmasına katkıda bulunabilmektedir. Sanayileşme oranlarının yüksek olduğu ülkelerde bu etki, çok daha fazla bir şekilde kendini göstermektedir. Bunun

²⁵⁷ Ferit Kula, "Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler", *Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, Cilt:4, Sayı:2, 2003, s.143-144.

²⁵⁸ Sarısoy, Koç, a.g.m., s.144.

yanı sıra DYSY'lerin istihdam üzerindeki etkisi; yatırımın niteliğine, miktarına, sektörün yapısına ve amaçlarına göre de farklılık gösterebilmektedir. Ancak yabancı sermaye yatırımcıları açısından yatırım yapılan ülkeler, her daim bir risk unsuru veya belirsizlik taşımaya devam etmektedir. Bunun yanı sıra söz konusu ülkedeki ekonomik ve politik istikrarsızlık da, bu durumu tetiklemektedir²⁵⁹.

- ***Özellikle çok uluslu şirketler faaliyet gösterdikleri ülkelerde ihracat rakamlarına pozitif katkılar sağlayarak, ülkenin toplam vergi gelirlerini artırmaktadırlar:*** DYSY kapsamında özellikle de gelişmekte olan ülkelere yönelik çok uluslu şirketler, söz konusu ülkelerde yeni iş alanlarının ve üretim imkânlarının gelişmesine paralel olarak, ihracat üzerinde de olumlu gelişmelerin meydana gelmesine katkı sağlarlar. Bu kapsamda özellikle ihracat yoluyla elde edilen döviz gelirleri, söz konusu ülke ekonomisi açısından son derece önem arz etmektedir. Elde edilen döviz gelirleri, hem yurtiçi piyasaların gelişmesine ve hem de devletin egemenlik gücüne dayalı olarak sağlamış olduğu vergi gelirlerinin artmasına olanak sağlar. Bu bakımdan özellikle de gelişmekte olan ülkelerde ödemeler dengesinde meydana gelen açıkların kapatılmasında, DYSY'ler oldukça önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda söz konusu gelişmekte olan ülke ekonomilerine yönelik DYSY'ler, bir taraftan döviz rezervlerinin artmasını sağlayarak, diğer taraftan ise ithalatı ikame ederek, ihracat gelirleri üzerinde de pozitif gelişmelerin yaşanmasına olanak sağlamaktadır²⁶⁰.
- ***DYSY'ler, küresel piyasalarda rekabet ortamının gelişmesine zemin hazırlayarak, küresel ortamda ülkeler arasındaki ticari entegrasyonu sağlamaktadırlar:*** Çok uluslu şirketler gitmiş oldukları ülkelerde büyük ölçekli yatırımlar yaparak, pazarlama-ürün ve reklam alanlarında ulusal firmalardan çok daha fazla rekabet gücüne sahip olmaktadır. Bu rekabet gücü sayesinde çok uluslu şirketler, gitmiş oldukları piyasaları etkileme gücüne sahip olarak, hem ulusal ve hem de uluslararası alanlarda etkin

²⁵⁹ a.g.m., s.144.

²⁶⁰ Levent Çinko, "Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri", **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:26, Sayı:1, 2009, s.123.

olabilmektedirler²⁶¹. Diğer taraftan ise çok uluslu şirketler veya yabancı yatırımcılar, yatırım yapacakları ülkelerin küresel ekonomik sisteme uyum ve katılma derecesine de önem vermektedirler²⁶². Bu kapsamda söz konusu ülkelerin, dünyadaki diğer ülkelerle gerçekleştirmiş olduğu anlaşmalarına ve bu anlaşmaların kapsamına da dikkat etmektedirler. Bu bakımdan dünyadaki birçok ülke arasında gerçekleştirilen “karşılıklı yatırım anlaşmaları”, “bölgesel ekonomik entegrasyonlar” veya “ülkelerarası ekonomik entegrasyonlar”; söz konusu DYSY’ler açısından, hem yatırımların sürekliliğinin sağlanması ve hem de yatırımların önündeki engellerin kaldırılması hususunda son derece önemlidir. Küreselleşme sürecinde, DYSY’leri etkilemek ve yatırım hacmini artırabilmek amacıyla, bu şekilde gerçekleştirilen ekonomik yapılanmalar veya anlaşmalar her geçen gün artmaktadır²⁶³.

- **DYSY’ler ekonomik büyüme ve kalkınmaya yönelik önemli katkılar sağlar:** DYSY’ler ülkeler açısından ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında veya hız kazanmasında, önemli etkilere sahiptir. Bu bakımdan son yıllar itibariyle derinleşen küreselleşme olgusu ve beraberinde ülkeler arasında meydana gelen vergi rekabeti, DYSY’lerin iktisadi büyüme ve kalkınma üzerindeki etkisini de artırmıştır. DYSY’ler yönedikleri ülkelerde; sermaye girişi, teknoloji transferi, nitelikli işgücü ve piyasa yapılarına olan etkileri nedeniyle, ekonomik büyüme ve kalkınmanın sağlanmasında önemli etkilere sahiptir. Bu bakımdan ülkeler, artık daha fazla DYSY çekme yarışı içerisine girerek, hem yatırım ortamının gelişmesine ve hem de büyüme ve kalkınmanın gerçekleşmesine olanak tanımaktadırlar²⁶⁴.

²⁶¹ Hakan Çetintaş, “Global Bir Ekonomide Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Rekabet”, **Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi**, Sayı: 22, 2001, s.9.

²⁶² OECD, a.g.e., 2002, p.10.

²⁶³ Paul Hirst, Grahame Thompson, **Küreselleşme Sorgulanıyor**, (Çeviren: Çağla Erdem), Dost Kitabevi, Ankara, 1998, s.86.

²⁶⁴ Rubens Ricupero, “Tax Incentives and Foreign Direct Investment: A Global Survey”, **United Nations Conference On Trade and Development, Geneva, ASIT Advisory Studies**, No:16, 2000, s. 3

2.2. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ OLUMSUZ ETKİLERİ

DYSY'ler yöneldikleri ülkelerde, birtakım olumsuz etkilere de neden olabilmektedirler. Bu etkiler başlıca şu şekildedir²⁶⁵:

- ***Çok uluslu şirketler arasında yaygın olarak kullanılan transfer fiyatlaması, söz konusu ülke ekonomisi açısından bir vergi kaybına neden olmaktadır:*** DYSY'ler açısından oldukça önem arz eden çok uluslu şirketler, dünya genelinde çeşitli ülke ve bölgeler kapsamında şubelere sahiptirler. Bu kapsamda çok uluslu şirketlere ait olan şube ve genel merkez arasında yapılan ticari faaliyetlere yönelik olarak uygulanmakta olan fiyatlar, *transfer fiyatlandırması* şeklinde ifade edilmektedir. Söz konusu böyle bir durumda ise, şirketin faaliyet göstermiş olduğu ülkedeki vergi oranlarının yüksek olması durumunda elde edilen kazançlar, daha düşük bir vergi oranı uygulamasına sahip olan ülkedeki şubeye transfer edilerek, yüksek vergi ödemekten kaçınılmış olunur. Bunun sonucunda ise, çok uluslu şirketlerin faaliyette bulunmuş olduğu ülkelerde, transfer fiyatlandırması sonucu, bir yandan vergi gelirlerinde azalmalar meydana gelirken, diğer bir yandan ise söz konusu bu ülkelerden sermaye çıkışları gündeme gelir²⁶⁶.
- ***DYSY'ler nedeniyle, ticari faaliyet gösteren ulusal menşei firmaların yabancı şirketler karşısındaki rekabet güçleri, zayıf kalmaktadır:*** Dünya genelinde faaliyet gösteren çokuluslu şirketler kârlılık oranlarının yüksek, üretim faktörlerinin ucuz ve verimli olduğu bölgelerde veya ülkelerde yatırım yapmayı amaçlamaktadırlar. Çok uluslu şirketlerin sermaye oranlarının yüksek olması, bilgi ve teknoloji düzeyinin diğer ticari kuruluşlara göre gelişmiş olması, rekabet güçlerinin yükselmesine ve diğer firmalara göre üstün rekabet sağlamalarına neden olmaktadır. Böylelikle bu çeşit firmalar, gittikleri ekonomilerde tekelci bir yapıya

²⁶⁵ R. Gaston Gelos, Shang-Jin Wei, "Transparency and International Portfolio Investment in Asia, Latin America and Elsewhere", **IMF Working Paper**, No:11, 2003, p.9-10.

²⁶⁶ Sherif H. Seid, **Global Regulation of Foreign Direct Investment**, Ashgate Publishing Company, Hampshire, 2002, p.11-12.

kavuşabilmektedirler. Sonuçta bu durum, yabancı sermayeli kuruluşların faaliyet gösterdikleri ulusal ekonomiler açısından bir risk unsuru taşımaktadır. Çünkü ulusal ekonomi içerisinde ticari faaliyette bulunan ulusal firmaların, çok uluslu şirketler karşısındaki rekabet gücü zayıflamaktadır²⁶⁷.

- **Çeşitli ekonomik sorunların ortaya çıkmasına neden olabilmektedir:** DYSY'ler, özellikle gelişmekte olan ülkeler için kısa dönemde olumlu etkiler meydana getirirken, uzun dönem açısından bu yatırımlar, ülkeyi terk ettiği anda birtakım sorunları da beraberinde gündeme getirmektedir. Bu sorunlar; *ödemeler dengesinin bozulması, döviz kurunun ani ve aşırı bir biçimde değerlenmesi, ekonominin kırılganlık derecesinin artması, ulusal ve uluslararası ekonomi politikalarının etkinliğinin azalması ve piyasalardaki fiyatlarda dengesizliklerin meydana gelmesi* şeklinde sayılabilir²⁶⁸.

DYSY'ler sadece gittikleri ülkelerde değil, aynı zamanda kaynak ülkede de birtakım olumsuz etkilere neden olabilmektedir. Bu etkiler öncelikle, “*ödemeler dengesi*” üzerinde kendisini göstermektedir. Yabancı sermaye yatırımları ödemeler dengesini iki şekilde etkilemektedir. Bunlardan *birincisinde*; ülkede üretilen mal ve hizmetlerin ihracatı veya ithal ikamesi, ödemeler dengesi üzerinde pozitif etkiler meydana getirmekte iken, *ikinci* durumda ise; üretim faktörlerinin ithalatı ve çeşitli dış faktörler, ödemeler dengesi üzerinde negatif etkiler meydana getirmektedir. Ödemeler dengesinin bu etkileri, kısa ve uzun dönem itibarıyla söz konusu olabilmektedir. Yabancı sermaye kaynak ülkeden çıktığı zaman, kısa dönemde söz konusu ülkenin ödemeler dengesi üzerinde negatif bir etki meydana getirir. Ancak bu olay uzun dönem açısından değerlendirildiğinde, sermayenin getirisinin yüksek olması durumunda, ülkeye geri dönen kâr transferleri, ülke ekonomisi üzerinde ve ödemeler dengesi üzerinde olumlu etkiler meydana getirir²⁶⁹.

Burada belirtilmesi gereken en önemli unsur; bir ülke ekonomisine yönelen DYSY'nin ödemeler dengesi üzerinde pozitif etkiler meydana getirebilmesi için; *ülkeye*

---

²⁶⁷ a.g.e., p.11-12.

²⁶⁸ Bülent Güloğlu, Ender Altunoğlu, “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:27, 2002, s.4-5.

²⁶⁹ Hüseyin Çeken, **Küreselleşme Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi**, Değişim Yayınları, İstanbul, 2003, s.59.

yönelen sermayenin artış hızının, ülkeden transfer edilen sermayenin getirisinin artış hızından, fazla olması koşulunu sağlaması gerekmektedir. Söz konusu bu duruma neden olan en önemli faktör ise; bir ülkeye yönelen yabancı yatırımların her şeyden önce bir dış kaynak niteliği taşıması ve ayrıca, döviz rezervlerine olumlu etkisinin bulunmasıdır²⁷⁰.

Ayrıca DYSY'lerin vadelerine göre ekonomi üzerindeki etkileri de, değişiklik gösterebilmektedir. DYSY'ler, gittikleri ülkelerdeki piyasa şartlarına duyarlıdırlar. Dolayısıyla kısa vadeli sermaye akımları şeklindeki DYSY'ler, ani sermaye giriş ve çıkışları ile söz konusu ülke ekonomisini olumsuz olarak etkilemektedir. Bu nedenle uzun vadeli yabancı sermaye yatırımları, kısa vadeli yatırımlara göre, daha çok tercih edilmektedir. Uzun vadeli DYSY'ler, söz konusu ülke ekonomisinde arz ve talep yönlü genişletici etkiler meydana getirebilmektedir²⁷¹.

Sonuç olarak DYSY'lerin olumlu ve olumsuz yönleri karşılaştırıldığında, olumlu yönlerinin ağırlık kazandığı görülmektedir. Gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülkelerde, DYSY'lerin olumlu etkilerini çoğaltabilmek için, gerekli olan yasal ve hukuksal düzenlemeler ile yatırım ortamının cazip hale getirilmesi için, teşvik politikaları uygulanmaktadır. Bu politikalar arasında vergi düzenlemeleri son derece önem arz etmektedir. Çünkü vergi rekabeti literatüründe yapılan araştırmalar göstermiştir ki; bir birimlik vergi artışı, dört birimlik DYSY azalışına yol açmaktadır²⁷².

3. KÜRESEL VERGİ REKABETİ VE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

Küresel vergi rekabeti, DYSY'leri doğrudan etkilediği gibi, küreselleşme sürecinin getirmiş olduğu çeşitli faktörlerde (finansal liberalizasyon, üretim faktörü mobilitesinin artışları gibi), dolaylı olarak vergi politikalarını etkileyerek, DYSY'ler üzerinde etkili olabilmektedirler.

Küreselleşme süreci ile birlikte yaygınlık kazanan finansal liberalizasyon hareketleri, beraberinde dış finansal serbestliği de getirmiştir. Bu bakımdan ülke ekonomileri arasında dış ticaretin önündeki engeller kalkmış ve dış ticaret politikaları

²⁷⁰ Armağan, İçmen, a.g.m., s.164.

²⁷¹ Robert A. Blecker, "Financial Globalization, Exchange Rates, And International Trade", **Political Economy Research Institute**, 2001, p.7.

²⁷² Armağan, İçmen, a.g.m., s.164.

etkinlik kazanmıştır. Doğal olarak bu süreç içerisinde ithalat ve ihracat oranları artmış ve bunun sonucunda ise DYSY'ler açısından, olumlu gelişmeler meydana gelmiştir²⁷³.

Dış finansal liberalizasyon hareketleri ile birlikte artık ülkeler, sermayenin ve yabancı yatırımcıların önündeki yasal ve bürokratik engelleri en aza indirmiş, bu alanlardaki kısıtlamaları ve kontrolleri de ortadan kaldırarak, yatırımlarda etkinlik ve verimlilik unsurları ön plana çıkarılmıştır²⁷⁴. Yine rekabet gücünün yüksek olması ve yatırım ortamının gelişmiş olması, DYSY'lerin akışına daha fazla imkân tanımıştır. Bu bakımdan üretim koşulları, ticaret ortamı ve piyasa koşulları, rekabet gücü üzerinde önemli etkilere sahiptir ve dolayısıyla da, yabancı sermaye açısından vazgeçilmez unsurlardır²⁷⁵.

Ancak bu şekilde, sermayeden en yüksek getirinin elde edilebileceği ifade edilmektedir²⁷⁶. Bu süreç, özellikle de çok uluslu şirketlerin dünyanın çoğu ülkesinde piyasa imkânlarından faydalanmasına, ucuz işgücünden yararlanmasına da olanak tanımış olacaktır.

Ayrıca finansal serbestleşme hareketleri ile birlikte ülkeler; daha istikrarlı bir ekonomik yapıya, yabancı yatırımcılar açısından kârlı ve verimli bir yatırım ortamına ve piyasada, açık-anlaşılabilir ve saydam bir hukuki alt yapının oluşturulmasına ihtiyaç duymuşlardır. Ve bu yönde birtakım çeşitli reformlar yapmışlardır²⁷⁷. Bu reformları gerçekleştirebilen ülkeler, genellikle DYSY'ler açısından ilk sıralarda tercih edilen ülkeler olmuşlardır.

Küreselleşme süreci ile birlikte ülkelerin ekonomik ve siyasi politikaları da, DYSY'lerin artırılması yönünde geliştirilmeye başlanmıştır. Özellikle de az gelişmiş ülkeler sermaye stoklarını artırabilmek amacıyla, DYSY'lere yönelik önemli teşvik politikalarını yürürlüğe koymuşlardır²⁷⁸. Yine bilgi ve teknoloji alanında meydana gelen gelişmeler ile birlikte ülkelerin uluslararası piyasalara açılmaları, DYSY'lerin artmasına neden olmuştur²⁷⁹.

---

²⁷³ Jayati Ghosh, "The Economic and Social Effects of Financial Liberalization: A Primer for Developing Countries", **DESA Working Paper**, No:4, 2005, p.3.

²⁷⁴ Reuven Glick, Xuayan Guo, Michael Hutchison, "Currency Crises, Capital Account Liberalization, and Selection Bias", **Review of Economics and Statistics**, , Vol:88, No:4, 2006, p.698.

²⁷⁵ Coşkun Can Aktan, İstiklal Yaşar Vural, **Rekabet Gücü ve Rekabet Stratejileri**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları, No:254, Ankara, 2004, s.69.

²⁷⁶ Razin, Sadka, a.g.m., p.1.

²⁷⁷ Edwards, De Ruyg, a.g.m., p.6.

²⁷⁸ Giray, a.g.m., 2005, s.96.

²⁷⁹ Sadi Uzunoglu, Kerem Alkin, Can Fuat Gürlesel, **Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Gelişmekte Olan Ükelere Makro Ekonomik Etkileri ve Türkiye**, İMKB Yayınları, İstanbul, 1995,s.57.

Küresel kapitalizmin egemen olduğu günümüz dünyasında, gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkeler, ekonomik büyüme ve kalkınma amaçlarını gerçekleştirebilmek adına yüklü miktarlarda dış borçlanma yoluna gitmektedirler. Bu açıdan bakıldığında, DYSY'ler dış borçlanmanın bir ikamesi şeklindedir. Ayrıca dünya genelinde yaşanan ekonomik krizler, çoğu gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeleri tehdit etmektedir. Özellikle de az gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından kamu harcamalarının finansmanı sorunu, her geçen gün artmaktadır. İşte bu kapsamda bu harcamaları finanse edecek kaynakları bulmada zorluk çeken ülkeler, DYSY girişlerine oldukça önem vermektedirler²⁸⁰.

DYSY'leri çekmek isteyen herhangi bir ülkede öncelikle; rekabet piyasalarında çeşitli düzenlemeler ve reformların yapılması, bunun yanı sıra vergilendirme ve ticaret politikalarının, DYSY'lere uygun bir ortam hazırlayacak biçimde geliştirilmesi ve devlet müdahalelerinin minimize edilmesi gerekliliği görüşü yaygınlık kazanmıştır²⁸¹.

Küresel vergi rekabeti süreci içerisinde uygulanmakta olan vergi politikaları, hem kamu harcamalarının finansmanı ve hem de yabancı sermaye yatırımları açısından önemli bir rol oynamaktadır. Bu kapsamda küresel vergi rekabeti sürecinde çok yoğun bir şekilde uygulanmakta olan vergi teşvik politikalarının temel amacı, DYSY girişlerini artırmaktır.

Genel olarak vergi teşvik politikaları, sermayenin veya üretim faktörlerinin vergi sonrası işletmeye olan maliyetlerini azaltabilmektedir. Bu doğrultuda diğer bir uygulama yöntemi ise, işletmenin yatırımdan elde etmiş olduğu kâr üzerinden alınan efektif vergi oranlarının azaltılması yoluyla, teşviklerin sağlanmasıdır. Bu doğrultuda bakılacak olunursa, her iki yöntemde de aslında ülkeler, yatırım seviyesinin yükselmesini amaçlamaktadır. Son dönemlerde ülkeler tarafından çok sık uygulanan vergi teşvikleri artık yetersiz kalmakta ve bunun yanında, doğrudan parasal teşvik uygulamalarına da başvurabilmektedirler²⁸².

Bu kapsamda gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, yabancı sermayeden daha fazla pay alabilmek adına, vergisel alan başta olmak üzere, mali ve sosyal alanlarda yarış içerisine girmişlerdir. Bu bakımdan son dönemler itibariyle vergi rekabeti olgusu, yabancı

---

²⁸⁰ Haluk Tandırcıoğlu, Ahmet Özen, "Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları", **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:5, Sayı:4, 2003, s.107.

²⁸¹ Andrew Walter, Gautam Sen, **Analyzing the Global Political Economy**, Princeton University Press, 2009, p.197.

²⁸² Sarısoy, Koç, a.g.m., s.139.

sermaye yatırımlarını tetikleyici bir etkiye sahip olması bakımından, dış kaynak ihtiyacı duyan gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde oldukça önemli bir konuma gelmiştir.

Alınan tedbirler ve politikalar, yerli ve yabancı şirketlerin rekabet güçlerini artırarak, uluslararası düzlemde faaliyet göstermelerini kolaylaştıracak ve bunun yanı sıra, teknoloji ve bilgi düzeyinin artmasına neden olarak, işlem maliyetlerinin azalmasını sağlayacaktır. Bunun sonucunda ise, küresel vergi rekabeti süreci içerisinde, birleşme ve satın alma yoluyla uluslararası firma ve şirketlerin sayısında da artışlar görülecektir²⁸³.

Dünya genelinde finansal serbestleşme yılları olarak da adlandırılan 1980'li yıllar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından, DYSY'nin hız kazandığı yıllar olarak da ifade edilir. Özellikle bu yıllarda, finansal serbestleşme hareketlerinin etkisi ile birlikte, DYSY'lerin uluslararası dolaşımı hız kazanmıştır²⁸⁴. Ülkelerde finansal serbestleşme hareketleri sonrasında, uluslararası yatırım oranlarında artışlar meydana gelmiş, yurt içi tasarruflar artmış ve ülkelerin uluslararası rekabet güçleri de bir ölçüde artış göstermiştir²⁸⁵.

Bu gelişmeler, ülke ekonomilerine önemli derecede katkılarda bulunarak, dünyadaki çeşitli ülkelerde refah seviyelerinin artmasını sağlamıştır. Yabancı sermaye hareketlerindeki akışkanlığın artması, ülke ekonomilerinin birbirleri ile olan bağlantılarının güçlenmesine zemin hazırlamıştır.

Ancak finansal liberalizasyon ve vergi rekabeti sonucu ortaya çıkan etkiler, her zaman olumlu olmamaktadır. Bu durum DYSY'ler açısından birtakım olumsuz faktörlerin oluşmasına yola açabilmiştir. Bunun en önemli örneği, "*finansal bulaşıcılık*" veya "*finansal yayılma*" kavramları ile görülmektedir. *Finansal bulaşıcılık* veya *yayılma*; dünya genelindeki herhangi bir ülkede ortaya çıkan sorunlar yüzünden tedirgin olan uluslararası yatırımcıların, benzer özelliklere sahip ülkelere yatırımlarını hızla çekmeleri ve bu şekilde, olumsuz yatırım koşullarının, diğer ülkelerin finansal sistemlerine de yayılması olarak ifade edilmektedir²⁸⁶.

Böylece finansal serbestleşme süreci ile birlikte, bir yandan ülkeler arasında mal ve hizmet ticaretinde artışlar meydana gelmekte iken, diğer yandan da küreselleşmenin etkisi

---

²⁸³ Walter, Sen, a.g.e., p.196.

²⁸⁴ Raymond J.Mataloni, "U.S. Multinational Companies Operations in 1998", **Survey of Current Business**, 2000, p.32.

²⁸⁵ Uzunoglu, Alkin, Gürlehel, a.g.e., s.46.

²⁸⁶ Doruk Küçükşarac, Pınar Özlü, Deren Ünalmiş, "Küresel Kriz, Avrupa Borç Krizi ve Gelişmekte Olan Piyasalarda Bulaşıcılık Etkisi", **Central Bank Review**, Vol:12, 2012, s.26.

ile birlikte, dünya genelindeki herhangi bir ülkede ortaya çıkan olumsuz bir durumun, diğer ülkelere de yayılması kolaylaşmıştır.

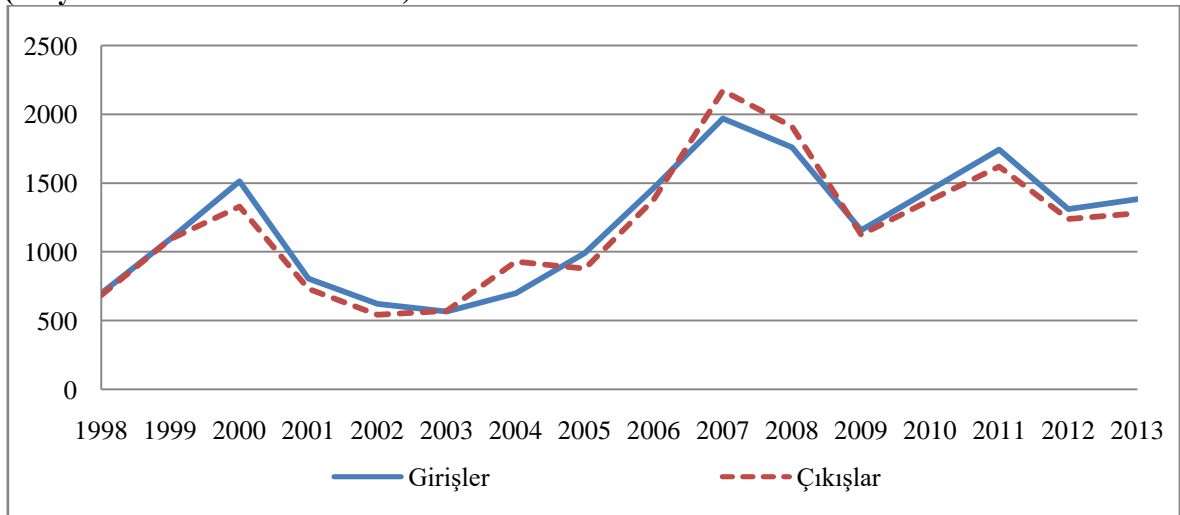
Küresel düzlemde finansal serbestleşme hareketleri ile birlikte, ticari engeller ve korumacılık politikaları da geçerliliğini yitirmiştir. Bu açıdan bakıldığında DYSY'ler, gittikleri ülke ekonomilerine çok çeşitli katkılar sağlamakla birlikte, ayrıca ihracatın bir ikamesi olarak da değerlendirilir. Çok uluslu şirketler aracılığı ile yapılan yatırımlar, menşei ülkenin bir finansal kanalı olma niteliğindedir.

Artık küresel dünyada sadece mal ve hizmet alım-satımı yetersiz kalmakta, bunun yanında ülkeler yatırımlar, işgücü (emek) alım satımına da yönelmektedir. Gelişen dünyada faaliyet alanları genişleyen ülkeler, bu alım satımları çoğaltmak istemektedirler. Şüphesiz ki vergiler, böyle bir ortamda temel belirleyici bir unsur olmaktadır. Yatırımların ve işgücü (emek) hareketliliğinin yönünü belirleyen ana unsur, vergi oranlarıdır. Söz konusu bu durum ise, vergi rekabetinin çıkış noktasını oluşturmaktadır²⁸⁷.

Küreselleşme sürecinin DYSY'ler üzerindeki olumlu ve olumsuz etkilerini değerlendirmek amacıyla, bazı DYSY verilerine bakmak gerekmektedir. Bu kapsamda aşağıda tablo ve grafikler yardımıyla, DYSY verileri analiz edilmiştir.

DYSY'nin giriş-çıkış ve denge oranları, dünya ortalaması verilerine dayalı olarak gösterilebilir (Grafik 4).

Grafik 4: Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırımların Dünya Ortalaması Dengesi (Milyon ABD Doları /1998-2013)

Kaynak: "OECD International Direct Investment Database" ve "UNCTAD World Statistical Database" verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

²⁸⁷ Edwards, De Rugy, a.g.m., p.6.

Grafik 4’de görüldüğü üzere 1998-2013 yıllar arasında DYSY’nin gelişim hacmi istikrardan uzak olup, yıllar itibari ile artış ve azalışlar göstermiştir. Bu bakımdan DYSY girişleri 1998 yılında 700 Milyon Dolar iken, 2000 yılında 1500 Milyon Dolar seviyelerine kadar yükselmiş ve ardından, artış ve azalışlar gerçekleştirerek, en son 2013 yılında ise bu rakam, 1300 Milyon Dolar seviyelerinde olmuştur.

Ülkeler arasındaki küresel ekonomik entegrasyonun artması, DYSY’deki artışın temel nedenlerinden bir tanesi olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında dünya piyasalarının birbiri ile kenetlenmeleri, DYSY gelişimine büyük ölçüde etki etmektedir. Küresel bütünleşme hareketlerinin artması ve yabancı sermaye girişlerinde yüksek artışların meydana gelmesi, ülkelerin ekonomik ve politik yapılarında da değişim ve dönüşümlere neden olmuştur²⁸⁸.

Dünya piyasalarında meydana gelen olumlu ve olumsuz gelişmeler, yabancı yatırımlar üzerinde doğrudan etkili olmaktadır. Grafik 4’ den de anlaşılacağı üzere, yabancı sermaye yatırımlarındaki artış ve azalışlar, yıllara göre farklılık göstermektedir. Özellikle 2000’li yıllarda yüksek bir artış düzeyi sağlayan DYSY’ler, bu yıllardan sonra tekrar aynı hızda azalış eğilimi göstermiştir.

Bugüne kadar ki en yüksek düzeye, 2007 yılında 1,970 Milyon Dolar ile ulaşan DYSY’ler, özellikle 2008 yılındaki küresel ekonomik krizin etkisi ile birlikte tekrardan azalışa geçmiştir. DYSY’nin 2013 yılı itibari ile genel dünya ortalaması ise, 1,384 Milyon Dolar olarak gerçekleşmiştir.

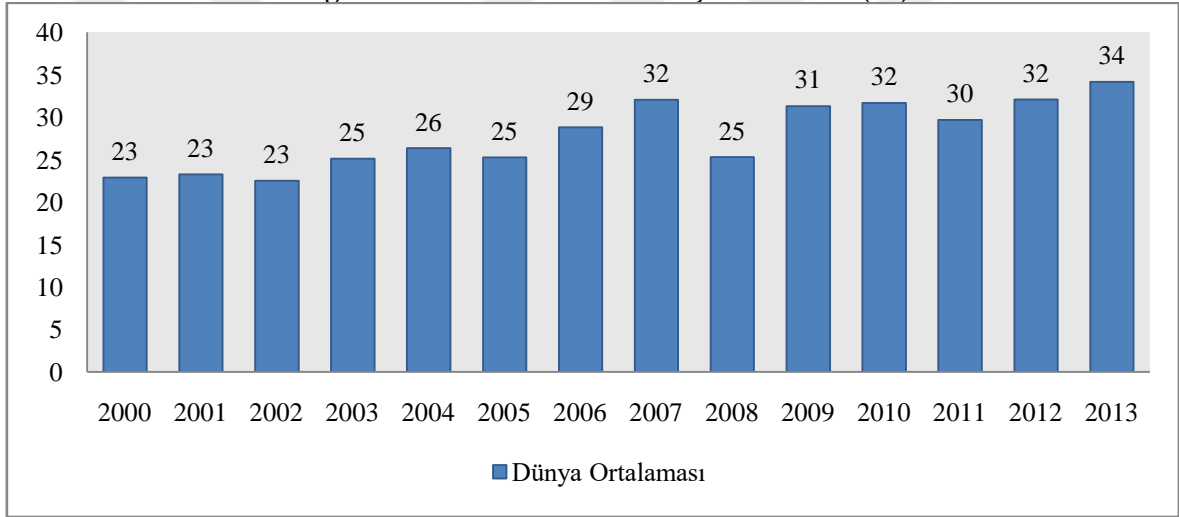
Yabancı yatırım girişlerinde olduğu gibi yatırım çıkışları da, yıllar itibari ile artış ve azalışlar göstererek, paralel bir gelişim sağlamışlardır. Bu kapsamda bakılacak olunursa eğer 2007 yılında, dünya geneli yabancı sermaye yatırım girişlerinde olduğu gibi, yabancı sermaye yatırım çıkışları da, tarihinin en üst düzeyine ulaşmıştır.

Bir diğer önemli unsur ise, yatırım giriş ve çıkışları arasındaki farktır. Bu kapsamda 2013 yılı itibari ile değerlendirecek olunursa eğer, uluslararası sermaye yatırım girişleri 1,384 Milyon Dolar iken, aynı yılda uluslararası sermaye yatırım çıkışları ise 1,281 Milyon Dolar şeklinde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla da yatırım giriş ve çıkışları arasındaki fark, 2013 yılında 103 Bin Dolar olarak gerçekleşmiştir.

²⁸⁸ Daniel Chudnovsky, Andres Lopez, “Globalization and Developing Countries: Foreign Direct Investment and Growth and Sustainable Human Development”, UNCTAD/UNDP Global Programme, 1999, p.2.

DYSY'deki giriş ve çıkışların arttığı 2000'li yıllar, özellikle küreselleşme sürecinin hız kazandığı, bilgi ve teknoloji alanındaki gelişmelerin arttığı dönem olması bakımından, ayrıca önem arz etmektedir. Bu durum büyük ölçüde, ülkeler arasındaki sosyal, siyasal ve ekonomik bütünleşmenin etkilerinden kaynaklanmaktadır. 2003 yılına kadar sermaye girişleri ön planda iken, bu yıldan itibaren sermaye çıkışları da gündeme gelmeye başlamıştır. 1998-2013 dönemi boyunca, sadece 2004-2005 yılları arasında giriş ve çıkışlar arasında ters yönlü bir gelişim bulunmaktadır. 2004'den itibaren DYSY girişleri artarken, çıkışlarında da düşme eğilimi görülmektedir. 2007 yılına kadar hem giriş ve hem de çıkışlar artmıştır. 2007 yılında bu durum zirve yaparken, bu yıldan sonra hızlı bir şekilde düşmeye başlamıştır.

Grafik 5: Uluslararası Doğrudan Yabancı Yatırım Girişleri / GSYH (%)

Kaynak: "OECD International Direct Investment Database" ve "UNCTAD World Statistical Database" verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

DYSY girişlerinin GSYH dünya ortalaması rakamları (Grafik 5), daha önce gösterilen DYSY oranlarına, benzerlik göstermektedir. 2000'li yıllarda bu oran %23 seviyelerinde gerçekleşirken, yabancı yatırım hacminin giderek artması sonucu, 2013 yılında aynı oran, %34 seviyelerine kadar ulaşmıştır. Dünya piyasalarında yabancı sermaye yatırım akışlarının önemli boyutlara ulaşmasının çok çeşitli nedenleri vardır. Ancak küreselleşme sürecinin hız kazanması ve vergi rekabeti gibi temel faktörler, yabancı sermaye yatırımlarının boyut ve kapsam olarak genişlemesine yol açmıştır²⁸⁹.

²⁸⁹ UNCTAD, "World Investment Report 2010: Investing in a Low-Carbon Economy", **Division on Investment and Enterprise**, New York and Geneva, 2010, p.4.

Burada dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise, küresel ekonomik krizin gerçekleştiği 2008 yılında, DYSY'nin dünya GSYH'daki payında çok ciddi boyutlarda azalmaların olmasıdır. Bu durum, dünya ekonomilerinin birbirleri ile olan etkileşimlerinin en üst seviyede olduğunun bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir.

4. DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARININ ÜLKE GRUPLARI İTİBARIYLA GELİŞİMİ

Bu başlık altında, DYSY'lerin gelişimi; gelişmiş-gelişmekte olan ve geçiş ekonomileri ile OECD ülkeleri kapsamında olmak üzere, iki ana başlık olarak incelenecektir.

4.1. GELİŞMİŞ-GELİŞMEKTE OLAN VE GEÇİŞ EKONOMİLERİNDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

DYSY'lerin çeşitli ülkeler itibariyle gelişimini, karşılaştırmalı olarak incelenmesine olanak sağlamak üzere ülkeleri; gelişmiş, gelişmekte olan ve geçiş ekonomileri açısından sınıflandırmak yararlı olacaktır. Çünkü DYSY'ler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler açısından farklılıklar gösterebilmektedir. Geçiş ekonomileri de, hem vergi rekabeti ve hem de DYSY'ler açısından çeşitli farklılıklar arz ettiklerinden dolayı, ayrı bir grup olarak incelenecektir.

Dünya genelinde DYSY'lerin belirtilen ülke grupları itibariyle dağılımını göstermek için; *DYSY girişlerinin ülke grupları itibariyle mutlak rakamları ve yüzdesel pay olarak dağılımı ile GSYH içindeki payları* şeklindeki göstergelerden yararlanılmaktadır.

Tablo 6: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Girişlerinin Ülke Grupları İtibariyle Dağılımı (Milyon, Dolar)

	2005	2007	2009	2010	2011	2012	2013
Gelişmekte Olan Ekonomiler	2,829,375	4,660,152	5,364,271	6,597,073	6,942,733	7,945,334	8,483,009
Gelişmiş Ekonomiler	8,649,358	12,841,861	12,470,328	13,040,937	13,425,931	14,536,019	16,053,141
Geçiş Ekonomileri	260,292	634,153	593,031	732,679	748,570	823,076	928,015
Toplam	11,739,025	18,136,166	18,427,630	20,370,690	21,117,234	23,304,429	25,464,165

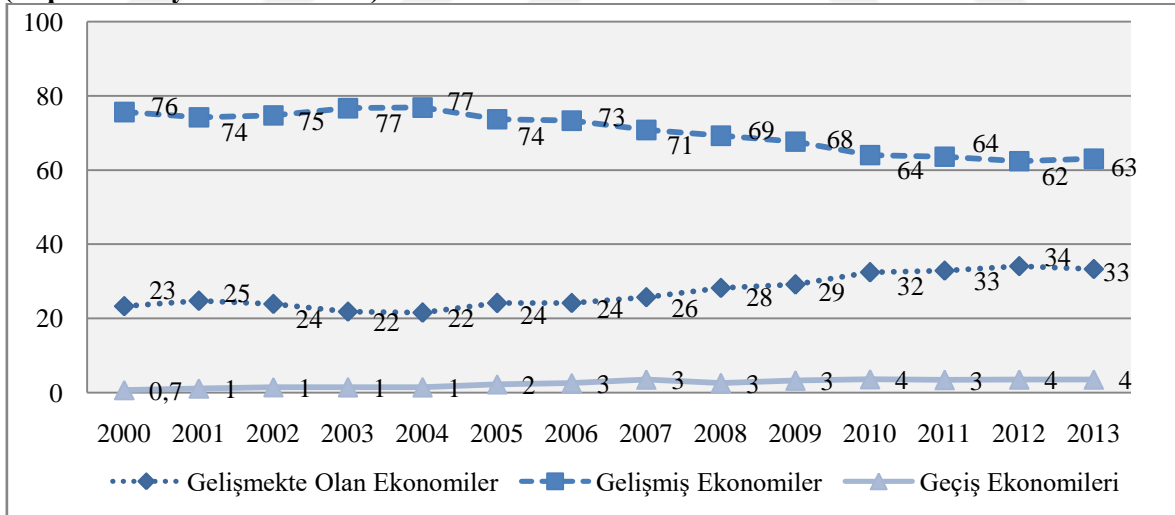
Kaynak: "OECD International Direct Investment Database" ve "UNCTAD World Statistical Database" verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

DYSY'nin ülke grupları olarak dağılımı, 2000'li yılların ikinci yarısı itibariyle Tablo 6'da gösterilmiştir. 2013 yılı tüm ülke grupları açısından, en yüksek rakamların elde edildiği yıl olmuştur. Tablo 6 verilerine göre, 2000'li yıllardan itibaren yabancı sermaye yatırımlarının sürekli bir artış gösterdiği ve en yüksek düzeyde olduğu ülke grubunu, gelişmiş ekonomilere sahip ülkeler oluşturmaktadır.

Geçiş ekonomileri açısından değerlendirilecek olunursa, bu rakamlar söz konusu bu ülkelerde, oldukça düşük seviyelerde gerçekleşmiştir. Gelişmiş ve gelişmekte olan ülke ekonomilerinde, DYSY'deki artış hızı aynı yönde ve yüksek düzeyde olurken, bu durum geçiş ekonomileri için mümkün olmamıştır. Ancak küreselleşme sürecinde dünya ekonomileri ile bütünleşme hareketleri bakımından, geçiş ekonomileri yine de önemli gelişmeler sağlamıştır. DYSY'lerin ülke grupları itibariyle dağılımının GSYH açısından gösterilmesi, bu sürecin daha net anlaşılabilmesi açısından ayrıca önem taşımaktadır.

Dünya genelinde DYSY girişlerinin büyük bir bölümü, gelişmiş ülke ekonomilerine yönelik olmaktadır. Grafik 6'da, dünya genelinde DYSY girişleri, yüzdeler olarak ülke grupları itibariyle gösterilmiştir.

Grafik 6: Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Girişlerinin Ülke Grupları İtibariyle Dağılımı (Toplam Dünya Geneli %100)

Kaynak: "OECD International Direct Investment Database" ve "UNCTAD World Statistical Database" verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

DYSY girişlerinin dünya geneli toplamı %100 olarak temel alındığında, bu %100'lük kısımdan gelişmiş ülke ekonomileri, 2013 yılında %63'lük bir pay alırken, gelişmekte olan ekonomiler %33 ve geçiş ekonomileri ise %4'lük bir pay almışlardır.

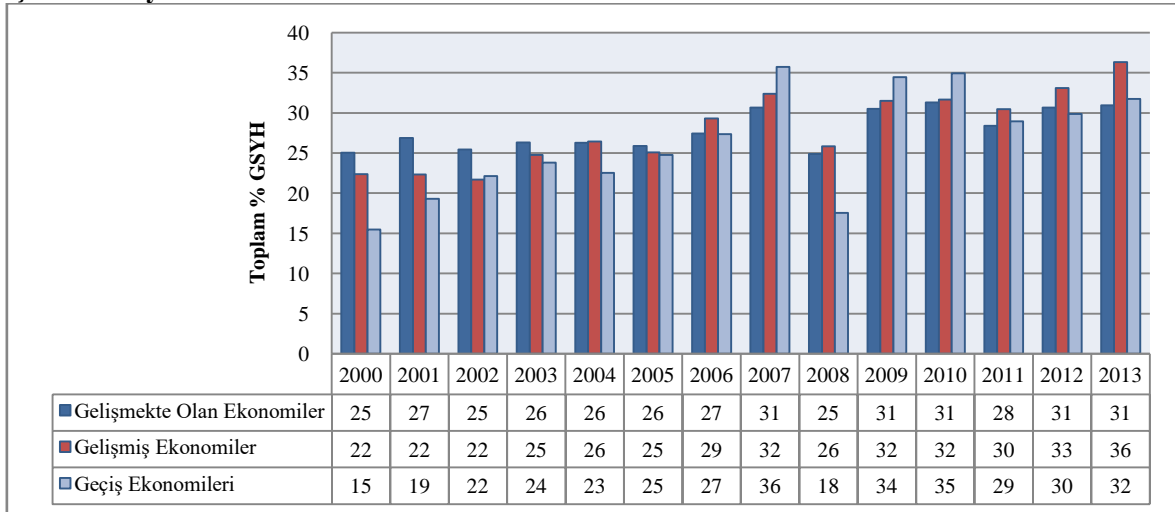
Grafik 6'daki verilere göre, DYSY girişlerinin büyük bir kısmının, gelişmiş ülke ekonomilerine doğru kaydığı görülmektedir.

Bu sonuç da etkili olan çok çeşitli nedenler olmakla birlikte; güvenli ortam, politik ve ekonomik istikrarın önemi de, göz ardı edilemeyecek kadar büyüktür. Ayrıca gelişmiş olan ülkelerde; yatırım ortamının daha cazip olması, DYSY'lere yönelik olarak uygulanan doğrudan mali teşvikler ve vergi teşviklerinin daha kapsamlı ve daha etkin olması da, yabancı sermaye yatırımlarının daha fazla olmasını sağlamaktadır.

Ancak 2000'li yılların başlarında, yabancı sermaye girişleri dünya geneli toplamından, gelişmiş ülke ekonomilerinin almış oldukları pay son yıllara göre çok daha fazla olmakta iken, gelişmekte olan ve geçiş ekonomilerinde bu oranlar, düşük düzeylerde kalmıştır (Grafik 6).

Söz konusu bu oranın, özellikle 2007 yılından sonra, gelişmiş ülke ekonomileri aleyhine yönelik olarak gelişim gösterdiği görülmektedir. Grafik 6'daki veriler göstermektedir ki, DYSY gelişmiş ülke ekonomilerinden, gelişmekte olan ülke ekonomilerine doğru bir sapma eğilimi içerisindedir. 2009 yılından itibaren yabancı sermaye açısından küresel bir değişim söz konusu olmuştur. Bu yıldan itibaren yabancı sermaye girişleri, gelişmekte olan ülkelere ve geçiş ekonomilerinde artarak devam etmiştir.

Grafik 7: Ülke Grupları İtibariyle Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Girişlerinin GSYH İçindeki Payı

Kaynak: "OECD International Direct Investment Database" ve "UNCTAD World Statistical Database" verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 7’de ise, DYSY’nin hacminin ve boyutunun; gelişmiş, gelişmekte olan ve geçiş ekonomilerinde ne düzeyde olduğunu gösteren bir diğer veri, DYSY’lerin GSYH içerisindeki payları verilmiştir. Gelişmekte olan ülkelerde DYSY’ler, 2013 yılı itibariyle GSYH’nin %31’lik bir kısmını oluşturmaktadır. Bu oran, 2000’li yıllarda ortalama %25 düzeyinde gerçekleşirken, daha sonrasında ise artış ve azalışlar göstererek, en son 2013 yılında ise %31’lik bir düzeye ulaşmıştır.

Gelişmiş ülkeler açısından aynı durum değerlendirildiğinde, bu ülke ekonomilerinde DYSY’nin GSYH içerisindeki payı, 2013 yılı itibariyle %36 düzeyinde gerçekleşmiştir. Geçiş ekonomilerinde ise bu oran, 2013 yılı için %32 düzeyinde olarak, yabancı yatırımların GSYH içerisindeki payının arttığını göstermektedir.

Grafik 7’deki üç ülke grubu için de, DYSY’nin GSYH içerisindeki payının en az olduğu yıl, 2008 yılı olmuştur. Bu oranlar 2008 yılı için sırasıyla %25, %26 ve %18 şeklinde gerçekleşmiştir. 2008 yılında meydana gelen küresel ekonomik krizin etkisi ile birlikte daralan dünya ticaret hacmi ve çeşitli ekonomik problemler, yatırım ortamının bozulmasına neden olmuştur. Doğal olarak bu durum ise, ulusal ve uluslararası yatırımların hacminde ve miktarında azalmalara neden olmuştur.

DYSY’nin, G8 (*Kanada-Fransa-Almanya-İtalya-Japonya-Rusya-Birleşik Krallık-Amerika Birleşik Devletleri*) ve G20 (*Almanya-Amerika Birleşik Devletleri-Arjantin-Avustralya-Brezilya-Çin-Endonezya-Fransa-Güney Afrika-Güney Kore-Hindistan-İngiltere-İtalya-Japonya-Kanada-Meksika-Rusya-Suudi Arabistan-Türkiye-Avrupa Birliği*) ülkeleri açısından incelenmesi de önem arz etmektedir.

G8 ve G20 ülkeleri genel olarak gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler ayrımı açısından, bu iki ülke grubunu daha sınırlı ülke sayıları ile ifade etmektedir. Bu ülke grupları, DYSY’leri büyük ölçüde kontrol eden ülkelerdir. Bu kapsamda G8 ve G20 ülkelerinde gerçekleşen toplam DYSY miktarları, Tablo 7’de gösterilmiştir.

Tablo 7: G8-G20 Ülkelerinde Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Milyon Dolar)

	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
G8 Ülkeleri	5.894,159	8.242,802	6.218,149	7.331,445	7.890,649	8.032,012	8.919,988	10.269,006
G20 Ülkeleri	7.299,841	10.342,069	8.118,517	9.892,753	11.211,908	11.424,992	12.758,104	14.161,729
Toplam	13.194,000	18.584,871	14.336,666	17.224,198	19.102,557	19.457,004	21.678,092	24.430,735

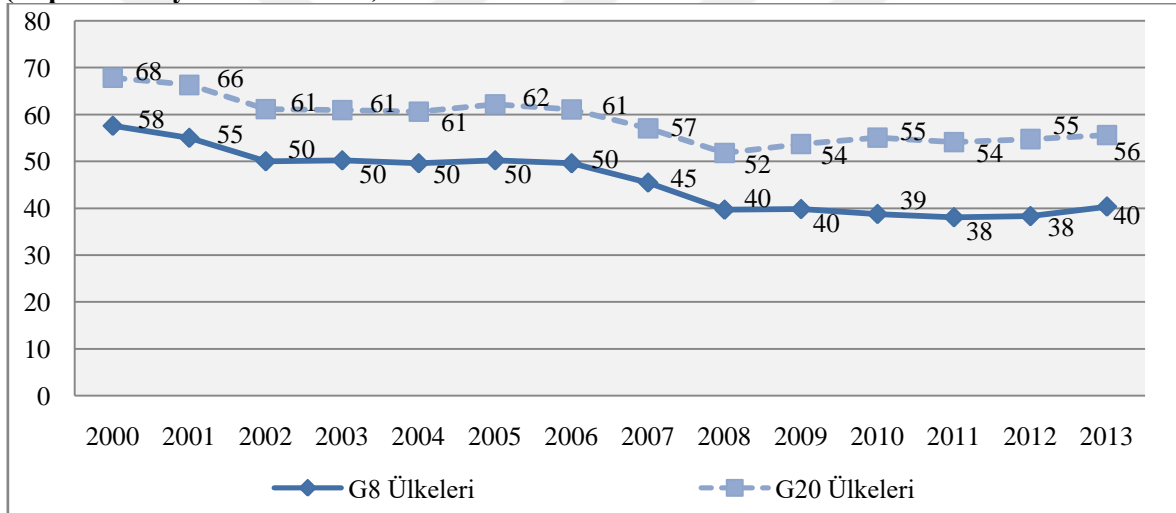
Kaynak: “OECD International Direct Investment Database” ve “UNCTAD World Statistical Database” verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 7'deki verilere göre, G8 ülkelerinde 2005 yılından 2013 yılına kadar gerçekleşen DYSY miktarı, yaklaşık iki kat artmıştır. Söz konusu dönemler içerisinde 2008 yılında, diğer yıllara göre yabancı yatırımlarda, önemli bir azalma meydana gelmiştir.

Diğer bir gösterge olan G20 ülkelerinde ise, G8 ülkelerine paralel olarak aynı şekilde, 2005 yılından 2013 yılına kadar ki gerçekleşen DYSY tutarı, yaklaşık iki kat artmıştır. Yine G20 ülkelerinde de 2008 yılı, yabancı yatırımlar için azalma yılı olarak ifade edilir.

Grafik 8'de ise G8 ve G20 ülkelerinde gerçekleşen DYSY'nin, dünya geneli toplamı içerisindeki durumu gösterilmektedir.

Grafik 8: G8-G20 Ülkelerinde Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Toplam Dünya Geneli %100)

Kaynak: "OECD International Direct Investment Database" ve "UNCTAD World Statistical Database" verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

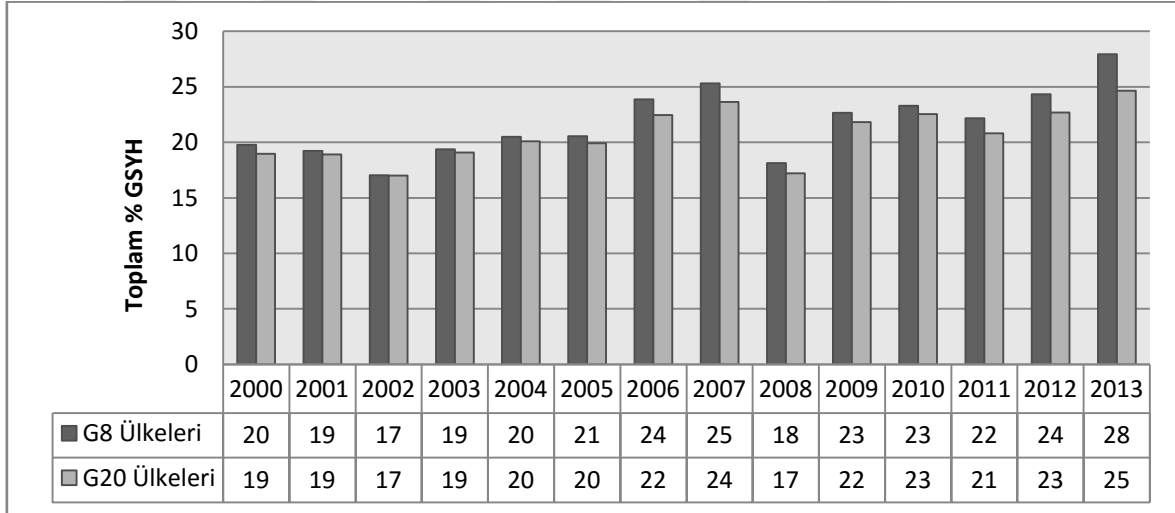
Grafik 8'de görüldüğü üzere, dünya geneli toplamı içerisinde G8 ve G20 ülkelerinin DYSY akışlarından almış oldukları paylar, oldukça dikkate değer bir düzeydedir. İlk olarak G8 ülkelerinin, dünya genelindeki toplam DYSY içerisindeki durumuna bakılırsa, G8 ülkeleri 2000 yılında %58'lik bir paya sahip iken, bu oran yıllar itibariyle azalma eğilimi göstererek, %40'lara kadar gerilemiştir. Bu ülkelerinin son dönem itibariyle almış olduğu pay, 2012 yılında %38 iken, 2013 yılında tekrardan yükselişe geçerek %40 düzeyinde gerçekleşmiştir.

2000 yılında %68'lik bir paya sahip olan G20 ülkeleri de, G8 ülkelerinde gerçekleşen duruma paralel olarak bir gelişme göstermiştir. Son dönemler itibariyle ise,

G20 ülkelerinin 2012 yılında almış oldukları pay %55 iken, 2013 yılında ise bu oran %56 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

Grafik 8’de de açıkça görüleceği üzere, G20 ülkelerinin dünya geneli toplamından almış oldukları pay, G8 ülkelerinin aldıkları pay toplamından çok daha fazladır. Bu durum beklenen bir sonuçtur. Çünkü G20, daha geniş ülke grubunu içermektedir. Ancak G8 ve G20 ülke gruplarında gerçekleşen toplam DYSY’lerin GSYH içindeki payı açısından bakıldığında, G8 ülkelerdeki oran daha yüksektir. Bunun temel nedeni, G20 grubunda ülke sayısı artmakla birlikte, bu gruba daha az gelirli ülkelerin dâhil edilmesidir. G8 ve G20 ülke gruplarında gerçekleşen toplam DYSY’lerin GSYH içindeki payı ise, Grafik 9’da gösterilmektedir.

Grafik 9: G8-G20 Ülkelerinde Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (% GSYH)

Kaynak: “OECD International Direct Investment Database” ve “UNCTAD World Statistical Database” verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Grafik 9’da görüldüğü üzere, G8 ve G20 ülkelerinde toplam DYSY’nin GSYH içindeki payı, önemli boyutlara ulaşmıştır. G8 ve G20 ülkelerinde gerçekleşen yabancı sermaye yatırımları, yine bu ülkelerin toplam GSYH’sinin önemli bir kısmına eşdeğerdir. Nitekim G8 ülkelerinde, 2000 yılındaki gerçekleşen toplam DYSY miktarı, toplam GSYH’nin %20 sine tekabül etmektedir.

Bu oran söz konusu ülke grupları açısından yıllar itibariyle artış ve azalışlar göstererek, en son 2013 yılında %28’lik bir seviyeye ulaşmıştır. Aynı durum G20 ülkeleri için de değerlendirilecek olunursa eğer, 2000 yılında G20 ülkeleri açısından bu oran, %19

olarak gerçekleşmiştir. Daha sonrasında ise %20'lere kadar çıkmış ve en son 2013 yılında söz konusu bu oran, %25 şeklinde artarak devam etmiştir.

Küresel vergi rekabeti ortamında ülkelerin elde etmiş oldukları başarılar veya rekabetçi politikalar açısından buldukları konumlar, ekonomilerine kazandırdıkları DYSY'ler kapsamında değerlendirilmektedir. Bu kapsamda vergi rekabeti sürecinde gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere göre daha avantajlı bir konumda olmaktadır. Çünkü gelişmiş ülkelerde genel karakteristik bir yapı olarak rekabetçi vergi politikaları tam anlamı ile uygulanmamakta ve bu durum sonucunda ise, yatırımlar ülkeyi terk ederek, daha cazip bir vergi uygulama alanına sahip olan ülkelere yönelmektedirler. Ayrıca bu süreç içerisinde gelişmiş ülkelerde, kamu harcamalarındaki artışlar çok yüksek seviyelere çıkmıştır. Bu durum sonucunda ise bu ülkeler, vergi rekabeti ortamında dezavantajlı bir konuma gelmektedirler. Bu kapsamda gelişmekte olan ülkeler, gelişmiş ülkelere göre daha rekabetçi bir yapıya sahip olarak, vergisel alanda uygulamış oldukları etkin politika araçları ile çok daha fazla DYSY çekme gücüne sahip olmuşlardır. Söz konusu bu gibi ülkelerde yabancı sermaye yatırımları, yurtiçi yatırımlara ve verimlilik artışlarına da önemli katkılar sağlamaktadır²⁹⁰.

Son yıllar itibariyle dünya genelinde, özellikle gelişmekte olan ülkelerde meydana gelen en önemli ekonomik sorunların başında, işsizlik oranlarındaki yüksek artışlar gelmektedir. Bu kapsamda bu ülkelerde yabancı yatırımların ülkeye çekilmesi, işsizlik üzerinde önemli derecede azaltıcı etkilere sahip olmaktadır. Bu sayede yabancı yatırımların artması ile birlikte, işgücünün katılım oranları artacak ve ekonomide üretim ve yatırım hacminde önemli gelişmeler olacaktır. Bunun yanı sıra ayrıca, DYSY'lerin ekonomiye kazandırılması yoluyla, söz konusu ülkede üretim teknikleri ve bilgi teknolojileri alanında da büyük ilerlemeler gündeme gelecektir. Yatırımlarda ve üretimde verimlilik artışları ile birlikte ülkede, her alanda geçerli olmak üzere kalkınma ve büyüme hamleleri gerçekleşecektir²⁹¹.

Vergi rekabeti süreci içerisinde dünya genelindeki çoğu ülkede geçerli olmak üzere, vergi teşvik politikaları da çok yoğun bir şekilde uygulanmaktadır. Bu kapsamda öncelikli

---

²⁹⁰ Helmut Reisen, Marcelo Soto, "Which Types of Capital Inflows Foster Developing Country Growth?" **OECD Working Papers Series**, 2001, p.7.

²⁹¹ Andreas Haufler, Ian Wooton, "Tax Competition for Foreign Direct Investment, **CEPR Discussion Paper**, No:1583, 1997, p.1.

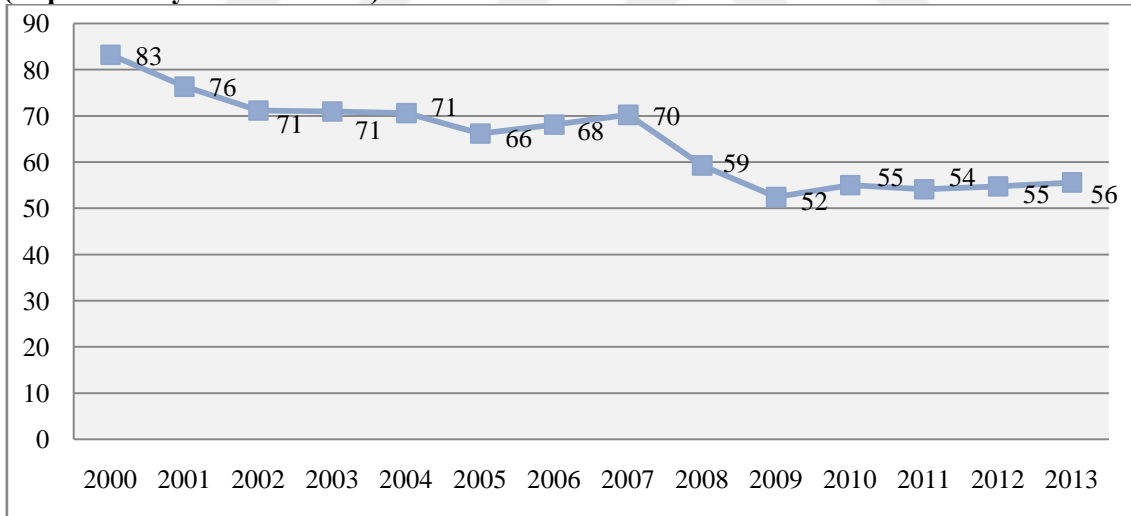
hedefi yabancı sermayeyi ülkeye çekmek olan teşvik politikaları, uygulandıkları ülkelerde *piyasa başarısızlıklarını giderme ve pozitif dışsallıklar meydana getirme* etkisine de sahiptir.

Söz konusu ülkelerde uygulanmakta olan teşvik politikalarının etkin ve tarafsız olması ise, bu politikaların başarısını artıracak ve daha cazip bir yatırım ortamı sağlayarak, ülkenin rekabet gücünün artmasına doğrudan katkısı olacaktır²⁹². Sonuçta değerlendirmiş olduğumuz zaman, vergi rekabeti çerçevesinde gerçekleştirilen bu düzenlemeler, DYSY akımlarının hız kazanmasına neden olmuştur²⁹³.

4.2. OECD ÜLKELERİNDE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI

Çalışmanın bu kısmında OECD ülkeleri açısından, DYSY'lerin yıllar itibariyle gelişimi ele alınacaktır. OECD ülkelerinde gerçekleşen yabancı sermaye yatırımlarının dünya geneli toplamı içerisindeki gelişimi, Grafik 10 ve GSYH içerisindeki payları da, ayrıca Grafik 11'de gösterilmiştir.

Grafik 10: OECD Ülkelerinde Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (Toplam Dünya Geneli %100)

Kaynak: "OECD International Direct Investment Database" ve "UNCTAD World Statistical Database" verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

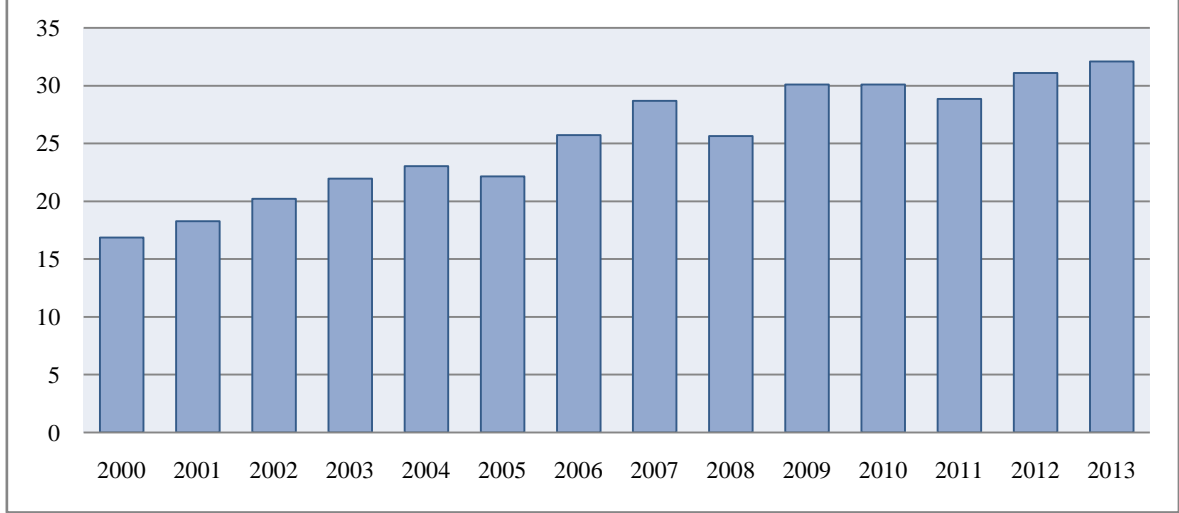
Grafik 10'da görüldüğü üzere, OECD ülkelerinde DYSY'nin dünya geneli içerisindeki payı, yıllar itibariyle değişiklik göstererek, artış ve azalışlar yaşanmıştır. Bu bağlamda, OECD ülkelerinin dünya geneli toplamından almış olduğu pay, 2000 yılında

²⁹² Yoram Margalioth, "Tax Competition, Foreign Direct Investments and Growth: Using the Tax Systems to Promote Developing Countries", *Virginia Tax Review*, Vol:23, 2003, p.180-182.

²⁹³ Sevil Şin, *Avrupa Birliği ve Türkiye'de Vergi Yapısı, Denetimi ve İdari İşlemlerde Mükellef Hakları*, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Sayı: 2005-17, İstanbul, 2005, s.39-40.

%83 olmuştur. Bu oran OECD ülkeleri için yıllar itibariyle azalma eğilimi göstererek, en son 2013 yılında %56 şeklinde gerçekleşmiştir. Grafik 11’de ise, OECD ülkelerinde gerçekleşen DYSY’nin, söz konusu bu ülkelerdeki GSYH’ya göre oranları verilmektedir.

Grafik 11: OECD Ülkelerinde Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları (%GSYH)

Kaynak: “OECD International Direct Investment Database” ve “UNCTAD World Statistical Database” verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

OECD ülkelerinde gerçekleşen DYSY’nin toplam GSYH’ya oranlaması, Grafik 11’de gösterilmektedir. 2000 yılında gerçekleşen DYSY’nin toplam GSYH’ya oranı, OECD ülkeleri için %17 olarak gerçekleşmiştir. 2013 yılında ise bu oran, OECD ülkeleri için %32 olarak gerçekleşmiştir.

OECD ülkelerinde DYSY’nin gelişimi, Tablo 8’de ayrıca gösterilmiştir. Böylece ülkeler arasındaki farklılıkların ve DYSY açısından artış ve azalışların görülmesi ve karşılaştırılması, daha kolay olacaktır.

Tablo 8: OECD’de Ülkeler İtibariyle Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi (Milyon Dolar)

	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Avustralya	247,75	391,97	307,84	439,45	528,21	557,98	615,27	558,46
Avusturya	82,58	162,67	148,09	172,60	167,96	164,70	162,93	183,56
Belçika	477,78	784,63	853,17	966,72	950,03	1,002,71	968,34	924,02
Kanada	341,63	518,44	449,57	548,40	591,87	587,00	636,97	651,01
Şili	74,20	99,41	99,36	124,46	154,93	169,21	195,52	203,27
Çek Cumhuriyeti	60,66	112,40	113,17	125,83	128,51	120,57	136,49	135,98
Danimarka	116,12	161,46	151,93	154,05	140,25	139,98	145,82	151,36
Estonya	11,82	15,67	17,29	16,22	16,47	16,96	19,35	21,45
Finlandiya	54,80	91,70	83,54	85,17	86,70	89,23	96,64	101,31
Fransa	628,02	955,48	952,73	985,24	955,14	953,94	997,85	1,043,39
Almanya	647,81	1,012,72	927,43	969,55	963,39	955,62	1,004,00	1,059,85
Yunanistan	29,19	53,22	38,12	42,10	35,03	29,06	24,76	27,74
Macaristan	61,11	95,46	88,01	98,80	90,78	85,43	103,48	111,01
İzlanda	4,71	16,45	9,21	8,62	11,78	12,66	10,37	10,72
İrlanda	163,53	203,68	188,30	250,12	285,57	290,48	339,73	377,70
İsrail	36,65	60,63	49,75	55,80	60,24	65,01	74,40	88,18
İtalya	224,08	376,51	327,93	364,46	328,05	355,11	363,59	403,75
Japonya	100,90	132,85	203,37	200,15	214,89	225,78	205,75	171,24
Kore	104,88	121,96	94,68	121,10	134,23	133,66	156,14	167,35
Lüksemburg	60,49	130,29	119,43	159,24	156,59	180,79	124,06	141,38
Meksika	234,75	298,68	250,44	305,81	363,77	284,61	361,23	389,08
Hollanda	479,42	766,62	645,64	644,30	586,07	608,23	624,31	670,12
Yeni Zelanda	51,49	67,77	51,98	64,80	67,71	73,64	82,36	84,03
Norveç	81,47	132,42	118,55	148,31	174,57	182,58	211,76	192,41
Polonya	90,87	178,42	164,29	185,18	215,64	203,11	235,11	252,04
Portekiz	63,34	115,31	99,98	114,72	111,68	111,82	119,77	128,49
Slovakya	23,66	42,70	51,03	52,54	50,28	51,29	55,81	58,83
Slovenya	7,26	14,38	15,76	15,31	14,60	15,16	15,47	15,24
İspanya	384,54	585,86	588,94	632,30	628,33	628,91	644,61	716,00
İsveç	171,90	293,91	278,73	332,11	347,16	347,52	364,67	378,11
İsviçre	170,16	353,33	447,51	499,60	617,94	693,32	732,65	747,44
Türkiye	71,30	155,16	80,39	143,69	186,94	136,45	187,38	145,47
Birleşik Krallık	851,01	1,229,87	962,64	1,104,27	1,162,64	1,184,54	1,482,91	1,605,62
A.B.D.	1,874,26	2,345,92	2,397,39	2,398,20	2,623,64	2,879,53	3,057,32	3,178,69
OECD TOPLAM	8,084,13	12,077,94	11,376,19	12,529,22	13,151,60	13,536,61	14,556,85	15,154,96

Kaynak: “OECD International Direct Investment Database” ve “UNCTAD World Statistical Database” verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 8’de OECD ülkelerinde gerçekleşen DYSY miktarları gösterilmiştir. 2013 yılı için bu veriler, OECD ülkeleri açısından farklılıklar göstermektedir. OECD ülkeleri arasında en fazla DYSY çeken ülke, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) olmuştur. Diğer yandan en az yatırım çeken ülke ise, İzlanda olmuştur. OECD ülkelerinde 2008 yılı, DYSY’de azalma yılı olarak kayda geçmiştir. Tablo 8’deki verilerin ışığında Türkiye’de gerçekleşen doğrudan yabancı yatırımlar, 2000 yılından 2013 yılında kadar yaklaşık 2 kat artış göstermiştir. OECD ülkelerinde gerçekleşen DYSY’nin genel toplamına bakılacak olunursa, 2000 yılından 2013 yılına kadar yaklaşık 2 kat artışı görülmektedir.

OECD ülkeleri açısından gerçekleşen yabancı yatırım tutarlarının GSYH’ya oranlaması ise, Tablo 9’da ayrıca gösterilmiştir.

Tablo 9: OECD’de Ülkeler İtibariyle Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi (% GSYH)

ÜLKELER	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Avustralya	32,49	39,73	29,15	43,46	40,93	36,40	39,06	37,10
Avusturya	27,07	43,37	35,75	44,97	44,47	39,59	41,30	44,14
Belçika	100,21	176,44	168,22	204,42	185,19	183,31	188,56	182,39
Kanada	29,34	35,56	29,14	40,00	36,66	33,00	34,97	35,67
Şili	60,29	57,43	55,31	72,38	71,21	67,36	72,87	73,39
Çek Cumhuriyeti	46,63	62,27	50,20	63,80	64,74	55,80	69,48	68,51
Danimarka	45,06	51,84	44,18	49,60	44,81	41,94	46,26	45,75
Estonya	85,04	71,23	72,79	83,54	86,49	75,23	86,47	87,64
Finlandiya	27,99	37,25	30,71	35,57	36,62	34,00	39,10	39,44
Fransa	29,39	36,99	33,64	37,60	37,23	34,28	38,21	38,15
Almanya	23,41	30,46	25,59	29,39	29,15	26,33	29,30	29,15
Yunanistan	12,15	17,42	11,15	13,11	11,90	10,02	9,96	11,47
Macaristan	55,39	70,14	57,06	78,01	71,19	62,15	83,04	85,29
İzlanda	28,91	80,53	54,74	71,16	93,78	90,10	76,34	73,13
İrlanda	80,72	78,46	71,31	110,94	136,38	128,51	161,28	173,34
İsrail	26,34	34,64	23,34	27,11	26,00	25,17	28,88	30,25
İtalya	12,54	17,70	14,21	17,26	15,96	16,16	18,05	19,49
Japonya	2,20	3,04	4,19	3,97	3,91	3,82	3,46	3,49
Kore	12,41	11,62	10,16	14,51	13,22	11,99	13,82	13,69
Lüksemburg	160,70	253,86	218,15	322,21	300,82	311,65	224,97	234,14
Meksika	27,14	28,63	22,74	34,23	34,64	24,37	30,57	30,91
Hollanda	75,08	97,96	74,14	80,90	75,41	73,03	81,07	83,74
Yeni Zelanda	45,24	50,09	39,84	54,45	47,17	44,90	48,03	46,33
Norveç	26,79	33,65	26,11	39,14	41,47	37,20	42,35	37,72
Polonya	29,89	41,96	31,03	42,97	45,90	39,38	47,99	48,83
Portekiz	33,01	49,76	39,68	48,99	48,78	47,00	56,45	58,41
Slovakya	49,39	56,95	54,13	60,23	57,61	53,49	61,09	61,50
Slovenya	20,32	30,36	28,89	31,11	31,06	30,16	34,08	32,52
İspanya	34,00	40,64	36,96	43,47	45,37	43,23	48,74	52,71
İsveç	46,38	63,54	57,33	81,84	74,97	64,83	69,60	67,76
İsviçre	44,22	78,42	85,35	98,06	112,53	105,22	116,07	114,84
Türkiye	14,76	23,97	11,00	23,38	25,56	17,61	23,75	17,73
Birleşik Krallık	36,66	43,04	35,81	50,01	50,64	48,10	59,90	63,31
A.B.D	14,31	16,20	16,28	16,63	17,53	18,53	18,82	18,92
OECD TOPLAM	22,16	28,70	25,63	30,10	30,09	28,85	31,10	32,09

Kaynak: “OECD International Direct Investment Database” ve “UNCTAD World Statistical Database” verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 9’da da görüleceği üzere, OECD ülkelerinde gerçekleşen DYSY’nin GSYH içerisindeki payları yıllar itibariyle değişiklik göstermiştir. Bu bağlamda 2008 yılı, OECD ülkeleri açısından bu oranların en düşük seviyede gerçekleştiği yıl olmuştur. DYSY’nin GSYH’ya oranının en fazla olduğu ülke, Lüksemburg olmuştur. Bu oranın en az olduğu ülke ise, Japonya’dır. Türkiye açısından bakacak olursak eğer, 2000 yılında DYSY’nin GSYH içerisindeki payı %14 seviyelerinde gerçekleşirken, aynı oran 2013 yılında %17 olmuştur. OECD ülkeleri toplamında gerçekleşen yabancı sermaye yatırımlarının GSYH’ya oranları, 2000 yılında %22 iken, 2013 yılında bu oran %32 seviyelerine kadar yükselmiştir.

Son dönemler itibari ile OECD, dünyadaki diğer bölgeler ve ülkeler arasında vergi rekabetinin en yoğun olarak yaşandığı bir organizasyon olmaktadır. Bunun yanı sıra OECD, zararlı vergi rekabeti ile de çok yoğun bir şekilde mücadele etmektedir. Bu kapsamda vergi cennetleri ve zararlı vergi politikalarına yönelik olarak, periyodik bir şekilde çalışma raporları düzenlemektedir²⁹⁴.

Bu kapsamda bakıldığında OECD üyesi birçok ülkede, vergileme ve yabancı sermaye açısından, daha rekabetçi bir ortam meydana gelmiştir. Söz konusu ülkelerde bu doğrultuda, kurumlar vergisi alanında reform niteliğinde değişimler gözlenmiştir. Organizasyon bünyesinde bulunan ülkeler son dönemler itibari ile kurumlar vergisi oranlarını indirme yoluna gitmişlerdir. Meydana gelen bu eğilim şüphesiz ki, vergileme açısından daha rekabetçi bir ortamın sağlanması yoluyla, DYSY girişlerini artırma amaçlıdır²⁹⁵.

Vergi rekabeti süreci içerisinde kurumlar vergisi oranları, OECD bünyesindeki çoğu ülkede azalma eğilimi göstermiştir. Fakat bunun yanı sıra, vergi rekabeti süreci içerisinde bu oranlar kimi ülkelerde hiç değişmez iken, kimilerinde ise artış göstermiştir. Bu ülkeler arasında Şili-Macaristan-İzlanda-Meksika-Slovakya, kurumlar vergisi oranlarını artırma yoluna gitmişlerdir.

Ancak kurumlar vergisi oranlarını artırarak, kamu gelirlerini artırmayı amaçlayan ülkeler ne yazık ki, küresel vergi rekabeti ortamından uzak kalmaktadırlar. Bunun yanı sıra DYSY'leri etkilemede veya ekonomilerine kazandırmada yetersiz kalmaktadırlar. Kurumlar vergisi oranının en yüksek uygulandığı OECD ülkesi, %40 ile Amerika Birleşik Devletleri olmuştur. Bunun yanı sıra en az kurumlar vergisi oranı ise, %12,5 ile İrlanda'da uygulanmaktadır²⁹⁶.

---

²⁹⁴ OECD, a.g.e., 1998, p.19.

²⁹⁵ OECD, **Tax Effects on Foreign Direct Investment**, Policy Brief, 2008, p.3.

²⁹⁶ a.g.e., p.3.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AVRUPA BİRLİĞİ VE TÜRKİYE'DE VERGİ REKABETİ VE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ARASINDAKİ İLİŞKİ

1. AB'DE İZLENEN VERGİ REKABETİ POLİTİKASI

AB, yapısı itibariyle siyasi ve ekonomik bir entegrasyon olmasına rağmen, üye ülkelerde vergi ve vergilendirme yetkisi konularındaki farklılıklar, özellikle küreselleşme süreci ile birlikte gündeme gelmeye başlamıştır. Vergilendirme yetkisinin AB ülkeleri açısından uluslar üstü bir denetime tabi olmaması, birlik içerisinde vergilendirme yetkisi konularında önemli problemlerin meydana gelmesine neden olmuştur. Dolayısıyla AB ülkeleri arasında meydana gelen vergisel farklılıklar, ülkeler arasındaki vergisel rekabetin artmasına da zemin hazırlamıştır.

AB üyesi ülkelerde ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda bütünleşmenin sağlanması ile söz konusu bu ülkelerdeki vergisel farklılıkların giderilmesi amaçlanmaktadır. Bu bağlamda iktisadi bütünleşme hareketi ile birlik içerisinde uygulanmakta olan maliye politikalarının uyumu ve bu doğrultuda, üye ülkelerin vergi sistemleri arasında yer alan uyumsuzlukların giderilmesi hedeflenmektedir. Bu bakımdan birlik içerisinde, üye ülkeler arasında daha adil bir vergi rekabeti ortamının sağlanması ve vergi yüklerinin eşitlenmesi söz konusu olacaktır. Birlik içerisinde uygulanan maliye ve vergi politikalarının etkinliği, bu kapsamda oldukça önemlidir. Bu yönde atılan en önemli adım ise “*Ekonomik ve Parasal Birlik*” politikası olmuştur²⁹⁷.

AB'de Roma antlaşması ile birlikte, üye ülkeler arasında uyumlaştırılmış ortak vergileme politikası, birliğin temel amaçları arasında yer almıştır. Bu kapsamda belirlenen amaçlar ise, birlik içerisinde yer alan üye ülkelerde vergisel farklılıkların ortadan kaldırılması ve vergi mevzuatlarının uyumlaştırılması olmuştur. Ayrıca Roma antlaşması ile birlikte üye ülkelerde, ekonomik ve sosyal amaçlar doğrultusunda yürütülen vergilendirme politikaları, her ülkenin kendi yetkisine bırakılmıştır. Ancak bu durum

²⁹⁷ Meral Tecer, *Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular ve Yanıtlar*, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara 2007, s.17-18.

zaman içerisinde artan vergisel rekabet ortamı dolayısıyla, birlik içerisinde çeşitli sorunların gündeme gelmesine neden olmuştur²⁹⁸.

AB üyesi ülkelerinin küresel vergi rekabeti süreci içerisinde izlemiş oldukları temel politikalar, iki yönlüdür. Bunlardan *birincisi*, birlik içerisinde üye ülkelerin birbirleri ile olan yaklaşımları veya ticari ilişkileri olmakta iken, *ikincisi* ise küresel düzlemde dünya ekonomisi ile olan bağlantılarıdır.

Öncelikle küresel vergi rekabeti sürecinde AB üyesi ülkelerde uygulanmakta olan farklı vergi sistemleri; üretim, yatırım ve sermaye üzerinde bazı olumsuz etkilere neden olmuştur. Bu açıdan bakıldığında vergileme alanında rekabetin daha adil bir düzeye getirilebilmesi için, birlik içerisinde yer alan ülkelerde, vergilerin yakınlaştırılması ve uyumlaştırılması gereği doğmuştur²⁹⁹.

Küresel vergi rekabeti süreci içerisinde, AB üyesi ülkelerinin vergilendirme alanında yapması gereken temel ilkeler ise şu şekilde belirtilmektedir; vergilendirme alanında birliğe uyum sağlamak maksadıyla, uygulanan karar alma mekanizmalarının etkinlik ve verimlilik ilkelerine uygun olarak düzenlenmesi ve iç pazara yönelik uygun vergi politikalarının belirlenmesi ile ekonomik entegrasyona uygun şekilde, ortak bir vergi sisteminin geliştirilmesi gereğidir³⁰⁰.

AB açısından küresel vergi rekabetinin hız kazanma süreci, birliğin 2004 yılındaki genişleme sürecine denk gelmektedir. Bu dönemden sonra küreselleşme süreciyle birlikte AB’de, finansal teşvikler daha ön plana çıkmıştır. Uygulanmakta olan vergi teşvik politikaları artmış ve yabancı sermayeyi yakından ilgilendiren kurumlar vergisi oranları ise, birlik içerisinde azalma göstermiştir. Düşük oranlı kurumlar vergisi ile üretimde ve istihdamda artışlar hedeflenmiştir. Bu kapsamda AB’de, vergi rekabeti süreci içerisinde yoğun olarak uygulanan vergi teşvik politikaları; gelir ve kurumlar vergisi teşvikleri ile gümrük vergisi muafiyeti ve KDV muafiyeti çerçevesinde gerçekleşmektedir³⁰¹.

²⁹⁸ Rıdvan Karluk, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Yayınları, İstanbul, 2005, s.418.

²⁹⁹ Kemalettin Koç, “Avrupa Vergi Sistemlerinin Birbirlerine Yakınlaştırılması Gayretleri ve Türk Vergi Sistemi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:72, 1987, s.32.

³⁰⁰ Frans Vanistendael, “Avrupa’da Temsilsiz Avrupa Vergisi Olmaz”, **Vergi Dünyası Dergisi**, (Çev:Billur Yaltı Soydan), Sayı:238, 2001, s.137.

³⁰¹ UNCTAD, a.g.e., 2000, s.118.

Küresel vergi rekabeti süreci içerisinde, AB’de kurumlar vergisi alanında yapılan çalışmaların temel amacı ise, birlik içerisinde yatırım ve sermaye hareketlerinin eşit dolaşımını sağlamak ve adil bir rekabet ortamının sağlanması şeklindedir. Şüphesiz ki bu durum, AB üyesi ülkelerde ekonomik entegrasyonun sağlanması bakımından önem arz etmektedir³⁰².

AB’de küresel vergi rekabetine uyum programı kapsamında, çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Bu kapsamda 1986 yılında birlik içerisinde yer alan ülkelere, “*ortak bir mali alan*” oluşturulması amacıyla, ülkeler arasında sermaye hareketlerinin serbestleştirilmesine karar verilmiştir. Bu program bünyesinde; üye devletlerde farklılıklar meydana getiren vergi sistemlerinin kaldırılması, kurumlar vergisinin uyumlaştırılması, vergi kaçakçılığı ile mücadele edilmesi ve birçok alanda uygulanmakta olan stopaj vergisinin de uyumlaştırılması gibi, çeşitli önlemler geliştirilmiştir³⁰³.

AB’de vergi uyumlaştırılması programı ile genel olarak; birlik içerisinde ekonomik ve sosyal gelişimin sağlanması ve vergileme alanında meydana gelen eşitsizliklerin giderilmesi hedeflenmektedir. Bu kapsamda AB’de, vergisel uyumlaştırmanın genel amaçlarını da şu şekilde belirtmek mümkündür³⁰⁴;

- AB üye ülkelerinde, mal-hizmet ve üretim faktörlerinin piyasada daha serbest hareket edebilmesine engel olan ve serbest rekabeti bozucu unsurların ortadan kaldırılması,
- Söz konusu üye ülkelerde, rekabeti ve ticareti bozucu unsurların ortadan kaldırılması ve vergi oranlarının denkleştirilmesi,
- Üye ülkelerde vergi sistemleri ve vergi yapısı arasında meydana gelen farklılıkların giderilmesi,
- Yine aynı şekilde birlik içerisinde meydana gelen vergi rekabetinin, etkin ve adil olabilmesinin sağlanması,

---

³⁰² Ben Patterson, “Tax Co-ordination in the European Union”, **European Parliament Economic Affairs Series, Working Paper**, No:125, 2000, p.2.

³⁰³ Nami Çağan, **Avrupa Topluluğu Vergi Politikasının Hukuki Çerçevesi**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1991, s.28.

³⁰⁴ George Kopits, “Tax Harmonization in the European Community”, **IMF Occasional Paper**, 1992, p.3; Buket İlhan, “Özel Tüketim Vergisinde Avrupa Birliği ve Türk Vergi Sisteminin Uyumlaştırma Çalışmaları”, **Maliye Dergisi**, Sayı:156, 2009, s.313.

- Üye ülkeler arasındaki vergi sistemleri ve vergi mevzuatlarının denkleştirilmesi ve vergi oranlarının standart bir hale getirilmesi,
- Son olarak da birlik içerisinde meydana gelen vergi kaçakçılığı ve vergiden kaçınma gibi olayların önlenmesi, şeklinde ifade edilir³⁰⁵.

Birlik içerisinde vergilendirme alanında bir uyumun ve bütünlüğün sağlanabilmesi için, üye ülkelerin vergilendirme yetkileri konularında, birtakım kısıtlamalar getirilmiştir. Bu kapsamda üye ülkelerin vergilendirme yetkilerini kısıtlayan araçlar ise, birlik içerisinde yürürlüğe konulan; *antlaşmalar*, *yasal mevzuatlar* ve *yönergeler* olmaktadır³⁰⁶.

Yine birlik içerisinde vergi uyumlaştırılmasının sağlanması amacıyla, çeşitli yöntemler kullanılmıştır. Bunlar ise; birliğe üye ülkeler arasında çifte vergilendirme başta olmak üzere, daha birçok alanlarda meydana gelen vergi sorunlarının giderilmesi amacıyla, mali nitelikli antlaşmaların yapılması ve üye ülkeler arasında ortak vergi politikalarının uygulanması şeklinde ifade edilir³⁰⁷. Bu bakımdan birlik içerisinde ortak vergi politikalarının etkinliğini artırmak ve üye ülkeler arasındaki mevzuattan kaynaklanan farklılıkların giderilmesini sağlamak ve son olarak da, serbest rekabeti işlevsel bir hale getirebilmek, vergi uyumlaştırma programı kapsamında hedeflenen amaçlar arasında gösterilmektedir³⁰⁸.

Küresel vergi rekabeti süreci içerisinde, AB üyesi ülkelerde hız kazanan vergi uyumlaştırma politikaları, daha çok dolaylı vergiler alanında yoğunlaşmıştır. Bu kapsamda birlik içerisinde malların, hizmetlerin ve sermayenin serbest dolaşımını sağlamak amacıyla, kurumlar vergisi alanında uyumlaştırma çalışmaları daha fazla görülebilmektedir. Birlik içerisinde doğrudan vergiler alanında birtakım uyumlaştırma çalışmaları devam etmekle birlikte, bu alanda yetersiz kalınmasının temel nedeni ise, üye ülkelerin vergilendirme üzerindeki egemenlik haklarından taviz vermek istememeleri ve

---

³⁰⁵ Fatih Saraçoğlu, Haydar Ejder, “Vergi Uyumlaştırması Açısından AB Ülkelerinde Gelir Vergisi Uygulamalarının Değerlendirilmesi”, *Vergi Sorunları Dergisi*, Sayı: 164, 2002, s.123.

³⁰⁶ Fatih Saraçoğlu, *Avrupa Birliğinde Vergi Uyumlaştırma Süreci ve Türkiye*, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2006, s.11.

³⁰⁷ Karluk, a.g.e., s.419.

³⁰⁸ Saraçoğlu, a.g.e., s.11.

doğrudan vergilerin piyasada uygulanan etkili bir ekonomi politika aracı olması, bu noktada önemli olmaktadır³⁰⁹.

Vergi rekabeti sürecinde AB’de, dolaylı vergiler alanında çok daha fazla düzenlemeler bulunurken, dolaysız vergiler alanında ise henüz tam olarak oluşturulmuş bir düzenlemeden söz edilemez. Bu kapsamda AB üyesi ülkelerde, vergi sistemleri ve vergi politikalarının belirlenmesi maksadıyla, çeşitli araçlar kullanılmaktadır. Bu araçların en önemlileri ise; *direktifler, tüzükler, kararlar ve görüşler* olmaktadır. Bunlar arasında vergi sistemlerinin ve vergi politikalarının oluşturulmasında, direktifler oldukça önemli sayılmaktadır. AB direktifleri, özellikle de kurumlar vergisi alanında, önemli düzenlemelere imkân tanımaktadır. Bu kapsamda üye ülkeler arasında ortak bir vergilendirme rejimi oluşturmak amacıyla, çok sayıda direktif çıkarılmıştır. Ayrıca bu doğrultuda vergileme alanında yapılan diğer bir düzenleme ise, ülkeler arasında meydana gelen zararlı vergi rekabetini önlemeye yönelik olarak geliştirilen, *üçlü önlemler paketi* olmuştur. Bu paket kapsamında; üye ülkelerde faaliyette bulunan işletmelerin vergilendirilmesinde uyulması gereken kurallar, sermaye ve tasarruflar üzerindeki vergi yüklerinin birlik içerisinde uyumlaştırılması ve üye ülkeler arasında ortak bir vergi politikasının geliştirilmesi amaçlanmıştır³¹⁰.

Bu bağlamda birlik içerisinde dolaysız vergilere daha fazla önem verilmesi, şüphesiz vergi rekabeti süreci içerisinde üye ülkeler arasında meydana gelen mal ve hizmet ticaretinin artmasını sağlamak ve sermayenin de dünya genelinde daha serbest dolaşımını teşvik etmek amacını taşımaktadır. Birlik içerisinde yer alan üye ülkelerde uygulanan vergi politikalarının birbiri ile uyumu ve vergilendirme yetkisinin de yerel veya bölgesel idarelerden merkezi yönetime doğru geçmesi, küresel vergi rekabeti sürecinde AB’de meydana gelen en önemli reformlardan sadece birisini oluşturmaktadır³¹¹.

AB’de yukarıda da ifade edilen uyumlaştırma politikalarına rağmen, küresel vergi rekabetinin hız kazandığı son dönemlerde, AB üye ülkelerinde zararlı vergi rekabeti ve buna bağlı olarak da, çeşitli olumsuzluklar meydana gelmeye başlamıştır. Vergi rekabeti

³⁰⁹ Nurettin Bilici, **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri (Genel Bilgiler, İktisadi ve Mali Konular, Vergilendirme)**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2005, s.265.

³¹⁰ Saraçoğlu, Ejder, a.g.m., 2002, s.125.

³¹¹ European Commission, **Tax Policy in the European Union**, 2015, p.5-6.

süreci içerisinde AB, meydana gelen zararlı rekabetin ekonomik etkilerini minimize etmek için, “*vergi koordinasyonu*” politikalarını yürürlüğe koymuştur³¹².

Birlik içinde uygulanan vergi koordinasyonu; ulusal vergi politikalarının ve bu kapsamda uygulanan araçların, birbirine yakınlaştırılması ve denkleştirilmesi şeklinde ifade edilmektedir. Bu kapsamda vergi koordinasyonu; üye ülkelerde uygulanan ulusal vergi sistemlerinin meydana getirmiş olduğu vergi uyumsuzlukları, vergi ayrımcılığı ve çifte vergilendirme gibi vergisel sorunların önlenmesini ve üye ülkeler arasında karşılıklı işbirliği ve koordinasyonun sağlanmasını amaçlamaktadır. Bu bakımdan, vergi koordinasyonunun vergi uyumlaştırma programına göre bağlayıcılığı, daha az olmaktadır³¹³.

Ayrıca Avrupa Komisyonu zararlı vergi rekabeti ile mücadele için, temelde üç yöntem belirlemiştir. Bunlar; birlik dışından elde edilen faiz gelirlerinin vergilendirilmesi, işletmelerin vergilendirilmesi ile ilgili çalışmalar (*Code of Conduct*) ve çifte vergilendirmeyi önlemeye yönelik olarak çıkarılan direktifler olmaktadır. Bu kapsamda ilgili alanlara yönelik, Avrupa Konseyi tarafından çok sayıda direktif çıkarılmıştır³¹⁴.

AB üyesi ülkelerde meydana gelen vergisel farklılıklar, en çok gelir ve kurumlar vergisi alanlarında görülmektedir. Bu kapsamda vergisel teşvikler, indirimler, muafiyetler ve amortismanlar gibi politika araçlarında da bu farklılıklar, göze çarpmaktadır. Bu alanda yapılan uyum çalışmaları, en başta kurumlar vergisi alanında olmakla birlikte, diğer alanlarda da çeşitli reformlar yapılmaktadır. AB ülkeleri arasında kurumlar vergisi oranlarının uyumlaştırılması çalışmaları genel olarak, *ortak bir vergi oranı* ve *ortak bir matrahın oluşturulması* suretiyle gerçekleştirilmektedir³¹⁵.

Kurumlar vergisi oranlarının uyumlaştırılması sonucu, birlik içerisinde faaliyette bulunan çokuluslu şirketlerin vergi yükleri de, önemli ölçüde azalmıştır. Sonuçta bu düzenlemelere bağlı olarak, çok uluslu şirketlerin yapmış oldukları yatırımlarda da artışlar meydana gelmiştir. Vergi rekabeti ortamında AB üyesi ülkelerde kurumlar vergisi oranlarının uyumlaştırılması ve düşük seviyelere çekilmesi, bu ülkelere yönelik sermaye

---

³¹² Hans Werner Sin, “Tax Harmonization and Tax Competition In Europe”, **European Economic Review**, Vol:34, Issue:2-3, 1990, p.489.

³¹³ Patterson, a.g.m., p.16.

³¹⁴ European Commission, **Commission Welcomes Adoption of Package to Curb Harmful Tax Competition**, p.7-8.

³¹⁵ Saraçoğlu, Ejder, a.g.m., s.125.

akışının hızlanmasına ve daha çok yabancı yatırımcının faaliyette bulunmasına zemin hazırlamıştır³¹⁶.

2. AB'DE VERGİ REKABETİ UYGULAMALARI

Vergi rekabeti sürecinde AB üyesi ülkelerde yaygın olarak uygulanan vergi teşvik politikaları, genel olarak şu şekildedir; indirimli kurumlar vergisi oranları, çeşitli istisna ve muafiyet uygulamaları, faiz indirimleri, hızlandırılmış amortisman ve yatırım indirimleri olmaktadır.

İndirimli kurumlar vergisi oranları, AB üyesi ülkelerin hemen hemen çoğunda, etkin bir teşvik aracı olarak uygulanmaktadır. *İstisna ve muafiyetler*, birlik üyesi ülkelerde yatırımları teşvik amaçlı olmak üzere, özellikle de kurumlar vergisi alanında daha çok kullanılmaktadır. İstisna ve muafiyetlerin kapsamı ve genişliği ise, her ülkede farklı boyutlardadır³¹⁷.

Faiz indirimleri, özellikle şirketler açısından önem taşıyan kurumlar vergisi matrahından belirli şartlar altında, farklı oranlarda faiz oranı indirimine olanak tanınmaktadır. Faiz indirimleri, özellikle yatırımların hacmini artırmak ve vergi rekabeti sürecinde daha cazip alanlar oluşturmak amacıyla, birlik içerisinde birçok ülke tarafından uygulanan önemli bir teşvik aracıdır. *Hızlandırılmış amortisman*, AB üyesi ülkelerin tamamında geçerli olmaktadır. AB genelinde amortisman indirimi kapsamında, farklı yöntemler kullanılmaktadır. Bu bakımdan son dönemlerde birlik üyesi ülkelerin birçoğunda, azalan bakiyeler yöntemi ve normal amortisman yöntemi uygulanmaktadır. Ayrıca bunların dışında, kimi ülkelerde hızlandırılmış amortisman yöntemine de yer verilmektedir³¹⁸.

Diğer bir önemli teşvik unsuru olan *yatırım indirimi* ise, son dönemlerde çoğu birlik üyesi ülkede farklı oranlarda uygulanmaktadır. Tüm bunlar ışığında değerlendirecek

³¹⁶ European Commission, a.g.e., 2015, p.5-6.

³¹⁷ Alina Cristina Nuță, Florian Marcel Nuță, "The Effectiveness of the Tax Incentives on Foreign Direct Investments", **Journal of Public Administration, Finance and Law**, No:1, 2012, p.59.

³¹⁸ UNCTAD, a.g.e., 2000, p.19-22.

olursak eğer, AB üyesi ülkelerde yukarıda ifade edilen teşvik araçları, yıllar itibariyle farklı şekillerde ve farklı oranlarda uygulanmıştır³¹⁹.

Son zamanlarda Yunanistan, İtalya, Fransa, İspanya, Hollanda ve İngiltere, emek yoğun faaliyetler üzerindeki vergi yükünü azaltmak amacıyla, KDV oranlarında indirim ve istisna yoluna gitmişlerdir. Bunun yanı sıra, birlik içerisinde kurumlar vergisi ve gelir vergisi alanlarında da çeşitli indirimler, istisna ve muafiyetler söz konusu olmuştur. Bu bakımdan birlik geneli birçok üye ülkede, kurumlar vergisi oranlarında önemli indirimler yapılmıştır. Bu kapsamda; Bulgaristan'da 2006 yılında %15 olan kurumlar vergisi oranları, 2007 yılından itibaren %10 düzeyine çekilmişken, Danimarka'da ise %28 iken, %25 olmuştur. Ayrıca Almanya'da 2006 yılında %38 olan kurumlar vergisi oranları, 2008 yılından itibaren %29 seviyelerine kadar gerilemişken, Bu durum İngiltere'de ise 2006 yılında, %30 iken en son 2014 yılında ise %21 olarak gerçekleşmiştir. Yine bu doğrultuda birçok AB üyesi ülke, yatırımlara yönelik çeşitli indirim, muafiyet ve istisna uygulamaları düzenlemişlerdir. Portekiz, İspanya, İrlanda, Belçika, Hollanda, Macaristan ve Çek Cumhuriyeti, yatırımlarının türüne ve miktarına bağlı olarak 5 ile 10 yıla kadar, farklı şekillerde teşvik politikaları uygulamışlardır³²⁰.

Ayrıca bunların dışında hızlandırılmış amortisman uygulamasına yer veren; İngiltere, Almanya, İrlanda, Yunanistan ve Portekiz, yatırımlara yönelik ayrılan normal amortisman oranlarını, %20 ile %150'sine kadar artırma imkanı tanımaktadır. Vergi tatili uygulaması ise özellikle yabancı şirketler için, 5 ile 10 yıl arasında, gelir ve kurumlar vergisinden istisna şeklinde; Polonya, Macaristan ve Çek Cumhuriyetinde yaygın olarak düzenlenmektedir. Vergi erteleme, özellikle birlik üyesi ülkelerde kalkınma ve sanayileşmenin artırılması amacıyla, geri kalmış bölgeler başta olmak üzere, yatırım oranlarını artırabilmek için, farklı sürelerde uygulanmaktadır. Örneğin İngiltere ve Danimarka'da, 1 yıl ile 10 yıl arasında vergi erteleme söz konusudur³²¹.

AB bünyesinde yer alan ülkelerde vergi rekabeti konusunda yapılan çalışmalar ve atılan adımlar, aşağıda belirli ülkeler doğrultusunda gösterilmiştir. Bu bağlamda yer alan başlıca ülke örnekleri şu şekildedir;

---

³¹⁹ a.g.e., p.19-22.

³²⁰ Giray, a.g.e., 2012, s.143-150.

³²¹ a.g.e., s.143-150.

- Almanya'da, 1 Ocak 2008 tarihi itibariyle şirket vergisi reformu yürürlüğe girmiştir. Yeni değişikliğe göre, kurumlar vergisi oranı %25'den %15'e indirilmiştir. Ayrıca 2011 yılı sonunda Alman Hükümeti, sosyal güvenlik sigortası katılım payını, 1 Ocak 2012 tarihinden geçerli olmak üzere, %19,9'dan %19,6'ya düşürmüştür.
- İrlanda'da faiz ve sermaye üzerinden alınan vergiler, 2012 itibariyle % 25'ten %30'a yükseltilmiştir. Ayrıca Ocak 2012'ten itibaren standart KDV oranı, % 21'den % 23'e çıkarılmıştır.
- İspanya'da ise, 1 Ocak 2013'ten itibaren mortgage faiz indirimi kaldırılmıştır. Ayrıca 1 Eylül 2012'den itibaren standart KDV oranı % 21'e ve indirimli KDV oranı ise, % 10'a çıkarılmıştır. Bunun yanı sıra, yatırım ve istihdam artışını desteklemek için 1 Ocak 2011'den itibaren, çeşitli tedbirler alınmıştır.
- Fransa'da, 2012 tarihinde alınan bir kararla 31 milyon Avro ve üzeri gelire sahip Fransız vatandaşlarından, %75 oranında gelir vergisi alınmasını öngören yasa tasarısı iptal edilmiştir. Ayrıca Ocak 2011'den itibaren kâr payları ve faizler üzerindeki vergi, %18'den %19'a yükseltilmiştir.
- Macaristan'da, 2011 yılında gerçekleştirilen vergi reformu ile en yüksek marjinal vergi oranı, %32'den %16'ya çekilmiştir.
- Avusturya'da ise 2011'den itibaren, sermaye gelir vergisi oranları ile özel vakıflara ait oranlar, %25 değerine uyumlaştırılmıştır.
- İngiltere'de ise Nisan 2013'ten itibaren, şahsi vergi indirim miktarları artırılmış ve gelir vergisi oranları düşürülmüştür. Kurumlar vergisi oranı Nisan 2012'de, %24'e düşürülmüştür.
- Çek Cumhuriyetinde ise, serbest meslek erbapları için vergi indirimlerinin sınırlandırılması ve gelir vergisinin %19'dan %20'ye yükseltilmesi gibi reformlar, 2012 yılından itibaren gündeme gelmeye başlamıştır. Ayrıca 1 Ocak 2012'den itibaren indirimli KDV oranı, %10'dan %14'e yükseltilmiştir.
- Finlandiya'da, 2012'den itibaren sermaye gelirleri üzerindeki vergi oranı, 50.000 Avro'yu aşan gelirler için %28'den %30'a yükseltilmiştir. Ayrıca 2012'den itibaren, kurumlar vergisi oranı %26'dan %24,5'e indirilmiştir.

- Slovenya’da ise, 1 Ocak 2012’de yürürlüğe giren Kurumlar Vergisi Kanunu’nda yapılan değişiklik ile yasal oran, %20’den %18’e indirilmiştir. Bu oran 2013’de %17, 2014’de %16 ve 2015’de ise %15 olarak öngörülmektedir.
- Yunanistan’da, Temmuz 2011’de yeni bir vergi (*Solidarity Tax*) getirilmiş olup, 2010’dan 2014 yılına kadar elde edilecek gelirlere, 12.000 Avro üzeri için %1 ve 100.000 Avro üzeri için %4 arasında değişen oranlarda, uygulanması amaçlanmıştır.

Yukarıda ifade edilen çeşitli düzenlemeler ve yapılan vergisel reformlar ile temelde; vergileme ilkeleri arasında yer alan *adalet-etkinlik-basitlik* ilkelerinin yanı sıra, *mevcut vergi tabanının genişletilmesi, kayıt dışı ekonominin önlenmesi ve haksız vergi rekabetine karşı çeşitli tedbirlerin alınması* gibi çeşitli politikalar amaçlanmaktadır³²².

Bu kapsamda değerlendirildiğinde ülkeler açısından vergi rekabeti süreci, devletlerin vergileme alanındaki keyfi yetkilerini sınırlandırmakta ve kamu ekonomisi üzerinde de, önemli işlevlere sahip olmaktadır. Vergi rekabeti süreci içerisinde, hükümetlerin dilediği gibi vergi koyma ve vergi oranlarını belirleme yetkileri daralmıştır³²³.

Bunun dışında ayrıca, bütçe harcamalarının önemli bir kısmının vergi gelirleri ile finanse edildiği bir ortamda, kaynak kullanımında etkinliğin sağlanması ve kamu kaynaklarının daha verimli kullanılması sağlanmaya çalışılmıştır³²⁴.

Küresel vergi rekabetinin AB açısından getirmiş olduğu bir diğer sonuç ise, bu dönemde birçok AB üyesi ülkede servet üzerinden alınan vergilerin azaltılmış veya da kaldırılmış olmasıdır. Bu kapsamda İsveç ve Norveç servet üzerinden alınan vergileri azaltma yoluna giderken; Almanya, Hollanda ve Danimarka gibi ülkeler ise bu vergileri tamamen kaldırmışlardır. Ayrıca bunların dışında, son dönemler itibariyle üye ülkeler arasında meydana gelen vergisel rekabetin etkileri ile birlikte, kurumlar vergisi oranları başta olmak üzere, daha birçok vergi türünde oran indirimleri söz konusu olmuştur. Bu

---

³²² Jeffrey Owens, “Fundamental Tax Reform: The Experience of OECD Countries”, **Annual Meeting of Tax Foundation**, Washington D.C, 2004, p.1.

³²³ Eckhard Jeneba, Guttorm Schjelderup, “Why Europe Should Love Tax Competition and the U.S. Even More So”, **NBER Working Paper**, No:9334, 2002, p.5

³²⁴ Daniel J. Mitchell, “Lowering Marginal Tax Rates: The Key to Pro-Growth Tax Relief”, **The Heritage Foundation Backgrounder**, No:1443, 2001, p.8.

kapsamda birlik içerisinde meydana gelen vergisel değişim aynı yönlü olmakla birlikte, üye ülkeler arasında da ayrıca, gizli bir rekabet gündeme gelmeye başlamıştır³²⁵.

3. AB'DE VERGİ REKABETİNİN ETKİLERİ

AB üye ülkelerinde uygulanmakta olan vergi sistemlerinin ve vergi yüklerinin nasıl bir değişime uğradığını görmek açısından, birlik içerisinde vergi rekabetinin meydana getirdiği etkilerin incelenmesi, önem arz etmektedir. Öncelikle vergi rekabeti sürecinde AB genelinde, *vergi yüklerinde aşağı doğru bir eğilim* ortaya çıkmıştır.

Bu durumun ortaya çıkmasındaki temel neden ise, vergi rekabeti süreci içerisinde üye ülkelerce uygulanan rekabetçi vergi politikalarıdır. Dolayısıyla da rekabetçi vergi politikalarının uygulandığı bir ortamda; vergisel indirimler ve vergi teşvikleri çok yoğun bir şekilde uygulandığından, vergi oranlarında ve buna bağlı olarak da vergi yüklerinde azalmalar görülebilmektedir. Üye ülkelerce uygulanmakta olan bu politikalar, kısa dönemde *vergi hâsılatının düşmesine ve vergi matrahında azalmaların meydana gelmesine* neden olsa da, uzun dönem açısından *sermaye artışları ve yatırımların getirileri*, bu durumu telafi edecek etkiye sahip olmaktadır.

AB üyesi ülkeler arasında meydana gelen vergisel rekabetin en önemli kanıtı, kurumlar vergisi alanında ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda küreselleşme sürecine paralel olarak gelişim gösteren ticaret akımları, üye ülkeler açısından göz ardı edilmemiş ve dünya ticaretine entegrasyonun sağlanabilmesi için, gerek vergileme ve gerekse ticaret alanında çeşitli reformların yapılmasını gündeme getirmiştir.

Bu reformlardan en önemlisi birliğe üye ülkelerin, vergi rekabetine dâhil olabilmeleri açısından son derece önemli olan, düşük oranlı kurumlar vergisi politikalarını benimsemeleridir. DYSY açısından son derece önemli olan kurumlar vergisi oranları, üye ülke ekonomilerinde yatırımların ve sermayenin dolaşımını, büyük ölçüde etkileme gücüne sahiptir. Bu bakımdan küresel vergi rekabeti sürecinde, yabancı sermaye yatırımlarını ekonomilerine çekmek isteyen AB üyesi ülkeler, düşük oranlı kurumlar vergisi başta olmak üzere, bu alana yönelik olarak çeşitli vergisel teşvikleri de beraberinde sunmaktadır.

---

³²⁵ European Commission, "Taxation Trends in the European Union", **Publications Office of the European Union**, Luxembourg, 2014, p.16-18.

Bu noktada, üye ülkeler arasında meydana gelen vergisel farklılıklar, rekabeti bozucu etkiye sahiptir. *Kurumlar vergisi alanında meydana gelen oran farklılıkları*, üye ülkelerde çeşitli sosyal ve ekonomik problemlere neden olabilmektedir.

Bu nedenle, birlik genelinde son dönemlerde vergisel rekabet sonucu meydana gelen zararlı etkilerin bertaraf edilebilmesi amacıyla, çeşitli politikalarının yanı sıra, ikinci bölümde de belirtilen *vergi uyumlaştırılması ve vergi koordinasyonu* gibi yeni tedbir araçları da geliştirilmiştir. Bu önlemler; ilk olarak üye ülkeler arasında ortaya çıkan vergisel farklılıkların giderilmesini ve daha sonrasında ise, adil bir rekabet ortamının sağlanmasını amaçlamaktadır.

Bu süreç içerisinde özellikle hareketli sermaye unsurları üzerinden alınan vergilerin, hareketsiz faktörler üzerine kayması, dünya genelinde olduğu gibi AB ülkeleri açısından da, endişe verici bir durum olarak değerlendirilmektedir. Nitekim küreselleşme sürecinde belirli alanlara yönelik olarak uygulanan teşvik ve indirim politikaları, vergi mükelleflerinin *vergiye karşı psikolojik algıları ve vergiye uyum davranışları üzerinde negatif etkilere* yol açmaktadır. Bu durum aynı zamanda vergileme ilkeleri üzerinde de aşınmalara neden olarak, özellikle *vergilemede adalet ve tarafsızlık ilkelerini* etkisizleştirmektedir³²⁶.

Çünkü küreselleşme süreci ile birlikte sadece *vergi gelirlerinde* değil aynı zamanda, *vergi yapılarında da önemli değişimler* ortaya çıkmıştır. Bu noktada vergi rekabetinin etkili olduğu ülkelerde, *vergi yükleri sermaye üzerinden emek (işgücü) üzerine doğru kayma eğilimi göstermiştir*. Bu nedenle, küresel vergi rekabetinin AB ülkeleri üzerindeki etkilerini; *vergi oranları, vergi gelirleri, verginin kaynakları, vergi türleri ve vergi yükü* açısından incelemek daha yararlı olacaktır.

3.1. AB ÜLKELERİNDE KURUMLAR VERGİSİ ORANLARI

DYSY'ler ile ilgili olan kurumlar vergisi oranlarının AB ülkelerindeki gelişimi, aşağıdaki Tablo 10'da gösterilmiştir. 2006-2014 yılları itibari ile AB ülkelerinde kurum kazançları üzerine uygulanan vergiler, farklılık göstermektedir. Genel itibari ile küresel

³²⁶ James Alm, Betery Jakson, Michael Mckee, "Estimating the Determinant of Taxpayer Compliance with Experimental Data", **National Tax Journal**, No:1, 1992, p.107-114.

vergi rekabeti sürecinde, AB'deki çoğu ülke, kurumlar vergisi oranlarını azaltma yoluna gitmişlerdir.

Tablo 10: AB Ülkelerinde Kurumlar Vergisi Oranları (%)

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Avusturya	25	25	25	25	25	25	25	25	25
Belçika	33,99	33,99	33,99	33,99	33,99	33,99	33,99	33,99	33,99
Bulgaristan	15	10	10	10	10	10	10	10	10
Kıbrıs	10	10	10	10	10	10	10	12,5	12,5
Çek Cumhuriyeti	24	24	21	20	19	19	19	19	19
Danimarka	28	25	25	25	25	25	25	25	24,5
Estonya	23	22	21	21	21	21	21	21	21
Finlandiya	26	26	26	26	26	26	24,5	24,5	20
Fransa	33,33	33,33	33,33	33,33	33,33	33,33	33,33	33,33	33,33
Almanya	38,34	38,36	29,51	29,44	29,41	29,37	29,48	29,55	29,58
Yunanistan	29	25	25	25	24	20	20	26	26
Macaristan	16	16	16	16	19	19	19	19	19
İrlanda	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5	12,5
İtalya	37,25	37,25	31,4	31,4	31,4	31,4	31,4	31,4	31,4
Letonya	15	15	15	15	15	15	15	15	15
Litvanya	15	15	15	20	15	15	15	15	15
Lüksemburg	29,63	29,63	29,63	28,59	28,59	28,8	28,8	29,22	29,22
Malta	35	35	35	35	35	35	35	35	35
Hollanda	29,6	25,5	25,5	25,5	25,5	25	25	25	25
Polonya	19	19	19	19	19	19	19	19	19
Portekiz	27,5	25	25	25	25	25	25	25	23
Romanya	16	16	16	16	16	16	16	16	16
Slovakya	19	19	19	19	19	19	19	23	22
Slovenya	25	23	22	21	20	20	18	17	17
İspanya	35	32,5	30	30	30	30	30	30	30
İsveç	28	28	28	26,3	26,3	26,3	26,3	22	22
Birleşik Krallık	30	30	30	28	28	26	24	23	21

Kaynak: "Eurostat Statistical" ve "OECD Revenue Statistics" Verilerinden Elde Edilmiştir.

Tablo 10'da da görüldüğü üzere, kurumlar vergisi oranları, 2006 yılları ile 2014 yıllarını kapsamaktadır. Yıllar itibari ile değerlendirildiğinde kurumlar vergisi oranları, ülkeler itibari ile farklılık göstermektedir. Bazı ülkelerde kurumlar vergisi oranları hiç değişmezken, kimilerinde ise kayda değer azalmalar olmuştur. Bu ülkeler arasında, Kıbrıs-Yunanistan-Slovakya-Macaristan ekonomilerinde, kurumlar vergisi oranları yıllar içerisinde değişiklik göstermiştir. Almanya-Birleşik Krallık ve İtalya gibi ülkelerde, kurumlar vergisi oranları, birlik içerisindeki diğer ülkelere göre çok daha fazla düşmüştür. Ayrıca kurumlar vergisi oranlarının en yüksek olduğu ülke, %35 oran ile en Malta olmakta iken, en düşük oran ise %10 oran ile Bulgaristan'da uygulanmaktadır.

Vergi rekabeti süreci içerisinde uygulanan önemli ve bir o kadarda etkin bir politika aracı olan kurumlar vergisi, yabancı yatırımcı ve sermaye açısından belirleyici unsur olmaktadır. Bu açıdan bakıldığında, AB'nin genişleme sürecine paralel olarak kurumlar vergisi oranları, küresel vergi rekabeti süreci boyunca azalma eğilimi göstermiştir.

Tablo 10’da görüldüğü üzere birlik içerisindeki tüm ülkelerde, kanuni kurumlar vergisi oranları, ilk zamanlara göre düşme trendi içerisinde. Bu açıdan değerlendirildiğinde, vergi rekabeti teorisinin ortaya koyduğu karşılıklı etkileşim ve değişim politikaları, AB ülkeleri açısından geçerliliğini kanıtlamıştır. Bu kapsamda AB ülkelerinde uygulanmakta olan vergi politikaları, ülkelerin birbirleri ile olan karşılıklı etkileşimleri ve rekabet süreci içerisinde şekillenmiştir.

3.2. AB ÜLKELERİNDE TOPLAM VERGİ GELİRLERİ

AB üye ülkelerinde gerçekleşen vergi gelirlerinin GSYH’ya oranlarına bakılarak, vergi gelirlerindeki gelişim değerlendirilebilir.

Tablo 11’de, AB üyesi ülkelerde gerçekleşen vergi gelirlerinin GSYH’ya oranlaması, yüzdeler şeklinde yıllar itibarıyla gösterilmiştir. 2000 yılından 2012 yılına kadar olan dönem süresince, birlik içerisindeki ülkelerde toplam vergi gelirlerinde çok önemli bir değişim söz konusu olmamıştır. Bu süreç içerisinde kimi ülkelerde, toplam vergi gelirlerinin GSYH’ya oranında artışlar olurken, kimi ülkelerde ise azalmalar gündeme gelmeye başlamıştır.

Tablo 11: AB Ülkelerinde Toplam Vergi Gelirleri (GSYH, %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Avusturya	43,0	44,9	43,6	43,4	43,0	42,1	41,5	41,7	42,7	42,4	42,1	42,2	43,1
Belçika	45,1	45,1	45,2	44,7	44,8	44,8	44,4	43,9	44,2	43,4	43,8	44,2	45,4
Bulgaristan	31,5	30,8	28,5	31,0	32,5	31,3	30,7	33,3	32,3	29,0	27,5	27,3	27,9
Kıbrıs	30,0	30,7	30,9	32,2	33,0	35,0	35,8	40,1	38,6	35,3	35,6	35,3	35,3
Çek Cumhuriyeti	33,8	33,7	34,6	35,4	35,9	35,7	35,3	35,9	34,4	33,4	33,6	34,6	35,0
Danimarka	49,4	48,5	47,9	48,0	49,0	50,8	49,6	48,9	47,8	47,8	47,5	47,7	48,1
Estonya	31,0	30,2	31,0	30,8	30,6	30,6	30,7	31,4	31,9	35,3	34,0	32,3	32,5
Finlandiya	47,2	44,8	44,7	44,1	43,5	43,9	43,8	43,0	42,9	42,8	42,5	43,7	44,1
Fransa	44,2	43,8	43,3	43,1	43,3	43,8	44,1	43,4	43,2	42,1	42,5	43,7	45,0
Almanya	41,3	39,4	38,9	39,1	38,3	38,3	38,6	38,7	38,9	39,4	38,0	38,5	39,1
Yunanistan	34,6	33,2	33,7	32,1	31,3	32,2	31,7	32,5	32,1	30,5	31,7	32,4	33,7
Macaristan	39,8	38,7	38,0	38,0	37,7	37,4	37,3	40,4	40,3	40,1	38,1	37,3	39,2
İrlanda	31,5	29,7	28,3	28,8	30,1	30,6	32,1	31,5	29,5	28,1	28,0	28,2	28,7
İtalya	41,5	41,1	40,5	41,0	40,4	40,1	41,7	42,7	42,7	42,9	42,5	42,4	44,0
Letonya	29,7	28,9	28,6	28,6	28,6	29,2	30,6	30,6	29,2	26,6	27,2	27,6	27,9
Litvanya	30,9	29,4	29,1	28,8	28,9	29,1	30,0	30,2	30,7	30,4	28,5	27,4	27,2
Lüksemburg	39,2	39,8	39,3	38,1	37,3	37,6	35,9	35,6	37,5	39,8	38,1	38,2	39,3
Malta	27,3	28,9	30,0	30,4	31,3	32,9	33,0	33,9	33,0	33,4	32,2	33,0	33,6
Hollanda	39,9	38,3	37,7	37,4	37,5	37,6	39,0	38,7	39,2	38,2	38,9	38,6	39,0
Polonya	32,6	32,2	32,7	32,2	31,5	32,8	33,8	34,8	34,3	31,8	31,8	32,3	32,5
Portekiz	31,1	30,8	31,4	31,6	30,5	31,4	32,1	32,8	32,8	31,0	31,5	33,2	32,4
Romanya	30,2	28,6	28,1	27,7	27,2	27,8	28,5	29,0	28,0	26,9	26,8	28,4	28,3
Slovakya	34,1	33,1	33,0	32,9	31,5	31,3	29,3	29,3	29,1	28,7	28,1	28,6	28,3
Slovenya	37,3	37,5	37,8	38,0	38,1	38,6	38,3	37,7	37,3	37,2	37,7	37,2	37,6
İspanya	34,1	33,7	34,1	33,9	34,8	35,9	36,8	37,1	32,9	30,7	32,2	31,8	32,5
İsveç	51,5	49,4	47,5	47,8	48,0	48,9	48,3	47,3	46,4	46,5	45,4	44,4	44,2
Birleşik Krallık	36,3	36,1	34,8	34,4	34,9	35,4	36,1	35,7	37,1	34,3	35,0	35,8	35,4
AB 27 Toplam	40,3	39,4	38,8	38,8	38,6	38,9	39,4	39,3	39,2	38,3	38,3	38,8	39,4

Kaynak: European Commission, "Taxation Trends in the European Union", Publications Office of The European Union, Luxembourg, 2014.

Vergi rekabeti ortamında, ülkelerin kısa dönemde toplam vergi gelirlerini artırması pek mümkün değilken, yabancı sermaye yatırımlarını artırmaları ve bu kapsamda üretim ve istihdam üzerinde olumlu değişimlerin yaşanması mümkündür. Bu faktörlerin uzun dönemdeki getirileri, hem ülke ekonomisi ve hem de toplam vergi gelirleri üzerinde olumlu etkilerin yaşanmasına olanak tanıyacaktır. Toplam vergi gelirlerinin AB 27 toplamına bakılacak olunursa eğer, bu oran 2000 yılında %40 civarında iken, giderek azalma eğilimi göstererek, son dönemler itibariyle %38 ve %39 seviyelerine gerilemiştir.

3.3. AB ÜLKELERİNDE VERGİ KAYNAKLARI AÇISINDAN VERGİ GELİRLERİ

Birlik üyesi ülkelerde, verginin kaynakları açısından elde edilen vergi gelirlerini değerlendirmek üzere; tüketim, emek ve sermaye vergilerinin, toplam vergi gelirleri içindeki paylarına bakmak gerekmektedir (Tablo 12).

Tablo 12: AB Ülkelerinde Tüketim Vergileri (Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı, %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Avusturya	28,6	27,4	28,5	28,4	28,5	28,7	28,1	27,7	27,3	28,2	28,1	27,9	27,6
Belçika	25,0	24,2	24,2	24,3	24,6	24,7	25,0	24,8	24,1	24,4	24,7	24,1	23,7
Bulgaristan	41,8	41,6	41,6	44,5	47,7	50,8	54,0	49,4	53,3	50,8	52,5	51,9	53,3
Kıbrıs	34,5	37,2	38,5	42,7	44,0	41,7	41,0	38,0	39,4	38,1	37,8	36,2	36,8
Çek Cumhuriyeti	29,9	28,9	27,9	27,9	30,0	30,2	29,1	29,4	30,0	32,4	32,4	32,9	33,4
Danimarka	31,8	32,3	33,0	32,5	32,3	31,8	32,8	33,0	32,2	31,7	31,5	31,5	31,0
Estonya	37,7	38,9	38,4	37,6	38,2	41,8	42,3	41,3	36,8	40,2	39,7	41,3	41,9
Finlandiya	28,8	29,4	29,9	31,7	31,3	31,1	30,9	29,9	29,8	31,0	31,2	32,3	32,4
Fransa	26,3	25,8	26,2	26,0	26,0	25,8	25,3	25,2	24,9	25,4	25,4	25,2	24,7
Almanya	25,7	26,7	26,8	26,9	26,8	26,7	26,4	27,5	27,5	28,5	28,3	28,2	27,6
Yunanistan	36,0	38,1	36,7	35,7	36,0	35,0	36,6	36,5	36,0	35,5	38,8	38,6	36,3
Macaristan	39,5	37,7	37,0	38,5	39,7	38,5	37,2	36,0	35,3	37,6	39,0	39,1	40,0
İrlanda	38,1	36,9	38,8	37,7	37,3	37,4	35,7	36,0	36,7	36,2	36,8	34,8	34,8
İtalya	27,2	26,1	26,1	25,2	25,9	25,9	25,8	24,8	24,0	23,9	25,3	25,3	24,7
Letonya	37,8	36,6	36,7	39,0	38,8	41,2	41,1	38,7	36,0	38,2	38,8	38,3	38,4
Litvanya	37,9	39,0	40,1	38,3	36,4	36,9	36,0	37,5	36,9	36,7	40,1	41,1	39,8
Lüksemburg	27,4	26,5	27,3	27,7	30,1	29,1	28,1	27,5	28,0	28,0	27,2	27,8	28,1
Malta	42,5	42,1	39,3	38,9	40,9	41,8	41,5	39,8	40,5	39,4	39,6	40,2	38,8
Hollanda	28,4	30,3	30,2	30,8	31,2	31,0	30,0	29,9	29,2	29,2	29,3	28,8	28,3
Polonya	34,8	34,7	36,3	37,0	37,6	37,9	37,6	37,5	38,0	36,9	39,2	39,1	36,3
Portekiz	37,9	38,0	38,1	38,2	39,8	41,0	40,9	38,6	37,5	35,3	37,3	36,6	37,4
Romanya	38,1	37,1	38,9	41,7	40,9	44,2	42,3	40,7	40,1	38,3	42,3	44,2	45,1
Slovakya	35,0	32,6	32,7	34,7	37,4	38,8	37,5	37,4	35,4	35,5	35,4	36,2	33,4
Slovenya	37,0	35,6	36,1	36,1	35,4	34,7	34,4	35,0	35,9	36,6	37,0	37,3	37,9
İspanya	29,3	28,6	27,7	28,3	28,0	27,8	26,9	25,1	25,0	23,7	27,3	26,8	26,5
İsveç	24,2	25,4	26,7	26,5	26,0	26,0	25,8	26,4	27,4	28,6	29,1	28,9	28,4
Birleşik Krallık	32,2	31,9	33,0	33,3	32,6	31,0	29,8	29,9	28,5	29,9	31,7	33,2	33,8
AB 27 Toplam	28,3	28,3	28,7	28,7	28,7	28,5	28,1	28,0	27,6	27,9	28,8	28,9	28,5

Kaynak: European Commission, a.g.e., 2014.

Tablo 12’de, AB üyesi ülkelerde tüketim üzerinden elde edilen vergi gelirlerinin, toplam vergi gelirleri içerisindeki payları gösterilmiştir. Vergi rekabeti ortamında sermaye üzerindeki vergi yükünün tüketim, emek (işgücü) üzerine kaydırılması, özellikle tüketim alanında etkili olan katma değer vergisinin artmasına ve bunun sonucunda ise, tüketim üzerinden alınan vergilerin, toplam vergiler içindeki payının yükselmesine neden olmuştur. Ancak tüketim vergilerinin oran olarak artırılmasının, bu alanda elde edilen vergi hâsılatı üzerinde önemli bir etkisi olmamıştır.

Tüketim vergilerinde yapılan oran artışlarının vergi hâsılatını artırıcı etkisi, sınırlı düzeyde kalmıştır. Tablo 12’den de görüleceği üzere, birlik üyesi birçok ülkede toplam vergi gelirleri içinde tüketim vergisinin payı, yaklaşık %30’larda gerçekleşmiştir. AB 27 ülkeleri ortalaması ise 2000 yılında %28,3 dolaylarında iken, bu oran 2011 yılında %28,9 ve 2012 yılında ise, %28,5 olarak gerçekleşmiştir.

Küresel süreçte, dünya genelinde diğer ülkelerde de olduğu gibi, AB ülkelerinde de vergi yükü, sermayeden emek üzerine kaymıştır. Bu durumu Tablo 13'deki verilere dayalı olarak açıklamak mümkündür.

Tablo 13: AB Ülkelerinde Emek Vergileri (Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı, %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Avusturya	55,6	53,7	55,2	55,9	55,3	55,4	55,9	55,3	55,8	56,7	56,9	56,7	57,4
Belçika	53,7	54,7	54,9	54,9	53,5	52,9	51,8	52,4	53,3	55,2	54,5	54,6	53,9
Bulgaristan	44,3	40,5	41,8	40,9	38,5	37,0	32,8	31,1	30,2	33,8	33,1	33,8	32,9
Kıbrıs	31,9	32,6	32,5	33,4	32,3	32,3	31,0	27,0	28,8	34,8	35,5	35,7	37,1
Çek Cumhuriyeti	52,7	52,2	52,9	52,4	51,0	51,3	52,0	51,6	52,3	50,8	52,2	51,9	51,7
Danimarka	53,9	55,6	54,5	54,1	51,4	48,8	49,6	51,1	53,3	56,6	51,4	51,3	51,0
Estonya	55,8	55,5	54,5	53,8	53,2	49,8	49,5	50,4	54,8	52,0	53,5	52,1	51,0
Finlandiya	49,3	52,2	52,2	52,2	51,6	52,1	51,7	51,1	52,7	55,1	53,2	52,3	53,2
Fransa	50,7	51,1	51,5	52,1	51,6	51,5	50,8	50,8	51,6	54,0	52,8	52,3	52,3
Almanya	58,2	60,3	60,7	60,3	59,3	58,0	56,8	55,0	56,1	57,4	57,1	56,0	56,6
Yunanistan	35,1	36,1	38,3	39,6	39,9	40,0	38,8	39,0	39,4	39,6	39,3	36,5	41,9
Macaristan	48,7	49,8	50,3	48,8	47,8	48,9	49,1	49,7	51,4	48,2	47,3	47,3	46,4
İrlanda	36,6	36,9	35,3	33,7	34,4	33,8	32,5	34,1	38,1	41,5	41,0	43,0	42,7
İtalya	48,0	49,0	49,9	49,5	50,1	50,9	49,0	49,2	51,1	51,8	52,2	52,0	51,1
Letonya	51,7	51,1	51,7	51,3	51,1	48,4	48,2	48,0	49,7	52,0	52,5	50,0	49,0
Litvanya	52,5	52,2	50,8	50,4	50,6	49,3	48,6	47,9	48,2	49,3	46,7	46,4	46,5
Lüksemburg	38,5	39,6	38,5	39,5	40,5	40,2	40,5	40,9	43,0	43,8	43,5	44,2	44,3
Malta	35,2	37,0	36,9	36,0	35,9	34,0	34,6	30,8	31,5	33,0	32,9	33,5	34,6
Hollanda	51,5	48,3	49,7	51,2	50,6	49,7	51,3	51,1	52,7	55,4	55,0	56,3	57,5
Polonya	43,7	44,8	41,1	41,1	39,7	39,0	39,7	37,3	37,1	38,6	37,9	38,4	40,4
Portekiz	37,0	38,2	37,7	38,0	38,3	38,0	37,9	38,0	38,4	41,9	41,8	41,7	41,4
Romanya	43,8	44,9	43,9	40,1	39,4	39,6	40,6	40,8	41,2	43,9	41,4	39,3	40,0
Slovakya	45,3	46,3	45,8	44,3	42,2	41,2	40,8	40,6	43,1	44,2	45,3	44,1	45,4
Slovenya	54,2	55,4	54,3	54,1	54,1	52,9	52,3	50,2	51,2	52,3	52,0	52,2	52,5
İspanya	46,3	48,1	48,1	47,3	46,2	45,0	44,5	45,7	51,6	55,5	54,0	55,0	53,0
İsveç	59,7	62,3	62,5	62,5	61,5	59,5	58,7	57,6	59,7	58,7	56,6	57,5	58,6
Birleşik Krallık	38,5	38,8	38,6	38,9	39,0	39,4	38,8	39,3	38,0	40,0	40,1	39,1	38,9
AB 27 Toplam	49,8	50,6	50,8	50,9	50,2	49,7	48,8	48,6	50,0	52,0	51,3	51,0	51,0

Kaynak: European Commission, a.g.e., 2014.

AB ülkelerinde, emek üzerindeki vergi yükü, tüketim ve sermaye üzerindeki vergi yüklerinden çok daha fazladır. Sermayenin mobilitesinin fazla olması, emek üzerindeki vergilerin artmasına neden olmuştur. Bu kapsamda Tablo 13'den inceleyecek olursak eğer, toplam vergi gelirleri içerisinde emek üzerinden elde edilen vergi gelirleri, ortalama %50 düzeyindedir. Bu bakımdan özellikle vergi rekabeti sürecinde çoğu AB üyesi ülkede, emek vergileri yukarı doğru eğilim içerisindedir. Tablo 13'de en yüksek emek üzerindeki vergi yükü %58 ile İsveç'te olmakta iken, bunu sırası ile Hollanda ve Avusturya takip etmektedir. Emek üzerindeki en düşük vergi yükü ise, Bulgaristan ve Birleşik Krallıkta gerçekleşmiştir. Bu oranların AB 27 ortalamasına bakacak olursak eğer, 2000 yılında %49 düzeyinde olan bu oran, 2012 yılında artarak %51 seviyelerine yaklaşmıştır.

Tablo 14’de AB üyesi ülkelerde, sermaye üzerinden elde edilen vergi gelirlerinin, toplam vergi hâsılatı içindeki payları gösterilmiştir. Bu bakımdan söz konusu üye ülkelerde, yıllar itibariyle *sermaye üzerindeki vergi yükü azalmıştır*. Bu durum 2013 yılı için değerlendirildiğinde, toplam vergi gelirleri içerisinde sermayenin payı en fazla Birleşik Krallıkta olmakta iken, en düşük ise Estonya’da gerçekleşmiştir. Bu oranın AB 27 toplamı ise, 2000 yılında %22 seviyelerinde iken, 2013 yılında bu oran düşerek, %20 dolaylarında gerçekleşmiştir.

Tablo 14: AB Ülkelerinde Sermaye Vergileri (Toplam Vergi Gelirleri İçindeki Payı, %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Avusturya	15,9	18,9	16,5	15,9	16,3	16,0	16,2	17,1	17,1	15,2	15,2	15,6	15,2
Belçika	21,1	20,8	20,6	20,5	21,6	22,0	22,8	22,5	22,3	20,0	20,4	20,8	22,0
Bulgaristan	14,0	17,9	16,6	14,6	13,9	12,2	13,2	19,5	16,6	15,4	14,4	14,3	13,8
Kıbrıs	33,5	30,2	29,0	23,9	23,7	25,9	28,0	35,0	31,8	27,1	26,7	28,1	26,1
Çek Cumhuriyeti	17,4	18,8	19,3	19,6	19,0	18,4	18,9	19,0	17,7	16,9	15,4	15,2	14,9
Danimarka	14,6	12,4	12,8	13,7	16,7	19,8	17,9	16,2	14,8	12,0	17,6	17,6	18,4
Estonya	6,6	5,6	7,1	8,5	8,6	8,3	8,2	8,3	8,4	7,8	6,8	6,6	7,1
Finlandiya	21,9	18,4	17,9	16,1	17,0	16,9	17,4	19,1	17,5	13,9	15,7	15,4	14,3
Fransa	23,6	23,9	22,9	22,2	22,8	23,0	24,3	24,5	24,0	21,3	22,3	23,2	23,6
Almanya	16,1	13,0	12,5	12,7	14,0	15,3	16,8	17,5	16,3	14,1	14,6	15,8	15,9
Yunanistan	29,1	25,9	25,0	24,7	24,2	24,9	24,7	24,5	24,6	24,9	21,9	25,0	21,8
Macaristan	11,8	12,5	12,6	12,7	12,6	12,7	13,6	14,3	13,3	14,1	13,7	13,6	13,5
İrlanda	25,3	26,2	26,0	28,6	28,3	28,8	31,8	29,9	25,2	22,3	22,2	22,2	22,5
İtalya	24,7	24,9	23,9	25,3	24,1	23,2	25,1	26,0	24,9	24,4	22,5	22,7	24,2
Letonya	10,5	12,4	11,6	9,6	10,1	10,4	10,7	13,2	14,2	9,8	8,7	11,7	12,6
Litvanya	10,5	9,9	9,7	11,6	13,3	14,0	15,6	14,7	15,0	14,5	13,6	12,7	13,9
Lüksemburg	34,1	33,8	34,2	32,8	29,3	30,7	31,3	31,5	28,9	28,2	29,4	28,0	27,5
Malta	22,3	20,9	23,8	25,1	23,2	24,3	23,9	29,4	28,0	27,6	27,5	26,3	26,6
Hollanda	20,1	21,4	20,1	18,0	18,3	19,3	18,7	18,9	18,1	15,5	15,7	14,9	14,2
Polonya	22,0	21,7	23,7	22,9	23,7	24,1	23,8	25,6	25,2	24,8	23,3	22,9	23,7
Portekiz	25,1	23,7	24,2	23,8	21,8	20,9	21,1	23,5	24,1	22,7	20,9	21,6	21,1
Romanya	18,1	18,0	17,2	18,2	19,7	16,2	17,1	18,5	18,7	17,9	16,3	16,4	15,0
Slovakya	19,7	21,1	21,4	21,0	20,4	20,0	21,6	22,0	21,5	20,4	19,3	19,7	21,2
Slovenya	8,9	9,1	9,7	9,8	10,7	12,7	13,6	15,1	13,1	11,2	11,1	10,6	9,8
İspanya	26,0	25,0	25,7	25,9	27,0	28,3	29,8	30,5	25,2	23,7	21,2	20,9	22,9
İsveç	16,1	12,3	10,8	10,9	12,5	14,6	15,5	16,1	12,9	12,7	14,3	13,7	13,0
Birleşik Krallık	29,3	29,5	28,4	27,8	28,3	29,6	31,5	30,8	33,6	30,2	28,3	27,7	27,4
AB 27 Toplam	22,1	21,4	20,7	20,6	21,2	22,0	23,3	23,6	22,6	20,4	20,2	20,5	20,8

Kaynak: European Commission, a.g.e., 2014.

AB ülkelerinde toplam vergi gelirleri içinde sermayenin payı, emek ve tüketim vergi gelirlerinin payına kıyasla, daha düşüktür. Vergi rekabeti ortamında sermaye üzerindeki vergi yükünün azaltılması, diğer bir ifadeyle hareketli olmayan üretim faktörleri üzerine kaydırılması, sermayenin kısa dönemde toplam vergi hâsılatına katkısının, daha az olmasına neden olmuştur. Ancak bu durum uzun dönemde genişletici matrah etkisi ile birlikte, sermayenin getirisini etkileyerek, sermaye üzerinden alınan vergilerin, toplam vergi gelirlerine olan katkısını şüphesiz artıracaktır.

Küresel vergi rekabeti sürecinde ülkelerin yabancı sermayeyi çekmeye yönelik uygulamış oldukları vergi indirimleri ve çeşitli teşvik politikaları, kısa dönemde sermayeyi ülke ekonomisine kazandırmak adına başarılı olacaktır. Bu durum vergi gelirleri açısından değerlendirildiğinde, uzun dönemde daha olumlu gelişmelerin yaşanmasına imkân sağlayabilecektir. Çünkü uzun dönemde uygulanan vergi teşvik politikaları sayesinde, sermaye girişleri artacak ve bu durum sonucunda ise, sermayenin toplam getirisi artarak, istihdam ve üretim üzerinde olumlu etkiler meydana getirecektir.

Tablo 15: AB Ülkelerinde Vergi Yapısının Genel Görünümü

	Toplam Vergi Gelirleri (%GSYH)				Emek (%TVG*)				Sermaye (%TVG)				Tüketim (%TVG)			
	2000	2005	2010	2012	2000	2005	2010	2012	2000	2005	2010	2012	2000	2005	2010	2012
Avusturya	43,0	42,1	42,1	43,1	55,6	55,4	56,9	57,4	15,9	16,0	15,2	15,2	28,6	28,7	28,1	27,6
Belçika	45,1	44,8	43,8	45,4	53,7	52,9	54,5	53,9	21,1	22,0	20,4	22,0	25,0	24,7	24,7	23,7
Bulgaristan	31,5	31,3	27,5	27,9	44,3	37,0	33,1	32,9	14,0	12,2	14,4	13,8	41,8	50,8	52,5	53,3
Kıbrıs	30,0	35,0	35,6	35,3	31,9	32,3	35,5	37,1	33,5	25,9	26,7	26,1	34,5	41,7	37,8	36,8
Çek C.	33,8	35,7	33,6	35,0	52,7	51,3	52,2	51,7	17,4	18,4	15,4	14,9	29,9	30,2	32,4	33,4
Danimarka	49,4	50,8	47,5	48,1	53,9	48,8	51,4	51,0	14,6	19,8	17,6	18,4	31,8	31,8	31,5	31,0
Estonya	31,0	30,6	34,0	32,5	55,8	49,8	53,5	51,0	6,6	8,3	6,8	7,1	37,7	41,8	39,7	41,9
Finlandiya	47,2	43,9	42,5	44,1	49,3	52,1	53,2	53,2	21,9	16,9	15,7	14,3	28,8	31,1	31,2	32,4
Fransa	44,2	43,8	42,5	45,0	50,7	51,5	52,8	52,3	23,6	23,0	22,3	23,6	26,3	25,8	25,4	24,7
Almanya	41,3	38,3	38,0	39,1	58,2	58,0	57,1	56,6	16,1	15,3	14,6	15,9	25,7	26,7	28,3	27,6
Yunanistan	34,6	32,2	31,7	33,7	35,1	40,0	39,3	41,9	29,1	24,9	21,9	21,8	36,0	35,0	38,8	36,3
Macaristan	39,8	37,4	38,1	39,2	48,7	48,9	47,3	46,4	11,8	12,7	13,7	13,5	39,5	38,5	39,0	40,0
İrlanda	31,5	30,6	28,0	28,7	36,6	33,8	41,0	42,7	25,3	28,8	22,2	22,5	38,1	37,4	36,8	34,8
İtalya	41,5	40,1	42,5	44,0	48,0	50,9	52,2	51,1	24,7	23,2	22,5	24,2	27,2	25,9	25,3	24,7
Letonya	29,7	29,2	27,2	27,9	51,7	48,4	52,5	49,0	10,5	10,4	8,7	12,6	37,8	41,2	38,8	38,4
Litvanya	30,9	29,1	28,5	27,2	52,5	49,3	46,7	46,5	10,5	14,0	13,6	13,9	37,9	36,9	40,1	39,8
Lüksemburg	39,2	37,6	38,1	39,3	38,5	40,2	43,5	44,3	34,1	30,7	29,4	27,5	27,4	29,1	27,2	28,1
Malta	27,3	32,9	32,2	33,6	35,2	34,0	32,9	34,6	22,3	24,3	27,5	26,6	42,5	41,8	39,6	38,8
Hollanda	39,9	37,6	38,9	39,0	51,5	49,7	55,0	57,5	20,1	19,3	15,7	14,2	28,4	31,0	29,3	28,3
Polonya	32,6	32,8	31,8	32,5	43,7	39,0	37,9	40,4	22,0	24,1	23,3	23,7	34,8	37,9	39,2	36,3
Portekiz	31,1	31,4	31,5	32,4	37,0	38,0	41,8	41,4	25,1	20,9	20,9	21,1	37,9	41,0	37,3	37,4
Romanya	30,2	27,8	26,8	28,3	43,8	39,6	41,4	40,0	18,1	16,2	16,3	15,0	38,1	44,2	42,3	45,1
Slovakya	34,1	31,3	28,1	28,3	45,3	41,2	45,3	45,4	19,7	20,0	19,3	21,2	35,0	38,8	35,4	33,4
Slovenya	37,3	38,6	37,7	37,6	54,2	52,9	52,0	52,5	8,9	12,7	11,1	9,8	37,0	34,7	37,0	37,9
İspanya	34,1	35,9	32,2	32,5	46,3	45,0	54,0	53,0	26,0	28,3	21,2	22,9	29,3	27,8	27,3	26,5
İsveç	51,5	48,9	45,4	44,2	59,7	59,5	56,6	58,6	16,1	14,6	14,3	13,0	24,2	26,0	29,1	28,4
Birleşik K.	36,3	35,4	35,0	35,4	38,5	39,4	40,1	38,9	29,3	29,6	28,3	27,4	32,2	31,0	31,7	33,8
AB 27 Toplam	40,3	38,9	38,3	39,4	49,8	49,7	51,3	51,0	22,1	22,0	20,2	20,8	28,3	28,5	28,8	28,5

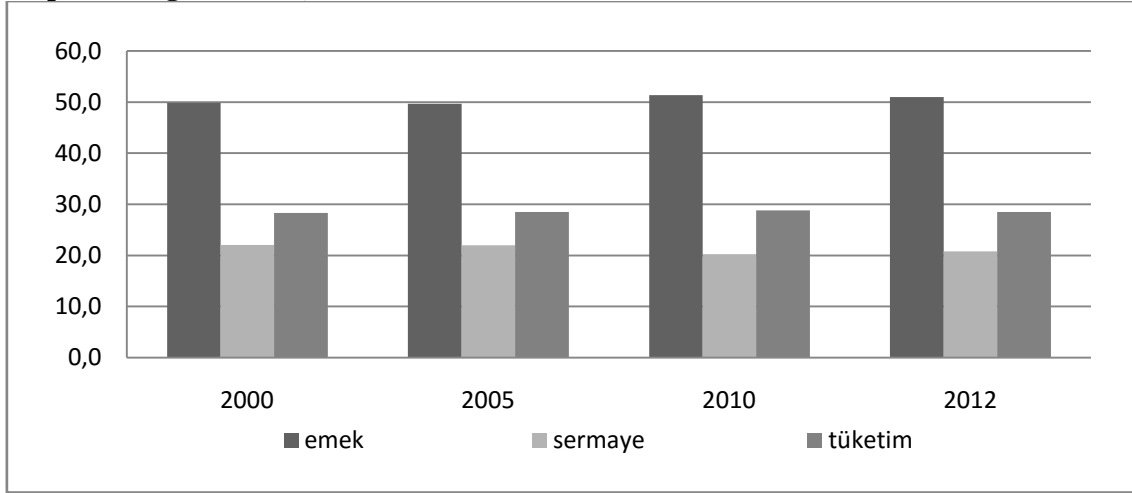
Kaynak: European Commission, a.g.e., 2014.

* TVG toplam vergi gelirlerini ifade etmektedir.

AB ülkelerinde vergi yapısının genel görünümü, Tablo 15’de ayrıntılı bir şekilde gösterilmiştir. Bu kapsamda, toplam vergi gelirleri içerisinde, emek-sermaye ve tüketimden elde edilen vergi hâsılatlarının oranları gösterilmiştir. Bu oranlar gösterilirken özellikle 2000 yılı temel alınmış ve ardından, 2005 ve 2010 yılları ile 2012 yılı verileri karşılaştırma yapılabilmesi açısından, ayrıca gösterilmiştir. Bu kapsamda birlik içerisinde

vergileme alanında meydana gelen değişim, Tablo 15’de görülebilmektedir. Bu durum AB 27 toplamı açısından değerlendirecek olunursa, *yıllar itibariyle toplam vergi gelirlerinin GSYH’ya oranlarında azalmaların meydana geldiği* görülebilmektedir.

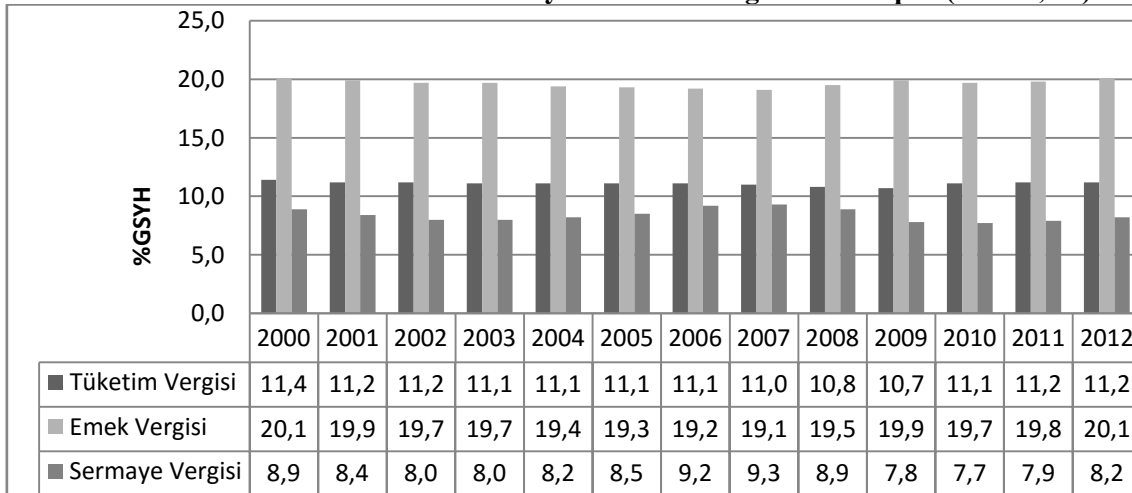
Grafik 12: AB 27 Ülkelerinde Emek-Sermaye-Tüketim Vergilerinin Yapısı (Toplam Vergi Gelirleri, %)

Kaynak: European Commission, a.g.e., 2014.

Ayrıca emek-sermaye ve tüketim vergileri açısından AB 27 ülkelerinde, *emek ve tüketim vergilerinin toplam vergi gelirleri içindeki payı artarken, bunun dışında sermaye vergilerinin payında azalmalar* meydana gelmiştir (Grafik 12). Bu kapsamda emek-sermaye-tüketim üzerindeki vergi yükünün yıllar itibariyle gelişimi, Grafik 13’den daha iyi görülebilmektedir.

Grafik 13: AB 27 Ülkelerinde Emek-Sermaye-Tüketim Vergilerinin Yapısı (GSYH, %)

Kaynak: European Commission, a.g.e., 2014.

Grafik 13’de, emek-sermaye ve tüketim vergilerinin GSYH içerisindeki payları, sırasıyla gösterilmiştir. Emek üzerinden elde edilen vergi gelirlerinin GSYH’ye oranı, diğer vergi türlerine kıyasla çok daha fazladır. Bunun yanı sıra, bu üç vergi türü içinde sermaye vergilerinin getirisi en azdır. Dolayısıyla bu sonuçlar, emek-sermaye ve tüketim vergilerinin toplam vergi gelirleri içindeki payını veren Grafik 12’deki verilerle örtüşmektedir. Bu alanlara yönelik olarak son dönemlerde yapılan teşvik ve indirim politikaları, bunun en önemli nedeni olmaktadır.

3.4. AB ÜLKELERİNDE VERGİLERİN TÜRLERİ AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu başlık altında AB ülkelerindeki vergiler, dolaylı-dolaysız vergiler ve gelir, kurumlar ve katma değer vergileri şeklindeki sınıflandırmalar bazında incelenecektir.

3.4.1. Dolaylı-Dolaysız Vergiler

AB ülkelerindeki vergi sistemlerinin yapısı, dolaylı ve dolaysız vergiler ayrımına göre değerlendirilerek, birlik içerisinde vergileme alanında meydana gelen adalet ve etkinlik durumları, daha net bir şekilde görülebilecektir. Tablo 16 ve 17’de görüleceği üzere, *hem dünya genelinde hem de AB üye ülkelerinde, son dönemler itibariyle toplam vergiler içinde dolaylı vergilerin payı, giderek artış göstermiştir*³²⁷.

---

³²⁷ KPMG, KPMG’s Corporate and Indirect Tax Survey, 2009, p.4.

Tablo 16: AB Ülkelerinde Dolaylı Vergilerin Gelişimi (Toplam Vergi Gelirleri, %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Avusturya	35,3	33,8	35,0	34,9	34,9	35,1	34,5	34,1	33,7	35,0	35,0	34,7	34,4
Belçika	30,2	29,2	29,2	29,7	29,9	30,2	30,6	30,2	29,6	29,9	30,3	29,6	29,4
Bulgaristan	43,8	43,6	44,1	46,8	50,2	53,2	56,1	51,1	55,3	53,1	54,9	54,2	55,3
Kıbrıs	40,6	41,0	41,7	47,9	49,8	47,2	48,0	46,8	46,3	43,6	43,8	42,0	42,7
Çek Cumhuriyeti	32,1	31,1	29,9	29,9	31,6	31,8	30,7	31,0	31,6	33,9	34,1	34,5	35,0
Danimarka	34,9	35,9	36,6	36,2	35,9	35,3	36,4	36,7	36,1	35,6	35,4	35,6	35,0
Estonya	39,7	40,9	40,3	39,4	40,1	43,7	44,1	43,0	38,7	42,0	41,6	43,0	43,7
Finlandiya	29,5	30,0	30,6	32,3	32,2	32,0	31,8	30,9	30,6	31,9	32,0	33,2	33,3
Fransa	35,8	35,1	35,7	35,6	36,0	35,8	35,3	35,5	35,1	36,3	35,5	35,4	34,9
Almanya	27,3	28,2	28,3	28,5	28,3	28,2	28,0	29,1	28,9	29,9	29,7	29,7	29,2
Yunanistan	40,9	41,5	39,5	38,6	38,2	37,5	40,1	40,1	39,6	37,9	39,6	40,2	37,6
Macaristan	41,8	40,1	39,5	41,5	43,3	42,2	41,0	40,2	39,7	42,1	45,5	45,8	47,1
İrlanda	42,9	42,0	43,6	43,6	43,7	44,6	44,1	43,3	42,4	40,7	41,5	39,3	39,1
İtalya	36,4	35,5	36,0	34,7	35,3	35,9	36,0	34,8	32,9	32,2	33,6	33,7	34,5
Letonya	41,8	41,3	39,7	42,4	41,8	43,9	43,3	41,3	38,3	41,0	42,2	42,1	42,2
Litvanya	40,6	41,5	42,7	40,7	38,7	38,9	38,0	39,3	38,6	38,8	42,3	43,2	41,9
Lüksemburg	35,8	34,1	33,1	33,0	36,1	35,6	35,7	35,4	33,7	32,6	32,4	32,8	33,0
Malta	44,1	43,8	41,9	41,6	44,8	45,6	45,4	43,7	43,7	41,7	42,0	42,4	40,7
Hollanda	31,4	33,7	33,5	33,9	34,3	34,4	33,6	33,6	32,5	32,1	32,2	31,2	30,4
Polonya	38,8	38,8	40,3	40,9	41,5	42,3	42,8	41,4	42,1	41,2	43,5	43,3	40,4
Portekiz	43,5	43,6	44,6	46,0	45,6	47,0	47,0	45,0	43,7	41,9	43,1	42,1	42,9
Romanya	40,2	39,5	41,3	44,3	43,1	46,4	44,9	43,4	42,7	40,8	45,1	46,6	47,2
Slovakya	36,7	34,3	34,4	36,4	39,0	40,4	39,2	39,0	37,0	37,2	37,2	37,9	36,1
Slovenya	42,2	41,4	41,8	41,9	41,4	40,8	39,8	39,6	38,6	37,7	38,0	38,3	38,8
İspanya	35,1	34,4	33,9	34,9	35,1	35,5	34,9	32,1	30,7	29,7	33,2	32,4	32,9
İsveç	31,9	33,2	35,1	35,0	34,3	34,0	34,7	35,4	39,1	40,5	39,7	42,4	42,3
Birleşik Krallık	37,8	37,0	38,2	38,2	37,6	36,0	35,2	35,4	32,9	34,6	37,0	37,9	38,5
AB 27 Toplam	33,9	33,9	34,4	34,4	34,5	34,5	34,3	34,1	33,3	33,6	34,5	34,5	34,5

Kaynak: European Commission, a.g.e., 2014.

Tablo 16’da AB üyesi ülkelerde geçerli olan dolaylı vergilerin toplam vergiler içindeki oranları, ülkeler bazında gösterilmiştir. Son dönemler itibariyle, özellikle de vergi rekabetinin artmasına paralel olarak, dolaylı vergilerin payında artışlar gündeme gelmeye başlamıştır. Birlik içerisinde “gümrük birliğinin” gerçekleştirilmesi ile atılan en önemli adımlardan birisi, ülkeler arasında dolaylı vergiler alanında uyumlaştırılma politikalarının geliştirilmesi olmuştur.

Üye ülkeler arasında gerçekleştirilen mal ve hizmet ticaretinin önündeki engeller, ortadan kaldırılmıştır. Dolaylı vergiler alanında özellikle katma değer vergisi konusunda, uyumlaştırma çalışmaları yoğunluk kazanmıştır. Tablo 16’da görüldüğü üzere, birlik üyesi ülkelerde dolaylı vergiler, oran bakımından yukarı doğru artış eğilimi göstermiştir. Bu kapsamda dolaylı vergilerin en yüksek olduğu ülke, %55’lik bir payla Bulgaristan olurken, en düşük dolaylı vergiler ise Almanya ve Belçika’da görülmektedir. Birlik toplamı açısından bakılırsa, 2000 yılında %33 olarak gerçekleşen dolaylı vergiler, 2012 yılında ise %34 seviyelerine kadar yükselmiştir.

Tablo 17’de ise, AB üyesi ülkelerde gerçekleşen dolaysız vergilerin, toplam vergi gelirleri içindeki payları gösterilmiştir. Birlik içerisinde dolaylı vergiler alanında yapılan uyumlaştırma çalışmaları, dolaysız vergiler alanında da yapılmakla birlikte, bu vergi türlerinde yapılan çalışmalar, dolaylı vergiler alanında yapılan çalışmalar kadar etkili ve geniş değildir. Bu nedenle dolaysız vergiler alanında yapılan uyumlaştırma çalışmaları, yetersiz düzeydedir.

Dolaysız vergiler alanında yapılan uyumlaştırma çalışmaları, vergi türü açısından çoğunlukla kurumlar vergisi alanında yapılmıştır. Bu bağlamda vergi rekabeti süreci içerisinde, kurumlar vergisi oranlarının ülkeler arasında denkleştirilmesi, oldukça önem arz etmektedir.

Tablo 17: AB Ülkelerinde Dolaysız Vergilerin Gelişimi (Toplam Vergi Gelirleri, %)

	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Avusturya	30,6	33,4	31,7	31,5	31,3	30,5	31,0	32,1	32,9	30,1	30,3	30,9	31,1
Belçika	38,9	39,4	39,0	38,4	39,0	39,3	38,9	38,7	38,9	36,7	37,3	38,0	38,3
Bulgaristan	21,9	24,5	22,3	19,9	18,3	15,7	16,9	24,5	20,6	20,3	19,5	19,0	18,8
Kıbrıs	37,2	36,7	36,4	30,2	26,7	29,2	30,2	34,4	33,5	31,8	31,1	33,2	31,4
Çek Cumhuriyeti	23,5	24,7	25,3	26,0	25,5	24,9	25,1	25,2	23,2	21,7	20,6	20,8	20,5
Danimarka	61,8	60,9	61,2	61,6	62,0	62,8	61,8	61,6	62,2	62,7	62,9	62,8	63,6
Estonya	25,0	23,9	24,3	26,2	26,0	22,8	23,0	23,7	24,7	21,2	19,9	20,0	20,9
Finlandiya	45,3	43,0	42,9	41,0	41,0	40,6	40,3	41,4	41,4	38,3	38,2	38,0	37,0
Fransa	28,3	28,9	27,3	26,5	26,9	27,1	27,7	27,6	27,7	24,5	25,8	26,8	27,7
Almanya	31,4	29,0	28,3	28,0	28,2	28,9	30,7	31,6	32,0	29,9	29,4	30,2	31,0
Yunanistan	28,8	26,6	26,2	24,9	26,1	27,3	26,1	25,6	25,8	27,9	25,3	27,1	30,3
Macaristan	24,9	26,4	26,7	25,3	24,1	24,3	25,3	25,7	26,3	24,9	22,6	18,7	19,2
İrlanda	43,2	42,8	40,9	41,1	41,0	40,1	41,0	40,9	39,5	38,8	38,0	43,7	45,6
İtalya	34,8	35,8	34,6	35,8	34,3	33,3	34,4	35,2	35,7	35,9	34,8	34,8	34,7
Letonya	24,7	26,5	27,5	26,5	27,7	27,2	27,9	30,2	33,5	27,0	27,1	26,8	27,6
Litvanya	27,2	26,5	25,6	27,5	30,0	30,7	31,8	30,3	30,3	19,8	16,4	16,0	18,0
Lüksemburg	38,4	38,4	39,2	38,8	35,2	36,6	36,7	36,9	38,0	37,6	38,6	38,0	37,7
Malta	32,9	33,7	36,7	37,8	35,1	35,5	36,3	39,2	38,5	40,6	40,0	39,4	41,3
Hollanda	30,0	30,6	31,3	29,3	28,6	31,2	30,5	31,6	30,5	31,8	31,4	30,4	28,6
Polonya	22,1	20,7	21,2	20,5	20,3	21,3	22,2	24,6	25,2	23,5	21,9	21,7	22,3
Portekiz	30,8	29,7	28,9	26,8	27,3	26,3	26,8	29,0	29,5	29,0	28,1	29,7	29,1
Romanya	23,1	22,2	20,5	21,6	23,3	19,2	21,1	23,1	24,0	24,4	22,7	21,7	21,6
Slovakya	21,9	22,6	21,3	21,7	19,4	19,2	20,7	21,0	22,3	19,2	19,1	19,2	19,7
Slovenya	19,8	20,2	20,7	20,9	21,6	22,6	23,8	24,4	24,0	22,3	21,8	21,5	20,8
İspanya	31,2	31,1	32,1	30,7	31,1	32,0	33,4	36,4	33,7	32,7	30,9	31,5	32,6
İsveç	43,9	42,1	41,2	42,2	43,5	45,0	46,0	44,9	42,7	42,1	42,2	41,7	41,4
Birleşik Krallık	45,4	46,1	44,9	43,7	43,7	45,3	46,5	46,3	49,0	46,1	44,3	43,7	42,7
AB 27 Toplam	34,8	34,5	33,7	33,1	33,2	33,7	34,6	35,1	35,1	33,2	32,9	33,2	33,5

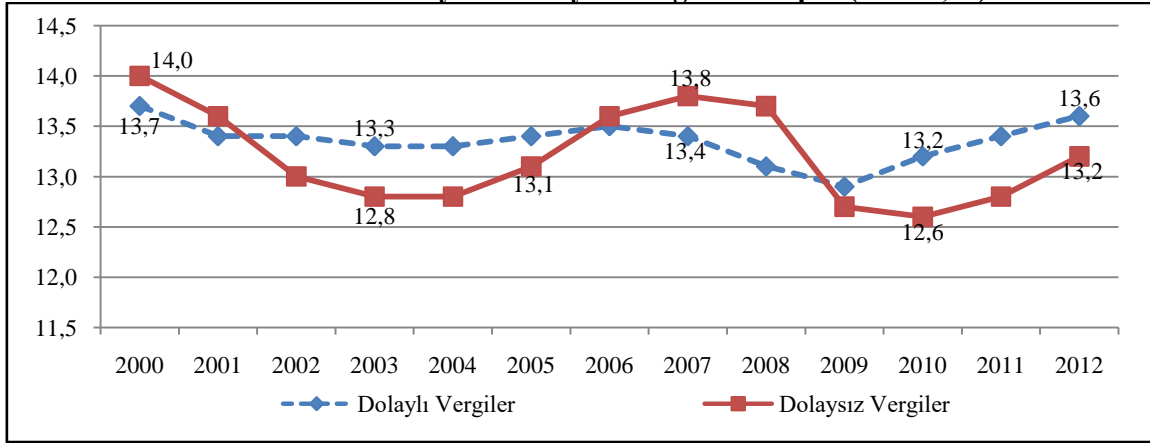
Kaynak: European Commission, a.g.e., 2014.

Tablo 17’deki göstergelere dayalı olarak, *dolaysız vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı, birlik genelinde azalma eğilimi gösterdiği* çıkarımı yapılabilir. Bu kapsamda AB 27 için 2000 yılında dolaysız vergilerin oranı %34 düzeyinde iken, 2012 yılında bu oran düşerek, %33 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Birlik içerisinde dolaysız vergilerin en

düşük olduğu ülke Litvanya olurken, en yüksek olduğu ülke ise %63'lük oranla Danimarka olmuştur.

AB genelinde küreselleşme süreci ile birlikte vergileme alanında meydana gelen yapısal değişim ve dönüşüm, dolaylı ve dolaysız vergiler alanında da kendini göstermiştir. Bu durum, vergi rekabeti sürecinde yabancı sermaye üzerinde etkili olan dolaylı vergilerin düşmesine ve dolaysız vergilerin ise, artmasına neden olmuştur.

Grafik 14: AB 27 Ülkelerinde Dolaylı ve Dolaysız Vergilerin Yapısı (GSYH,%)

Kaynak: European Commission, a.g.e., 2014.

Grafik 14'de ise, AB 27 açısından dolaylı ve dolaysız vergilerin GSYH'ya oranları verilmiştir. Şöyle ki, 2000'li yıllarda dolaylı vergiler birlik genelinde %13 düzeylerinde iken, bu oran yıllar itibariyle artış ve azalışlar göstererek, 2012 yılında tekrardan %13'ler düzeyine çıkmıştır. Aynı durumu dolaysız vergiler açısından değerlendirecek olursak, bu vergilerdeki durum, dolaylı vergilerle benzer özelliklere sahiptir. Ancak 2000'li yıllarda dolaysız vergilerin GSYH'ya oranı %14 iken, bu oran yıllar içerisinde azalma eğilimi göstererek, son dönem itibariyle %13 seviyelerinde gerçekleşmiştir.

3.4.2. Gelir, Kurumlar ve Katma Değer Vergileri

Küresel vergi rekabeti ortamında AB ülkelerinde, çeşitli vergilerde reform niteliğinde sayılabilecek düzenlemelere gidilmiştir. Bunların en başında ise gelir vergisi, kurumlar vergisi ve katma değer vergisi gelmektedir. AB ülkelerinde gelir, kurumlar ve katma değer vergilerinin gelişimi 2000'li yıllar itibariyle aşağıda yer almaktadır (Tablo 18).

AB genelinde vergi rekabeti süreci boyunca, üye ülkelerdeki kurumlar vergisi oranlarında, 2000'li yıllardan itibaren bir azalma söz konusu olmuştur. Bu bakımdan AB

27 toplamı 2000 yılında %31 seviyelerinde iken, bu oran 2013 yılında %23 seviyelerine kadar gerilemiştir. Bu durum gelir vergisi açısından değerlendirecek olunursa eğer, aynı şekilde AB 27 toplamı 2000 yılında %44 iken, en son bu oran 2013 yılında, %39 olarak gerçekleşmiştir.

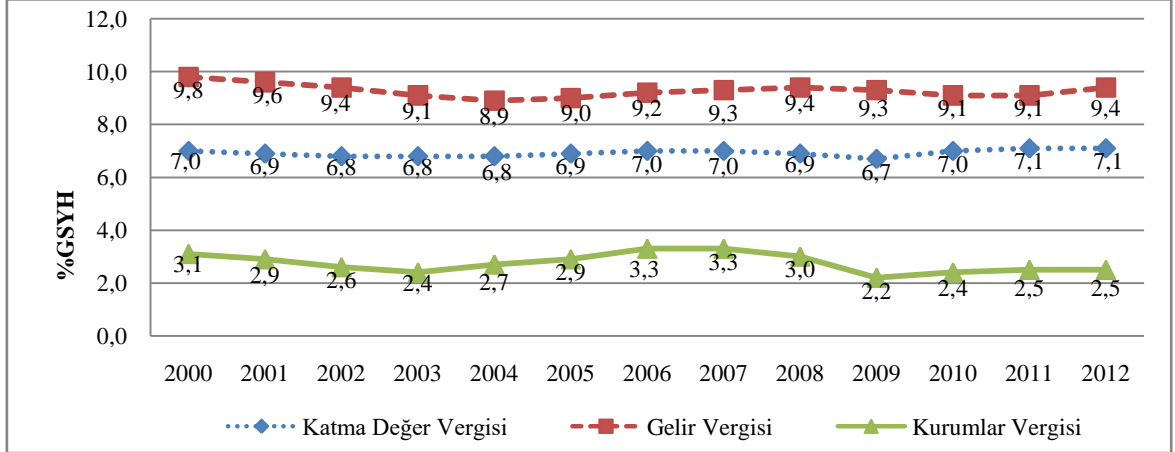
Tablo 18: AB Ülkelerinde Gelir - Kurumlar ve Katma Değer Vergisi Oranları

	Gelir Vergisi Oranları				Kurumlar Vergisi Oranları				Katma Değer Vergisi Oranları			
	2000	2005	2010	2013	2000	2005	2010	2013	2000	2005	2010	2013
Avusturya	50,0	50,0	50,0	50,0	34,0	25,0	25,0	25,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Belçika	60,6	53,7	53,7	53,7	40,2	34,0	34,0	34,0	21,0	21,0	21,0	21,0
Bulgaristan	40,0	24,0	10,0	10,0	32,5	15,0	10,0	10,0	20,0	20,0	20,0	20,0
Kıbrıs	40,0	30,0	30,0	35,0	29,0	10,0	10,0	12,5	10,0	15,0	15,0	18,0
Çek Cum..	32,0	32,0	15,0	22,0	31,0	28,0	20,0	19,0	22,0	19,0	20,0	21,0
Danimarka	62,9	62,3	55,4	55,6	32,0	28,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0	25,0
Estonya	26,0	24,0	21,0	21,0	26,0	24,0	21,0	21,0	18,0	18,0	20,0	20,0
Finlandiya	54,0	51,0	49,0	51,1	29,0	26,0	26,0	24,5	22,0	22,0	23,0	24,0
Fransa	59,0	53,5	45,8	50,3	37,8	35,0	34,4	36,1	19,6	19,6	19,6	19,6
Almanya	53,8	44,3	47,5	47,5	51,6	38,7	30,2	30,2	16,0	16,0	19,0	19,0
Yunanistan	45,0	40,0	49,0	46,0	40,0	32,0	24,0	26,0	18,0	19,0	23,0	23,0
Macaristan	44,0	38,0	40,6	16,0	19,6	17,5	20,6	20,6	25,0	25,0	25,0	27,0
Hırvatistan	41,3	53,1	50,2	47,2	35,0	20,0	20,0	20,0	22,0	22,0	23,0	25,0
İrlanda	44,0	42,0	47,0	48,0	24,0	12,5	12,5	12,5	21,0	21,0	21,0	23,0
İtalya	45,9	44,1	45,2	47,3	41,3	37,3	31,4	31,4	20,0	20,0	20,0	21,0
Letonya	25,0	25,0	26,0	24,0	25,0	15,0	15,0	15,0	18,0	18,0	21,0	21,0
Litvanya	33,0	33,0	15,0	15,0	24,0	15,0	15,0	15,0	18,0	18,0	21,0	21,0
Lüksemburg	47,2	39,0	39,0	43,6	37,5	30,4	28,6	29,2	15,0	15,0	15,0	15,0
Malta	35,0	35,0	35,0	35,0	35,0	35,0	35,0	35,0	15,0	18,0	18,0	18,0
Hollanda	60,0	52,0	52,0	52,0	35,0	31,5	25,5	25,0	17,5	19,0	19,0	19,0
Polonya	40,0	40,0	32,0	32,0	30,0	19,0	19,0	19,0	22,0	22,0	22,0	23,0
Portekiz	40,0	40,0	45,9	56,5	35,2	27,5	29,0	31,5	17,0	21,0	21,0	23,0
Romanya	40,0	16,0	16,0	16,0	25,0	16,0	16,0	16,0	19,0	19,0	24,0	24,0
Slovakya	42,0	19,0	19,0	25,0	29,0	19,0	19,0	23,0	23,0	19,0	19,0	20,0
Slovenya	50,0	50,0	41,0	50,0	25,0	25,0	20,0	17,0	19,0	20,0	20,0	22,0
İspanya	48,0	45,0	43,0	52,0	35,0	35,0	30,0	30,0	16,0	16,0	18,0	21,0
İsveç	51,5	56,6	56,6	56,7	28,0	28,0	26,3	22,0	25,0	25,0	25,0	25,0
Birleşik Krallık	40,0	40,0	50,0	45,0	30,0	30,0	28,0	23,0	17,5	17,5	17,5	20,0
AB 27 TOPLAM	44,6	40,4	38,6	39,4	31,9	25,5	23,3	23,3	19,3	19,6	20,5	21,5

Kaynak: European Commission, a.g.e., 2014.

Katma değer vergisindeki gelişmeler ise, gelir ve kurumlar vergisinin tam tersi olarak gerçekleşmiştir. Bu kapsamda KDV, AB 27 geneli toplamında 2000 yılında %19 düzeylerinde iken, bu oran 2013 yılında artarak, %21 düzeylerine kadar çıkmıştır.

Grafik 15: AB 27 Ülkelerinde Gelir-Kurumlar ve Katma Değer Vergisinin Gelişimi (GSYH, %)

Kaynak: European Commission, a.g.e., 2014.

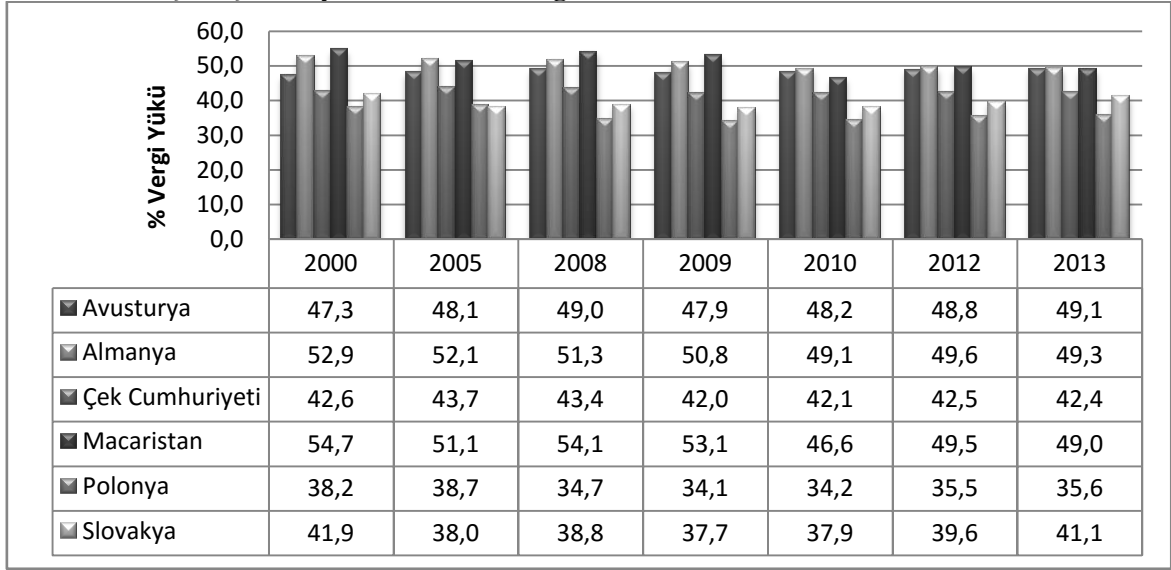
Grafik 15’de, birlik genelinde söz konusu vergiler alanında gerçekleştirilen reform politikalarının, bu vergilerden elde edilen gelirler üzerindeki etkileri analiz edilmiştir. Bu vergiler arasında gelir vergisi, oran ve kapsam bakımından en fazla gelir sağlayan kalem olması bakımından, ayrıca önem arz etmektedir. Grafik 15 verilerine dayalı olarak şu sonuçlar vurgulanabilir;

- Vergi rekabeti ortamında birlik genelinde, gelir vergisi oranlarında yapılan indirim politikaları, vergi hâsılatının son dönemlerde artmasına neden olmuştur.
- AB 27 geneli açısından kurumlar vergisi oranlarındaki indirimler ise, belli bir dönem boyunca vergi hâsılatını artırmış, fakat 2008 yılında meydana gelen ekonomik krizin etkisi ile birlikte bu alandaki artışlar, yerini azalışlara bırakmıştır.
- Katma değer vergisi gelirleri birlik genelinde fazla bir değişime uğramamış, sabit bir gelişim göstermiştir.

3.5. AB ÜLKELERİNDE VERGİ YÜKÜ

Küresel vergi rekabetinin etkilerini ölçmek üzere temel alınacak önemli bir diğer parametre ise, vergi yüküdür. Vergi rekabeti sonucu AB ülkelerinin vergi yükünde meydana gelen değişimler, Grafik 16’da gösterilmiştir.

Grafik 16: Seçilmiş AB Üyesi Ülkelerde Vergi Yükü

Kaynak: European Commission, a.g.e., 2014.

Grafik 16’da seçilmiş AB üyesi ülkelerdeki ortalama vergi yükü, 2000’li yıllardan itibaren, ülkeler açısından sırasıyla gösterilmiştir³²⁸.

Avusturya-Almanya-Çek Cumhuriyeti-Macaristan-Polonya ve Slovakya’da gerçekleşen vergi yükleri, yıllar itibariyle artış ve azalışlar göstermiştir. 2000 yılında Almanya’da %47 seviyelerinde gerçekleşen bu oran, Macaristan için %54 dolaylarında olmuştur. 2013 yılı için, Almanya-Çek Cumhuriyeti-Macaristan-Polonya ve Slovakya’da vergi yükü, 2000 yılına oranla azalma göstermiştir. Bunun dışında Avusturya’da ise vergi yükü, artış göstermiştir. Bu çerçevede ayrıca, vergi yükünün en düşük olarak gerçekleştiği ülke ise, Polonya olmuştur.

Vergi rekabeti sürecinin vergi yükü üzerindeki bir diğer önemli etkisi ise, hareketli faktörler üzerindeki vergi oranlarının ve dolayısıyla da vergi yüklerinin azaltılmasıdır. Vergilerin emek ve sermaye üzerindeki dağılımı göz önüne alındığında, ağırlığın emek üzerine kayması, emeğin vergi yükünü nispi olarak artırmıştır. Bu durum ise, hareketli olmayan faktörler üzerinde aşırı bir yığılmaya neden olarak, kamu finansmanının büyük ölçüde bu faktörler üzerinden sağlanması sorununu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, adaletsiz bir vergileme anlayışının da ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

³²⁸ Vergi yükü kavramı; belirli bir dönemde ödenen vergilerle, elde edilen gelirler arasındaki oransal ilişkiyi ifade etmektedir. Bu bakımdan vergi yükü, ödenen vergiler ile doğru orantılı iken, ödeme gücü ile de ters orantılıdır. Bkz: Abdullah Tekbaş, Gökhan Dökmen, “Türkiye’de Vergi Yükünün Bölgesel Dağılımı”, *Maliye Dergisi*, Sayı:153, 2007, s.196.

4. TÜRKİYE'DE VERGİ REKABETİ POLİTİKASI

Küreselleşmenin, sosyal-ekonomik ve siyasal alanlarda olduğu gibi vergileme alanında da ortaya çıkardığı değişimler ve etkileri, diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye için de geçerli olmuştur.

Türkiye'nin, AB'ye üyelik sürecinde gerçekleştirilmesi gereken en önemli uyum politikası, vergileme alanında ortaya çıkmaktadır. Bu bakımdan AB ile vergisel birlik kapsamında Türkiye, gerek ulusal ve gerekse uluslararası alanda vergilendirme politikalarını ve ilkelerini, yeniden gözden geçirmek zorunda kalmıştır ve bu yönde çeşitli düzenlemeler yapmıştır. Türk vergi sistemi açısından en önemli değişiklik ise, Türk vergi hukukunun, AB vergi hukuku ile uyumlaştırılması olmuştur. Vergi rekabeti sürecinde DYSY'ler üzerinde önemli etkiler meydana getirebilen kurumlar vergisi, Türkiye'de de çeşitli zamanlarda değişikliğe uğramıştır. Özellikle de bu değişiklik, AB üyesi ülkelerde uygulanmakta olan vergi sistemleri ve vergi mevzuatları doğrultusunda yapılmıştır. Ayrıca bu kapsamda, vergi kayıp ve kaçakçılığını önlemek ve vergi hâsılasını artırmak amacıyla da, çeşitli yeni teknikler geliştirilmiştir.

Türkiye'de küresel düzlemde, ülkenin rekabet gücünü artırıcı politikalar, 5520 sayılı yeni kurumlar vergisi kanunu doğrultusunda ön plana çıkarılmıştır. Bunlardan en önemlileri ise şunlardır; *kontrol edilen yabancı şirket politikalarının yeniden düzenlenmesi, transfer fiyatlaması ile ilgili düzenlemeler, yurtdışından elde edilen iştirak kazançlarının istisnası* ve vergi rekabeti sürecinde ortaya çıkan en önemli sorunlardan *vergi cennetleri ile mücadele yöntemlerinin belirlenmesi* şeklindedir. Özellikle küresel vergi rekabeti ortamında, hemen hemen her ülkede uygulama alanı bulan tercihli vergi rejimi uygulamaları, hem yatırımcı ve hem de söz konusu ülke ekonomisi için iki taraflı bir kazanım sağlamaktadır. Bu bağlamda OECD tarafından yayınlanan raporda, Türkiye'deki tercihli vergi rejimleri uygulamalarına da değinilmiştir. Bu kapsamda bu uygulamalardan birisi "*İstanbul Kıyı Bankacılığı*" iken, diğeri ise "*Serbest Bölge*" uygulamalarıdır³²⁹.

Ancak iki uygulama ile ilgili yapılan düzenlemeler sonucunda, bu iki uygulama, zararlı vergi rekabetini ifade eden "*tercihli vergi rejimi*" kapsamından çıkarılmıştır.

³²⁹ Semih Öz, *Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri*, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2005, s.318.

Yeni düzenleme ile de Türkiye’de serbest bölgelere yönelik olarak düzenlenen çeşitli kanun ve mevzuatlar, bu bölgelere yönelik olarak birtakım teşvik ve avantaj imkânları tanımaktadır. Bu kapsamda son dönem itibariyle ülkemizde, serbest bölgelere yönelik olarak tanınan başlıca teşvik ve avantaj unsurları şu şekildedir³³⁰;

- *“Serbest Bölgedeki İmalatçı Firmalar için Vergi Avantajlarından Yararlanma İmkânı,*
- *Orta ve Uzun Vadeli Faaliyet Ruhsatı Alabilme İmkânı,*
- *Kar Transferi İmkânı,*
- *Ticaret Kolaylığı İmkânı,*
- *Gümrük Vergisi Prosedüründen Arındırılmış Ticari Faaliyet İmkânı,*
- *AB ve Gümrük Birliği Kriterlerinin Gerekletirdiği Serbest Dolaşım Belgelerinin Temini İmkânı,*
- *Eşitlik Prensipleri,*
- *Zaman Kısıtlaması Bulunmaması,*
- *Pazar İhtiyaçlarına ve Şartlarına Göre Belirlenecek Ticari Faaliyet İmkânı,*
- *Gerçekçi Bir Enflasyon Muhasebesi İmkânı,*
- *Yerli ve Yabancı Tüm Pazarlara Ulaşım İmkânı,*
- *Azaltılmış Bürokratik Prosedür ve Dinamik İşletme Yönetimi,*
- *Stratejik Avantaj,*
- *Her Türü Ticari ve Sınai Faaliyete Uygun ve Ucuz Altyapı İmkânı,*
- *Tedarik Zinciri İmkânlarından Yararlanma Kolaylığı”*

Yukarıda ifade edilen düzenlemeler ve muafiyetlere ilişkin önemli bir husus ise, serbest bölgeler kanununda belirtilmiştir. Buna göre; serbest bölgelere tanınan muafiyet ve istisnalar, AB üyeliğinin gerçekleştiği tarihi içeren yılın, vergilendirme döneminin sonuna kadar geçerli olmaktadır³³¹.

Küresel vergi rekabeti ortamında yaygınlık kazanan zararlı vergi rekabeti ile mücadele kapsamında Türkiye, özellikle de kurumlar vergisi alanında ortaya çıkabilecek sorunları gidermeyi hedeflemiştir. Bu doğrultuda; kontrol edilen yabancı kurum kazançları, transfer fiyatlaması ve örtülü sermayeye ilişkin çeşitli düzenlemeler yapılmıştır.

³³⁰ Metin Tatlı, “Serbest Bölge Teşvikleri”, **Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA)**, 2015, s.11-12.

³³¹ Gelir İdaresi Başkanlığı, **Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme (KOBİ) Vergilendirme Rehberi**, 2009, s.44.

Türkiye’de kurumlar vergisi alanında yapılan değişimlere bakıldığında, uluslararası yabancı sermaye yatırımlarının ülkeye çekilebilmesi için, buna yönelik uygun bir altyapının hazırlanmaya çalışıldığı ortaya çıkmaktadır. Bu kapsamda gerek Türk vergi sisteminde ve gerekse uygulamada olan diğer vergisel mevzuatlar alanında, çok önemli düzenlemeler yapılmıştır³³².

Bu düzenlemelerin ortak amacı ise; yabancı sermayenin artırılabilmesi için gerekli yatırım ortamının iyileştirilmesi, vergi yasalarından ve mevzuatlardan kaynaklanan karmaşıklığın giderilmesi ve son olarak da vergi rekabeti sürecinde Türkiye’nin, diğer ülkeler karşısındaki rekabet gücünü artırmak şeklinde ifade edilmektedir. Bu noktada vergi rekabeti sürecinde ülkemizde; vergileme alanında ortaya çıkan karışıklığın giderilebilmesi, küresel vergi rekabeti sürecinde etkin politikaların uygulanması, rekabet gücünün artırılabilmesi, haksız vergi rekabeti ortamının oluşmaması ve yabancı sermaye yatırım hacminin ve miktarının artırılabilmesi konuları oldukça önemlidir. Bu amaçların gerçekleştirilebilmesi için ise Türkiye’nin, dünyadaki diğer ülkelerin ve özellikle AB üyesi ülkelerin vergi yapılarını ve vergi politikalarını dikkate alarak, buna yönelik uygun ve etkili politikalar belirlemesi gerekmektedir³³³.

4.1. TÜRKİYE’DE YATIRIMLARA YÖNELİK VERGİ REKABETİ UYGULAMALARI

Günümüz dünyasında hemen hemen her ülkenin ortak ekonomik problemleri; ekonomik büyüme ve kalkınma, işsizlik, cari açık, kamu açıkları ve kamu borçları başta olmak üzere, daha birçok sorun bulunmaktadır³³⁴.

Bu kapsamda Türkiye ekonomisi de, dışa açık ve bir o kadarda dünya ekonomisi ile iç içe geçmiş bir yapıya sahip olması bakımından, dünyanın herhangi bir bölgesinde ortaya çıkan soruna duyarsız kalamamaktadır. Bu doğrultuda ülkelerin karşılaşmış oldukları çeşitli ekonomik problemlerin çözümünde yapısal, işlevsel ve kurumsal reformların yanı sıra, yabancı sermaye ve yatırımcıya da ihtiyaç duyulmaktadır. Bu bakımdan son dönemlerde artan vergisel rekabet çerçevesinde, hemen hemen her ülkede olduğu gibi

³³² Ankara Ticaret Odası, **Türkiye’de Uygulanan Teşvik Politikaları**, Ankara, 2000, s.9.

³³³ DPT, “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara, 2000, s.18.

³³⁴ a.g.e., s.16.

Türkiye’de de uygulanan çeşitli mali ve vergisel teşvik politikaları artarak devam etmektedir. DYSY’leri ülke ekonomisine yönlendirebilmek ve küresel piyasalarda daha etkin olabilmek amacıyla, Türkiye’de çok sayıda vergisel teşvik kanunları çıkarılmakta ve bu kapsamda, uygulanan politikaların etkin olabilmesi amaçlanmaktadır³³⁵.

Türkiye’de uygulanan ilk teşvik politikası, “*Teşvik-i Sanayi Kanunu*” ile 1913 yılında başlamıştır. Daha sonraları ise; 1927, 1954 ve 1967 yıllarında yatırımlar başta olmak üzere, çeşitli alanları desteklemek amacıyla da farklı teşvik uygulamaları gündeme gelmeye başlamıştır³³⁶. Bu dönemden sonra, liberal politikaların hüküm sürmeye başladığı 1980’li ve 1990’lı yıllarda, teşvik kanunlarının amaçlarında, araçlarında ve kullanım alanlarında, birtakım yenilikler olmuştur. Özellikle bu yıllarda meydana gelen ithal ikameci sanayi politikalarının etkisi ile dış ticaret alanında, çok sayıda indirim ve teşvik politikaları uygulanmaya başlanmıştır. Bu dönemde ayrıca, ülkeye yönelen yabancı yatırımcının sayısını artırmak ve yatırımların çoğalmasını sağlamak maksadıyla da, vergisel teşvik düzenlemelerine gidilmiştir³³⁷.

Türkiye’nin küresel vergi rekabeti sürecine tam anlamıyla dâhil olması, 2003 yılında yürürlüğe konulan, 4875 sayılı “*Doğrudan Yabancı Yatırımlar Kanunu*” ile başlamıştır. Bu kapsamda uygulamaya konulan bu kanun ile amaçlananlar; yabancı sermayenin özendirilmesi, yabancı yatırımcının önündeki engellerin kaldırılması, imtiyazlarının artırılması ve haklarının korunması şeklindedir. Bu doğrultuda ayrıca Türkiye küresel sermayeden pay alabilmek adına, diğer ülkelerle rekabet edebilmek için çeşitli şekillerde teşvik ve indirim politikalarını da uygulamaya koymuştur. Bu politikalar içerisinde vergisel teşviklerin yeri ve önemi, oldukça önemlidir. Özellikle kurumlar vergisi alanında yapılan vergi oranı indirimleri, küresel süreçte uluslararası yatırımların ülkeye kazandırılabilmesi açısından oldukça etkili bir araçtır. Türkiye’de kurumlar üzerindeki vergi yükünün azaltılması ve yatırım ortamının iyileştirilmesi, yabancı yatırımcılar için avantajlı bir yatırım ortamı sağlamıştır. Bu kapsamda Türkiye’de vergi rekabeti sürecinde başlıca uygulanmakta olan vergi teşvik politikaları, aşağıda daha ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır.

---

³³⁵ a.g.e., s.18.

³³⁶ Ankara Ticaret Odası, a.g.e., s.9.

³³⁷ a.g.e., s.20.

Türkiye’de en son uygulamaya konulan yeni teşvik sistemi ile ilgili düzenlemeler, 6322 sayılı yasa ile “*Yatırımlarda Devlet Yardımları Hakkında Bakanlar Kurulu Kararı*” adı altında, 19.06.2012 tarihinde Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Sonuçta çıkarılan bu yasa ile ülkenin; rekabet gücünün, üretiminin ve özellikle istihdamın artırılması amaçlanmakta ve küresel vergi rekabeti ortamında katma değeri, teknoloji ve Ar-Ge getirisi yüksek, stratejik yatırımların artırılması da hedeflenmektedir³³⁸. Bu kapsamda yeni teşvik sisteminden beklenen amaçlar, genel olarak şu şekilde belirtilmiştir³³⁹;

- “*Cari açığın azaltılması amacıyla, ithalat bağımlılığı yüksek olan ara malı ve ürünlerin üretiminin artırılması,*
- *En az gelişmiş bölgelere sağlanan yatırım desteklerinin artırılması,*
- *Bölgesel gelişmişlik farklılıklarının azaltılması,*
- *Üretimin ve istihdamın artırılması,*
- *Kümelenme faaliyetlerinin desteklenmesidir.”*

Tablo 19: Türkiye’de Uygulanan Teşvik Araçları

Yeni Teşvik Sisteminde Destek Unsurları			
Stratejik Yatırımların Teşviki	Bölgesel Teşvik Uygulamaları	Büyük Ölçekli Yatırımların Teşviki	Genel Teşvik Uygulamaları
-KDV İstisnası -Gümrük Vergisi Muafiyeti -Vergi İndirimi -Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği -Yatırım Yeri Tahsisi -Faiz Desteği -KDV İadesi	-KDV İstisnası -Gümrük Vergisi Muafiyeti -Vergi İndirimi -Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği -Yatırım Yeri Tahsisi -Faiz Desteği	-KDV İstisnası -Gümrük Vergisi Muafiyeti -Vergi İndirimi -Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği -Yatırım Yeri Tahsisi	-KDV İstisnası -Gümrük Vergisi Muafiyeti

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı; “Yeni Teşvik Sistemi: Yatırımlarda Devlet Yardımları”

Yeni teşvik sistemi; *genel, bölgesel, büyük ölçekli ve stratejik yatırımların teşviki* olarak gruplandırılmıştır. Bu gruplara yönelik olarak, ayrı ayrı ve değişen oranlarda, çeşitli teşvik araçları sağlanmaktadır. Bunlar ise genel olarak şu şekildedir; Gümrük Vergisi Muafiyeti, Katma Değer Vergisi İstisnası, Vergi İndirimi, Gelir Vergisi Stopajı Desteği, Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği, Sigorta Primi İşçi Hissesi Desteği, Faiz Desteği, Yatırım Yeri Tahsisidir (Tablo 19).

³³⁸ KPMG, *Soru ve Cevaplarla Yeni Teşvik Sistemi*, s.4.

³³⁹ Ekonomi Bakanlığı; *Yeni Teşvik Sistemi: Yatırımlarda Devlet Yardımları*, 2014.

Bu teşvik araçları sırası ile şu şekilde açıklanmaktadır³⁴⁰;

- **“KDV İstisnası:** Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yurt içinden ve yurt dışından temin edilecek yatırım malı, makine ve teçhizat için katma değer vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.
- **Gümrük Vergisi Muafiyeti:** Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yurt dışından temin edilecek yatırım malı, makine ve teçhizat için gümrük vergisinin ödenmemesi şeklinde uygulanır.
- **Vergi İndirimi:** Gelir veya kurumlar vergisinin, yatırım için öngörülen katkı tutarına ulaşıncaya kadar, indirimli olarak uygulanmasıdır. Bu destek, stratejik yatırımlar, büyük ölçekli yatırımlar ve bölgesel teşvik uygulamaları çerçevesinde düzenlenen teşvik belgeleri kapsamında sağlanır.
- **Faiz Desteği:** Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında kullanılan ve en az bir yıl vadeli krediler için sağlanan bir finansman desteğidir. Teşvik belgesinde kayıtlı sabit yatırım tutarının %70'ine kadar kullanılan krediye ilişkin ödenecek faizin veya kâr payının belli bir kısmı, Bakanlıkça karşılanmaktadır. Bu destek unsuru, stratejik yatırımlar, Ar-Ge ve çevre yatırımları ile 3-4-5. ve 6. bölgelerde, bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında yapılacak yatırımlar için uygulanır.
- **Yatırım Yeri Tahsisi:** Yatırım Teşvik Belgesi düzenlenmiş büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel desteklerden yararlanacak yatırımlar için Maliye Bakanlığınca belirlenen usul ve esaslar çerçevesinde, yatırım yeri tahsis edilebilir.
- **Sigorta Primi İşveren Hissesi Desteği:** Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken, sigorta primi işveren hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının, belirli bir süre Bakanlıkça karşılanmasıdır. Büyük ölçekli yatırımlar, stratejik yatırımlar ve bölgesel teşvik uygulamaları kapsamında düzenlenen teşvik belgeleri için uygulanır.
- **Sigorta Primi İşçi Desteği:** Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken, sigorta primi işçi hissesinin asgari ücrete tekabül eden kısmının, 10 yıl süreyle Bakanlıkça karşılanmasıdır. Genel teşvik uygulamaları hariç olmak üzere, sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülmür.

---

³⁴⁰ KPMG, a.g.e., s.5.

- **Gelir Vergisi Stopajı Desteği:** Yatırım Teşvik Belgesi kapsamında yatırımla sağlanan ilave istihdam için ödenmesi gereken, gelir vergisi stopajının asgari ücrete tekabül eden kısmının, 10 yıl süreyle terkin edilmesidir. Sadece 6. bölgede gerçekleştirilecek yatırımlar için düzenlenen teşvik belgelerinde öngörülür.
- **KDV İadesi:** Sabit yatırım tutarı 500 milyon Türk Lirasının üzerindeki Stratejik Yatırımlar kapsamında gerçekleştirilen, bina-inşaat harcamaları için tahsil edilen KDV'nin iade edilmesidir.”

Genel Teşvik Sistemi içerisinde öngörülen asgari sabit yatırım tutarı 1. ve 2. bölgelerde 1 milyon TL iken, 3-4-5 ve 6. bölgelerde ise 500 bin TL olarak uygulanmaktadır.

Büyük Ölçekli Yatırımlar için öngörülen asgari sabit yatırım tutarı ise, yatırımların konularına göre farklılık arz etmektedir. Bu kapsamda “Stratejik Yatırımlar” için öngörülen asgari sabit yatırım tutarı; 50 milyon TL iken, “Bölgesel Teşvik Uygulamaları” için öngörülen asgari sabit yatırım tutarı ise; 500.000 TL olarak belirlenmiştir. Söz konusu öngörülen yatırım teşviklerinden faydalanacak olanlar ise, şu şekilde belirtilmiştir; “gerçek kişiler, adi ortaklıklar, sermaye şirketleri, kooperatifler, birlikler ve iş ortakları, kamu kurum ve kuruluşları ile meslek kuruluşları, dernekler ve vakıflar ile yurtdışındaki yabancı şirketlerin Türkiye’deki şubeleri” olarak ifade edilir³⁴¹.

Vergi indirim uygulaması, yatırıma katkı oranına göre ve bölgeler bazında farklı şekillerde uygulanmaktadır (Tablo 20).

Tablo 20: Türkiye’de Uygulanan Vergi İndirimleri

Vergi İndirimi				
Bölgeler	Yatırıma Katkı Oranı (%)	Vergi İndirim Oranı (%)	Yatırıma Katkı Oranı Uygulama Dönemi (%)	
			İşletme Dönemi	Yatırım Dönemi
I	15	50	100	0
II	20	55	90	10
III	25	60	80	20
IV	30	70	70	30
V	40	80	50	50
VI	50	90	20	80

Kaynak: Ekonomi Bakanlığı; “Yeni Teşvik Sistemi: Yatırımlarda Devlet Yardımları”

Yeni teşvik sisteminin getirmiş olduğu diğer önemli bir teşvik türü vergi indirimleri; yatırıma katkı tutarına ulaşıncaya kadar, devletin almakta olduğu kurumlar

³⁴¹ Ekonomi Bakanlığı; a.g.e., 2014.

vergisi oranlarının bir kısmından vazgeçmesi anlamına gelmektedir. Bu bakımdan Tablo 20'ye bakacak olursak eğer, vergi indirim oranları *işletme dönemi* ve *yatırım dönemi* olmak üzere iki kısımda uygulanmaktadır. Yine aynı şekilde Tablo 20'den de görüleceği üzere, beşinci ve altıncı bölgelere uygulanan vergi oranı indirimleri, diğer bölgelere kıyasla daha fazla olmaktadır.

4.2. TÜRKİYE'DE VERGİ REKABETİNİN DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI ÜZERİNDEKİ ETKİLERİ

Vergi rekabeti ortamında Türkiye'de de, vergileme alanında birtakım değişimler söz konusu olmuştur. Vergi sistemi ve yapısındaki değişimin etkilediği alanların en başında ise, DYSY'ler gelmektedir. Ülkemizdeki bu değişimi çeşitli vergi parametrelerine dayalı olarak açıklamak, bu noktada önem arz etmektedir. Bu parametreler ise; *kurumlar vergisi oranları*, *vergi gelirlerindeki değişimler* ve *vergi yükünün dağılımı* olmaktadır³⁴².

4.2.1. Kurumlar Vergisi Oranı Trendi

Küresel vergi rekabeti sürecinde Türkiye'de, başta vergi sistemi olmak üzere, daha birçok alanda yenilikler gündeme gelmiştir. Bu yeniliklerin en önemlisi ise, uluslararası sermaye akımlarının ülke ekonomisine kazandırılabilmesi amacıyla, şirket kazançları üzerinden alınan kurumlar vergisi oranlarının azaltılması olmuştur.

Vergi rekabeti sürecinde Türkiye'de, kurumlar vergisi alanında yapılan düzenlemeler oldukça önem arz eden bir konudur. Türkiye'de kurumlar üzerindeki vergi oranları, 2006 yılından itibaren %30'dan %20'ye düşürülmüştür. Bunun temel nedeni ise, vergisel rekabetin getirmiş olduğu radikal değişimlerdir. Bu kapsamda ülkenin yabancı sermaye yatırımları için cazibe merkezi haline gelebilmesi ve yatırım ortamının iyileştirilmesi maksadıyla, işletmeler üzerindeki vergi yükleri azaltılmıştır. Bu noktada Türkiye, diğer ülkelerle daha iyi rekabet edebilmek adına ve rekabet gücünü artırmak amacıyla, vergileme alanında çeşitli uygulamalar geliştirmiştir. Bunların en önemlileri ise, kurumlar vergisi oranlarının düşürülmesi ve vergisel teşvik politikaları olmuştur.

---

³⁴² Yıldız, a.g.e., s.177.

Fakat küresel süreçte dünyadaki diğer bazı ülkelerde uygulanan, özellikle AB ülkelerindeki kurumlar vergisi oranlarının, Türkiye’de uygulanan oranlardan daha aşağılarda olması, vergi rekabeti ortamında Türkiye’nin diğer ülkeler karşısındaki rekabet gücünü olumsuz olarak etkilemiştir. Bu kapsamda yabancı sermayenin yönünü belirleyen en önemli etken olması açısından kurumlar vergisi oranları, ülkemiz için hala çok yüksek seviyelerdedir. Küresel düzlemde yüksek akışkanlık gücüne sahip olan sermaye yatırımlarından daha fazla yararlanabilmek adına, kurumlar vergisi oranları başta olmak üzere, daha birçok vergi türünün dünya genelindeki diğer ülkelerle ve özellikle de AB üyesi ülkelerle uyumlaştırılması, bu noktada oldukça önem arz eden bir konudur³⁴³.

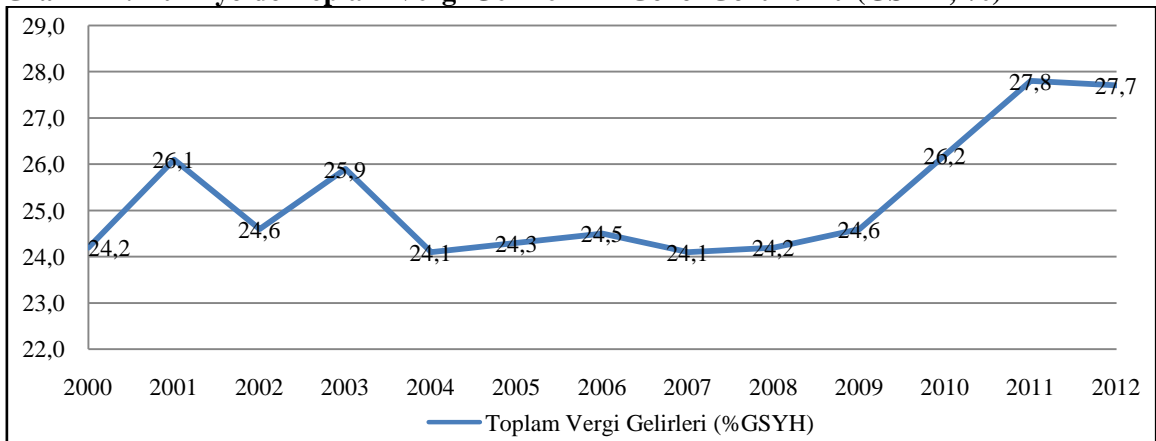
4.2.2. Vergi Gelirlerindeki Değişim

Türkiye’de vergi gelirlerinin gelişimi; *toplam vergi gelirlerinin görünümü, dolaylı ve dolaysız vergi dağılımı ile gelir, kurumlar ve katma değer vergileri* açısından değerlendirilebilir.

4.2.2.1. Toplam Vergi Gelirleri

Grafik 17’den de görüleceği üzere, Türkiye ekonomisinde toplam vergi gelirlerinin seyri, son dönemler itibariyle artış eğilimi içerisindedir.

Grafik 17: Türkiye’de Toplam Vergi Gelirlerinin Genel Görünümü (GSYH, %)

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, “Vergi İstatistikleri”

³⁴³ Günaydın, Benk, a.g.m., s.161.

Toplam vergi gelirlerinin GSYH'ya oranı, 2000'li yıllarda yaklaşık %20 seviyelerinde iken, bu oran 2004 yılından itibaren sert bir düşüş göstermiş ve daha sonrasında ise, 2009 yılından itibaren artış eğilimi göstererek, %28 seviyelerine kadar ulaşmıştır. Bu duruma etki eden birçok faktör bulunmakla birlikte, şüphesiz ki vergi rekabeti ortamında uygulanan politikaların rolü de oldukça önemlidir.

4.2.2.2. *Dolaylı-Dolaysız Vergiler*

Vergi rekabeti ortamında Türkiye'de vergilerin emek ve sermaye üzerindeki dağılımı, diğer ülkelerle benzerlik göstermektedir. Tablo 21'de de görüldüğü gibi, vergi gelirlerinin GSYH içindeki payı yaklaşık olarak, %24 ile %27'ler arasında değişmektedir. Bu pay 2009 yılından sonra artmıştır.

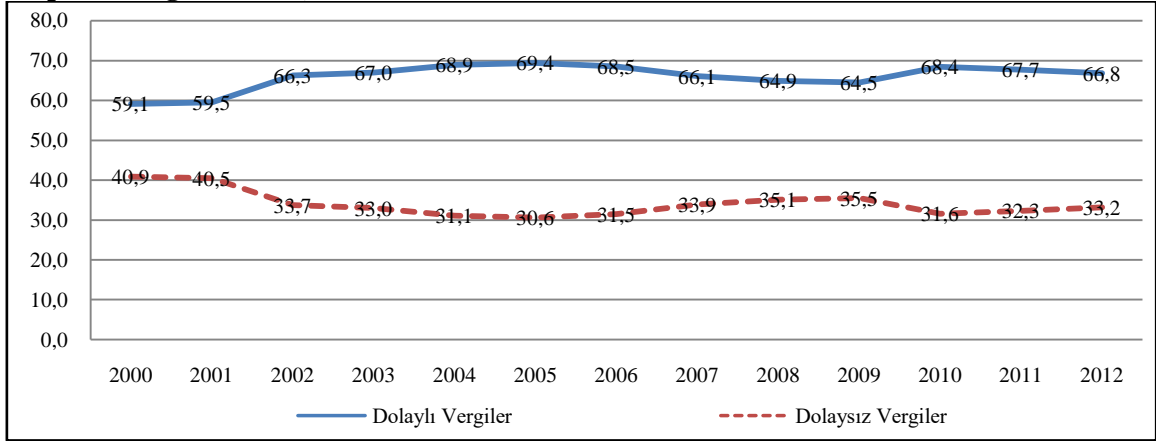
Tablo 21: Türkiye'de Dolaylı-Dolaysız Vergi Oranlarının Gelişimi

	Toplam Vergi Gelirleri (%GSYH)	Dolaylı Vergiler (%TVG)	Dolaysız Vergiler (%TVG)
2000	24,2	59,1	40,9
2001	26,1	59,5	40,5
2002	24,6	66,3	33,7
2003	25,9	67,0	33,0
2004	24,1	68,9	31,1
2005	24,3	69,4	30,6
2006	24,5	68,5	31,5
2007	24,1	66,1	33,9
2008	24,2	64,9	35,1
2009	24,6	64,5	35,5
2010	26,2	68,4	31,6
2011	27,8	67,7	32,3
2012	27,7	66,8	33,2

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, "Vergi İstatistikleri"

Türkiye ekonomisinde 2000'li yıllarda, dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içerisindeki payı yaklaşık, %59 seviyelerinde iken bu oran artarak, en son 2012 yılında %66 düzeylerinde gerçekleşmiştir. *Dolaylı vergilerin toplam vergi gelirleri içindeki payı yıllar itibariyle artarken, dolaysız vergilerin payı tersine azalmıştır.* Sonuç olarak ortaya çıkan durum ise; küresel vergi rekabeti dolaylı vergilerin payını artırırken, dolaysız vergilerin payını ise azaltmaktadır.

**Grafik 18: Türkiye’de Dolaylı-Dolaysız Vergilerin Genel Görünümü
(Toplam Vergi Gelirleri, %)**

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, “Vergi İstatistikleri”

Yukarıdaki Grafik 18’den de görüleceği üzere, Türkiye ekonomisinde 2000’li yılların başında dolaylı ve dolaysız vergiler istikrarlı iken, 2001 yılından 2003 yılına kadar dolaylı vergiler artarken, dolaysız vergiler ise azalmaktadır. 2006-2009 yılları arasında dolaylı vergilerde azalma olurken, dolaysız vergiler artmıştır. 2009’dan sonra tekrar dolaylı vergiler artarken, dolaysız vergilerin payı ise düşmüştür.

4.2.2.3. Kurumlar ve Katma Değer Vergileri

2000 ‘li yıllar itibariyle Türkiye’de, gelir vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payında bir azalma söz konusu olurken, kurumlar vergisi ve katma değer vergisinin toplam vergi gelirleri içindeki payı ise, istikrarsız bir seyir izlemiştir (Tablo 22). Küresel vergi rekabeti ortamında yabancı sermaye yatırımlarına ve yurtiçi yatırımcılara yönelik olarak sağlanan vergisel teşvikler, bir yandan kurum kazançlarının artmasına, diğer bir yandan ise bu alanlarda toplanan vergi gelirlerinin yükselmesine yol açmıştır. Bu bağlamda, çeşitli şekillerde uygulanan mali ve vergisel teşvikler, ilk başlarda birer maliyet unsuru oluştursa da, daha sonraları toplam vergi matrahının artması ile birlikte, vergi gelirleri üzerinde olumlu etkiler meydana getirerek, hem yatırımcı ve hem de devlet açısından beklenen etkiyi göstermiştir.

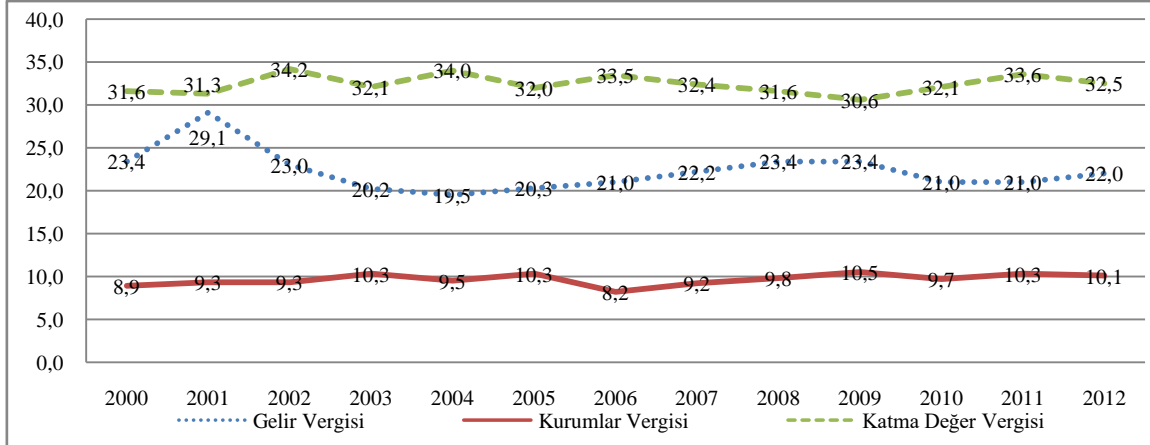
Tablo 22: Türkiye’de Gelir-Kurumlar ve Katma Değer Vergisi Gelirlerinin Gelişimi

	Toplam Vergi Gelirleri (GSYH %)	Gelir Vergisi (TVG %)	Kurumlar Vergisi (TVG %)	Katma Değer Vergisi (TVG %)
2000	24,2	23,4	8,9	31,6
2001	26,1	29,1	9,3	31,3
2002	24,6	23,0	9,3	34,2
2003	25,9	20,2	10,3	32,1
2004	24,1	19,5	9,5	34,0
2005	24,3	20,3	10,3	32,0
2006	24,5	21,0	8,2	33,5
2007	24,1	22,2	9,2	32,4
2008	24,2	23,4	9,8	31,6
2009	24,6	23,4	10,5	30,6
2010	26,2	21,0	9,7	32,1
2011	27,8	21,0	10,3	33,6
2012	27,7	22,0	10,1	32,5

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, “Vergi İstatistikleri”

Aşağıdaki Grafik 19’da ise, gelir-kurumlar ve katma değer vergisi alanlarından elde edilen hâsılanın, son yıllar itibariyle genel görünümü ortaya konulmuştur.

Grafik 19: Türkiye’de Gelir-Kurumlar ve Katma Değer Vergilerinin Genel Görünümü (Toplam Vergi Gelirleri, %)

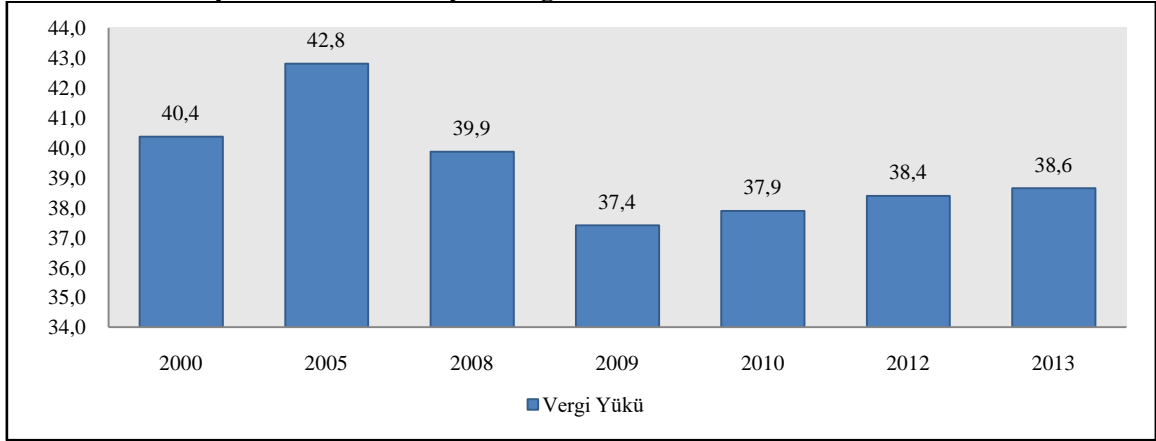

Kaynak: Gelir İdaresi Başkanlığı, “Vergi İstatistikleri”.

4.3. TÜRKİYE’DE VERGİ YÜKÜ

Türkiye’de yıllar itibariyle ortalama vergi yükü, OECD verilerine dayalı olarak gösterilmiştir (Grafik 20). Vergi yükü 2000 yılında %40 seviyelerinde iken, daha sonrasında ise 2005 yılında, %42 düzeylerinde gerçekleşmiştir. Sonraki yıllarda ise bu oran, %38 seviyelerine kadar düşmüştür. Türkiye’de vergi yükünün en düşük olduğu yıl, 2009 yılı olmuştur. Son olarak ise 2013 yılında bu oran, %38,6 olarak gerçekleşmiştir.

Grafik 20: Türkiye'de Yıllar İtibariyle Vergi Yüğü

Kaynak: OECD istatistik verilerinden elde edilmiştir. (*SGK verileri dâhildir)

5. VERGİ REKABETİ - DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI İLİŞKİSİNİN AB ÜLKELERİ VE TÜRKİYE AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde vergi rekabeti DYSY arasındaki ilişki, seçilmiş AB ülkeleri ve Türkiye bazında; *vergi yükü, ülkelere yönelen DYSY akışları, kanuni ve efektif vergi oranları* gibi verilere dayalı olarak açıklanmaktadır. Küresel vergi rekabeti ortamında meydana gelen değişimlerin ve ülkeler açısından ortaya çıkan etkilerin analizinde kullanılacak olan en önemli değişken, DYSY olmaktadır.

Bu bağlamda, üretime yönelik olarak yapılan reel yatırımlar kapsamında değerlendirilen DYSY'ler, son dönemler itibariyle AB üyesi ülkelerde temel ekonomik amaçlar arasında yer almaktadır. AB üyesi ülkelerde DYSY'nin gelişimi, yıllar itibariyle milyon dolar ve GSYH cinsinden, Tablo 23'de gösterilmiştir.

Tablo 23: AB’de Ülkeler İtibariyle Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi (Milyon Dolar)

	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Avusturya	82,58	162,67	148,09	172,60	167,96	164,70	162,93	183,56
Belçika	477,78	784,63	853,17	966,72	950,03	1,002,71	968,34	924,02
Bulgaristan	13,851	37,936	44,059	49,225	47,231	47,381	49,24	52,623
Kıbrıs	8,483	18,191	16,671	18,409	17,482	20,666	21,047	21,182
Çek Cumhuriyeti	60,66	112,40	113,17	125,83	128,51	120,57	136,49	135,98
Danimarka	116,12	161,46	151,93	154,05	140,25	139,98	145,82	151,36
Estonya	11,82	15,67	17,29	16,22	16,47	16,96	19,35	21,45
Finlandiya	54,80	91,70	83,54	85,17	86,70	89,23	96,64	101,31
Fransa	628,02	955,48	952,73	985,24	955,14	953,94	997,85	1,043,39
Almanya	647,81	1,012,72	927,43	969,55	963,39	955,62	1,004,00	1,059,85
Yunanistan	29,19	53,22	38,12	42,10	35,03	29,06	24,76	27,74
Macaristan	61,11	95,46	88,01	98,80	90,78	85,43	103,48	111,01
İrlanda	163,53	203,68	188,30	250,12	285,57	290,48	339,73	377,70
İtalya	224,08	376,51	327,93	364,46	328,05	355,11	363,59	403,75
Letonya	4,929	10,842	11,537	11,602	10,751	12,092	13,577	15,654
Litvanya	8,211	15,062	12,949	13,216	13,271	14,266	16,033	17,049
Lüksemburg	60,49	130,29	119,43	159,24	156,59	180,79	124,06	141,38
Malta	4,301	8,152	7,924	9,056	16,198	15,458	16,303	14,859
Hollanda	479,42	766,62	645,64	644,30	586,07	608,23	624,31	670,12
Polonya	90,87	178,42	164,29	185,18	215,64	203,11	235,11	252,04
Portekiz	63,34	115,31	99,98	114,72	111,68	111,82	119,77	128,49
Romanya	23,66	42,70	51,03	52,54	50,28	51,29	55,81	58,83
Slovakya	7,26	14,38	15,76	15,31	14,60	15,16	15,47	15,24
Slovenya	384,54	585,86	588,94	632,30	628,33	628,91	644,61	716,00
İspanya	171,90	293,91	278,73	332,11	347,16	347,52	364,67	378,11
İsveç	90,87	178,42	164,29	185,18	215,64	203,11	235,11	252,04
Birleşik Krallık	851,01	1,229,87	962,64	1,104,27	1,162,64	1,184,54	1,482,91	1,605,62
AB Toplam	4,778,696	7,589,146	6,702,001	7,470,577	7,313,818	7,481,550	8,019,942	8,582,665

Kaynak: “OECD International Direct Investment Database” ve “UNCTAD World Statistical Database” verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

Tablo 23’de görüldüğü üzere, AB genelinde gerçekleşen DYSY’lerin yıllar itibariyle dağılımı, farklılık arz etmektedir. Bu kapsamda, 2000 yılından 2013 yılına kadar AB genelinde, söz konusu ülkelerde DYSY’lerin gelişimi, zaman içerisinde artış göstermiştir. Ancak DYSY’ler sürekli bir artış içerisinde olmayıp, kimi yıllarda azalma göstermiş ve kimi yıllarda ise, artış eğilimi içerisinde süregelmiştir. AB 27 ülkeleri arasında en fazla DYSY çeken ülke İngiltere, en az yatırım çeken ülke ise Malta olmuştur. AB geneli tüm ülkelerde geçerli olmak üzere 2008 yılı, bu ülkeler açısından DYSY’lerde bir azalma yılı olarak kayda geçmiştir. AB’de gerçekleşen DYSY’nin genel toplamına bakacak olursak, 2000 yılından 2013 yılına kadar yaklaşık 4 katı oranında artmıştır. Tablo 24’de ise, AB 27 ülkeleri açısından gerçekleşen yabancı yatırım tutarlarının GSYH’ya oranlaması gösterilmiştir.

Tablo 24: AB’de Ülkeler İtibariyle Toplam Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Gelişimi (GSYH, %)

	2005	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Avusturya	27,07	43,37	35,75	44,97	44,47	39,59	41,30	44,14
Belçika	100,21	176,44	168,22	204,42	185,19	183,31	188,56	182,39
Bulgaristan	47,94	90,08	85,02	101,35	98,96	88,49	96,60	99,58
Kıbrıs	50,19	83,67	66,33	78,63	75,83	83,15	92,44	97,37
Çek Cumhuriyeti	46,63	62,27	50,20	63,80	64,74	55,80	69,48	68,51
Danimarka	45,06	51,84	44,18	49,60	44,81	41,94	46,26	45,75
Estonya	85,04	71,23	72,79	83,54	86,49	75,23	86,47	87,64
Finlandiya	27,99	37,25	30,71	35,57	36,62	34,00	39,10	39,44
Fransa	29,39	36,99	33,64	37,60	37,23	34,28	38,21	38,15
Almanya	23,41	30,46	25,59	29,39	29,15	26,33	29,30	29,15
Yunanistan	12,15	17,42	11,15	13,11	11,90	10,02	9,96	11,47
Macaristan	55,39	70,14	57,06	78,01	71,19	62,15	83,04	85,29
İrlanda	80,72	78,46	71,31	110,94	136,38	128,51	161,28	173,34
İtalya	12,54	17,70	14,21	17,26	15,96	16,16	18,05	19,49
Letonya	30,93	37,84	34,49	44,88	44,61	42,46	47,84	50,58
Litvanya	31,46	38,31	27,27	35,67	36,15	33,11	37,87	37,10
Lüksemburg	160,70	253,86	218,15	322,21	300,82	311,65	224,97	234,14
Malta	70,15	106,15	90,71	109,45	191,79	167,81	185,79	159,54
Hollanda	75,08	97,96	74,14	80,90	75,41	73,03	81,07	83,74
Polonya	29,89	41,96	31,03	42,97	45,90	39,38	47,99	48,83
Portekiz	33,01	49,76	39,68	48,99	48,78	47,00	56,45	58,41
Romanya	49,39	56,95	54,13	60,23	57,61	53,49	61,09	61,50
Slovakya	20,32	30,36	28,89	31,11	31,06	30,16	34,08	32,52
Slovenya	34,00	40,64	36,96	43,47	45,37	43,23	48,74	52,71
İspanya	46,38	63,54	57,33	81,84	74,97	64,83	69,60	67,76
İsveç	29,89	41,96	31,03	42,97	45,90	39,38	47,99	48,83
Birleşik Krallık	36,66	43,04	35,81	50,01	50,64	48,10	59,90	63,31
AB Toplam	34,52	44,44	36,46	45,51	44,74	42,32	48,14	49,45

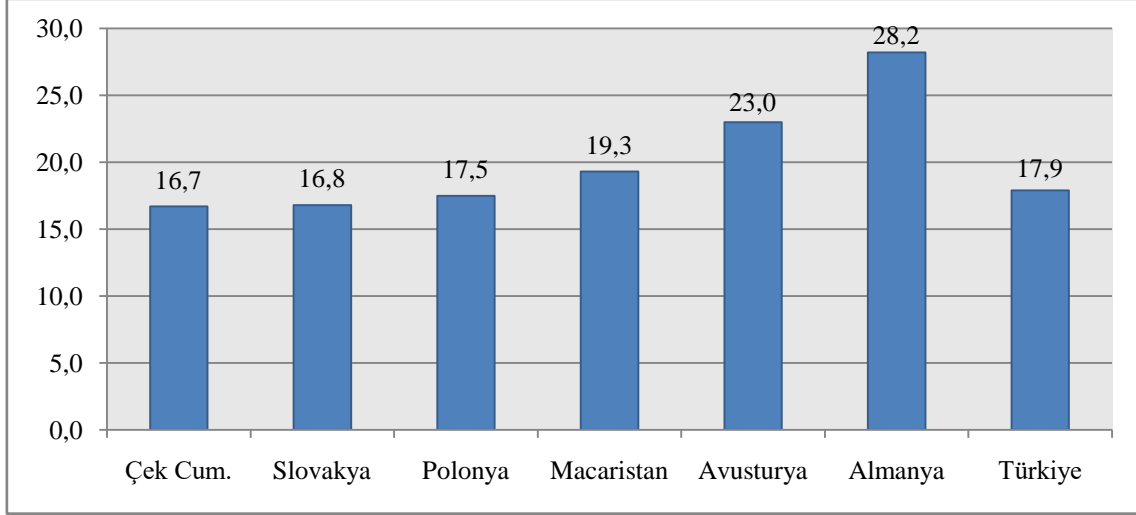
Kaynak: “OECD International Direct Investment Database” ve “UNCTAD World Statistical Database” verileri kullanılarak hazırlanmıştır.

AB’ye üye ülkelerde gerçekleşen DYSY’lerin GSYH içerisindeki payları, yıllar itibariyle dalgalı bir seyir izlemiştir (Tablo 24). Bu kapsamda Tablo 24’de görüldüğü gibi, 2008 yılı bu oranların en düşük seviyede gerçekleştiği yıl olmuştur. Kimi ülkelerde DYSY’nin GSYH içerisindeki payı, %200’lere veya %300’lere kadar çıkmaktadır. Bunun en önemli nedeni ise, söz konusu ülkelerin GSYH rakamlarının, DYSY girişlerinden daha az olmasıdır. AB 27 ülkelerinde gerçekleşen DYSY’lerin GSYH’ya oranları, 2000 yılında %27 iken, bu oran 2013 yılında ise %49 seviyelerine kadar yükselmiştir. Bu durum, yıllar itibariyle AB ülkelerinde, hem GSYH’nın ve hem de DYSY girişlerinin arttığını göstermektedir.

Küresel vergi rekabeti sürecinde uygulanmakta olan teşvik politikaları, özellikle uluslararası şirketler üzerinde etkili olmaktadır. Çünkü söz konusu bu şirketler, kendileri için en düşük vergi oranı veya en düşük vergi yükünün bulunduğu ülkelere doğru yatırımlarını kaydırmaktadırlar. Bu bakımdan vergi rekabeti sürecinde vergi yükleri, uygulanmakta olan vergisel teşvik araçları ile düşük seviyelere çekilmektedir. Bu

kapsamda aşağıdaki Grafik 21’de, 2012 yılı için Merkezi Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de, şirketler üzerindeki vergi yükleri gösterilmiştir.

Grafik 21: Merkezi Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de Şirketler Üzerindeki Vergi Yükü (2012)

Kaynak: OECD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

Grafik 21’den de görüleceği gibi, 2012 yılı itibari ile şirketler üzerindeki vergi yükü açısından en düşük oranlı ülke, %16,7 ile Çek Cumhuriyeti olmaktadır. Bu oranın en yüksek olduğu ülke ise, %28,2 ile Almanya olmuştur. Bu oran Türkiye’de ise, %17,9 olarak gerçekleşmiştir. Bu kapsamda değerlendirecek olunursa, şirketler üzerindeki vergi yükleri Çek Cumhuriyeti, Slovakya, Polonya ve Türkiye’de, %16 ile %17 oranları arasında gerçekleşerek, diğer ülkelere göre daha düşük düzeydedir. Vergi rekabeti sürecinde, vergi yükü daha düşük olan ülkelerde, yabancı yatırımların hacmi ve miktarı, diğer ülkelere göre daha fazla düzeyde gerçekleşecektir.

AB’de vergi rekabetinin en yoğun olduğu bölge, *Orta Avrupa veya Merkezi Avrupa Ülkeleri* olmaktadır. Bu kapsamda bu bölgede bulunan Çek Cumhuriyeti, Avusturya, Almanya, Macaristan, Polonya ve Slovakya gibi ülkelerde, 1990’lı yıllardan itibaren vergi sistemlerinde çeşitli reformlar yapılarak, vergi teşvik politikaları geliştirilmiş ve söz konusu bu ülkelerin, diğer birlik ülkelerine kıyasla rekabet güçleri artmıştır. Bu ülkelerde, vergi rekabeti sürecinde, özellikle kurumlar vergisi oranlarında yapılan indirimler ve sermaye üzerindeki vergi yükünün azaltılması başta olmak üzere, vergi oranı indirimleri, mali teşvik paketleri ve tercihli vergi rejimleri, yabancı sermayeyi çekmede başarılı olan

politika araçlarıdır³⁴⁴. Bu kapsamda Tablo 25’de, DYSY’lerin teşvik politikalarına karşı nasıl bir gelişim gösterdiği ortaya konulmuştur.

Tablo 25: Merkezi Avrupa Ülkelerine ve Türkiye’ye Yönelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Miktarı (Milyon Dolar)

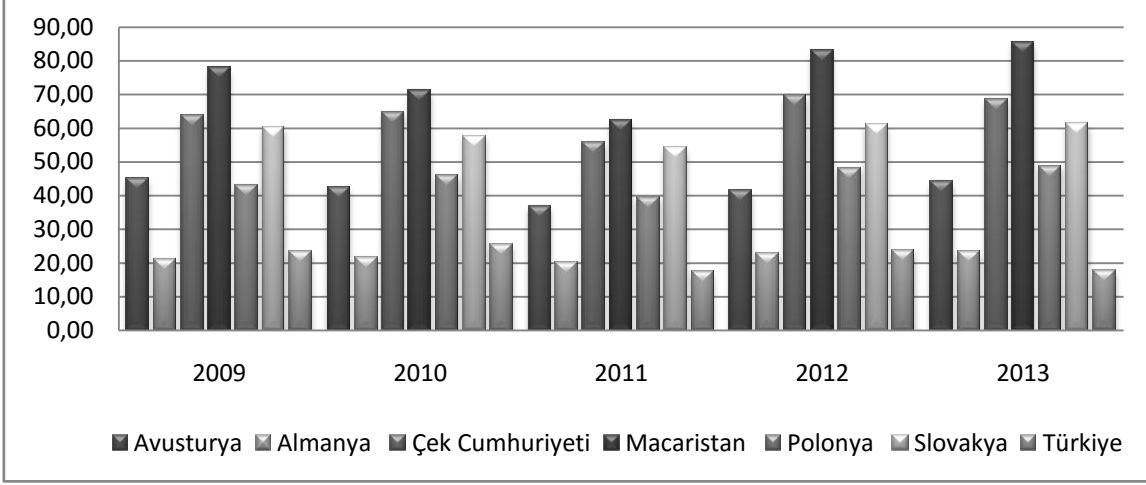
	Avusturya	Almanya	Çek Cumhuriyeti	Macaristan	Polonya	Slovakya	Türkiye
2000	31,165	271,613	21,644	22,870	34,227	6,970	18,812
2001	34,999	272,155	27,092	27,407	41,247	8,125	20,316
2002	44,895	297,797	38,669	36,224	48,320	12,437	18,803
2003	57,636	394,529	45,287	48,340	57,872	21,773	33,219
2004	70,714	512,094	57,259	61,567	86,755	28,185	38,565
2005	82,551	476,011	60,662	61,110	90,877	29,595	71,302
2006	113,612	591,460	79,841	80,153	125,782	38,567	95,127
2007	162,455	695,498	112,408	95,469	178,408	47,713	155,162
2008	148,131	667,748	113,174	88,003	164,307	50,416	80,385
2009	172,636	701,186	125,827	98,803	185,202	52,537	143,690
2010	161,168	716,704	128,504	90,775	215,639	50,328	186,937
2011	153,096	737,076	120,569	85,431	203,111	51,980	136,445
2012	162,946	788,098	136,442	103,484	235,113	55,816	187,382
2013	183,558	851,511	135,976	111,015	252,037	58,832	145,470

Kaynak: OECD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

Tablo 25’e bakıldığında, 2000’li yıllarda Merkezi Avrupa Ülkelerine yönelen DYSY akımları, giderek artış göstermiştir. Merkezi Avrupa Ülkelerinin küresel vergi rekabeti ortamında izlemiş oldukları rekabetçi politikalar ve kurumlar vergisi oranlarını düşük seviyelere çekmeleri, yabancı sermayenin bu ülkelere doğru kaymasında etkili olmuştur. Avusturya açısından bakacak olursak eğer, 2000 yılında yaklaşık 30 milyon dolar yabancı sermaye çeken bu ülke, 2013 yılında 180 milyon dolar yabancı sermaye akımı gerçekleştirmiştir. Almanya açısından bu durum 2000 yılında 270 milyon dolar iken, 2013 yılında ise yaklaşık olarak 850 milyon dolar seviyelerinde gerçekleşmiştir. Tablo 25’de yer alan diğer ülkeler açısından da bu durum, aynı doğrultuda gelişim göstermiştir.

³⁴⁴ Milan Sedmihradsky, Stanislav Klazar, “Tax Competition for FDI in Central-European Countries”, CESifo Working Paper, No:647, 2002, p.2-4.

Grafik 22: Merkezi Avrupa Ülkeleri ve Türkiye'ye Yönelen Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırım Miktarı (GSYH, %)

Kaynak: OECD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

Merkezi Avrupa ülkeleri ile Türkiye'ye yönelen DYSY'lerin dağılımı, yıllar itibari ile sırasıyla, GSYH cinsinden Grafik 22'de yer almaktadır. Grafikte yer alan ülkeler açısından DYSY'lerin GSYH'ya oranları, farklılık göstermektedir. Bu ülkeler arasında Macaristan'da DYSY'lerin GSYH'ya oranı oldukça yüksek seviyelerde iken, Almanya ve Türkiye'de ise bu oran daha düşüktür. Macaristan, Çek Cumhuriyeti, Polonya ve Slovakya geçiş ekonomileri olarak uyguladıkları vergi teşvik politikalarının sonucu, DYSY'leri ülkeye çekmede daha başarılı konumdadırlar. Türkiye'de ise bu durum, incelenen dönemler itibariyle diğer ülkelere göre, düşük oranda gerçekleşmiştir.

Dolayısıyla da Türkiye ile AB ülkeleri arasındaki bu farklılığın nedenlerini, diğer değişkenler veri kabul edildiğinde, vergiler açısından irdelemek gerekmektedir. Bu kapsamda Merkezi Avrupa ülkeleri ile Türkiye'de uygulanan vergi politikalarının, özellikle de kurumlar vergisi oranlarının, DYSY'ler üzerindeki etkileri, bu noktada önem arz etmektedir. Bu bağlamda Tablo 26'da, Merkezi Avrupa Ülkeleri ile Türkiye'de uygulanan kanuni kurumlar vergisi oranları ile ortalama efektif kurumlar vergisi oranları arasındaki ilişki gösterilmiştir. Normalde ülkeler genelinde uygulanmakta olan yasal (kanuni) vergi oranları, söz konusu ülkelerdeki vergi rejimlerini ve vergi matrahında meydana gelen değişimleri ve farklılıkları tam olarak yansıtmamaktadır. Bu bakımdan vergi rekabeti sürecinde yoğun bir şekilde uygulanmakta olan istisna, muafiyet ve çeşitli

teşvik unsurları hakkında efektif vergi oranları, daha iyi bilgi vermektedir. Bu bakımdan DYSY'lerin ölçümünde, kanuni vergi oranlarına göre daha fazla tercih edilmektedir³⁴⁵.

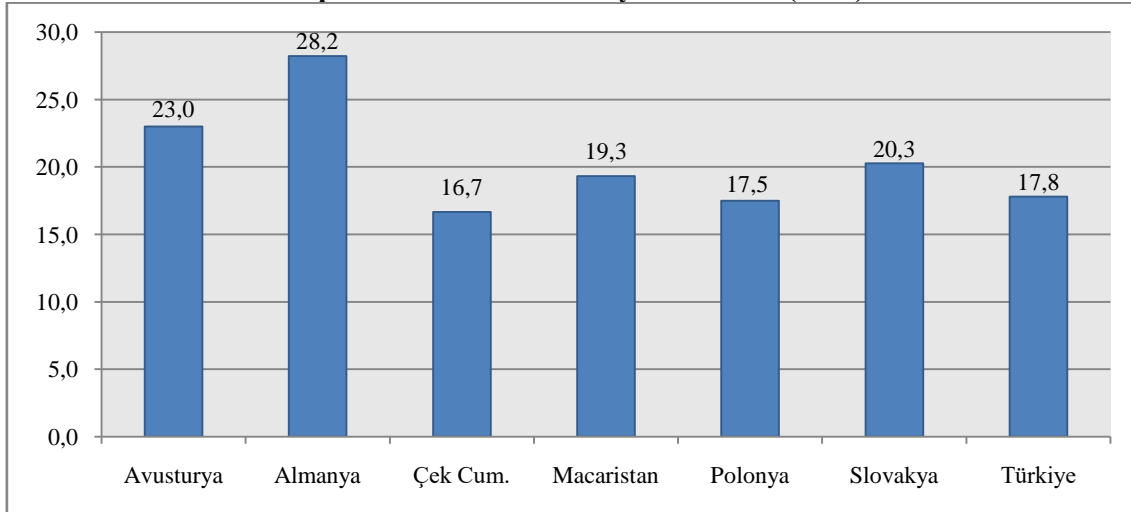
Tablo 26: Merkezi Avrupa Ülkeleri ve Türkiye'de KKVO ve OEVO

Yıllar	Avusturya		Almanya		Çek Cumhuriyeti		Macaristan		Polonya		Slovakya		Türkiye	
	KKVO	OEVO	KKVO	OEVO	KKVO	OEVO	KKVO	OEVO	KKVO	OEVO	KKVO	OEVO	KKVO	OEVO
2000	34,0	29,7	52,0	40,4	31,0	23,6	18,0	19,7	30,0	27,1	29,0	25,8	33,0	29,7
2001	34,0	31,2	38,9	35,8	31,0	23,6	18,0	19,7	28,0	25,3	29,0	25,8	33,0	28,5
2002	34,0	31,0	38,9	35,8	31,0	23,6	18,0	19,7	28,0	25,3	25,0	22,3	33,0	28,8
2003	34,0	31,0	40,2	37,0	31,0	23,6	18,0	19,7	27,0	24,2	25,0	21,9	30,0	25,3
2004	34,0	31,2	38,9	35,8	28,0	24,6	16,0	17,8	19,0	17,1	19,0	16,5	33,0	29,5
2005	25,0	23,0	38,9	35,8	26,0	22,7	16,0	16,6	19,0	17,1	19,0	16,8	30,0	26,8
2006	25,0	23,0	38,9	35,5	24,0	21,0	17,0	16,3	19,0	17,1	19,0	16,8	20,0	17,9
2007	25,0	23,0	38,9	35,5	24,0	21,0	20,0	19,5	19,0	17,4	19,0	16,8	20,0	18,2
2008	25,0	23,0	30,2	28,2	21,0	18,4	20,0	19,5	19,0	17,4	19,0	16,8	20,0	18,0
2009	25,0	22,7	30,2	28,0	20,0	17,5	20,0	19,5	19,0	17,5	19,0	16,8	20,0	16,9
2010	25,0	22,7	30,2	28,0	19,0	16,7	19,0	19,1	19,0	17,5	19,0	16,8	20,0	17,1
2011	25,0	23,0	30,2	28,2	19,0	16,7	19,0	19,3	19,0	17,5	19,0	16,8	20,0	15,6
2012	25,0	23,0	30,2	28,2	19,0	16,7	19,0	19,3	19,0	17,5	19,0	16,8	20,0	14,6
2013	25,0	23,0	30,2	28,2	19,0	16,7	19,0	19,3	19,0	17,5	23,0	20,3	20,0	15,5

Kaynak: OECD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

Tablo 26'da görüldüğü üzere, bir tarafta kanuni kurumlar vergisi oranları, diğer tarafta ise ortalama efektif kurumlar vergisi oranları yer almaktadır. Bu açıdan değerlendirildiğinde KKVO'lara göre OEVO'lar, daha düşük seviyelerde gerçekleşmektedir. Bunun temel nedeni ise, yukarıda da açıklamış olduğumuz üzere, ülkelerin vergi rekabeti ortamında uygulamış oldukları çeşitli vergisel teşvik, istisna ve muafiyetlerin düşülmesi sonucunda, ortaya çıkan gerçek vergi oranlarını ve mükelleflerin üzerindeki vergi yüklerini yansıtmıştır.

Grafik 23: Merkezi Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye'de OEVO (2013)

Kaynak: OECD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

³⁴⁵ Giray, a.g.e., 2010, s.13-14.

Grafik 23’de görüldüğü gibi, Merkezi Avrupa Ülkeleri ve Türkiye açısından OEVO’lar, 2013 yılı itibariyle farklı düzeylerde gerçekleşmiştir. 2013 yılında Türkiye’deki OEVO %17 düzeylerinde iken, bu oran Almanya için %28 civarında ve Polonya için ise %17 düzeylerinde gerçekleşmiştir. Diğer bir taraftan bu oran Avusturya’da %23 iken, Çek Cumhuriyetinde %16, Macaristan’da %19 ve Slovakya’da ise %20 düzeylerinde gerçekleşmiştir. Ayrıca Merkezi Avrupa Ülkeleri ile Türkiye açısından DYSY ve OEVO arasındaki ilişkinin ortaya konulabilmesi için, Tablo 27’deki veriler oldukça önemlidir. Bu kapsamda söz konusu ülkelerde, OEVO’larda meydana gelen değişimlerin DYSY girişlerine olası etkileri, daha net bir şekilde görülebilmektedir.

Tablo 27: Merkezi Avrupa Ülkeleri ve Türkiye’de OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki

Yıllar	Avusturya		Almanya		Çek Cumhuriyeti		Macaristan		Polonya		Slovakya		Türkiye	
	OEVO	DYSY	OEVO	DYSY	OEVO	DYSY	OEVO	DYSY	OEVO	DYSY	OEVO	DYSY	OEVO	DYSY
2000	29,7	31,165	40,4	271,613	23,6	21,644	19,7	22,870	27,1	34,227	25,8	6,970	29,7	18,812
2001	31,2	34,999	35,8	272,155	23,6	27,092	19,7	27,407	25,3	41,247	25,8	8,125	28,5	20,316
2002	31,0	44,895	35,8	297,797	23,6	38,669	19,7	36,224	25,3	48,320	22,3	12,437	28,8	18,803
2003	31,0	57,636	37,0	394,529	23,6	45,287	19,7	48,340	24,2	57,872	21,9	21,773	25,3	33,219
2004	31,2	70,714	35,8	512,094	24,6	57,259	17,8	61,567	17,1	86,755	16,5	28,185	29,5	38,565
2005	23,0	82,551	35,8	476,011	22,7	60,662	16,6	61,110	17,1	90,877	16,8	29,595	26,8	71,302
2006	23,0	113,612	35,5	591,460	21,0	79,841	16,3	80,153	17,1	125,782	16,8	38,567	17,9	95,127
2007	23,0	162,455	35,5	695,498	21,0	112,408	19,5	95,469	17,4	178,408	16,8	47,713	18,2	155,162
2008	23,0	148,131	28,2	667,748	18,4	113,174	19,5	88,003	17,4	164,307	16,8	50,416	18,0	80,385
2009	22,7	172,636	28,0	701,186	17,5	125,827	19,5	98,803	17,5	185,202	16,8	52,537	16,9	143,690
2010	22,7	161,168	28,0	716,704	16,7	128,504	19,1	90,775	17,5	215,639	16,8	50,328	17,1	186,937
2011	23,0	153,096	28,2	737,076	16,7	120,569	19,3	85,431	17,5	203,111	16,8	51,980	15,6	136,445
2012	23,0	162,946	28,2	788,098	16,7	136,442	19,3	103,484	17,5	235,113	16,8	55,816	14,6	187,382
2013	23,0	183,558	28,2	851,511	16,7	135,976	19,3	111,015	17,5	252,037	20,3	58,832	15,5	145,470

Kaynak: OECD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

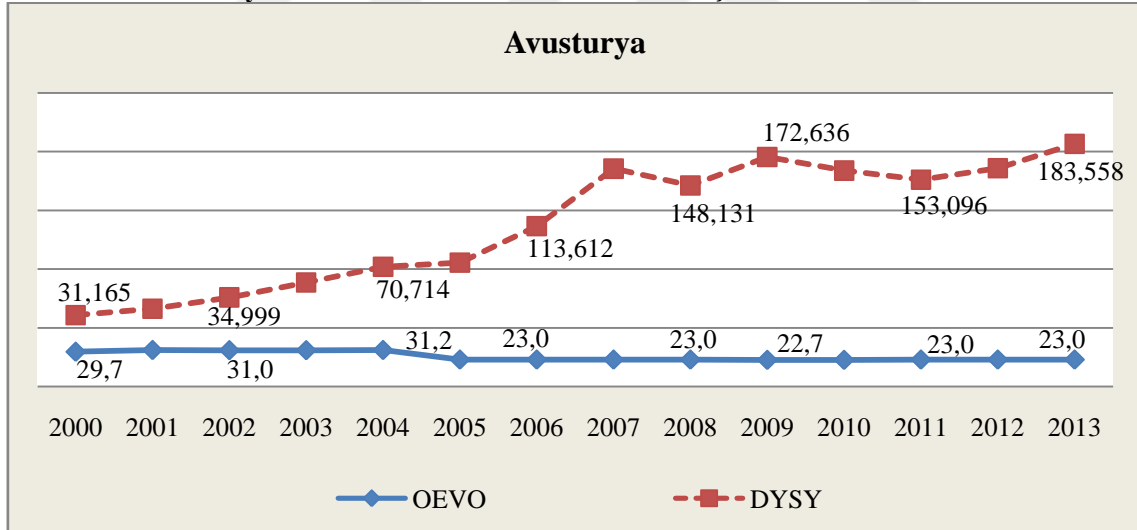
Tablo 27 incelendiği zaman, söz konusu Merkezi Avrupa Ülkeleri ile Türkiye’deki OEVO ve DYSY arasındaki ilişki ortaya konulmuştur. Bu kapsamda değerlendirildiğinde, OEVO değerleri ile DYSY arasında, negatif yönlü bir ilişki söz konusudur. Bu bakımdan çoğu ülkede OEVO değerlerinde meydana gelen azalmalar, DYSY miktarlarında artışların meydana gelmesine neden olmuştur. Ancak bu durum, bazı ülkeler açısından her zaman geçerli olmamıştır. Yıllar itibariyle artış ve azalışlar söz konusu olmuştur. Tablo 27’ye bakıldığında, 2004 yılında Avusturya’da OEVO %31,2 olduğu zamanlarda, yaklaşık olarak 70 milyon dolar yabancı sermaye yatırımı gerçekleşirken, bu oranın %23’lük seviyelere indiği dönemlerde ise, yabancı sermaye yatırımları artarak, son dönem itibari ile 180 milyon dolar seviyelerine kadar yükselmiştir.

Almanya için bu durum şu şekilde olmuştur; OEVO %35 düzeylerinde iken DYSY, yaklaşık olarak 500 milyon dolar seviyelerinde gerçekleşmiştir. Bu durum daha sonraları farklılık göstererek, vergi oranlarının %28’lere kadar düşmesi ile birlikte, yabancı sermaye yatırımları artarak, 850 milyon dolar düzeylerinde gerçekleşmiştir. Türkiye açısından

bakıldığında, ülkemizde OEVO %28 olarak uygulandığı dönemlerde, DYSY 30 milyon dolar seviyelerinde gerçekleşmiştir. Bu duruma etki eden birçok faktör bulunmaktadır. Ancak vergi rekabeti ortamında söz konusu ülkelerin uygulamış oldukları düşük oranlı OEVO uygulamaları, firmaların karlılık düzeylerini artırarak, yatırımlardan elde edilen getirilerin ve DYSY miktarlarının artmasını sağlamıştır.

Aşağıda sırası ile Merkezi Avrupa Ülkeleri ile Türkiye’de, küresel vergi rekabeti ortamında gerçekleşen OEVO değerleri ve DYSY’ler arasındaki ilişki, Grafikler halinde ülkeler özelinde gösterilmiştir. Bu verilere dayalı olarak, söz konusu ülkelerde geçerli olan OEVO değerlerinde meydana gelen değişimler, doğrudan veya dolaylı olarak DYSY’ler üzerinde etkili olduğu söylenebilir. Bu bakımdan OEVO değerlerinin düşmesi, DYSY’lerde önemli derecelerde artışlara yol açmıştır. Ancak bu değişim yukarıda da belirtildiği üzere, her ülke için geçerli olmamıştır. Aşağıdaki Grafiklerden (Grafik 24-30) de görülebileceği üzere, Merkezi Avrupa Ülkelerinde ve Türkiye’de yıllar itibariyle OEVO’larda meydana gelen değişimler, DYSY’leri farklı yönlerde etkilemiştir.

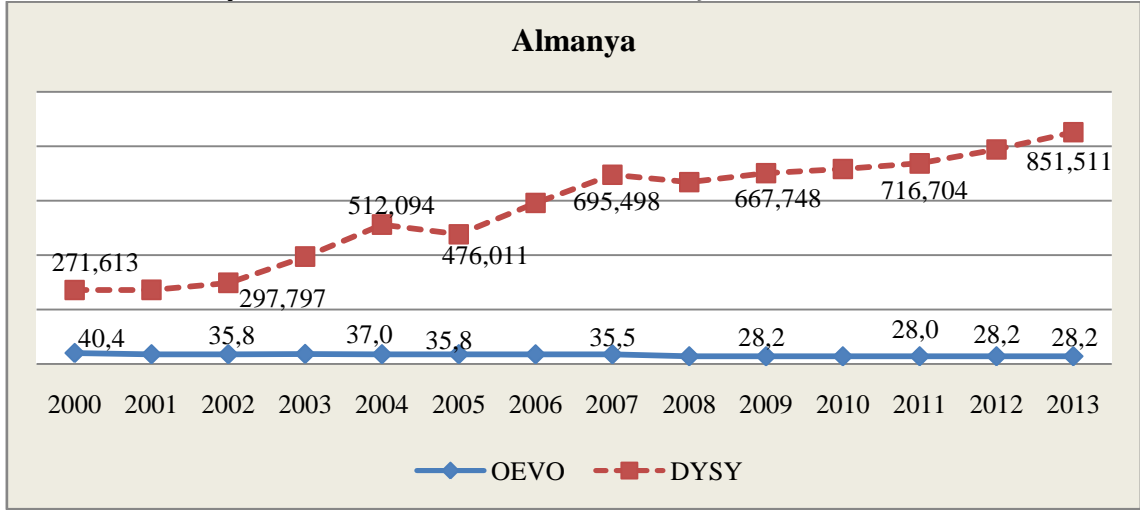
Grafik 24: Avusturya’da OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki

Kaynak: OECD ve UNCTAD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

Grafik 24’de, Avusturya’da 2000’li yıllardan itibaren, OEVO değerleri ile DYSY’ler alanında meydana gelen değişimler, ortaya konulmuştur. 2004 yılında OEVO’ların DYSY’ler üzerindeki etkileri çok az düzeylerde olurken, 2005’den itibaren OEVO’ların %23’lere kadar gerilemesi ile birlikte, DYSY girişleri oldukça yüksek seviyelerde gerçekleşmiştir.

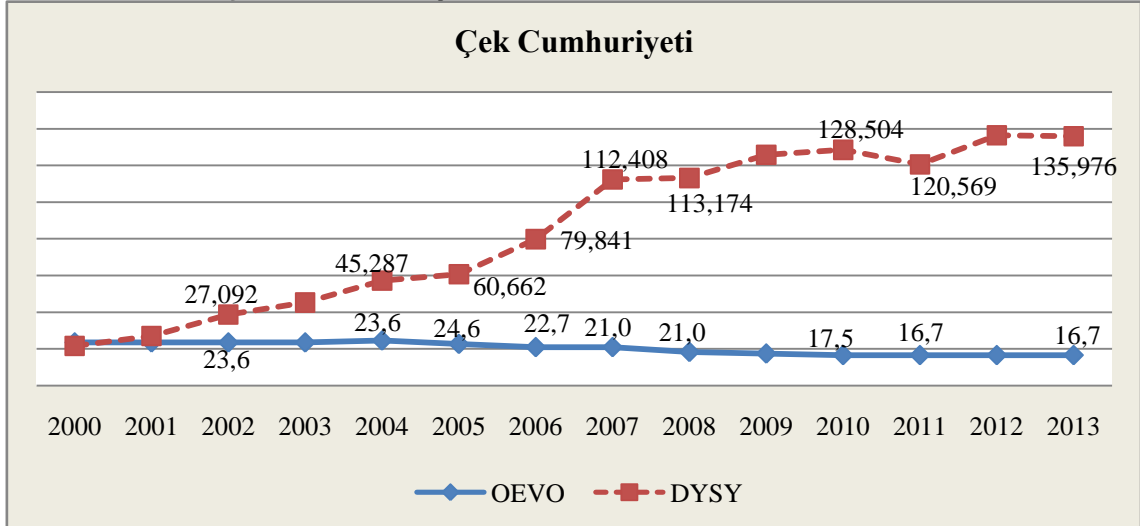
Grafik 25: Almanya’da OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki

Kaynak: OECD ve UNCTAD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

Küresel vergi rekabeti ortamında Almanya’da uygulanan OEVO ve DYSY’ler arasındaki ilişkiyi gösteren Grafik 25’den de görüleceği üzere, DYSY ve OEVO değerleri arasında negatif yönlü bir ilişki vardır. Nitekim 2000 yılında Almanya’da %40 düzeylerinde olan OEVO, yıllar itibariyle azalarak %28 seviyelerine kadar düşmüştür. Bu bakımdan değerlendirildiğinde, Almanya’da DYSY’lerde meydana gelen artışlar, OEVO’larda yaşanan indirimlere paralel olarak gelişim göstermiştir. Almanya’da yıllar itibariyle DYSY miktarları sürekli bir artış eğilimi içerisinde yer alarak, en son 850 milyon dolar düzeylerinde gerçekleşmiştir.

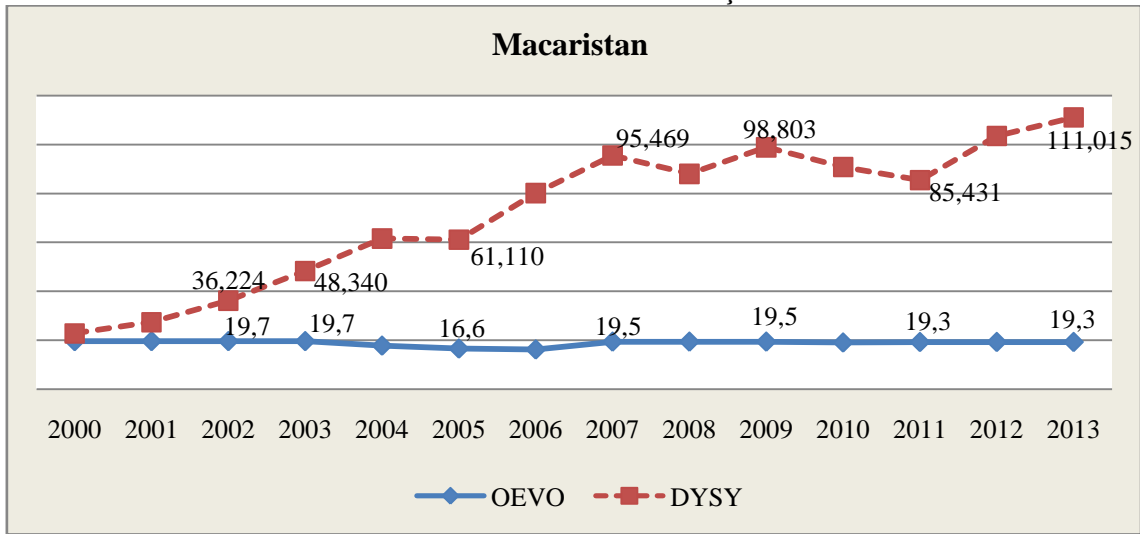
Grafik 26: Çek Cumhuriyeti’nde OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki

Kaynak: OECD ve UNCTAD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

Çek Cumhuriyetinde OEVO'lar ve DYSY'ler arasındaki ilişkiyi gösteren Grafik 26 analiz edildiğinde ortaya çıkan sonuç, Almanya ve Avusturya ekonomilerinde meydana gelen durumla benzerlik göstermektedir. Şöyle ki; 2000 yılında %25 dolaylarında uygulanan OEVO, vergi rekabeti sürecinde uygulanan rekabetçi politikalar sonucunda azalarak, %16 seviyelerine kadar düşürülmüştür. Bu bakımdan %16 düzeylerine çekilen OEVO, DYSY'ler üzerinde olumlu etkilere neden olarak, DYSY'lerin yıllar itibari ile artmasını sağlamıştır. Çek Cumhuriyetinde gerçekleşen DYSY'lerin son dönemler itibariyle toplam tutarı ise, 135 milyon dolar düzeyindedir.

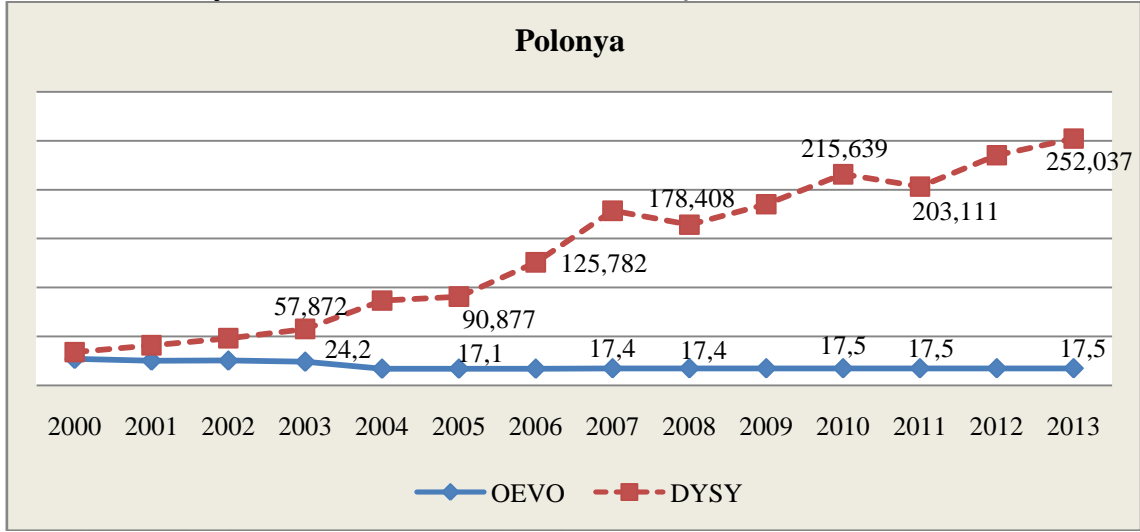
Grafik 27: Macaristan'da OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki

Kaynak: OECD ve UNCTAD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

OEVO ve DYSY arasındaki ilişkinin Macaristan ekonomisi için değerlendirilmesi, Grafik 27'de gösterilmiştir. Grafik 27'de Macaristan'da, 2000'li yıllardan itibaren OEVO ve DYSY'lerde meydana gelen değişimler, ortaya konulmuştur. 2004 yılına kadar %19 civarlarında uygulanan OEVO, bu yıldan sonra azaltılarak, 2005 yılı için %16 seviyelerine kadar gerilemiştir. Ancak daha sonra bu oran, 2005 yılından itibaren artış eğilimi göstererek, tekrardan %19 düzeylerine kadar çıkmıştır. Bu doğrultuda DYSY'ler ise farklı düzeylerde artış ve azalışlar göstererek, son dönem itibariyle 111 milyon dolar seviyelerinde olmuştur.

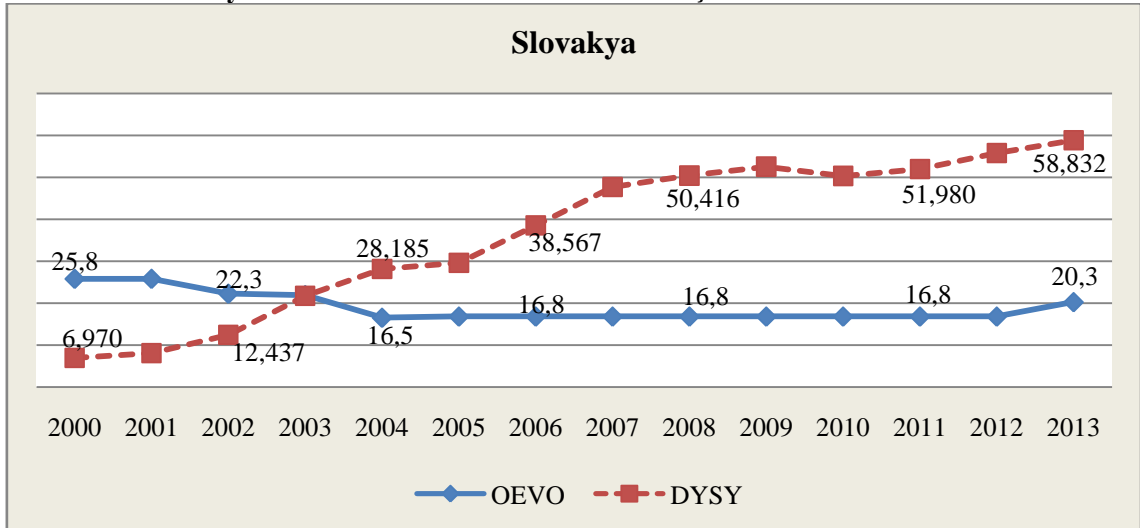
Grafik 28: Polonya’da OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki

Kaynak: OECD ve UNCTAD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

Grafik 28’den de görüleceği üzere, Polonya’da uygulanan OEVO’lar, 2000’li yılların başında %26 civarında iken, bu oran yıllar itibariyle azalarak, %17 seviyelerine kadar gerilemiştir. Bu kapsamda değerlendirecek olunursa, 2003 yılında %24 olarak uygulanan OEVO’lara karşılık gerçekleşen DYSY miktarı ise, 57 milyon dolar düzeylerinde olmuştur. Bu durum yıllar itibariyle değişiklik göstererek, OEVO’lar azalmış ve buna bağlı olarak da, DYSY miktarı artmıştır. Son dönem itibariyle DYSY tutarı ise, 250 milyon dolar düzeylerinde gerçekleşmiştir.

Grafik 29: Slovakya’da OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki

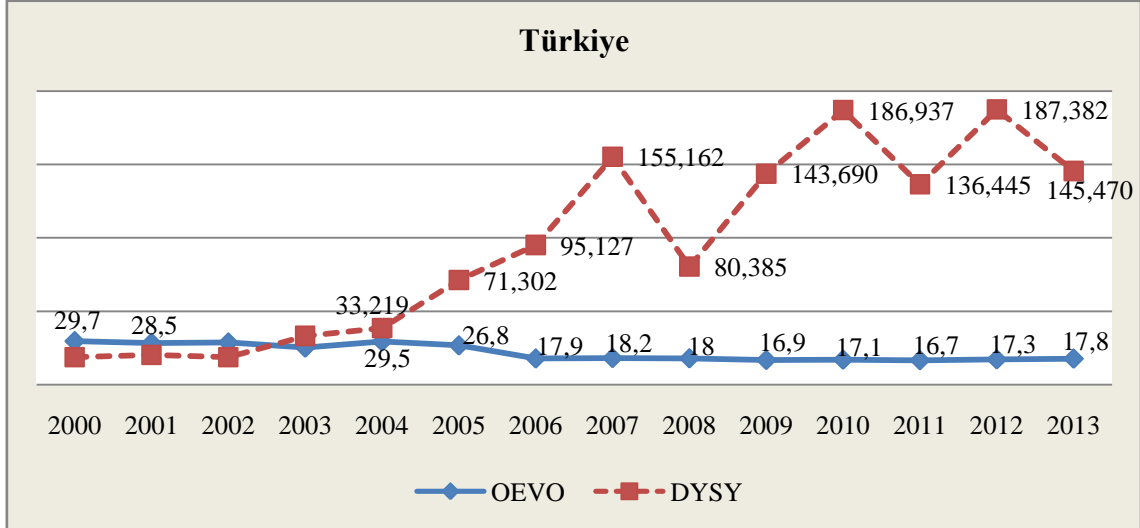

Kaynak: OECD ve UNCTAD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

Slovakya açısından OEVO ve DYSY arasındaki bağlantıya bakılacak olunursa eğer, bu durum diğer ülkelerdeki durum ile benzerlik göstermektedir. Bu doğrultuda Grafik

29 değerlendirildiğinde, ilk başlarda %25 seviyelerinde uygulanan OEVO'lar, daha sonraları azalarak %16 düzeylerine kadar gerilemiş ve son olarak da, 2013 yılı itibari ile bu oran artarak %20 civarında gerçekleşmiştir. Buna paralel olarak DYSY miktarı ise, yıllar itibari ile artış eğilimi göstermiştir. Bu kapsamda 2013 yılında gerçekleşen DYSY miktarı, 58 milyon dolar civarında olmuştur.

Grafik 30: Türkiye’de OEVO ve DYSY Arasındaki İlişki

Kaynak: OECD ve UNCTAD istatistik verilerinden elde edilmiştir.

Son olarak Türkiye açısından bu durum değerlendirilecek olunursa, Grafik 30'dan da görüleceği üzere OEVO'lar, 2000'li yıllarda %29 dolaylarında iken, daha sonraları küresel vergi rekabetinin getirmiş olduğu rekabetçi politikalar kapsamında bu oran azalarak, son yıllar itibariyle %17 seviyelerinde gerçekleşmiştir. Bu doğrultuda OEVO'lar, 2004 yılından sonraki dönemlerde, düşme eğilimi göstermiştir. 2007'den itibaren OEVO'lar düşmüş ve 2012 yılında ise tekrardan artmıştır. Bu doğrultuda DYSY miktarları da, yıllar itibariyle artış ve azalışlar göstermiştir. Türkiye ekonomisinde, 2004 yılından 2007 yılına kadar DYSY'ler, önemli artışlar göstermiştir. Daha sonraki yıllarda ise, dalgalanmalar olmuştur. 2013 yılında DYSY tutarı Türkiye ekonomisi için, 145 milyon dolar seviyelerinde olmuştur. Bu tutar 2012 yılına göre düşük olsa bile, 2000'li yılların başına göre oldukça yüksektir.

Dünya genelinde gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi, Türkiye'de de kamusal harcamaların finansmanı ve çeşitli ihtiyaçların karşılanması amacıyla, gerekli kaynakların elde edilebilmesi ve bu yönde ortaya çıkan kaynak sıkıntısının giderilebilmesi için, ülkeye

çekilen yabancı sermaye yatırımlarının önemi büyüktür. Bu kapsamda ülkeler, kısa vadeli sermayeden ziyade, daha çok uzun vadeli kalıcı DYSY'leri hedeflemektedirler³⁴⁶.

Bu durumda, Türkiye ekonomisinde sermayenin önemli bir yer kaplaması doğaldır. Çünkü Türkiye'de, 1980 yıllardan itibaren yabancı sermaye eksikliği yaşanmaktadır. Bu problemi giderebilmek adına, gerek kamu sektöründeki karar mekanizmaları ve gerekse özel sektörde aktif görev üstleniciler, yabancı sermayeyi ülkeye çekebilmek için çok sayıda teşvik uygulamalarını yürürlüğe koymuştur. Bu bakımdan gerek dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve gerekse de yabancı sermayenin teşvik edilebilmesi maksadıyla, Türkiye'de 24 Nisan 1980 yılında, bu yönde oldukça önemli kararlar alınmıştır. Bu bağlamda ülke ekonomisi için bir dönüm noktası olan 24 Nisan kararları, dış ticaret hacminde ve yabancı sermaye girişlerinde önemli artışların yaşanmasını sağlamıştır³⁴⁷.

Türkiye'de dış ticaretin önündeki engellerin kaldırılması ve finansal serbestleşme hareketleri sonrasında; ülkeye yönelen yatırımların hacminde, niteliğinde ve vade yapısında önemli değişimler meydana gelmeye başlamıştır³⁴⁸. Ayrıca vergi rekabeti sürecinde uygulamaya konulan çeşitli dolaylı ve doğrudan vergisel teşvikler, yabancı sermaye yatırımları açısından Türkiye'yi daha cazip bir yatırım merkezi haline getirmeyi amaçlamaktadır. Bunun yanı sıra istihdam, üretim, yatırım ve tasarruf hacmi üzerinde de, daha olumlu gelişmelerin meydana gelmesini kolaylaştırmaktadır. Ancak bu durum, AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında, yeterli düzeyde olduğu söylenemez³⁴⁹.

---

³⁴⁶ Metin Meriç, Hakan Ay, "Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesinin Yolları: Küreselleşme Olgusunun Vergi Kayıp ve Kaçakları Üzerindeki Etkisi", **19. Maliye Sempozyumu**, Antalya, 10-14 Mayıs 2004, s. 306.

³⁴⁷ İlker Parasız, **Enflasyon, Kriz ve Ayarlamalar**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2001, s.312.

³⁴⁸ Muhsin Kar, M. Akif Kara, "Türkiye'ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler", **Dış Ticaret Dergisi**, 2003, Sayı:29, s.10.

³⁴⁹ Kılıçaslan, a.g.e., s.108.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARI VE VERGİ REKABETİ: SEÇİLMİŞ AB ÜYESİ ÜLKELER VE TÜRKİYE ÜZERİNE PANEL VERİ ANALİZİ

Bu bölümde, küresel vergi rekabetinin DYSY akışları üzerindeki etkileri, AB ve Türkiye açısından, panel veri analizi yöntemi ile incelenmektedir. Vergi rekabeti ile DYSY girişleri arasındaki etkileşim, DYSY'ler için önemli bir vergi türü olan, kurumlar vergisi açısından analiz edilmektedir.

Vergi rekabetinin ölçümünde kullanılan araç, OEVO'dur. Bu çalışmanın birinci bölümünde de belirtildiği üzere, vergi rekabeti ortamında, vergi teşviklerini dikkate alan oran OEVO'lar olmaktadır. Bu nedenle vergi rekabetinin DYSY'ler üzerindeki etkileri, OEVO değişkenine bağlı olarak ölçülecektir. Bu kapsamda çalışmada OEVO'ların, DYSY'ler üzerindeki etkileri incelenmektedir.

Bu bölümde ilk olarak, bu konuda daha önce yapılan ampirik çalışmaların yer aldığı literatür incelemesine yer verilmektedir. Daha sonrasında ise, 6 Merkezi Avrupa ülkesi ile Türkiye ekonomisine ait, 2000-2013 yıllarını kapsayan DYSY ve OEVO verileri kullanılarak yapılacak panel veri analizine ilişkin, metodoloji ve analiz sonuçları anlatılmaktadır.

1. LİTERATÜR İNCELEMESİ

Vergi rekabeti açısından önemli bir değişken olan kurumlar vergisinin DYSY'ler üzerindeki etkisini inceleyen ve analiz eden çeşitli ampirik çalışmalar bulunmaktadır. Vergi rekabeti kapsamında literatürde yer alan çalışmalarda, özellikle DYSY'ler ile kurumlar vergisi oranları arasında yapılan ampirik çalışmalarda, temelde kullanılan üç yöntem bulunmaktadır. Bunlar; *zaman serilerine dayalı olarak yapılan analizler, panel veri analizleri ve ayrık seçim modelleri* olmaktadır.

Devereux, Lockwood & Redoano (2004), 21 OECD ülkesine yönelik yapmış oldukları çalışmalarında, 1982-1999 yıllarını kapsayan zaman serilerine dayalı analizler sonucunda, yabancı sermaye hareketliliği ile söz konusu ülke ekonomilerinin dışa açıklık düzeyi ve marjinal efektif vergi oranları arasında, ters yönlü ve anlamlı bir ilişki olduğunu ortaya koymuşlardır³⁵⁰. Benzer şekilde *Rodrik (1997)*, OEVO'ları da dikkate alarak, 1971-1990 yılları arasında çeşitli OECD ülkelerine yönelik olarak yapmış olduğu zaman serilerine dayalı çalışmasında; yabancı sermayeye yönelik olarak uygulanan vergi oranları ile yabancı sermaye hareketliliği ve dışa açıklık arasında, negatif bir ilişkinin varlığını ortaya koymuştur³⁵¹.

Cassou (1997), Amerika Birleşik Devletleri ile Fransa, Almanya, İtalya, Japonya, İsveç ve İngiltere'ye yönelik olarak, 1970-1989 yılları arasında yapmış olduğu panel veri analizi çalışması sonrasında, DYSY ile kurumlar vergisi oranları arasında ters yönlü bir ilişki olduğunu ortaya koymuştur³⁵². *Krogstrup (2004)*, 13 AB ülkesine yönelik olarak, 1980-2001 yılları arasında kapsayan çalışmasında, DYSY'ler ile kurumlar vergisi oranları arasındaki bağlantıyı panel veri analizleri doğrultusunda araştırmış ve DYSY ile kurumlar vergisi oranları arasında, negatif yönlü ve anlamlı bir ilişki tespit etmiştir³⁵³. *Hubert & Pain (2002)*, Almanya ile Fransa, İtalya, İngiltere, Belçika, Hollanda, İspanya, Avusturya ve İsveç ülkelerine yönelik olarak, 1980-1996 yılları arasında yapmış oldukları panel veri analizlerinde, vergi rekabeti sürecinde kurumlar vergisi oranlarının, DYSY'lerin yönünü belirlemede önemli bir faktör olduğunu ifade etmişlerdir³⁵⁴. *Cummins & Hubbard (1994)*, Amerika Birleşik Devletleri ile Kanada, İngiltere, Almanya, Fransa, Japonya ve Avustralya ülkelerine yönelik olarak, 1980-1991 yılları arasında yapmış oldukları panel veri analizleri doğrultusunda, vergi rekabeti süreci içerisinde kurumlar vergisi oranları ile DYSY arasında anlamlı ve ters yönlü ilişkinin olduğunu ortaya koymuşlardır³⁵⁵.

---

³⁵⁰ Michael Devereux, Ben Lockwood, Michela Redoano, "Do Countries Compete over Corporate Tax Rates?", **CEPR Discussion Paper**, 2004, p.27.

³⁵¹ Dani Rodrik, "Trade, Social Insurance, and the Limits to Globalization", **NBER Working Paper**, No.5905, 1997, p.20-21.

³⁵² Steven P. Cassou, "The Link Between Tax Rates and Foreign Direct Investment", **Applied Economics**, Vol:29, No:10, 1997, p.1300.

³⁵³ Signe Krogstrup, "Are Corporate Taxes Racing to the Bottom in the European Union?", **The Graduate Institute of International Studies**, 2004, Switzerland, p.19-20.

³⁵⁴ Florence Hubert, Nigel Pain, "Fiscal Incentives, European Integration and the Location of Foreign Direct Investment", **The Manchester School**, Vol:70, 2002, p.360.

³⁵⁵ Jason Cummins, R. Glenn Hubbard, "The Tax Sensitivity of Foreign Direct Investment: Evidence from Firm-Level Panel Data", **University of Chicago Press**, 1995, p.133-135.

Kurumlar vergisi ile DYSY'ler arasında ters yönlü ve anlamlı bir ilişkinin olduğunu ortaya koyan çalışmalar, literatürde yaygın bir görüş olarak kabul edilse de, bunun yanı sıra bu iki değişken arasında aynı yönlü bir ilişkinin olduğunu kabul eden ve ayrıca orantısız, yani herhangi bir ilişkinin olmadığını ifade eden çalışmalar ve görüşlerde mevcuttur. *Swenson (1994)*³⁵⁶, ABD ekonomisine yönelik, 1980-1990 yıllarını kapsayan zaman serileri analizleri sonucunda, kurumlar vergisi ile DYSY'ler arasında doğru orantılı bir ilişkinin olduğunu ifade ederken, bunun yanı sıra; *Wheeler & Mody (1992)*³⁵⁷, *Devereux & Freeman (1995)*³⁵⁸ ve *Buettner (2002)*³⁵⁹ ise, farklı ülkeler ve yıllar arasında yapmış oldukları panel veri analizleri sonrasında, kurumlar vergisi oranları ile DYSY'ler arasında herhangi bir ilişkinin olmadığını ortaya koymuşlardır.

Hartman (1984),³⁶⁰ DYSY ile vergi oranları arasındaki bağlantıyı araştırmış ve sonuçta, bu iki değişken arasındaki ortalama kısmi esneklik oranını -2,60 olarak hesaplamıştır. *Boskin & Gale (1987)*,³⁶¹ ise yapmış oldukları çalışmalarında, iki değişken arasındaki ortalama kısmi esneklik oranını, -5,80 olarak bulmuşlardır. Bunun yanı sıra yine aynı yöntem ve verileri kullanan *Murthy (1989)*,³⁶² sonucu -0,62 olarak hesaplarken, *Slemrod (1990)*,³⁶³ -5,47 ve *Cassou (1997)*³⁶⁴ ise, -7,46 olarak hesaplamışlardır. Bu yöntemlerde ortaya konulan sonuçların anlamı ise, *Hartman (1984)*'e göre; söz konusu ülkelerde vergi oranlarında gerçekleştirilen %1'lik bir azalmanın, DYSY'ler üzerinde %2,60'lık bir değer artışına neden olacağı yönündedir. Diğer çalışmalarda elde edilen sonuçlar ise, yine aynı şekilde değerlendirilmektedir. Sonuçta bu iki değişken arasındaki

³⁵⁶ Deborah L. Swenson, "The Impact of U.S. Tax Reform on Foreign Direct Investment in the United States", **Journal of Public Economics**, Vol:54, 1994, p.243-266.

³⁵⁷ David Wheeler, Ashoka Mody, "International Investment Location Decisions: The Case of U.S. Firms", **Journal of International Economics**, Vol:33, 1992, p.57-76.

³⁵⁸ Michael P. Devereux, Harold Freeman, "The Impact of Tax on Foreign Direct Investment: Empirical Evidence and the Implications for Tax Integration", **International Tax and Public Finance**, No:2, 1995, p.85-106.

³⁵⁹ Thiess Buettner, "The Impact of Taxes and Public Spending on the Location of FDI: Evidence from FDI Flows within Europe", **ZEW Discussion Paper**, No:02, 2002, p.1-28.

³⁶⁰ David G. Hartman, "Tax Policy and Foreign Direct Investment in the United States", **National Tax Journal**, No:37, 1984, p.475-488.

³⁶¹ Michael Boskin, William G. Gale, "New Results on the Effects of Tax Policy on the International Location of Investment", **NBER Working Paper Series**, No:1862, 1986, p.1-19.

³⁶² N.R. Vasudeva Murthy, "The Effects of Taxes and Rates of Return on Foreign Direct Investment in the United States: Some Econometric Comments", **National Tax Journal**, Vol:42, 1989, p.205-207.

³⁶³ Joel Slemrod, "Tax Effects on Foreign Direct Investment in the US: Evidence From a Cross country Comparison", **NBER Working Paper**, No:3042, 1990, p.80-105.

³⁶⁴ Cassou, a.g.m., p.1295-1301.

ortalama kısmi esneklik oranının (-) değere sahip olması; vergi oranlarında meydana gelen azalışların, DYSY'ler üzerinde artışlara neden olacağını ifade etmektedir.

Mooij & Ederveen (2003),³⁶⁵ AB üyesi ülkelere ve ABD'ye yönelik olarak yapmış oldukları panel veri analizinde, DYSY ile vergi oranları arasındaki bağlantıyı ortaya koymuşlardır. Bu kapsamda yapılan çalışma sonucunda, bu iki değişken arasındaki ortalama kısmi esneklik oranını -3,72 olarak hesaplanmıştır. Bu değer ise, söz konusu ülkelerde vergi oranlarında gerçekleştirilen %1'lik bir azalmanın, DYSY'ler üzerinde %3,72'lik bir değer artışına neden olacağını ifade etmektedir.

Yine aynı şekilde panel veri analizlerine dayalı olarak yapılan diğer çalışmalarda elde edilen sonuçlar ise; *Pain&Young (1996)*³⁶⁶ -1,51 şeklinde bulmuş iken, *Shang-Jin Wei (1997)*³⁶⁷ -5,20 ve *Gorter&Parikh (2000)*³⁶⁸ ise -4,56 olarak, iki değişken arasındaki ortalama kısmi esneklik oranlarını bulmuşlardır. Bu değerler ise şu anlama gelmektedir; vergi oranlarında meydana gelen %1'lik bir azalmanın, DYSY'ler üzerinde; *Pain&Young*'a göre %1,51 oranında artışa neden olacağı belirtilirken, *Shang-Jin Wei*'ne göre ise %5,20 oranında ve *Gorter&Parikh*'e göre ise %4,56 oranında artışa neden olacağı yönündedir.

Literatürde ortalama kısmi esneklik oranlarının daha yüksek çıktığı çalışmalarda mevcuttur. Bu kapsamda *Devereux & Griffith (1998)*³⁶⁹ -5,24, *Swenson (2001)*³⁷⁰ -3,51, *Grubert & Mutti (2000)*³⁷¹ -4,24, *Stöwhase (2003)*³⁷² -7,36, *Papke (1991)*³⁷³ -4,85 olarak ortalama kısmi esneklik oranlarını hesaplamışlardır. Sonuçta ortaya konulan bu oranlarda

³⁶⁵ Ruud.A. De Mooij, Sje. Ederveen, "Taxation and Foreign Direct Investment: A Synthesis of Empirical Research", **International Tax and Public Finance**, Vol:10, 2003, p.673-693.

³⁶⁶ Nigel Pain, Garry Young, "Tax Competition and the Pattern of European Foreign Direct Investment", National **Institute of Economic and Social Research**, 1996, London.

³⁶⁷ Shang-Jin Wei, "How Taxing is Corruption on International Investors?", **NBER Working Paper**, No:6030,1997, p.3-23.

³⁶⁸ Joeri Gorter, Ashok Parikh, "How Sensitive is FDI to Differences in Corporate Income Taxation within the EU", **De Economist**, Vol:151, 2003, p.193-204.

³⁶⁹ Michael P. Devereux, Rachel Griffith, "Taxes and the Location of Production: Evidence From a Panel of US Multinationals", **Journal of Public Economics**, Vol: 68, 1998, p.335-367.

³⁷⁰ Deborah L. Swenson, "Transaction Type and the Effect of Taxes on the Distribution of Foreign Direct Investment in the United States", International Taxation and Multinational Activity, **University of Chicago Press**, 2000, p. 89-112.

³⁷¹ Harry Grubert, John Mutti, "Do Taxes Influence Where US Corporations Invest?", **National Tax Journal**, Vol:53, 2000, p.825-839.

³⁷² Sven Stöwhase, "Profit Shifting Opportunities, Multinationals, and the Determinants of FDI", **Munich Discussion Paper**, No:2002-11, 2002, p.2-23.

³⁷³ Leslie E. Papke, "Interstate Business Tax Differentials and New Firm Location: Evidence From Panel Data", **Journal of Public Economics**, Vol:45, 1991, p.47-68.

yine aynı şekilde; vergi oranlarında meydana gelen %1’lik bir artışın, DYSY’ler üzerinde; *Devereux & Griffith’e göre %5,24 düzeyinde, Swenson’e göre %3,51, Grubert & Mutti’e göre %4,24, Stöewhase’e göre %7,36 ve Papke’e göre ise %4,85* oranında azalmalara neden olacağı yönündedir.

2. METODOLOJİ

Bu analizin amacı, vergi rekabetinin DYSY’ler üzerindeki etkilerini seçilmiş bazı AB üyesi ülkeler ve Türkiye için, 2000-2013 yılları itibariyle, panel veri analizi ile ortaya koymaktır.

Panel veri analizi, “*pür zaman serilerinde*” ya da “*pür kesit verilerinde*” gözlemlenmesi mümkün olmayan etkileri belirleyebilmekte ve de ölçebilmektedir. Panel veri yönteminin temel yapısı ise şu şekildedir; belirli bir dönem aralığında incelenen yatay kesit birimlerine ait verilerle, söz konusu birimlerin zamana göre elde edilen veriler (*zaman serisi verileri*) ile birleştirilmesi sonucu elde edilmektedir. Zaman serisi modelinde, söz konusu değişkenler belirli bir zaman diliminde test edilirken, yatay kesit modelinde söz konusu değişkenler ise, belirli örneklem için aynı zaman diliminde test edilmektedir. Bu bakımdan panel veri yöntemi, bu iki yöntemin birleştirilmesi sonucu ortaya çıkmıştır³⁷⁴. Bunun yanı sıra panel veri analizleri, zamana göre değişiklik gösteren etkilerin, “*bağımlı değişken*” üzerindeki olası yansımalarını, daha iyi bir şekilde gösterebilmektedir³⁷⁵.

Bu bakımdan yukarıda ifade edilen avantajları nedeniyle çalışmada, panel veri analizi kullanılmıştır. Bu çalışmada söz konusu ülkelerdeki OEVO’nun, DYSY’ler üzerindeki etkisi, panel veri analizi yöntemi ile açıklanmıştır.

2.1. VERİLER

Analizde gelişmişlik seviyesi farklılıkları da dikkate alınarak, Türkiye açısından emsal ülke olma özelliği taşıyan veya rakip ülke olma özelliği gösteren ülkeler alınmıştır. Bu ülkeler; Avusturya, Almanya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya ve Türkiye’dir. Bu ülkelere ait 2000-2013 yılları için, DYSY ile OEVO değişken olarak

³⁷⁴ Damodar N. Gujarati, **Temel Ekonometri** (Çev:Ümit Şenesen, Gülay Şenesen), Literatür Yayıncılık, 2005, İstanbul, s.639.

³⁷⁵ Jeffrey M. Wooldridge, **Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data**, Massachusetts Institute of Technology Press, USA, 2002, p.7.

alınmıştır. Modelde kullanılan bağımlı değişken, DYSY olmaktadır. Söz konusu ülkeler için DYSY'lerin GSYH'ya oranları alınmıştır. Modelde kullanılan değişkenlere ait veriler, UNCTAD ve OECD istatistik raporlarından elde edilmiştir.

Öncelikle söz konusu ülkelerde 2000-2013 dönemlerine ait, OEVO ve DYSY/GSYH değişkenlerine yönelik, birim kök testleri uygulanmıştır. Ardından bu iki değişken arasında uzun dönemli bir ilişkinin var olup olmadığının tespiti için, Pedroni eş-bütünleşme analizi yapılmıştır. Sonrasında ise, DYSY/GSYH değişkeninin bağımlı değişken olduğu “*Dinamik En Küçük Kareler (DOLS)*” ve “*Tam Düzenlenmiş En Küçük Kareler (FMOLS)*” Ortalama Grup Tahmincisi modeli doğrultusunda, eş-bütünleşme tahmincileri yöntemleriyle tahmin edilmiştir.

2.2. BİRİM KÖK TESTLERİ

Zaman serisi analizinde kullanılan birçok yöntem, serilerin durağan olması durumunda uygulanabilmektedir. Analiz edilen zaman dönemi boyunca, serilerin ortalaması ve varyansı sistematik bir değişme göstermiyorsa ya da seri periyodik dalgalanmalardan arındırılmış ise, incelenen zaman serisinin “*durağan olduğu*” belirtilir. Ancak serinin bir bölümü, diğerine göre dalgalanmalar gösteriyorsa, incelenen zaman serisinin “*durağan olmadığı*” belirtilir³⁷⁶. *Holden & Thompson (1992)*'ye göre zaman serilerinin durağan olup olmaması, üç açıdan önem taşımaktadır. Bunlar ise şu şekildedir³⁷⁷:

- a) Zaman serileri kullanılarak yapılan analizde, iki değişken arasında istatistikî olarak anlamlı bir ilişki bulunabilir. Ancak bu iki zaman serisi arasındaki ilişki, ortak bir trendin varlığından kaynaklanabilir.
- b) Zaman serisi verilerini içeren regresyon modelleri, çoğunlukla tahmin amaçlı kullanılmaktadır. Durağan serilerin kullanılmadığı modellerle yapılan tahminlerin, geçerliliği tartışılmalıdır.
- c) Tüm standart istatistikî testler, durağanlık koşulunun sağlanması durumunda geçerlidir.

³⁷⁶ Gujarati, a.g.e., s.710.

³⁷⁷ Ken_Holden, John Thompson, “Cointegration: An Introductory Survey”, **British Review of Economic Issues**, 1992, p.2-4.

Zaman serilerine ilişkin yapılan analizlerde, serilerin durağan olması şartı aranmaktadır. Bu bakımdan yapılan analizlerde, değişkenler arasında bulunan ilişkinin gerçek olup olmadığını analiz etmek için, ilk olarak birim kök testi yapılmaktadır. Aynı zamanda, serilerin kaçınıcı dereceden durağan olduklarını belirlemek gerekmektedir. Eğer seriler aynı derecede durağan çıkıyorsa, değişkenler arasında güçlü bir ilişki söz konusudur³⁷⁸. Bu doğrultuda çalışmada, zaman serilerinin durağan olup olmadığını test etmek için *Breitung* ve *Im-Pesaran-Shin (IPS)* birim kök testleri kullanılmıştır.

Breitung birim kök testi, sadece dengeli panelde kullanılabilir. *Breitung testi* küçük örneklerde, diğer panel veri birim kök testlerinden daha güçlüdür. *Breitung testinde*, dirençli opsiyon seçildiği zaman, hata terimlerinin birimler arası korelasyonuna göre dirençli t istatistikleri hesaplanmaktadır. Hesaplanan test istatistiklerinde T ve N değerlerinin, sırasıyla sonsuza gittiği varsayılmaktadır³⁷⁹. Bu kapsamda *Breitung* panel birim kök testi, aşağıdaki model doğrultusunda hesaplanır;

$$Y_{it} = \mu_i + \beta_i t + X_{it} \quad (1)$$

Im-Pesaran ve Shin (IPS) (2003) testi, her bir yatay kesite ilişkin birim kök sürecini dikkate almaktadır. *IPS birim kök testi*, (N) sayıda yatay kesit birime ait zaman serileri verilerinden elde edilen bilgilerin birleştirildiği ve söz konusu serilerin durağanlık sonuçlarının bir araya getirildiği bir yapıya sahip olduğundan dolayı, küçük örnekler üzerinde diğer birim kök testlerine göre daha etkili bir testtir³⁸⁰. *IPS testi*, *Augmented Dickey-Fuller (ADF)* tipi modeller kullanılarak yapılır ve şu şekilde gösterilir;

$$\Delta y_{i,t} = \alpha_i + \delta_i t + \rho y_{i,t-1} + \sum_{L=1}^{\rho_i} \theta_{i,L} \Delta y_{i,t-L} + \varepsilon_{i,t} \quad (2)$$

Yukarıda oluşturulan denklem (2)'de; $[i = 1, \dots, N]$ yatay kesit serilerini gösterirken, $[t = 1, \dots, T]$ ise zaman kesiti gözlem değerlerini göstermektedir. *IPS testine* göre, sıfır hipotezinin geçerli olması durumunda, en az bir yatay kesitte birim kök olacağını, bunun

³⁷⁸ Gujarati, a.g.e., s.710.

³⁷⁹ Ferda Yerdelen Tatoğlu, **İleri Panel Veri Analizi: Stata Uygulamalı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012, s.205-206.

³⁸⁰ Richard Harris, Robert Sollis, **Applied Time Series Modelling and Forecasting**, First Edition, John Wiley and Sons Publication, 2003.

aksine alternatif hipotezin geçerli olması durumunda ise, en az bir yatay kesitin durağan olacağını ifade etmektedir. Birim kök testlerine göre H_0 (sıfır hipotezi), birim kök varlığını yani; değişkenlerin durağan olmadıklarını ifade ederken, H_1 (alternatif hipotez) ise, birim kök yoktur yani; değişkenlerin durağan olduklarını ifade etmektedir. Buna göre, birim kök testi istatistik sonuçları kritik değerlerden küçükse eğer, bu durumda H_0 hipotezi reddedilmektedir ve H_1 hipotezi geçerli olmaktadır.

H_0 : Birim Kök Mevcut (Durağan Değil)

H_1 : Birim Kök Yok (Durağanlık Mevcut)

Dolayısıyla öncelikle değişkenlerin durağan olup olmadıkları, birim kök testleri ile incelenecek ve durağan olmadıkları takdirde, 1. veya 2. farkları alınarak, durağan hale getirilecektir. Modele dâhil edilen değişkenlerin, panelin tamamı için düzey değerlerinde birim kök içerdiği $I(0)$, ancak serilerin 1. farkları alındığında, birim kök içermediği görülmüştür. Dolayısıyla değişkenler $I(1)$ olduğu için, Pedroni eş-bütünleşme testine geçilmiştir.

2.3. EŞ-BÜTÜNLEŞME TESTLERİ

İlk olarak Granger tarafından eş-bütünleşme kavramı ileri sürülmüştür. Eş-bütünleşme, durağan olmayan değişkenlerin, doğrusal bileşimleri ile ilgili bir kavramdır. Her bir değişken ayrı ayrı durağan olmasalar bile, bu değişkenlerin doğrusal bileşimleri, durağan olabilir³⁸¹. Bu durum, eş-bütünleşme olarak isimlendirilmektedir. Bu kapsamda eş-bütünleşme analizi, ekonomik değişkenlerin regresyon ve modellenmesinde, olası sahte regresyon sonuçlarını ortadan kaldıran etkili bir yöntemdir.

Eş-bütünleşme analizi literatürde ilk olarak, 1980'li yılların başlarında kullanılmaya başlamıştır³⁸². İki değişken arasındaki fark, zaman içinde artma veya azalma eğilimi

³⁸¹ Gülcan Önel, Utku Utkulu, "Modeling the Long-Run Sustainability of Turkish External Debt with Structural Changes", **Journal of Economic Modelling**, 2006, p.670.

³⁸² Utku Utkulu, "Türkiye'de Bütçe Açıkları ve Ticaret Açıkları Gerçekten İkiz Mi? Koentegrasyon ve Nedensellik Bulguları", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:18, Sayı:1, 2003, s.48.

göstermeyip durağan bir süreç sergiliyor ise, söz konusu değişkenler arasında bir eş-bütünleşme ilişkisinin olduğu söylenir³⁸³.

İki değişken arasında eş-bütünleşme ilişkisinin bulunması, bu değişkenler arasında uzun dönemli, gerçek bir ilişki olduğunu göstermektedir. Bu kapsamda çalışmada kullanılan panel veri analizinde, eş-bütünleşme olup olmadığının test edilmesi amacıyla, Pedroni tarafından geliştirilen eş-bütünleşme testi kullanılmıştır. Bu kapsamda Pedroni testinin özelliklerine değinecek olursak eğer, Pedroni (1999)³⁸⁴ yapmış olduğu çalışmada, eş-bütünleşme analizlerinde hetorejenliğe olanak tanıyan çeşitli test önerileri geliştirmiştir³⁸⁵.

Bu testlerin en önemli özelliği ise; dinamik ve sabit etkilerin kesitler arasında farklı olmasına olanak tanınmasının yanı sıra, alternatif hipotez altında da eş-bütünsel vektörün, kesitler arasında farklı olmasına izin vermesidir. Bunun yanı sıra, en çok kullanılan yöntemler arasında bulunan Pedroni testi, diğerlerine göre çeşitli olumlu özelliklere de sahip olmaktadır. Bu özellikler ise şu şekildedir; birden çok açıklayıcı değişkene olanak tanınması, eş-bütünleşme vektörünün farklı kesitler boyunca çeşitlenmesi, panelde bulunan kesitler arasındaki hataların hetorejenliğine olanak tanınması şeklinde sıralanmaktadır³⁸⁶.

Pedroni yapmış olduğu çalışmasında, eş-bütünleşmeyi test etmek amacıyla yedi farklı test ortaya koymuştur. Ortaya konulan testlerde sıfır hipotezinin reddedilmesi durumunda, panel verilerin eş-bütünleşik olduğu anlaşılmaktadır. Pedroni'nin önermiş olduğu bütün testler aşağıdaki temel denklemden türetilmiştir³⁸⁷;

$$Y_{i,t} = \alpha_i + \delta_{it} + \beta_{1i}X_{1i,t} + \beta_{2i}X_{2i,t} + \dots + \beta_{mi}X_{mi,t} + e_{i,t} \quad (3)$$

$$t = 1, \dots, T \quad i = 1, \dots, N \quad m = 1, \dots, M$$

Yukarıdaki denklemde gösterilen T zaman süreci içerisindeki gözlem sayısını, N paneldeki yatay kesitlerin toplam sayısını, M regresyonda yer alan değişkenlerin sayısını

³⁸³ Utku Utkulu, "How To Estimate Long-Run Relationships In Economics: Overview Of Recent Approaches", **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:12, Sayı:2, 1997, s.41.

³⁸⁴ Peter Pedroni, "Critical Values For Cointegration Tests In Heterogeneous Panels With Multiple Regressors", **Oxford Bulletin of Economic and Statistics**, Special Issue, 1999, p.653-670.

³⁸⁵ Dimitrios Asteriou, Stephen G. Hall, **Applied Econometrics: A Modern Approach Using Eviews and Microfit Revisited Edition**, Palgrave Macmillan, 2007, p.373.

³⁸⁶ a.g.e., p.374.

³⁸⁷ Pedroni, a.g.m., p.656.

ifade etmektedir. $\beta_{1i} - \beta_{2i} - \beta_{mi}$ ise paneldeki eğim katsayılarını ifade eder. Pedroni yapmış olduğu çalışmasında ortaya koyduğu testleri, parametrik ve parametrik olmayan şeklinde sınıflandırmıştır.

Parametrik testler paneldeki gecikmeleri doğrudan ifade ederken, parametrik olmayan testler ise, panelde yer alan oto-korelasyon sorununu çözmeye yönelik olarak geliştirilmiştir³⁸⁸. Yukarıda gösterilen temel denklem doğrultusunda Pedroni tarafından geliştirilmiş diğer test grupları ise, aşağıda sırası ile açıklanmıştır³⁸⁹;

1) Panel v istatistiği:

$$T^2 N^{3/2} Z_{\hat{v}NT} = \frac{T^2 N^{3/2}}{(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1,1i}^{-2} \hat{u}_{it}^2)} \quad (4)$$

2) Panel p istatistiği:

$$T\sqrt{N} Z_{\hat{p}NT} = \frac{T\sqrt{N} (\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1,1i}^{-2} (\hat{u}_{it-1}^2 \Delta \hat{u}_{it}^2 - \hat{\lambda}_i))}{(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1,1i}^{-2} \hat{u}_{it}^2)} \quad (5)$$

3) Panel t istatistiği (parametrik olmayan):

$$Z_{tNT} \equiv \sqrt{\hat{\sigma}_{NT}^2 \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1,1i}^{-2} \hat{u}_{it-1}^2} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1,1i}^{-2} (\hat{u}_{i,t-1} \Delta \hat{u}_{i,t} - \hat{\lambda}_i) \right) \quad (6)$$

4) Panel t istatistiği (parametrik):

$$Z_{tNT} \equiv \sqrt{\hat{\sigma}_{NT}^{*2} \sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1,1i}^{-2} \hat{u}_{it-1}^{*2}} \left(\sum_{i=1}^N \sum_{t=1}^T \hat{L}_{1,1i}^{-2} (\hat{u}_{it-1}^{*2} \Delta \hat{u}_{i,t}^{*2} - \hat{\lambda}_i) \right) \quad (7)$$

5) Grup p istatistiği (parametrik):

$$T\sqrt{N} \bar{Z}_{\hat{p}NT} = T\sqrt{N} \frac{\sum_{i=1}^T (\hat{u}_{it-1}^2 \Delta \hat{u}_{it}^2 - \hat{\lambda}_i)}{\sum_{i=1}^N (\sum_{t=1}^T \hat{u}_{it-1}^2)} \quad (8)$$

³⁸⁸ a.g.m., p.656.

³⁸⁹ Asteriou, Hall, a.g.e., p.376.

6) Grup t istatistiği (parametrik olmayan):

$$\sqrt{N}\bar{Z}_{tNT-1} = \sqrt{N} \sum_{i=1}^N \left(\sqrt{\tilde{\sigma}_i^2 \sum_{t=1}^T \hat{u}_{it-1}^2} \right) \sum_{t=1}^T (\hat{u}_{it-1}^2 \Delta \hat{u}_{it}^2 - \hat{\lambda}_i) \quad (9)$$

7) Grup t istatistiği (parametrik):

$$\sqrt{N}\bar{Z}^*_{tNT-1} = \sqrt{N} \sum_{i=1}^N \left(\sqrt{\tilde{\sigma}_i^{*2} \sum_{t=1}^T \hat{u}_{it-1}^{*2}} \right) \sum_{t=1}^T (\hat{u}_{it-1}^{*2} \Delta \hat{u}_{it}^{*2}) \quad (10)$$

2.4. EŞ-BÜTÜNLEŞME TAHMİNCİLERİ

Eş-bütünleşme testi yapıldıktan sonra, bu testin sınanması için literatürde en sık kullanılan “*Dinamik En Küçük Kareler*” (DOLS) ve “*Tam Değiştirilmiş En Küçük Kareler*” (FMOLS) yöntemleri kullanılarak, uzun dönemli ilişkileri analiz eden panel eş-bütünleşme tahmincileri kullanılmaktadır. Bu kapsamda DOLS ve FMOLS, eş-bütünleşik olan iki değişkenin uzun dönemli ilişkisini tahmin etmeyi amaçlamaktadır. *Stock ve Watson (1993)*³⁹⁰ tarafından geliştirilen DOLS yöntemi, “*En küçük Kareler*” yönteminde ortaya çıkan küçük derecedeki örneklem ve dinamik yapıların göz ardı edilmesi sorununu ortadan kaldırır. Ayrıca bu yöntemde, içsellik ve oto-korelasyon sorununun meydana gelme olasılığı da ortadan kaldırılır. DOLS yönteminin modeli aşağıdaki şekildedir;

$$Y_t = \beta_0 + \vec{\beta}X + \sum_{j=-q}^p \vec{d}_j \Delta X_{t-j} + u_t \quad (11)$$

Yukarıdaki modelde yer alan Y_t bağımlı değişkeni gösterirken, $\vec{\beta}$ eş-bütünleşik vektörü, X açıklayıcı değişkenlerin matrisini ifade etmekte iken, p ve q ise sırasıyla gecikme uzunluğunu ve sonraki dönem değerini göstermektedir. FMOLS eş-bütünleşme

³⁹⁰ James H. Stock, Mark W. Watson, “A Simple Estimator of Cointegrating Vectors in Higher Order Integrated Systems”, *Econometrica*, Vol:61, 1993, p.783–820.

tahmincisi yöntemi, Phillips ve Hansen (1990)³⁹¹ tarafından eş-bütünleşik regresyonların optimal tahminlerini elde etmek amacıyla geliştirilmiştir. Bu yöntemde, “*En Küçük Kareler*” yönteminde eş-bütünleşme sonucu ortaya çıkan içsellik ve oto-korelasyon sorunu ve etkisi açıklanır. Genel olarak bu yöntem, açıklayıcı değişkenlerin I(1) ya da I(0) olması durumlarında kullanılır. FMOLS yönteminin modeli ise şu şekilde gösterilir;

$$y_t = Ax_t + u_{0t} \quad (12)$$

Modelde yer alan A, (n x m) boyutunda bir matrisi ifade eder. Bunun yanı sıra x_t ise, $m=(m_1 + m_2)$ boyutunda eş-bütünleşik bir vektörü temsil etmektedir.

2.5. ELDE EDİLEN BULGULAR VE SONUÇLAR

OEVO ve DYSY'lere ait verilerin birim kök testi sonuçları, aşağıda Tablo 28'de gösterilmiştir.

Tablo 28: Panel Birim Kök Testi Sonuçları

	Breitung (Sabitli+Trendli)		IPS (Sabitli)		IPS (Sabitli+Trendli)	
	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri	İstatistik Değeri	Olasılık Değeri
lnDYSY	-0.63456	0.2629	0.22138	0.5876	-4.44528	0.0000
lnOEVO	0.44081	0.6703	-0.28995	0.3859	1.10138	0.8646
Δ lnDYSY	-6.32020	0.0000*	-11.0646	0.0000*	-9.10865	0.0000*
Δ lnOEVO	-2.29801	0.0108**	-1.69063	0.0455**	-0.73343	0.0231**

Not: *, ** sırasıyla %1 ve %5 düzeyinde anlamlılığı ifade etmektedir.

Tablo 28'e göre DYSY ve OEVO değişkenleri için birim kök olduğunu ifade eden sıfır hipotezi, düzey değerinde reddedilememektedir. Ancak, bu serilerin birinci farkları değerlendirildiğinde, serilerin durağan bir yapıya kavuştuğu görülmektedir. Bu yüzden, DYSY ve OEVO serilerinin durağanlık mertebesi I(1)'dir.

Buna göre DYSY'lerin bağımlı, OEVO'nun bağımsız değişken olduğu modelde, değişkenler arasında birim kök testleri yapıldıktan sonra, bu seriler arasında uzun dönemli bir ilişkinin olup olmadığını test etmek amacıyla, Pedroni eş-bütünleşme analizi yöntemi yapılmıştır. Çalışmada kullanılan değişkenlere ait Pedroni eş-bütünleşme testi sonuçlarını, Tablo 29'dan incelememiz mümkündür.

³⁹¹ Peter C.B. Phillips, Bruce E. Hansen, “Statistical Inference in Instrumental Variables Regressions with I(1) Processes”, *Review of Economic Studies*, Vol:57, 1990, p.99-125.

Tablo 29: Pedroni Panel Eş-bütünleşme Test Sonuçları

Sabitli				
(Within-Dimension=Gurup İçi)				
	t-istatistiği	Olasılık	Ağırlıklandırılmış t- İstatistiği	Olasılık
Panel v-Statistic	1,636543	0,0509***	0,573844	0,2830***
Panel rho-Statistic	-1,482664	0,0691***	-2,583240	0,0049*
Panel PP-Statistic	-2,944002	0,0016*	-5,685916	0,0000*
Panel ADF-Statistic	-1,212156	0,1127***	-2,506916	0,0061*
(Between-Dimension=Gruplararası)				
	t-istatistiği	Olasılık		
Group rho-Statistic	-0,789292	0,2150***		
Group PP-Statistic	-8,821050	0,0000*		
Group ADF-Statistic	-3,076955	0,0010*		
Sabitli ve Trendli				
(Within-Dimension=Gurup İçi)				
	t-istatistiği	Olasılık	Ağırlıklandırılmış t- İstatistiği	Olasılık
Panel v-Statistic	1,836788	0,0331**	-0,136833	0,5544***
Panel rho-Statistic	-1,130094	0,1292***	-2,092547	0,0182**
Panel PP-Statistic	-10,104030	0,0000*	-16,506010	0,0000*
Panel ADF-Statistic	-7,430301	0,0000*	-7,395265	0,0000*
(Between-Dimension=Gruplararası)				
	t-istatistiği	Olasılık		
Group rho-Statistic	-0,356313	0,3608***		
Group PP-Statistic	-21,476050	0,0000*		
Group ADF-Statistic	-10,413950	0,0000*		

Not: *, **, *** sırasıyla yüzde 1, 5 ve 10 düzeyinde anlamlılığı göstermektedir. Modelde Barlett Kernel yöntemi kullanılmış ve Bandwith genişliği Newey-West metodu ile belirlenmiştir.

DYSY ile OEVO arasındaki uzun dönemli ilişkiyi test etmiş olduğumuz Pedroni eş-bütünleşme testine göre; H_0 Hipotezi (*seriler arasında eş-bütünleşme yoktur*) reddedilerek, seriler arasında uzun dönemli bir eş-bütünleşmenin olduğu gözlenmektedir. Bu bakımdan yukarıdaki Tablo 29'dan Pedroni eş-bütünleşme analizi sonuçlarına bakmış olduğumuz zaman, yapılan testler sonucunda DYSY ile OEVO serilerinin uzun dönemde eş-bütünleşik olduğu sonucuna ulaşılmaktadır. Tablo 29'dan panel istatistiklerine bakacak olursak eğer, sabitli test sonucunda Grup-PP istatistiği %1 anlamlılık düzeyinde, Grup ADF istatistiği ise %10 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır. Sabitli ve trendli test sonuçlarında ise, Grup-PP istatistiği ve Grup ADF istatistiği %1 anlamlılık düzeyinde istatistiksel olarak anlamlıdır.

Değişkenler arasında eş-bütünleşme ilişkisi tespit edildiği için, FMOLS ve DOLS eş-bütünleşme vektör tahminçileri ile katsayı tahmini yapılabilmektedir. Bu yöntemlere ilişkin sonuçlar ise, Tablo 30'da yer almaktadır.

Tablo 30: Panel Eş-bütünleşme Tahmin Sonuçları

Ülkeler	FMOLS (lnOEVO)		DOLS (lnOEVO)	
	Katsayı Değeri	t-İstatistik Değeri	Katsayı Değeri	t-İstatistik Değeri
Avusturya	-2.444909	-9.764998*	-2.321391	-15.55367*
Almanya	-0.646769	-4.074840*	-0.546768	-4.265521*
Çek Cumhuriyeti	-2.442552	-7.172610*	-2.021602	-7.014130*
Macaristan	0.246190	0.073457	4.361029	0.979245
Polonya	-2.091901	-3.638145*	-1.671747	-1.960343*
Slovakya	-2.052168	-3.414711*	-1.741902	-1.649521*
Türkiye	-0.980006	-8.360743*	-1.060393	-4.659474*

Not: *, %1 güven düzeyinde anlamlılığı göstermektedir.

Tablo 30’da görüleceği üzere, FMOLS ve DOLS test sonuçları benzerlik göstermektedir. Test sonuçlarına göre; Macaristan hariç, diğer bütün ülkelerde ilişki istatistiksel olarak anlamlı ve katsayı negatif işaretlidir. Bu kapsamda söz konusu 6 ülkede, OEVO ile DYSY’lere doğru negatif yönlü bir ilişki vardır. Diğer bir ifade ile OEVO’daki artışlar, DYSY’ler üzerinde azalmalara neden olmaktadır.

Ülkeler açısından bu durum değerlendirilecek olunursa: Avusturya’da OEVO’da meydana gelecek %1 birimlik artış, DYSY’leri %2,44 oranında azaltmaktadır. Almanya’da OEVO’daki %1’lik bir artış, DYSY’leri %0,64 oranında azaltırken, bu oran Çek Cumhuriyetinde %2,44, Polonya’da %2,09 iken Slovakya’da %2,05 ve son olarak da Türkiye’de ise %0,98 oranında gerçekleşmiştir. Sonuçlara göre Türkiye’de OEVO değişimin DYSY’leri etkileme oranı, nispi olarak daha düşüktür. Bu durum, üçüncü bölümde verilen, OEVO ile DYSY girişlerine ait istatistikî göstergelerle örtüşmektedir (Grafik 24-30).

Bu verilere dayalı olarak, 2000-2013 yılları arasında seçilen ülkelerde, OEVO ile DYSY’ler arasında negatif yönlü bir ilişkinin mevcut olduğunu söylemek mümkündür. Şüphesiz ki bu durum, söz konusu bu ülkelerin son dönemlerde uygulamış oldukları vergisel politikalardan kaynaklanmakta ve ayrıca, küresel vergi rekabetinin bir sonucu da olmaktadır. Bu bakımdan kurulan modeller ve yapılan analizler sonucunda, OEVO’ların DYSY’ler üzerinde önemli etkilerinin olduğu ortaya konulmuş ve ayrıca, bu kapsamda analiz edilen söz konusu ülkelerde, OEVO ile DYSY’ler arasında istatistiksel olarak anlamlı ve negatif yönlü bir ilişkinin olduğu kanıtlanmıştır. Bu sonuç *Rodrik (1997)* ve *Krogstrup (2004)* gibi birçok ampirik çalışmanın sonucu ile aynıdır.

GENEL DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Küreselleşme ile birlikte neo-liberal politikaların önem kazanması, ekonomik-sosyal ve siyasi unsurların, ülkeler açısından daha evrensel bir niteliğe bürünmesine neden olmuştur. Bu süreç içerisinde ülkeler, en başta ekonomi politikaları olmak üzere daha birçok alanda, *yeniden şekillenme* süreci içerisine girmişlerdir. Dolayısıyla bu süreç içerisinde, ulus devlet anlayışı ve ulus devlet politikaları zayıflamış, ülke sınırları artık anlamını yitirmiştir. Bu süreçte birçok gelişmiş ve gelişmekte olan ülke, *liberal ekonomi politikaları* kapsamında, dışa açık ve ihracata dayalı bir büyüme politikası izlemiştir.

Dünya genelinde özellikle 1980'li yıllardan itibaren, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler, finansal ve mali piyasalarda serbestleşme hareketlerini sağlamak amacıyla, bir dizi reform yapma girişimlerinde bulunmuşlardır. Bu alanlara yönelik olarak yapılan en önemli reform hareketleri ise şunlardır; serbest faiz oranı uygulaması, kredi üst sınırlarının ortadan kaldırılması, bankaların mevduat munzam karşılık oranlarının en az düzeye indirilmesi ve ulusal ve uluslararası alanlarda, sermaye hareketlerinin önündeki engellerin kaldırılması şeklinde ifade edilmektedir. Bu açıdan bakıldığında, finansal ve mali piyasalarda meydana gelen serbestleşme süreci içerisinde; serbest kur sistemi gelişmiş, uluslararası yatırım ve kredi kuruluşları ortaya çıkmış, çok uluslu şirketlerin sayısında artışlar meydana gelmiş ve finansal araçların sayısında ve çeşitliliğinde artışlar yaşanmıştır.

Finansal liberalizasyon hareketlerinin ve bu yönde uygulanan serbestleşme politikalarının temel amacı; gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde, ekonomik büyüme ve kalkınmanın hız kazanmasıdır. Finansal serbestleşme süreci içerisinde, ekonomi ve ticaretin önündeki engeller ve ülkeler arasındaki duvarlar, ortadan kalkmıştır. Finansal liberalizasyon sürecinin asıl amacı ise; dünya genelindeki kapalı ekonomiye sahip olan ülkelerin dışa açılmasını sağlayarak, ticari faaliyetlerin gelişmesini ve finansal sistemlerin sağlamlılığını korumak olmuştur.

Finansal küreselleşme hareketleri ile birlikte ve dünya ticaret hacminin artması sonucu, DYSY'lerin miktarı da giderek artmıştır.

Küreselleşme sürecinde üretim faktörlerinin akışkanlığı hız kazanmış ve bu yönde uygulanan ekonomi politikaları, özellikle de vergi politikaları, yeniden gözden geçirilir bir hale gelmiştir.

Küreselleşmenin getirdiği bu yapılanma ile birlikte mevcut vergi politikaları geçerliliğini kaybetmiş, merkezi karar alma birimleri artık yenedünya düzenine uygun ve küresel değişimleri göz önünde tutarak, vergilendirme alanında yeni sistemler ve yeni politikalar geliştirmişlerdir. Bu bakımdan vergileme alanında meydana gelen bu değişimler, ülkeler açısından fırsatları ve tehditleri de beraberinde gündeme getirmiştir. Hükümetlerin yetki ve görevleri ulusal alandan, uluslararası alana taşınmıştır.

Bu bakımdan uygulanmakta olan mevcut vergi politikaları ve vergi sistemleri artık ulusal bir ölçekte değil, uluslararası bir düzlemde ele alınmaya başlanmıştır. Küreselleşme ile birlikte ülkeler açısından vergi ve vergileme faktörü, bir rekabet unsuru haline gelmiştir. Bu doğrultuda dünya genelindeki birçok ülkede, hareketli üretim faktörlerini etkilemeye ve özellikle de yabancı yatırımları ülke ekonomilerine kazandırmaya yönelik, çeşitli vergisel teşvik araçlarına yoğun olarak başvurulmaktadır.

Küreselleşmenin etkilediği alanlardan biri de, bu çalışmanın da konusunu oluşturan DYSY'lerdir. Gerek gelişmiş ve gerekse gelişmekte olan ülke ekonomilerinde meydana gelen sermaye yetersizliği sorunu, yatırımlar ve tasarruflar üzerinde de olumsuzluklara neden olmaktadır. Bu kapsamda söz konusu ülke ekonomilerinde, yatırım-tasarruf düzeyini artırmak, büyüme ve kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesi için, DYSY'ler büyük bir öneme sahiptir. Yabancı sermayenin ülkeye yönelmesi, söz konusu ülkeye yeni teknolojinin gelmesini kolaylaştırmakta ve ayrıca ticaret hacminin ve ihracatında artmasını sağlamaktadır. Bu sayede ekonomik büyüme ve kalkınmanın hız kazanması da kolaylaşmaktadır.

Uluslararası alanda ekonomik, siyasi ve sosyal düzenin yeniden şekillenmesine etki eden küreselleşme faktörü, bilgi ve iletişim teknolojileri alanında meydana gelen değişim ve yenilikleri de beraberinde getirmiştir. Ayrıca ulusal ve uluslararası finansal piyasaları yakından etkileyerek, sermayenin yapısını ve niteliğini de değiştirmiştir. Bu kapsamda günümüz dünyasında küresel alanda dolaşan sermayenin büyük bir kısmı, kısa vadeli ve spekülasyon bir yapıya kavuşmuştur. Bu durum, ülke ekonomilerini çok ani değişimlere karşı savunmasız bırakmıştır.

Çünkü sermayenin bulunduğu ülkeyi veya bölgeyi, teknolojik imkânlar dolayısıyla çok kısa bir zaman süreci içerisinde terk edebilmesi, söz konusu ülke ekonomileri üzerinde olumsuz etkilerin meydana gelmesine neden olmuştur. Sonuçta, sermayenin ani giriş ve

çıkışları, finansal yapının kırılganlaşmasına ve makroekonomik dengelerin bozulmasına neden olarak, ekonomik krizlerin meydana gelmesini kolaylaştırmıştır. Bu kapsamda ülkeler, fiziki yatırımlar niteliğinde olan DYSY'lere daha fazla önem vermeye başlamışlardır. Söz konusu bu ülkelerde, DYSY'lerin akışını belirleyen temel unsurlar ise; ülkenin uygulamış olduğu yatırım politikalarına, vergi politikalarına ve yatırım ortamının durumuna bağlı olarak değişiklik göstermektedir.

Bu bakımdan dünya genelindeki birçok ülke, DYSY'leri kendi ekonomilerine kanalize edebilmek amacıyla, kıyasıya bir yarış içerisindeyler. Bu yarış özellikle vergileme alanında kendisini göstermekte ve sonuçta, ülkeler arası bir vergi rekabeti ortamı meydana gelmektedir. Artan vergi rekabeti ortamında ülkeler, DYSY'lerin önündeki engelleri kaldırarak, ekonomik ve politik riskleri de bu doğrultuda en aza indirmişlerdir. Bu bakımdan yatırım ortamı iyileştirilerek, yabancı yatırımcı açısından daha cazip bir yatırım ortamı oluşturulması amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu gibi teşvik edici ve önleyici politikalar, ülkelerin rekabet güçlerinin artmasına ve sermaye transferlerinin hız kazanmasına olanak sağlayabilmektedir.

Uluslararası firmalar ve yatırımcılar için vergi oranları son derece önemli bir faktördür. Bu bakımdan ülkeler, çeşitli teşvik politikaları aracılığı ile vergi oranlarını düşürerek, vergi matrahını daraltarak ve bürokratik engelleri ortadan kaldırarak, yabancı sermayeyi ekonomilerine kazandırmak istemektedirler.

Vergi rekabeti sürecinde izlenen düşük oranlı kurumlar vergisi politikası, DYSY'ler üzerinde güçlü bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla vergi rekabeti ortamında ülkelerin uygulamış oldukları düşük oranlı vergileme politikaları ve bunun yanı sıra, çeşitli şekillerde yürürlüğe konulan vergi teşvik politikaları, yabancı sermayeyi yönlendirebilmekte ve bunun sonucunda ise, söz konusu bu ekonomilerde; üretim, istihdam, teknoloji ve yatırım olanakları gelişmektedir.

Küreselleşme ile birlikte gündeme gelen bir diğer önemli olay ise, çok uluslu şirketlerin dünya genelindeki faaliyetlerinin artması olmuştur. Özellikle birleşme ve satın alma yoluyla çok uluslu şirketler, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde yatırım olanaklarını geliştirebilmektedirler. Çok uluslu şirketlerin yönelmiş oldukları ülkeler ise, özellikle gelişmiş ekonomilere sahip olan ülkelerdir. Ayrıca çok uluslu şirketler, gitmiş

oldukları ülkelerde yatırım ortamının durumuna, vergi sistemlerine ve vergi politikalarına da büyük önem vermektedirler.

Bu bakımdan özellikle de kurumlar vergisi oranları, çok uluslu şirketlerin yatırım yapma kararları üzerinde etkili ve önemli bir unsur olmaktadır. Çünkü kurumlar vergisi, yatırımcı ve üretici açısından bir maliyet unsuru olma özelliği taşımaktadır. Bu bakımdan düşük oranlı vergiler, yatırımcılar için teşvik edici ve yönlendirici bir faktör olmaktadır. Bu kapsamda vergi yüklerini düşürmek isteyen yatırımcılar ise, genellikle düşük oranlı kurumlar vergisi uygulayan ülkeleri tercih etmekte ve yatırım kararlarını ise, bu doğrultuda almaktadırlar.

Küreselleşme süreci sonrası DYSY'lere yönelik, vergi rekabeti uygulamalarının ortaya çıkarabileceği sonuçlar şu başlıklar altında toplanabilir:

- *Küresel vergi rekabeti sürecinde devletlerin yabancı sermaye yatırımlarına yönelik olarak uygulamış oldukları çeşitli vergisel teşvik politikaları, etkin ve verimli bir şekilde uygulanabildiği takdirde, istenilen hedeflere ve sonuçlara ulaşılabilir:* Bu kapsamda vergi rekabeti, ülkelerin uygulamış oldukları maliye politikalarını etkileyerek, kamu harcamalarında ve kamu gelirlerinde etkinliğin sağlanmasını ve dolayısıyla da bu süreç içerisinde, devletlerin ekonomik, sosyal ve siyasi alanlarda daha rekabetçi bir yapıya kavuşmasını sağlamaktadır.

- *Vergi rekabetinin ülkeler açısından istenmeyen bir durum olarak ortaya çıkan, bir takım olumsuz etkileri de mevcuttur:* Bu olumsuzluklar; düşük oranlı vergileme politikalarının yatırım kararları üzerinde saptırıcı etkiler meydana getirmesi, kamusal gelirlerin giderek azalması, kamusal finansmanın sağlanmasında borçlanmaya daha çok gidilmesi, kamusal hizmetlerin kalitesinde ve verimliliğinde azalmaların meydana gelmesi, vergi yükünün hareketsiz üretim faktörleri üzerinde kalması ve vergilemede adalet ilkesinden uzaklaşılması şeklinde sıralanmaktadır. Ayrıca bunların dışında bir diğer önemli unsur da, küresel süreçte sermaye üzerindeki vergi yükünün, giderek düşmesi ve vergi oranlarının sifıra doğru yaklaşmasıdır. Bu durum ise literatürde, “*dibe doğru yarış*” hipotezi ile açıklanmıştır.

Ancak bu durum, yatırımlar açısından olumlu gelişmelerin yaşanmasına neden olsa da, vergi yükünün hareketsiz üretim faktörleri üzerinde kalmasına ve mal ve hizmetler üzerinden alınan vergilerin de artmasına neden olmuştur.

Türkiye ekonomisi açısından, küreselleşmenin vergi politikaları ve DYSY'ler üzerindeki etkileri değerlendirilecek olunursa, ülkemizde 1980'li yıllardan önce uygulanmakta olan ekonomi politikaları, dışa kapalı ve ithal ikameci bir yapıya sahiptir. Bu dönem sonrasında ise, özellikle 24 Ocak 1980 kararları doğrultusunda gelişim gösteren liberalleşme süreci ile birlikte, serbest piyasa ekonomisi işlerlik kazanmış ve ekonomi dışa açık bir yapıya kavuşmuştur.

Türkiye'de büyüme ve kalkınmanın önündeki en büyük engeller ise şu şekildedir; yurtiçi tasarrufların yetersizliği, yatırım oranlarının düşüklüğü ve finansal kaynakların eksikliğidir. Bu doğrultuda değerlendirilecek olursak eğer, sürdürülebilir bir büyüme ve kalkınma için gerekli olan unsurlar; yurtiçi üretim ve tasarrufların artırılması ile yabancı kaynakların, özellikle DYSY'lerin ülke ekonomisine kazandırılmasıdır. Bu bakımdan öncelikle, gerek ekonomik ve gerekse politik şartların ve altyapının, bu doğrultuda tekrardan düzenlenmesi önem taşımaktadır.

Küreselleşme süreci ile birlikte AB ülkelerinde vergileme alanında; vergilendirme yetkisinin uluslar üstü bir denetime tabi olması, birlik içerisinde vergilendirme yetkisi açısından uyumsuzlukların ortaya çıkması gibi çeşitli sorunlar gündeme gelmeye başlamıştır. Bu bakımdan üye ülkeler arasında meydana gelen vergisel farklılıklar, bu ülkeler arasındaki vergi rekabetinin artmasına yol açmıştır.

Tüm dünya ülkelerinde olduğu gibi, AB'de de vergi rekabeti sürecinde gerek ulusal ve gerekse uluslararası düzeyde çeşitli çalışmalar mevcuttur. Bu kapsamda birlik üyesi ülkelerde uygulanmakta olan vergisel teşvik, indirim ve muafiyet politikaları geliştirilmiş ve alanları da genişletilmiştir.

Vergi rekabeti sürecinde AB'de, dolaylı vergiler alanında çok daha fazla düzenlemeler bulunurken, dolaysız vergiler alanında ise, henüz tam olarak oluşturulmuş bir düzenlemeden söz edilemez.

AB üyesi ülkelerde meydana gelen vergisel farklılıklar; sosyal, ekonomik ve siyasi alanlarda “bütünleşme hareketlerinin sağlanması” ile giderilmeye çalışılmaktadır. Bu

doğrultuda, “*iktisadi bütünleşme hareketleri*” ile AB içerisinde uygulanmakta olan “*maliye politikalarının uyumu*” ve yine bu kapsamda, üye ülkelerde meydana gelen “*vergisel uyumsuzlukların*” giderilmesi amaçlanmaktadır.

Küresel vergi rekabeti süreci içerisinde, AB’de hız kazanan “*vergi uyumlaştırma politikaları*”, kurumlar vergisi alanında daha fazla görülebilmektedir. Birlik içerisinde kurumlar vergisi oranlarında yapılan uyumlaştırma politikaları, AB genelinde faaliyette bulunan çokuluslu şirketlerin vergi yüklerini önemli ölçüde azaltmıştır.

Sonuçta bu düzenlemelere bağlı olarak, çok uluslu şirketlerin yapmış oldukları yatırımlarda da artışlar meydana gelmiştir. Vergi rekabeti ortamında AB üyesi ülkelerde kurumlar vergisi oranlarının uyumlaştırılması ve düşük seviyelere çekilmesi, bu ülkelere yönelik sermaye akışlarının hızlanmasına ve AB genelinde daha çok yabancı yatırımcının faaliyette bulunmasına imkân tanımıştır.

Ayrıca DYSY’ler açısından son derece önemli olan kurumlar vergisi oranları, AB üyesi ülkelerde, yatırımların ve sermayenin dolaşımını büyük ölçüde etkileme gücüne sahip olmuştur. Bu bakımdan küresel vergi rekabeti sürecinde, yabancı sermaye yatırımlarını ekonomilerine çekmek isteyen AB üyesi ülkeler, son dönemlerde “*düşük oranlı kurumlar vergisi*” uygulamasına daha çok önem vermişlerdir.

AB 27 ülkeleri arasında en fazla DYSY çeken ülke *İngiltere*, en az yatırım çeken ülke ise *Malta* olmuştur. AB üyesi tüm ülkelerde geçerli olmak üzere 2008 yılı, DYSY’lerde azalma yılı olarak kayda geçmiştir.

Çalışmanın son bölümünde yapılan panel veri analizleri ile küresel vergi rekabeti süreci içerisinde; Türkiye ve bazı Merkezi Avrupa ülkelerine (Avusturya, Almanya, Çek Cumhuriyeti, Macaristan, Polonya, Slovakya) ait 2000-2013 yılları için, DYSY ile vergi rekabetinin göstergesi olarak ortalama efektif vergi oranı (OEVO) değişkenleri arasındaki etkileşim incelenmiştir. Modelde kullanılan bağımlı değişken DYSY olmakta iken, söz konusu ülkelerdeki OEVO’nun DYSY’ler üzerindeki etkisi, panel veri analizi yöntemi ile açıklanmıştır. Böylece vergi rekabetinin, DYSY’ler üzerinde etkili olup olmadığı ve bu etkinin ne yönde olduğu belirlenmeye çalışılmıştır. Yapılan analizlerden elde edilen sonuçlar ise şunlardır:

- 1) Modelde yer verilen ülkeler arasında Macaristan hariç olmak üzere, yapılan analizler ışığında, OEVO ile DYSY arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişkinin olduğu saptanmıştır. Başka bir ifade ile söz konusu bu beş ülkede, OEVO'daki artışlar DYSY'ler üzerinde azalmalara neden olmaktadır.
- 2) OEVO'larda meydana gelen bir birimlik artış veya azalışlar, DYSY'ler üzerinde, %2 ile %4 oranları arasında yukarı yönlü veya aşağı yönlü bir etkiye sahip olmaktadır. Örneğin analiz sonuçlarına göre; Avusturya'da, OEVO'da meydana gelebilecek %1 birimlik artış, DYSY'leri %2,44 oranında azaltmakta iken, Almanya'da ise %1'lik bir artış, DYSY'leri %0,64 oranında azaltmaktadır. Bu oran Çek Cumhuriyetinde %2,44, Polonya'da %2,09, Slovakya'da %2,05 ve son olarak da Türkiye'de ise, %0,98 oranında gerçekleşmiştir.
- 3) Bu bağlamda çalışmada öne sürülen hipotez, panel veri analizi yöntemi ile desteklenmiştir. Sonuç olarak, OEVO ile DYSY'ler arasında anlamlı ve negatif yönlü bir ilişki olduğu saptanmıştır. Çalışmada ortaya konulan sonuç, vergi rekabeti literatüründe yer alan *Rodrik (1997)* ve *Krogstrup (2004)* gibi birçok ampirik çalışmanın sonucu ile aynı olmaktadır.
- 4) OEVO ile DYSY'ler arasında negatif yönlü ve anlamlı bir ilişkinin ortaya çıkmasındaki temel faktör; söz konusu bu ülkelerde, küresel vergi rekabetinin bir sonucu olarak, uygulanan teşvik edici vergi politikalarıdır.
- 5) Panel veri analizleri sonucunda toplamda altı ülke arasında özellik gösteren tek ülke, Macaristan olmuştur. Bu bakımdan Macaristan'da, OEVO'da meydana gelebilecek %1 birimlik bir artış, DYSY'leri %0,24 oranında artırmaktadır. Diğer bir ifade ile Macaristan için, OEVO ile DYSY'ler arasında pozitif yönlü bir ilişki mevcuttur.
- 6) Modelde yer alan ülkeler arasında, OEVO'ların DYSY'ler üzerinde en fazla etkili olduğu ülke, Avusturya ve Çek Cumhuriyeti olmakta iken, en az etkili olduğu ülke ise Almanya olmuştur. Almanya için bu sonuç, belirli bir sermaye ve yatırım düzeyine erişen ülke olması bakımından, beklenen bir durumu ifade etmektedir. Almanya daha çok DYSY ihraç eden ülke konumundadır. Türkiye için elde edilen sonuç Almanya ile benzerlik göstermekle birlikte, aynı anlamı

taşımamaktadır. Gelişmekte olan bir ülke olarak Türkiye için DYSY girişleri, çok daha fazla önem taşımaktadır.

Çalışmada yapılan panel veri analizi sonuçlarına göre, Türkiye’de OEVO’lardaki değişimin DYSY’leri etkileme oranı, nispi olarak diğer ülkelere göre daha düşüktür. Bu bakımdan Türkiye’de, DYSY’lerin ülke ekonomisine çekilebilmesine yönelik olarak uygulanan teşvik politikalarının ve vergi indirimlerinin yeniden düzenlenmesi ve bu doğrultuda da etkinliğinin artırılması gerekmektedir.

Küresel vergi rekabeti ortamında uygulamaya konulan çeşitli dolaylı ve doğrudan vergisel teşvikler; yabancı sermaye yatırımları açısından Türkiye’yi daha cazip bir yatırım merkezi haline getirmeye ve bunun yanı sıra; istihdam, üretim, yatırım ve tasarruf hacmi üzerinde olumlu gelişmelerin meydana gelmesini sağlamaya yardımcı olmuştur. Ancak bu durum, AB ülkeleri ile karşılaştırıldığında, yeterli derecede olduğu söylenemez.

Türkiye ekonomisinde; yatırım ortamının yabancı yatırımcılar için daha cazip bir hale getirilmesi, uygulanan teşvik politikalarının ve teşvik araçlarının etkinliğinin sağlanması ve bu doğrultuda gerekli olan yasal adımların atılması, vergi rekabeti sürecinde son derece önemlidir. Söz konusu bu faktörler ve düzenlemeler yerine getirilebildiği ölçüde, şüphesiz ki ülkenin rekabet gücünde ve DYSY girişlerinde daha fazla artışlar gündeme gelecektir.

Küresel düzlemde yüksek akışkanlık gücüne sahip olan sermaye yatırımlarından daha fazla yararlanabilmek adına, kurumlar vergisi oranları başta olmak üzere, OEVO’lar üzerinde etkili olan temel faktörlerin yeniden gözden geçirilmesi ve bu alanlarda çeşitli reformların yapılması, bu noktada oldukça önem arz etmektedir. Bu noktada vergi oranı indirimlerinin yapılması, yatırım indirimlerinin tekrardan gözden geçirilmesi ve ayrıca DYSY’lere yönelik sağlanan vergi teşvik ve önlemlerinin de genişletilmesi, yabancı yatırım girişlerinde artışlara neden olacaktır.

Bu kapsamda yabancı sermayenin yönünü belirleyen en önemli etken olması açısından kurumlar vergisi oranları, ülkemiz için hala çok yüksek seviyelerdedir. Türkiye’de, kurumlar vergisi oranları 2006 yılından itibaren %30’dan, %20’ye kadar düşürülmüştür. Ancak küresel süreçte dünyadaki diğer ülkelerde ve özellikle AB’deki bazı üye ülkelerde uygulanan kurumlar vergisi oranlarının Türkiye’deki oranlardan daha

aşğılarda olması (örneğin Bulgaristan'da % 10), vergi rekabeti ortamında Türkiye'nin rekabet gücü üzerinde olumsuzluklara neden olmaktadır.

Vergi rekabeti ortamında söz konusu ülkelerin uygulamış oldukları düşük oranlı OEVO uygulamaları; firmaların karlılık düzeylerini artırarak, yatırımlardan elde edilen getirilerin artmasını ve doğal olarak bu kapsamda, DYSY girişlerinin de artmasını sağlamaktadır.

2013 yılında Türkiye'deki OEVO %17 düzeylerinde iken, bu oran Almanya için %28 civarında ve Polonya için %17 düzeylerinde gerçekleşmiştir. Diğer tarafta bu oran Avusturya'da %23 iken, Çek Cumhuriyetinde %16, Macaristan'da %19 ve Slovakya'da ise %20 düzeylerinde gerçekleşmiştir.

Almanya'da, 2000'li yıllarda OEVO %35 düzeylerinde iken, DYSY yaklaşık olarak 500 milyon dolar seviyelerinde gerçekleşmiştir. Daha sonraları ise, vergi oranlarının %28'lere kadar düşürülmesi, yabancı sermaye yatırımlarının artmasına ve DYSY'lerin 850 milyon dolar düzeylerinde gerçekleşmesine neden olmuştur. Polonya'da uygulanan OEVO'lar, 2000'li yılların başında %26 civarında iken, bu oran yıllar itibariyle azalarak, %17 seviyelerine kadar gerilemiştir. Son dönem itibariyle DYSY tutarı ise, 250 milyon düzeyinde gerçekleşmiştir.

Türkiye açısından bakıldığında ise, ülkemizde OEVO %28 olarak uygulandığı dönemlerde, DYSY 30 milyon dolar seviyelerinde gerçekleşmiştir. Son yıllar itibariyle OEVO, %17 seviyelerinde gerçekleşmiş ve DYSY tutarı ise, Türkiye ekonomisi için 145 milyon dolar seviyelerinde olmuştur. Bu nedenle ülkemizde, yeni vergisel teşviklerle ve/veya mevcut teşviklerin rekabet gücünü artıracak şekilde yeniden düzenlenmesiyle, DYSY'lerin hacim ve miktarında daha olumlu gelişmeler gündeme gelecektir.

KAYNAKLAR

Kitaplar

- AKTAN Coşkun Can, **Çağdaş Liberal Düşüncede Politik İktisat**, Takav Matbaası, Ankara, 1994.
- AKTAN Coşkun Can, Dilek Dileyici, Özgür Saraç, **Vergi, Zulüm ve İsyan**, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2002.
- AKTAN Coşkun Can, İstiklal Yaşar Vural, **Rekabet Gücü ve Rekabet Stratejileri**, Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu Yayınları, No:254, Ankara, 2004.
- AKTAN Coşkun Can, **Kamu Ekonomisi ve Kamu Maliyesi**, Anadolu Matbaacılık, İzmir, 2001.
- AKTAN Coşkun Can, Özlem Özkivrak, **Devlet mi, Piyasa mı? Kamu ve Özel Sektör Arasında Performans Karşılaştırmaları**, TOSYÖV Yayınları, Ankara, 1999.
- AKTEL Mehmet, **Küreselleşme ve Türk Kamu Yönetimi**, Asil Yayın Dağıtım, 2003.
- ALATLI Alev, **Şimdi Değilse Ne Zaman**, Zaman Kitap, 2007.
- ASTERİOU Dimitrios, Stephen G. Hall, **Applied Econometrics: A Modern Approach Using Eviews and Microfit Revisited Edition**, Palgrave Macmillan, 2007.
- BİLİCİ Nurettin, **Türkiye Avrupa Birliği İlişkileri (Genel Bilgiler, İktisadi ve Mali Konular, Vergilendirme)**, Seçkin Yayınları, Ankara, 2005.
- ÇAĞAN Nami, **Avrupa Topluluğu Vergi Politikasının Hukuki Çerçevesi**, Ankara Üniversitesi Yayınları, Ankara, 1991.
- ÇAK Murat, **Uluslararası Vergi Rekabeti Transfer Fiyatlaması ve Vergilendirme**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No:385, Ankara, 2008.
- ÇEKEN Hüseyin, **Küreselleşme Yabancı Sermaye ve Türkiye Turizmi**, Değişim Yayınları, İstanbul, 2003.
- EASSON Alex J., **Tax Incentives for Foreign Direct Investment**, Kluwer Law International, 2004.
- EKER Aytaç, Hayal Ayça, **Küreselleşme ve Kamu Maliyesinde Yaşanan Dönüşüm**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No:392, Ankara, 2009.
- ERKAN Fikret, **Avrupa Birliği'nde Dolaysız Vergilerin Uyumlaştırılması ve Avrupa Birliği Mahkemesi'nin Bu Konudaki Rolü**, Maliye Bakanlığı Strateji Geliştirme Başkanlığı, Yayın No:399, Ankara, 2009.

- EYÜPGİLLER Saygın, **Uluslararası Zarar Verici Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Yaklaşım Yayınları, Ankara, 2002.
- GIDDENS Anthony, **Sosyoloji**, (Çev: Cemal Güzel), Ayraç Yayınevi, Ankara, 2005.
- GİRAY Filiz, **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Efektif Vergi Oranları**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2010.
- GİRAY Filiz, **Vergi Teşvik Sistemi ve Uygulamaları**, Ekin Basım Yayın Dağıtım, Bursa, 2012.
- GUJARATI Damodar N., **Temel Ekonometri** (Çev:Ümit Şenesen, Gülay Şenesen), Literatür Yayıncılık, İstanbul, 2005.
- GWARTNEY James D., Richard L. Stroup, **Temel Ekonomi**, Çev. Yıldray Aslan, İmaj Yayınevi, 2.Baskı, Ankara, 1999.
- HARRİS Richard, Robert Sallis, **Applied Time Series Modelling and Forecasting**, First Edition, John Wiley and Sons Publication, 2003.
- HEPER Fethi, **Türk Vergi Sistemi**, Anadolu Üniversitesi Yayınları, Eskişehir, 2005.
- HIRST Paul, Grahame Thompson, **Küreselleşme Sorgulanıyor**, (Çeviren: Çağla Erdem), Dost Kitabevi, Ankara, 1998.
- KARLUK Rıdvan, **Avrupa Birliği ve Türkiye**, Beta Yayınları, İstanbul, 2005.
- KAZGAN Gülten, **Küreselleşme ve Ulus-Devlet Yeni Ekonomik Düzen**, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2009.
- KEYNES John M., **Genel Teori (İstihdam, Faiz ve Paranın Genel Teorisi)**, Kalkedon Yayınları, 2008.
- KILIÇARSLAN Harun, **Avrupa Birliği’nde Vergi Rekabeti ve Türkiye**, İktisadi Araştırmalar Vakfı, İstanbul, 2005.
- KIRBAŞ Sadık, **Vergi Hukuku**, 2. Baskı, Ankara, 2000.
- KUTAL Gülten, Ali Büyüksulu, **Çokuluslu Şirketler ve İnsan Kaynağı Yönetimi**, Der Yayınları, İstanbul, 1996.
- MARK Karl, **Kapital**, 1.Cilt, Yordam Yayınları, İstanbul, 2010.
- MOOSA Imad A., **Foreign Direct Investment: Theory, Evidence, and Practice**, Palgrave Macmillan, Londra, 2002.
- ÖZ Semih, **Uluslararası Vergi Rekabeti ve Vergi Cennetleri**, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2005.
- ÖZER Levent, **Vergilemede Global Eğilimler**, Scala Yayıncılık, İstanbul, 2009.

- PARASIZ İlker, **Enflasyon, Kriz ve Ayarlamalar**, Ezgi Kitabevi, Bursa, 2001.
- RAZİN Assaf, Efraim Sadka, **Foreign Direct Investment: Analysis of Aggregate Flows**, Princeton University Press, 2007.
- SARAÇOĞLU Fatih, **Avrupa Birliğinde Vergi Uyumlaştırma Süreci ve Türkiye**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2006.
- SEİD Sherif H., **Global Regulation of Foreign Direct Investment**, Ashgate Publishing Company, Hampshire, 2002.
- SLAUGHTER Matthew J., **Host-Country Determinants of U.S. Foreign Direct Investment into Europe**, Springer, 2003.
- STİGLİTZ Joseph E., **Kamu Kesimi Ekonomisi**, (Çev: Ömer Faruk Batırel), Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Yayınları, İstanbul, 1994.
- ŞİN Sevil, **Avrupa Birliği ve Türkiye’de Vergi Yapısı, Denetimi ve İdari İşlemlerde Mükellef Hakları**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Sayı:2005-17, İstanbul, 2005.
- TANZİ Vito, **Taxation in an Integrating World (Integrating National Economies: Promise and Pitfalls)**, The Brookings Institution, 1995.
- TATOĞLU Ferda Yerdelen, **İleri Panel Veri Analizi: Stata Uygulamalı**, Beta Yayınları, İstanbul, 2012.
- TECER Meral, **Avrupa Birliği ve Türkiye Sorular ve Yanıtlar**, Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, Ankara 2007.
- TEKİN Cem, Emre Kartaloğlu, **Örtülü Sermaye ve Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımında Dönem Sonu İşlemleri**, İstanbul SMMMO Yayınları, No:96, 2007.
- TONDL Gabriele, **Convergence After Divergence?: Regional Growth in Europe**, Springer, 2001.
- TOROSLU M. Vefa, **Serbest Bölgeler**, Beta Basım Yayım Dağıtım, İstanbul, 2000.
- TURHAN Salih, **Vergi Teorisi ve Politikası**, Filiz Kitapevi, İstanbul, 1998.
- TÜRK İsmail, **İktisadi Kalkınmanın Finansmanında Vergi Politikası**, Sevinç Matbaası, Ankara, 1996.
- ULUATAM Özhan, **Kamu Maliyesi**, Savaş Yayınları, Ankara, 1991.
- UZUNOĞLU Sadi, Kerem Alkin, Can Fuat Gürlesel, **Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Gelişmekte Olan Ükelere Makro Ekonomik Etkileri ve Türkiye**, İMKB Yayınları, İstanbul, 1995.

- ÜZELTÜRK Hakan, **Avrupa Birliği Vergi Sisteminde Gelişmeler**, İstanbul Ticaret Odası Yayınları, Yayın No:36, 2008.
- WALTER Andrew, Gautam Sen, **Analyzing the Global Political Economy**, Princeton University Press, 2009.
- WİLDASİN David E., **Fiscal Competition**, The Oxford Handbook of Political Economy, Oxford University Press, 2006.
- WOOLDRİDGE Jeffrey M., **Econometric Analysis of Cross Section and Panel Data**, Massachusetts Institute of Technology Press, USA, 2002.
- YELDAN Erinç, **Küreselleşme Sürecinde Türkiye Ekonomisi: Bölüşüm, Birikim ve Büyüme**, İletişim Yayınları, İstanbul, 2002.
- YELDAN Erinç, **Küreselleşmenin Neresindeyiz? Türkiye Ekonomisinde Borç Sorunu ve IMF Politikaları**, Petrol-İş Yayınları, 2003.
- YILDIZ Habib, **Küreselleşmenin Vergileme Üzerine Etkileri**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2005.

Makaleler

- AKTAN Coşkun Can, İstiklal Yaşar Vural, “Vergi Rekabeti”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı:22, 2004.
- ALGANER Yalçın, Güneş Yılmaz, “Avrupa Birliği Müktesebatı Bağlamında Katma Değer Vergisi’nde Yakınlaştırma ve Uyumlaştırma Çalışmaları”, **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Dergisi**, Cilt:28, Sayı:1, 2010.
- ALM James, Betery Jakson, Michael Mckee, “Estimating the Determinant of Taxpayer Compliance with Experimental Data”, **National Tax Journal**, No:1, 1992.
- ARIKAN Zeynep, Hasan Ahmet Akdeniz, “Küreselleşen Dünyada Vergi Cennetlerinin Ekonomik Analizi”, **Review of Social, Economic & Business Studies**, Vol:5, No:6, 2005.
- ARMAĞAN Ramazan, Murat İçmen, “Vergi Rekabeti ve Türkiye’ye Yansıması”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:17, Sayı:2, 2012.
- ATKINSON Rob, Daniel Castro, “Closing the E-commerce Sales Tax Loophole”, **The Information Technology & Innovation Foundation**, 2010.
- AYDIN Murat, “Küreselleşme Kıskaçında Maliye Politikası: Küreselleşme ve Vergilendirme Yetkisi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:290, 2005.

- AZEMAR Celine, Andrew Delios, "Tax Competition and FDI, The Special Case of Developing Countries", **Journal of the Japanese and International Economies**, Vol:22, No:1, 2008.
- BAKKAL Ufuk, Nazan Susam, "Küreselleşme Sürecinin Kamu Maliyesi Alanına Etkileri", **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası**, Sayı:61, 2011.
- BECKER Johannes, Clemens Fuest, "Internationalization and Business Tax Revenue-Evidence from Germany", **International Tax and Public Finance**, Vol:17, No:2, 2010.
- BİCK Jonathan, "Implementing E-commerce Tax Policy", **Harvard Journal of Law & Technology**, Vol:13, No:3, 2000.
- BLANKART Charles B., "A Public Choice View of Tax Competition", **Public Finance Review**, Vol:30, No:5, 2002.
- BLECKER Robert A., "Financial Globalization, Exchange Rates, And International Trade", **Political Economy Research Institute**, 2001.
- BLOMSTROM Magnus, Ari Kokko, "The Economics Of FDI Incentives", **NBER Working Paper**, No:9489, 2003.
- BOLNİCK Bruce, "Effectiveness and Economic Impact of Tax Incentives in the SADC Region", **Technical Report**, SADC Tax Subcommittee, 2004.
- BOSKİN Michael, William G. Gale, "New Results on the Effects of Tax Policy on the International Location of Investment", **NBER Working Paper Series**, No:1862, 1986.
- BOYER William W., "Political Science and the 21st Century: From Government to Governance", **Political Science and Politics**, Vol:23, 1990.
- BRETSCHGER Lucas, Frank Hettich, "Globalisation, Capital Mobility and Tax Competition: Theory and Evidence for OECD Countries", **European Journal of Political Economy**, Vol:18, 2002.
- BRUCHEZ Pierre Alain, Christoph A. Schaltegger, "International Tax Competition and Trends in Tax Policy: Some Implications for Switzerland", **Swiss Federal Finance Administration Working Paper**, No:8, 2005.
- BUETTNER Thiess, "The Impact of Taxes and Public Spending on the Location of FDI: Evidence from FDI Flows within Europe", **ZEW Discussion Paper**, No:02, 2002.
- CASSOU Steven P., "The Link Between Tax Rates and Foreign Direct Investment", **Applied Economics**, Vol:29, 1997.

- CEBECİ Kemal, “Küreselleşme Bağlamında Ulus-Devletin Egemenlik Gücünün Dönüşümü”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:71, 2008.
- CHUDNOVSKY Daniel, Andres Lopez, “Globalization and Developing Countries: Foreign Direct Investment and Growth and Sustainable Human Development”, **UNCTAD/UNDP Global Programme**, 1999.
- CLARK W. Steven, “Corporate Tax Incentives for Foreign Direct Investment”, Attracting Foreign Direct Investment for Development, **Global Forum on International Investment**, OECD, 2002.
- COCKFIELD J. Arthur, “The Rise of The OECD as Informal World Tax Organization Trough National Responses to E-commerce Tax Challenges”, **Queen’s University Faculty of Law**, 2006.
- COŞKUN İsa, “Yatırım Teşvik Belgesi ve Sağladığı İmkânlar”, **Yaklaşım Dergisi**, Yıl:7, Sayı:79, 1999.
- COŞKUN Kemal, Yasin Bilen, “Vergi Harcaması Kavramı ve Günümüz Türkiye’inde Vergi Harcamaları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:246, 2002.
- CUMMINS Jason, R. Glenn Hubbard, “The Tax Sensitivity of Foreign Direct Investment: Evidence from Firm-Level Panel Data”, **University of Chicago Press**, 1995.
- ÇAĞAN Nami, “Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:37, Sayı:1, 1980.
- ÇANKAYA Mehmet, “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarını Etkileyen Faktörler ve Bu Faktörlerin Türkiye Açısından Değerlendirilmesi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:270, 2004.
- ÇEKER Mustafa, “Offshore Hesaplar ve Bankaların Sorumluluğu”, **Çukurova Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Dergisi**, Cilt:10, Sayı:2, 2006.
- ÇELİKKAYA Ali, “Globalleşmenin Neden Olduğu Kurumlar Vergisi Reformları ve OECD Üyesi Ülkeler Üzerine Bir Değerlendirme”, **Maliye Dergisi**, Sayı:159, 2010.
- ÇETİNTAŞ Hakan, “Global Bir Ekonomide Doğrudan Yabancı Yatırımlar ve Rekabet”, **Dış Ticaret Müsteşarlığı Dergisi**, Sayı: 22, 2001.
- ÇEVİK Savaş, “Küreselleşen Dünyada Vergi Politikası: Vergi Politikasında Dönüşüm ve Küresel Sorunlar ”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:270, 2004.
- ÇİNKO Levent, “Doğrudan Yabancı Sermaye Hareketlerinin Makroekonomik Etkileri”, **Marmara Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Dergisi**, Cilt:26, Sayı:1, 2009.

- DAVIES Ronald B., Johannes Voget, “Tax Competition in An Expanding European Union”, **The Institute for International Integration Studies Discussion Paper Series**, No:276, 2009.
- DEBELLE Guy, Gabriele Galati, “Current Account Adjustment and Capital Flows”, **Bank for International Settlements Working Paper**, No:169, 2005.
- DEMİRCAN Esra Siverekli, “Vergilendirmenin Ekonomik Büyüme ve Kalkınmaya Etkisi”, **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 21, 2003.
- DEMİRCAN Esra Siverekli, “Yeni Ekonomik Düzendeki Bütçe Sistemlerindeki Değişim Süreci ve Türk Kamu Maliyesinin Uyumu”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:13, Sayı:2, 2006.
- DEPREZ Johan, “International Tax Policy: Recent Changes and Dynamics under Globalization”, **Journal of Post Keynesian Economics**, Vol:25, No:3, 2003.
- DEVEREUX Michael P., Harold Freeman, “The Impact of Tax on Foreign Direct Investment: Empirical Evidence and the Implications for Tax Integration”, **International Tax and Public Finance**, No:2, 1995.
- DEVEREUX Michael P., Rachel Griffith, “Taxes and the Location of Production: Evidence From a Panel of US Multinationals”, **Journal of Public Economics**, Vol: 68, 1998.
- DEVEREUX Michael P., Rachel Griffith, Alexander Klemm, “Why has the UK corporation Tax Raised so much Revenue?”, **The Institute For Fiscal Studies**, No: 04, 2004.
- DEVEREUX Michael, “The Ruding Committee Report: An Economic Assessment”, **Fiscal Studies**, Vol:13, No: 2, 1992.
- DEVEREUX Michael, Ben Lockwood, Michela Redoano, “Do Countries Compete over Corporate Tax Rates?”, **CEPR Discussion Paper**, 2004.
- DEVİRİM Fevzi, Asuman Altay, “Küreselleşme Sürecinde Sosyal Devlet Anlayışındaki Değişmelerin Kamu Mali Yönetiminin Yeniden Yapılandırılması Açısından Değerlendirilmesi”, **15. Türkiye Maliye Sempozyumu**, 2000.
- DHANAPALA Jayantha, “Globalization and the Nation State”, **The Colorado Journal of International Environmental Law and Policy**, 2001.
- DİCLE Berk, “Vergi Uygulamaları Açısından Transfer Fiyatları”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:163, 1995.
- EDWARDS Chris, Veronique De Rugy, “International Tax Competition: A 21st-Century Restraint on Government”, **Cato Institute Policy Analysis**, 2002.

- EGELİ Haluk, Funda Diril, “Türkiye’de Yerel Yönetimlerde Mali Özerklik ve Vergilendirme Yetkisi”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:84, 2012.
- ENER Meliha, Esra Demircan, “Küreselleşme Sürecinde Değişen Devlet Anlayışından Kamu Hizmetlerinin Dönüşümüne: Sağlık Hizmetlerinde Piyasa Mekanizmaları”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt:13, Sayı:1, 2008.
- EYÜPGİLLER Saygın, “Vergi Cennetleri ve Tercihli Vergi Sistemleri: Uygun Olmayan Vergi Rekabetinin 1998 OECD Vergi Komitesi Raporu Işığında Değerlendirilmesi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, 2000.
- FELDSTEİN Martin, Paul Krugman, “International Trade Effects of Value-Added Taxation”, **National Bureau of Economic Research**, University of Chicago Press, 1990.
- FERHATOĞLU Emrah, “2004 Genişlemesi Sonrasında Avrupa Birliği’nde Vergi Rekabeti ve Sonuçları”, **E-Akademi Dergisi**, Sayı:51, 2006.
- FERHATOĞLU Emrah, “Bir Kamu Harcaması Türü Olarak Vergi Harcaması ve Türk Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi”, **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:5, Sayı:2, 2005.
- FERHATOĞLU Emrah, “Uluslararası Vergi Rekabeti ve Sürükleyici Güçleri”, **Eskişehir Osman Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:7, Sayı:1, 2006.
- FETTAHLIOĞLU Seçil, Selçuk Ferit Dereli, “Türkiye’de Serbest Bölgeler ve Kuruluş Yeri Alternatifi Olarak Kahramanmaraş İlinin Potansiyeli”, **II. Bölgesel Sorunlar ve Türkiye Sempozyumu**, 1-2 Ekim, 2012.
- FOURCANS Andre, Thierry Warin; “Can Tax Competition Lead to a Race to the Bottom in Europe? A Skeptical View”, **Middlebury College Economics Discussion Paper**, No:06-04, 2006.
- GEDİK Melek Akdoğan, “Vergi Rekabeti Etkinlik Değerlendirmesi: OECD Üyesi Ülkeler İçin Veri Zarflama Analizi Uygulaması”, **Maliye Dergisi**, Sayı:160, 2011.
- GELOS R. Gaston, Shang-Jin Wei, “Transparency and International Portfolio Investment in Asia, Latin America and Elsewhere”, **IMF Working Paper**, No:11, 2003.
- GENSCHEL Philipp, “Globalization, Tax Competition, and the Welfare State”, **Politics and Society**, Vol:30, No:2, 2002.
- GHOSH Jayati, “The Economic and Social Effects of Financial Liberalization: A Primer for Developing Countries”, **DESA Working Paper**, No:4, 2005.
- GİRAY Filiz, “Küreselleşme Sürecinde Vergi Rekabeti ve Boyutları”, **Akdeniz Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Dergisi**, 2005.

- GİRAY Filiz, “Vergi Harcamaları: Harcama Vergileri Açısından Analizi”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:21, Sayı:1, 2002.
- GİRAY Filiz, “Vergi Rekabeti ve Serbest Bölgeler ”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:272, 2004.
- GİRAY Filiz, “Zararlı Vergi Rekabeti ve Etkileri”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:260, 2003.
- GLİCK Reuven, Xueyan Guo, Michael Hutchison, “Currency Crises, Capital Account Liberalization, and Selection Bias”, **Review of Economics and Statistics**, , Vol:88, No:4, 2006.
- GOMES Pedro, Francois Pouget, “Corporate Tax Competition and the Decline of Public Investment”, **European Central Bank Working Paper**, No:928, 2008.
- GOODSPEED Timothy J., “Vergi Rekabeti, Fayda Vergileri ve Mali Federalizm”, (Çev: İsa Sağbaş), **Maliye Dergisi**, Sayı:139, 2002.
- GOODSPEED Timothy J., “Tax Competition and Tax Structure in Open Federal Economies: Evidence from OECD Countries with Implications for the European Union”, **European Economic Review**, Vol:46, No:2, 2002.
- GORTER Joeri, Ashok Parikh, “How Sensitive is FDI to Differences in Corporate Income Taxation within the EU”, **De Economist**, Vol:151, 2003.
- GÖKBUNAR Ramazan, “Siber Uzayda Bit Vergisi Üzerine”, **Uludağ Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:22, Sayı:2, 2003.
- GÖKER Zeliha, “Vergi Rekabetinin Kamu Harcamalarına Etkisi ve Harcama Rekabeti”, **Maliye Dergisi**, Sayı:154, 2008.
- GRAVELLE Jennifer C., “Corporate Tax Incidence: Review of General Equilibrium Estimates and Analysis”, Congressional Budget Office, **Working Paper Series**, Washington D.C., No:03, 2011.
- GRUBERT Harry, John Mutti, “Do Taxes Influence Where US Corporations Invest?”, **National Tax Journal**, Vol:53, 2000.
- GURTNER Bruno, John Christensen, “The Race to the Bottom: Incentives for New Investment?”, **Tax Justice Network**, 2008.
- GÜLOĞLU Bülent, Ender Altunoğlu, “Finansal Serbestleşme Politikaları ve Finansal Krizler: Latin Amerika, Meksika, Asya ve Türkiye Krizleri”, **İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi**, No:27, 2002.

- GÜNAYDIN İhsan, Serkan Benk, “Globalleşme Sonucu Oluşan Vergi Kayıp ve Kaçaklarını Önlemede Uluslararası İşbirliğinin Önemi”, **19. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 10-14 Mayıs, 2004.
- GÜNAYDIN İhsan, Serkan Benk, “Globalleşmenin Vergi Sistemlerinde Meydana Getirdiği Değişiklikler”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:267, 2003.
- HALKOS George E., Nickolas C. Kyriazis, “Is Tax Competition Harmful and is the EU an Optimal Tax Area?”, **European Journal of Law and Economics**, Vol:21, 2006.
- HARTMAN David G., “Tax Policy and Foreign Direct Investment in the United States”, **National Tax Journal**, No:37, 1984.
- HAUFLER Andreas, Ian Wooton, “Tax Competition for Foreign Direct Investment”, **CEPR Discussion Paper**, No:1583, 1997.
- HEINEMANN Friedrich, Michael Overesch, Johannes Rincke, “Rate Cutting Tax Reforms and Corporate Tax Competition in Europe”, **Centre for European Economic Research Discussion Paper**, No:028, 2008.
- HİNNEKENS Luc, “The Monti Report: The Uphill Task of Harmonizing Direct Tax Systems of EC Member States”, **EC Tax Review**, No:1, 1997.
- HOLDEN Ken, John Thompson, “Cointegration: An Introductory Survey”, **British Review of Economic Issues**, 1992.
- HUBERT Florence, Nigel Pain, “Fiscal Incentives, European Integration and the Location of Foreign Direct Investment”, **The Manchester School**, Vol:70, 2002.
- İLHAN Buket, “Özel Tüketim Vergisinde Avrupa Birliği ve Türk Vergi Sisteminin Uyumlaştırma Çalışmaları”, **Maliye Dergisi**, Sayı:156, 2009.
- JENEBA Eckhard, Guttorm Schjelderup, “Why Europe Should Love Tax Competition and the U.S. Even More So”, **NBER Working Paper**, No:9334, 2002.
- JONES Richard, Subhajt Basu, “Taxation of Electronic Commerce: A Developing Problem”, **16. Bileta Annual Conference**, 2001.
- KAR Muhsin, M. Akif Kara, “Türkiye’ye Yönelik Sermaye Hareketleri ve Krizler”, **Dış Ticaret Dergisi**, Sayı:29, 2003.
- KARADENİZ Hülya Kabakçı, “Dünyada Yatırım Ortamını İyileştirmek İçin Yapılan Vergi Reformları ve Kamu Maliyesi Üzerine Etkileri”, **Yönetim ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi**, Sayı: 21, 2013.
- KARAGÖZ Kadir, “Türkiye’de Doğrudan Yabancı Yatırım Girişlerini Belirleyen Faktörler: 1970-2005”, **Journal of Yasar University**, Vol:2, No:8, 2007.

- KARAKURT Birol, Tekin Akdemir, “İkili Gelir Vergisi Sisteminin Adalet ve Etkinlik İlkeleri Açısından Değerlendirilmesi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:15, Sayı:1, 2010.
- KARGI Nihal, Ekrem Karayılmazlar, “Küreselleşmenin Vergi Politikaları Üzerindeki Etkinsizlik Etkisi”, **Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:14, Sayı:3, 2009.
- KARGI Veli, Yasemin Özügürlü, “Türkiye’de Küreselleşmenin Vergi Politikaları Üzerine Etkileri: 1980-2005 Dönemi”, **Yönetim ve Ekonomi Dergisi**, Cilt:14, Sayı:1, 2007.
- KAYMAK Hasan, “Yabancı Doğrudan Yatırımları Artırmak İçin Teşvikler Gerekli ve/veya Yeterli Mi?”, **Maliye Dergisi**, Sayı:149, 2005.
- KEEN Michael, “Vertical Tax Externalities in The Theory of Fiscal Federalism”, **IMF Staff Papers**, Vol:45, No:3, 1998.
- KESKİN Nagehan, “Sermaye Kontrolleri: Nedenleri, Türleri ve Ülke Deneyimleri”, **Sosyo-Ekonomi Dergisi**, No:1, 2009.
- KOCAMAN Çiğdem, “Serbest Bölgelerin Makroekonomik Etkilerinin Değerlendirilmesi: Türkiye Örneği”, **Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:56, Sayı:3, 2007.
- KOÇ Kemalettin, “Avrupa Vergi Sistemlerinin Birbirlerine Yakınlaştırılması Gayretleri ve Türk Vergi Sistemi”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:72, 1987.
- KOVANCILAR Birol, “Türkiye’de Yatırım İkliminin Geliştirilmesi ve İstihdamın Artırılmasına Yönelik Öneriler”, **Maliye Hesap Uzmanları Vakfı Yayınları**, Ankara, 2003.
- KÖSE Ömer, “Küreselleşme Sürecinde Devletin Yapısal ve İşlevsel Dönüşümü”, **Sayıştay Dergisi**, Sayı:49, 2003.
- KROGSTRUP Signe, “A Synthesis of Recent Development in the Theory of Capital Tax Competition”, **EPRU Working Paper**, 2004.
- KROGSTRUP Signe, “Are Corporate Taxes Racing to the Bottom in the European Union?”, **The Graduate Institute of International Studies**, 2004.
- KULA Ferit, “Uluslararası Sermaye Hareketlerinin Etkinliği: Türkiye Üzerine Gözlemler”, **Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi**, Cilt:4, Sayı:2, 2003.
- KÜÇÜKSARAÇ Doruk, Pınar Özlü, Deren Ünalmiş, “Küresel Kriz, Avrupa Borç Krizi ve Gelişmekte Olan Piyasalarda Bulaşıcılık Etkisi”, **Central Bank Review**, Vol:12, 2012.

- MARGALİOTH Yoram, "Tax Competition, Foreign Direct Investments and Growth: Using the Tax Systems to Promote Developing Countries", **Virginia Tax Review**, Vol:23, 2003.
- MATALONİ Raymond J., "U.S. Multinational Companies Operations in 1998", **Survey of Current Business**, 2000.
- MENDOZA Enrique G., Linda L. Tesar, "A Quantitative Analysis of Tax Competition v. Tax Coordination under Perfect Capital Mobility", **NBER Working Paper**, No:9746, 2003.
- MERİÇ Metin, Hakan Ay, "Küreselleşme Olgusu Bağlamında Vergi Kayıp ve Kaçakları", **19. Türkiye Maliye Sempozyumu**, Antalya, 10-14 Mayıs 2004.
- MERİÇ Metin, Hakan Ay, "Türkiye'de Vergi Kayıp ve Kaçaklarının Önlenmesinin Yolları: Küreselleşme Olgusunun Vergi Kayıp ve Kaçakları Üzerindeki Etkisi", **19. Maliye Sempozyumu**, Antalya, 10-14 Mayıs 2004.
- MİNCER Jacob, "Human Capital, Technology, and the Wage Structure: What do Time Series Show?", **NBER Working Paper**, No:3581, 1991.
- MİNTZ Jack M., Thomas Tsiopoulos, "Corporate Income Taxation and Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe", **World Bank Foreign Investment Advisory Service Occasional Papers**, 1992.
- MİTCHELL Daniel J., "Lowering Marginal Tax Rates: The Key to Pro-Growth Tax Relief", **The Heritage Foundation Backgrounder**, No:1443, 2001.
- MİTCHELL Daniel J., Brian Garst, "Monitoring the OECD's Campaign against Tax Competition, Fiscal Sovereignty, and Financial Privacy: Strategies for Low-Tax Jurisdictions", 2011.
- MOOIJ Ruud A. De, "Will Corporate Income Taxation Survive?", **De Economist**, Vol:153, No:3, 2005.
- MOOIJ Ruud. A. De, Sjef. Ederveen, "Taxation and Foreign Direct Investment: A Synthesis of Empirical Research", **International Tax and Public Finance**, Vol:10, 2003.
- MORİSSET Jacques, Neda Pirnia, "How Tax Policy and Incentives Affect Foreign Direct Investment, A Review", **The World Bank and International Finance Corporation Foreign Investment Advisory Service**, No:2509, 2000.
- MURTHY N.R. Vasudeva, "The Effects of Taxes and Rates of Return on Foreign Direct Investment in the United States: Some Econometric Comments", **National Tax Journal**, Vol:42, 1989.
- NASSAR Koffie, "Corporate Income Tax Competition in the Caribbean", **IMF Working Paper**, No:WP/08/77, 2008.

- NUTA Alina Cristina, Florian Marcel Nuta, “The Effectiveness of the Tax Incentives on Foreign Direct Investments”, **Journal of Public Administration, Finance and Law**, No:1, 2012.
- OMAN Charles, “Policy Competition for Foreign Direct Investment: A Study of Competition Among Governments to Attract FDI”, **OECD Development Center**, 2000.
- OWENS Jeffrey, “Fundamental Tax Reform: The Experience of OECD Countries”, **Annual Meeting of Tax Foundation**, Washington D.C, 2004.
- ÖNCEL Yenal, “Kurumlar Vergisinde Değişim ve Uluslararası Vergi Rekabeti”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 2005.
- ÖNCEL Yenal, “Transfer Fiyatlaması, Örtülü Kazanç Dağıtımı ve Vergileme”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, Yayın No:571, İstanbul, 2003.
- ÖNEL Gülcan, Utku Utkulu, “Modeling the Long-Run Sustainability of Turkish External Debt with Structural Changes”, **Journal of Economic Modelling**, 2006.
- ÖZ Ersan, Sevinç Yaraşır, “Global Bir Kavram: Vergi Rekabeti”, **İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları**, 2009.
- PAIN Nigel, Garry Young, “Tax Competition and the Pattern of European Foreign Direct Investment”, National **Institute of Economic and Social Research**, 1996.
- PAPKE Leslie E., “Interstate Business Tax Differentials and New Firm Location: Evidence From Panel Data”, **Journal of Public Economics**, Vol:45, 1991.
- PATTERSON Ben, “Tax Co-ordination in the European Union”, **European Parliament Economic Affairs Series, Working Paper**, No:125, 2000.
- PEDRONI Peter, “Critical Values For Cointegration Tests In Heterogeneous Panels With Multiple Regressors”, **Oxford Bulletin of Economic and Statistics**, Special Issue, 1999.
- PHİLLİPS Peter C.B., Bruce E. Hansen, “Statistical Inference in Instrumental Variables Regressions with I(1) Processes”, **Review of Economic Studies**, Vol:57, 1990.
- PIERMARTİNİ Roberta, “The Role of Export Taxes in the Field of Primary Commodities”, **World Trade Organization**, Switzerland, 2004.
- POWELL Benjamin, “Tax Competition is Benifical, not Harmful”, **Research Reports by American Institute for Economic Research**, 2001.
- REİSEN Helmut, Marcelo Soto, “Which Types of Capital Inflows Foster Developing Country Growth?” **OECD Working Papers Series**, 2001.

- RÍCUPERO Rubens, "Tax Incentives and Foreign Direct Investment: A Global Survey", **United Nations Conference On Trade and Development, Geneva, ASIT Advisory Studies**, No:16, 2000.
- RODRÍCK Dani, Andres Velasco, "Short-Term Capital Flows", **NBER Working Paper**, No:7364, 1999.
- RODRÍCK Dani, "Trade, Social Insurance, and the Limits to Globalization", **NBER Working Paper**, No.5905, 1997.
- SARAÇ Özgür, "Vergi Harcamaları ve İktisadi Etkileri", **Maliye Dergisi**, Sayı:159, 2010.
- SARAÇOĞLU Fatih, Haydar Ejder, "Vergi Uyumlaştırılması Açısından AB Ülkelerinde Gelir Vergisi Uygulamalarının Değerlendirilmesi", **Vergi Sorunları Dergisi**, Sayı:164, 2002.
- SARAÇOĞLU Fatih, "Kurumlar Vergisi Hâsılatı Üzerine Bir Değerlendirme", **Mali Pusula Dergisi**, Sayı:4, 2005.
- SARAÇOĞLU Fatih, "Vergilendirme Yetkisi ve Türkiye-Avrupa Birliği İlişkileri", **Gazi Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Dergisi**, Cilt:5, Sayı:3, 2003.
- SARAÇOĞLU Metin, Erol Bulut, "Uluslararası Ticaret ve Sosyal Damping", **İktisat Fakültesi Mecmuası**, Vol:55, No:1, 2011.
- SARISOY Idris, Selçuk Koç, "Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımlarının Kurumlar Vergisi Gelirleri Üzerindeki Etkisinin Ekonometrik Analizi", **Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Sayı: 36, 2010.
- SEDMİHRADSKY Milan, Stanislav Klazar, "Tax Competition for FDI in Central-European Countries", **CESifo Working Paper**, No:647, 2002.
- SELEN Ufuk, "Küreselleşme ve Devlet Etkileşimi", **Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, Cilt:3 Sayı: 2, 2002.
- SİN Hans Werner, "Tax Harmonization and Tax Competition In Europe", **European Economic Review**, Vol:34, Issue:2-3, 1990.
- SİNN Hans Werner, "Social Dumping in the Transformation Process?", **NBER Working Paper Series**, No:8346, 2001.
- SLEMROD Joel, "Tax Effects on Foreign Direct Investment in the US: Evidence From a Cross country Comparison", **NBER Working Paper**, No:3042, 1990.
- STİGLİTZ Joseph, "Globalization and the Economic Role of the State in the New Millennium", **Industrial and Corporate Change**, Vol:12, 2003.
- STOCK James H., Mark W. Watson, "A Simple Estimator of Cointegrating Vectors in Higher Order Integrated Systems", **Econometrica**, Vol:61, 1993.

- STÖWHASE Sven, “Profit Shifting Opportunities, Multinationals, and the Determinants of FDI”, **Munich Discussion Paper**, No:2002-11, 2002.
- SUSAM Nazan, “Kamu Maliyesinde Sınır Ötesi Bir Kavram: Küresel Kamusal Mallar”, **Erzincan Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi**, Cilt:12, 2008.
- SWANK Duane, Sven Steinmo, “The New Political Economy of Taxation in Advanced Capitalist Democracies”, **American Journal of Political Science**, Vol:46, No:3, 2002.
- SWENSON Deborah L., “The Impact of U.S. Tax Reform on Foreign Direct Investment in the United States”, **Journal of Public Economics**, Vol:54, 1994.
- SWENSON Deborah L., “Transaction Type and the Effect of Taxes on the Distribution of Foreign Direct Investment in the United States”, **International Taxation and Multinational Activity**, **University of Chicago Press**, 2000.
- ŞEN Hüseyin, “Globalleşme ve Vergilemedeki Mali Boşluklar ”, **Vergi Dünyası Dergisi**, Sayı:241, 2001.
- TANDIRCIOĞLU Haluk, Ahmet Özen, “Geçiş Ekonomilerinde Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, Cilt:5,Sayı:4, 2003.
- TANZİ Vito, “Globalization and The Future of Social Protection”, **IMF Working Papers**, 2000.
- TANZİ Vito, “Globalization, Tax Competition and The Future of The Tax System”, **International Monetary Fund Working Paper**, No:96, 1996.
- TANZİ Vito, “Globalization, Technological Developments, and the Work of Fiscal Termite”, **IMF Working Papers**, No:181, 2000.
- TEKBAŞ Abdullah, Gökhan Dökmen, “Türkiye’de Vergi Yükünün Bölgesel Dağılımı”, **Maliye Dergisi**, Sayı:153, 2007.
- TIEBOUT Charles M., “A Pure Theory of Local Expenditures”, **The Journal of Political Economy**, Vol:64, No:5, 1956.
- TİRYAKİOĞLU Bilgin, “Doğrudan Yabancı Yatırımlara İlişkin Uluslararası Düzenlemeler”, **Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası Yayınları**, Ankara, 2000.
- TOBİN James, “Financial Globalization”, **American Philosophical Society**, Vol:143, No:2, 1999.
- URQUİDİ Alfredo J., “An Introduction to Transfer Pricing”, **New School Economic Review**, Vol:3, No:1, 2008.

- UTKULU Utku, “How To Estimate Long-Run Relationships In Economics: Overview Of Recent Approaches”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi Dergisi**, Cilt:12, Sayı:2, 1997.
- UTKULU Utku, “Türkiye’de Bütçe Açıkları ve Ticaret Açıkları Gerçekten İkiz Mi? Koentegrasyon ve Nedensellik Bulguları”, **Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, Cilt:18, Sayı:1, 2003.
- VANİSTENDAEL Frans, “Avrupa’da Temsilsiz Avrupa Vergisi Olmaz”, **Vergi Dünyası Dergisi**, (Çev:Billur Yaltı Soydan), Sayı:238, 2001.
- WEİ Shang-Jin, “How Taxing is Corruption on International Investors?”, **NBER Working Paper**, No:6030,1997.
- WEİSS Linda, “Globalization and State Power”, **Development and Society**, Vol:29, 2000.
- WHALLEY John, “Taxes and Trade”, **The University of Western Ontario and NBER**, 2002.
- WHEELER David, Ashoka Mody, “International Investment Location Decisions: The Case of U.S. Firms”, **Journal of International Economics**, Vol:33, 1992.
- WILSON John Douglas, “Tax Competition in A Federal Setting”, **Handbook on Fiscal Federalism**, Edward Elgar Publishing, 2006.
- WILSON John Douglas, “Theories of Tax Competition”, **National Tax Journal**, Vol:52, No:2, 1999.
- WILSON John Douglas, David E. Wildasin, “Tax Competition: Bane or Boon?”, **Tax Policy Research/Institute for Fiscal Studies Conference**, 2001.
- YETKİNER Erkan, “Vergi Tatilinin (Tax Holidays) Doğrudan Yabancı Yatırımların Teşvikindeki Yeri”, **Denge Akademi Araştırma Raporu**, 2004.
- ZODROW George, “Tax Competition and Tax Coordination in the European Union”, **International Tax and Public Finance**, No:10, 2003.
- ZODROW George, Peter Mieszkowski, “Pigou, Tiebout, Property Taxation, and the Underprovision of Local Public Goods”, **Journal of Urban Economics**, Vol:19, No:3, 1986.

Diğer Kaynaklar

- Ankara Ticaret Odası, **Türkiye’de Uygulanan Teşvik Politikaları**, Ankara, 2000, <http://www.atonet.org.tr/yeni/index.php?p=924&l=1>, (05.06.2014).

- Dış Ticaret Müsteşarlığı, “ETDÇG Raporu”, **Elektronik Ticaret Direktifi Çalışma Grubu Raporu**, No:5, 2008, http://www.ekonomi.gov.tr/portal/content/conn/UCM/path/Contribution%20Foliders/web/Hizmet%20Ticareti/Elektronik%20Ticaret/Ekler/rapor_taslagi_01_07_2008.pdf?lve, (12.08.2013).
- DPT, “Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları Özel İhtisas Komisyonu Raporu”, **Sekizinci Beş Yıllık Kalkınma Planı**, Ankara, 2000, <http://www.kalkinma.gov.tr/Lists/zel%20htisas%20Komisyonu%20Raporlar/Attachments/71/oik532.pdf>, (25.09.2013).
- Ekonomi Bakanlığı, **Yeni Teşvik Sistemi: Yatırımlarda Devlet Yardımları**, 2014, http://www.akib.org.tr/files/downloads/Ekler/Yeni_Tesvik_Sistemi.pdf, (11.02.2014).
- European Commission, “Report of the Committee of Independent Experts on Company Taxation”, **Official Publications of the European Communities**, Luxembourg, 1992, <http://aei.pitt.edu/8702/1/8702.pdf>, (13.04.2014).
- European Commission, “Taxation Trends in the European Union”, **Publications Office of the European Union**, Luxembourg, 2014, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2014/report.pdf, (13.04.2014).
- European Commission, **Code of Conduct: Business Taxation**, Brussels, 1999, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/primarolo_en.pdf, (16.04.2014).
- European Commission, **Commission Welcomes Adoption of Package to Curb Harmful Tax Competition**, 2003, http://europa.eu/rapid/press-release_IP-03-787_en.htm?locale=en, (03.05.2014).
- European Commission, **Tax Policy in the European Union**, 2015, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549001/EPRS_IDA\(2015\)549001_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2015/549001/EPRS_IDA(2015)549001_EN.pdf), (15.06.2014).
- European Commission, **Taxation Trends in the European Union**, European Commission Reports, 2010, http://ec.europa.eu/taxation_customs/resources/documents/taxation/gen_info/economic_analysis/tax_structures/2010/2010_full_text_en.pdf, (15.09.2014).
- Gelir İdaresi Başkanlığı, **Küçük ve Orta Büyüklükte İşletme (KOBİ) Vergilendirme Rehberi**, 2009, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/yayinlar/kobi.pdf, (23.11.2014).
- GİB, “Kurumlar Vergisi Rehberi”, Ankara, 2014, <http://www.gib.gov.tr/fileadmin/beyannamerehberi/kurumvergisirehber.htm>, (02.03.2015).

- GİB, “Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımını Hakkında Rehber”, http://www.gib.gov.tr/fileadmin/user_upload/yayinlar/transfer_fiyatlandirma2010.pdf, (05.04.2015).
- International Monetary Fund, **Balance of Payments Manual**, IMF Publications, 1993, <http://www.imf.org/external/pubs/ft/bopman/bopman.pdf>, (16.11.2013).
- KOPITS George, “Tax Harmonization in the European Community”, **IMF Occasional Paper**, 1992, <https://www.imf.org/external/pubs/cat/longres.cfm?sk=56.0>, (05.06.2014).
- KPMG, **KPMG Corporate and Indirect Tax Survey 2010**, KPMG Research Reports, 2010, <https://www.kpmg.com/BB/en/IssuesAndInsights/ArticlesPublications/Documents/Corp-and-Indirect-Tax-Oct12-2010.pdf>, (18.08.2014).
- KPMG, **KPMG’s Corporate and Indirect Tax Survey**, 2009, <http://www.kpmg.com/LU/en/IssuesAndInsights/Articlespublications/Documents/KPMG-Corporate-Indirect-Tax-Rate-Survey-2009.PDF>, (18.08.2014).
- KPMG, **Soru ve Cevaplarla Yeni Teşvik Sistemi**, <https://www.kpmg.com/TR/tr/Issues-And-Insights/ArticlesPublications/Documents/Yeni-Tesvik-Sistemi-.pdf>, (18.08.2014).
- Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı, “Yeni Kurumlar Vergisi Kanunu” <http://www.gib.gov.tr/index.php?id=1028>, (12.02.2015).
- OECD, “Checklist for Foreign Direct Investment Incentive Policies”, **OECD Investment Policy Report**, 2003, <http://www.oecd.org/investment/investment-policy/2506900.pdf>, (07.12.2014).
- OECD, “Corporate Tax Incentives for Foreign Direct Investment”, **Tax Policy Studies**, Vol:4, 2001, <http://www.oecd.org/investment/investmentfordevelopment/2764532.pdf>, (09.12.2014).
- OECD, “Foreign Direct Investment for Development: Maximising Benefits, Minimising Costs”, 2002, <http://www.oecd.org/investment/investmentfordevelopment/1959815.pdf>, (17.12.2014).
- OECD, “Harmful Tax Competition: An Emerging Global Issue”, **OECD Publishing**, 1998, <http://www.oecd.org/tax/transparency/44430243.pdf>, (10.12.2014).
- OECD, “Measuring Electronic Commerce”, **Committee for Information, Computer and Communications Policy**, 1997, <http://www.oecd.org/sti/2093249.pdf>, (13.11.2014).

- OECD, “Tax Policy Studies Fundamental Reform of Corporate Income Tax”, No:16, 2007, http://www.oecd-ilibrary.org/taxation/fundamental-reform-of-corporate-income-tax_9789264038127-en, (08.10.2014).
- OECD, **Benchmark Definition of Foreign Direct Investment**, OECD_Report, 2008, <http://www.oecd.org/industry/inv/investmentstatisticsandanalysis/40193734.pdf>, (16.10.2014).
- OECD, **Tax Effects on Foreign Direct Investment**, Policy Brief, 2008, <http://www.oecd.org/ctp/tax-policy/39866155.pdf>, (08.08.2014).
- TANZI Vito, “Globalization, Tax System, and The Architecture of The Global Economic System”, 2005, <http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=724426>, (18.10.2014).
- TATLI Metin, “Serbest Bölge Teşvikleri”, **Batı Akdeniz Kalkınma Ajansı (BAKA)**, 2015, <http://www.baka.org.tr/uploads/147810-serbestbolgetesvikleri.pdf>, (22.05.2015).
- Tax Justice Network, “Tax Information Exchange Arrangements”, **Tax Justice Briefing**, 2009, http://www.taxjustice.net/cms/upload/pdf/Tax_Information_Exchange_Arrangements.pdf, (02.09.2014).
- UNCTAD, “Tax Incentives and Foreign Direct Investment: A Global Survey”, **United Nation Conference on Trade and Development Reports**, 2000, http://unctad.org/en/Docs/iteipcmisc3_en.pdf, (12.06.2014).
- UNCTAD, “World Investment Report-1998: Trends and Determinants”, http://unctad.org/en/Docs/wir1998_en.pdf, (20.11.2014).
- UNCTAD, “World Investment Report-2010: Investing in a Low-Carbon Economy”, **Division on Investment and Enterprise**, New York and Geneva, 2010, http://unctad.org/en/Docs/wir2010_en.pdf, (20.11.2014).
- World Trade Organization, **Electronic Commerce and Role of The WTO**, Special Study-2, 1998, https://www.wto.org/english/res_e/booksp_e/special_study_2_e.pdf, (16.01.2015).

ÖZGEÇMİŞ

Adı, Soyadı	SİNAN		ÇUKURÇAYIR
Doğum Yeri ve Yılı	ARDAHAN		1985
Bildiği Yabancı Diller	İNGİLİZCE		
ve Düzeyi	İLERİ DÜZEY		
Eğitim Durumu	Başlama - Bitirme Yılı		Kurum Adı
Lise	1996	2003	ARDAHAN ANADOLU LİSESİ
Lisans	2004	2009	ERCİYES ÜNİVERSİTESİ
Yüksek Lisans	2009	2011	ÇUKUROVA ÜNİVERSİTESİ
Doktora	2011	2015	ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ
Çalıştığı Kurum (lar)	Başlama - Ayrılma Yılı		Çalışılan Kurumun Adı
1.			
2.			
3.			
Üye Olduğu Bilimsel ve Mesleki Kuruluşlar			
Katıldığı Proje ve Toplantılar			
Yayımlar:	<ol style="list-style-type: none"> 1. Çukurçayır, S., (2014). "The Situation of Transition Economies In The Global Crisis Environment: The Case of Russia", European Journal of Research on Education, Vol: 2/5, P.1-7. 2. Çukurçayır, S., (2014). "Türkiye Ekonomisinde Dış Borçların Sürdürülebilirliği: Eşbütünleşme Analizi", Sosyoekonomi Dergisi, Cilt: 22, Sayı: 22, S.9-32. 3. Çukurçayır, S., Tezcan K., (2013). "Investigations on the Euro Area Public Debt Crisis: The Case of PIIGS", European Scientific Journal (ESJ), Vol: 1/1, P.308-316.		
Diğer:			
İletişim (e-posta):	scukurcayir@yahoo.com		
	Tarih		
	İmza		
	Adı Soyadı		

ULUDAĞ ÜNİVERSİTESİ

TEZ ÇOĞALTMA VE ELEKTRONİK YAYIMLAMA İZİN FORMU

Yazar Adı Soyadı	SİNAN ÇUKURÇAYIR
Tez Adı	KÜRESEL VERGİ REKABETİ VE DOĞRUDAN YABANCI SERMAYE YATIRIMLARINA YANSIMALARI: TÜRKİYE-AB ANALİZİ
Enstitü	SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
Anabilim Dalı	MALİYE
Tez Türü	DOKTORA
Tez Danışman(lar)ı	PROF. DR. FİLİZ GİRAY
Çoğaltma (Fotokopi Çekim) izni	☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☒ Tezimin sadece içindekiler, özet, kaynakça ve içeriğinin % 10 bölümünün fotokopi çekilmesine izin veriyorum ☐ Tezimden fotokopi çekilmesine izin vermiyorum
Yayımlama izni	☐ Tezimin elektronik ortamda yayımlanmasına izin Veriyorum

Hazırlamış olduğum tezimin belirttiğim hususlar dikkate alınarak, fikri mülkiyet haklarım saklı kalmak üzere Uludağ Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlığı tarafından hizmete sunulmasına izin verdiğimi beyan ederim.

Tarih :

İmza :